
ΔΙΑΤΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕΝΟΥΣΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ;

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΑΙΔΕΣΙΜΟΥ Τ. Β. ΦΑΟΥΛΑ

Θὰ προσπαθήσω εἰς τὰς σελίδας ταύτας νὰ περιγράψω τοὺς τελευταίους λόγους (ἢ τοῦλάχιστον νὰ φέρω τὴν ἀνάλυσιν ἐν βῆμα περιπλέον εἰς τὸ παρελθόν), οἷτινες ἀναγκάζουσι διάφορα συστήματα ἀνδρῶν, ἴσης καθ' ὅλου ἠθικῆς μορφώσεως καὶ διανοητικῆς δυνάμεως, ν' ἀποδέχωνται ἢ ν' ἀπορρίπτωσιν, ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει λίαν θετικῶς, τὴν Χριστιανικὴν Ἀποκάλυψιν. Τὸ ζήτημα εἶνε καθ' αὐτὸ ὑψίστου ἐνδιαφέροντος, καὶ ἡ λύσις, ἂν εὔρεθῇ, μεγάλως θὰ μεταβάλλῃ τοὺς ὅρους τῆς διαμάχης καὶ τὰς πρὸς διεξαγωγὴν ταύτης μεθόδους.

Τὸ προκείμενον ζήτημα εἶνε ἂν ἱστορικόν τι πρόσωπον ὑπῆρξεν ἢ δὲν ὑπῆρξεν ὅ,τι ἡ ἱστορία καὶ οἱ ἴδιοι ἀπομνημονευθέντες λόγοι του ἀξιούσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀφοῦ ὑπεβλήθη εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἀνθρωπότητος σχεδὸν ἐπὶ δισχίλια ἔτη, ἀκόμη μένει ἄλυτον, περιβάλλει τὸ ὑποκείμενον μὲ βαθθὺ διανοητικὸν ἐνδιαφέρον. Καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου, ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀπλῶν επιχειρημάτων ὧν γίνεται χρῆσις ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐν τῇ διαμάχῃ, καὶ τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα πείθουσι τὰ ἀντιφρονοῦντα μέρη νὰ ταχθῶσιν ἐν ἡ ἐτάχθησαν θέσει ἐν αὐτῇ. Τὰ πρῶτα, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἡ χρονολογία καὶ ἡ σύνθεσις τῶν Εὐαγγελίων, τὸ ἀπίστευτον τῶν θαυμάτων καλουμένων,

αί διαφοραὶ τῶν χειρογράφων καὶ ἡ φιλαλήθεια τῶν ἀφηγητῶν, εἶνε ἀπλᾶ ὄργανα πολεμικῆς παραδεκτὰ γινόμενα πρὸς υπεράσπισιν θέσεως ληφθείσης τῇ ἐπιδράσει διαφορωτάτων αἰτίων, ὧν πολλὰ εἶνε συμφανῆ, καίτοι τὸ κυριώτατον καὶ ἀποφασιστικὸν αἷτιον μένει, νομιζόμεν, νὰ διαχαραχθῇ ἀκόμη. Βεβαίως κεφαλαιώδη ζητήματα ὡς τοῦτο δὲν λύονται διὰ δυσχερειῶν περὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς καταστροφῆς τοσοῦτων συγχρόνως χοίρων, οὔτε διὰ τῆς μᾶλλον ἢ ἤττον εὐφυοῦς θεωρίας ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος ἔγραψε τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον, καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι ἀντέγραψαν τὰς τε ἀληθείας καὶ τὰς πλάνας του. Τὸ ρεῦμα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως δὲν κινεῖται ἀπὸ κάρφῃ καὶ ξυλάρια ὡς αὐτὰ, τὰ ὅποια φέρονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του, καὶ σημειοῦσι μόνον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς φορᾶς του. Τὰ πείθοντα αἷτια τῶν ἀνθρωπίνων πίστεων ἔν τινι δεδομένῳ χρόνῳ εἶνε ἐν μέρει τὰ ἐκ περιστάσεων, τουτέστιν ἱστορικὰ συμβεβηκότα καὶ κινήματα, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, καὶ δύνανται μόνον νὰ ἐξηγηθῶσιν ἀφοῦ ἡ φάσις τῆς γνώμης καταστῇ ἀντικείμενον μελέτης καὶ κριτικῆς· καὶ ἐν μέρει ἐκ φύσεως, τουτέστι τῆς ἀρχικῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ δύνανται νὰ ἐξετασθῶσι καὶ ἡ ἐπίδρασις των νὰ διαχαραχθῇ ἐν παντὶ χρόνῳ. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, ἡ πρόσφατος ἀνακάλυψις τῆς ἐξελιξέως εἶνε τὸ κύριον ἱστορικὸν συμβεβηκός, καὶ ἡ βεβαιότης ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶνε προϊὸν τῆς προόδου τῆς ἐξελιξέως, εἶνε τὸ κύριον γεγονός ἐν τῇ φύσει, τὸ ὅποιον θὰ ἔχωμεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. Ἀλλὰ πρῶτον ὀφείλομεν νὰ ἐρωτήσωμεν, ὡς σπανιώτατα πράττουσιν ἴσως οἱ ἐμπόλεμοι, τί ἐννοοῦμεν λέγοντες Χριστιανικὴν Ἐρησείαν. Καὶ εἰς τοῦτο ἀπαντῶμεν, ὡς ἐμπρέπει ἄριστα, διὰ τῶν λόγων τοῦ Θεμελιωτοῦ: «Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Ὅσοι πιστεύουσιν ὅτι τοῦτο εἶνε ἀληθές, εἶνε χριστιανοί· ὅσους δὲν τὸ πιστεύουσι, θὰ τοὺς ὀνομάσω ἐνταῦθα ὀρθολογιστὰς, ὅχι βεβαίως πρὸς ὄνειδος, ἀλλ' ἀπλῶς διότι ἡ λέξις ἐκφράζει τὴν κατάστασιν τοῦ πνεύματος τοῦ ἐξετάζοντος τὰ παγκόσμια γεγονότα ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ φθάνοντος εἰς συμπέρασμα ἀντίθετον πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀξιώσεις, λόγῳ ὅτι δι' ἐπισταμένης ἐξετάσεως καὶ συλλογισμῶν εὐρίσκει τὸ ἀληθές ἐν τῇ φύσει.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀσκούμενον νὰ θεωρῇ τὴν ἐξέλιξιν ὡς τὸν

νόμον τῆς ἐν χρόνῳ διαδοχῆς τῶν πραγμάτων, εὐρίσκει ἀντιμέτωπα τρία μεγάλα περὶ Θεοῦ ζητήματα. Πρῶτον πάντων, ὑπάρχει τι ἐν τῇ φύσει τὸ δεικνύον ἔχνη λογικῆς πηγῆς τῶν πραγμάτων, οἷαν πιστεύει καὶ υποθάλλει ὁ Μονοθεϊσμός ; Εἰς τοῦτο ἀπαντῶμεν ὅτι ἡ ἐξέλιξις καθ' ὅλου καθιστᾷ, ἂν ὅχι πιθανώτερον, μᾶλλον πιστευτὸν ὅτι τοιαύτη πηγὴ ὑπάρχει, ἔξω τῆς φύσεως ἰσταμένη καὶ ἰθύνουσα οὐ μόνον τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ τὴν πορείαν καὶ τὰς ἐνεργείας της διὰ καθεστωσῶν ἀρχῶν διοικήσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μικρὸν τοῦτο μέρος τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ὅποιον αὐτὴ κατέχει κοινὸν μετὰ τοῦ μονοθεϊσμοῦ, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει λόγος τις νὰ υποθέτωμεν ὅτι τοῦτο μᾶλλον κρατύνεται διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἐξελιξέως, ἥτις ἀποκαλύπτει ἡμῖν κάτι τι μεγάλην ἔχον ὁμοιότητα μετὰ σχεδίου ἢ τάξιν ἢ σκοπὸν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, δὲν ὑπάρχει ἀναγκαῖος ἀνταγωνισμὸς μετὰ τὸ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοιαύτης πίστεως, ἥτις, καὶ ἂν εἶνε παρεγνωρισμένη, δὲν εἶνε παράλογος, καὶ δὲν ἐξελέγχεται ψευδῆς ὑπὸ τῆς πείρας.

Δεύτερον, εἶνε ὁ Δημιουργὸς τῆς φύσεως, ὑποτιθεμένου ὅτι ὑπάρχει, ἠθικὸν ὄν ἐφ' οὗ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ὄνομα δίκαιος; Ἐνταῦθα καὶ πάλιν ὁ ὀρθολογισμὸς, ἀντλῶν τὰ ἐπιχειρήματά του ἐκ τῆς ἐξελιξέως, δὲν φέρεται ἀναγκαῖως εἰς ἐχθρικὴν στάσιν, ἀλλ' ἀπέχει πάσης κρίσεως ἢ ἀρκεῖται νὰ μένη οὐδέτερος. Εἶνε ἀληθές ὁμως ὅτι ἀ γ ὠ ν, π ἄ λ η, ἐ π ι β ῖ ω σ ι ς, τὸ π ρ ὅ σ φ ο ρ ο ν, δὲν εἶνε ὀνομασία ἠθικότητος οὔτε ἡ μέθοδος τῆς ἐξελιξέως παρέχει ἑαυτὴν πρόθυμον λίαν εὐκόλως εἰς ἠθικὰς ἐννοίας. Οὐδὲν ἤττον εἶνε τόσον καταφανές ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σταδίῳ τῆς ὑπάρξεως ἢ προόδου διέπεται καὶ εὐδοοῦται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς οὕτως ὥστε τὸ π ρ ὅ σ φ ο ρ ο ν μικρὸν κατὰ μικρὸν μεταβαίνει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀ γ α θ ο ῦ, καὶ εἶνε ἐκτὸς τούτου τόσα φανερὰ σημεῖα ἐπιβιώσεως καὶ κατισχύσεως τοῦ δικαίου, ὥστε ὁ ὀρθολογισμὸς δὲν βιάζεται ἀπὸ ἰσχυρὰ αἷτια νὰ λάβῃ πολεμίαν στάσιν. Ἀπλῶς ὑποδεικνύει ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀπόδειξις εἶνε ἀδύνατος, ὅτι πρέπει καὶ ἄλλα πράγματα νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, καὶ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ οὕτω πιστευόμενος Θεὸς εἶνε εἰς τὸ λογικὸν ἀγνώριστος.

Τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ἐρώτημα περὶ Θεοῦ εἶνε τοῦτο : Εἶνε τὸ δίκαιον τοῦτο ὄν, ὑποτιθεμένου ὅτι ὑπάρχει, ὄν περὶ οὗ δύναται τις νὰ εἶπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, καὶ μάλιστα μετὰ τῆς προσθήκης, παρὰ χριστιανοῖς, ὅτι τόσον τὸν ἀγαπᾷ, ὥστε νὰ ἔχη ἐκτελέσει ὑπέροχον πρᾶξιν ἐλέους καὶ δυνάμεως πρὸς χάριν του; Ἐν μιᾷ στιγμῇ, ὅλη ἡ σκηνὴ

μεταβάλλεται, και καθίσταται σκηνή σφοδρού και ὀργίλου ἀνταγωνισμού. Διατί τοῦτο; Εἶνε δυνατόν νὰ ἐκθέσωμεν τὸν λόγον ἐν βραχεῖα ἀποφασιστικῇ φράσει, ἥτις θὰ θέσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ κέντρον τοῦ προβλήματος και θὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἰκανοὺς νὰ ἴδωμεν ποῖαν διεύθυνσιν θὰ λάβῃ τὸ πρόβλημα, και ἂν δὲν δυνάμεθα διὰ μιᾶς νὰ τὸ ἐξεργασθῶμεν; Ἄς δοκιμάσωμεν. Ὁ ὀρθολογισμὸς, βαθέως προσβαλλόμενος ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἄνευ τεκμηρίου, ἀπαντᾷ διὰ βραχέων ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε τόσο ἀγαθὸς ἀνὴρ ὥστε δὲν δύναται νὰ εἶνε ὁ υἱὸς ἢ ἀντιπρόσωπος ὄντος τινός, τοῦ ὁποῖου ἔχῃ νὰ δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ὀρθὸς λόγος εἰς ἓνα κόσμον τὸν ὁποῖον καθ' ὑπόθεσιν ἐκτίσει.

Δι' ὅσους ἐνθυμοῦνται τὴν περίφημον παρατήρησιν τοῦ Μίλλ, ὅτι οἱ χριστιανοὶ καλῶς ἔπραξαν ν' ἀναθέσωσι τὴν λατρείαν των εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς καταφορᾶς του κατὰ τῶν ἐγκλημάτων και σκληροτήτων τῆς φύσεως, οὐδὲν τὸ παράδοξον ὑπάρχει ἐν τούτῳ· εἶνε ἀπλῶς ἡ φυσικωτάτη ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν ὁ ὀρθολογισμὸς, προκαλούμενος οὕτω, δίδει εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν του. Ἀλλὰ τότε ἡ ἀπλὴ ὑπαρξίς ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὁ Μίλλ θεωρεῖ ὡς ἐγκλήματα και σκληρότητας δὲν παράγει καθ' ἑαυτὴν οὔτε δικαιολογεῖ τὸ ἀπαισιόδοξον τοῦτο πνεῦμα· ταῦτα εἶνε, τὸ πολὺ, μέρος μόνον τοῦ ἀρχαίου μυστηρίου τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητας πολὺ πρὶν προσοικειωθῆ ὑπὸ τοῦ ὀρθολογιστικοῦ πνεύματος. Ὅχι, ἡ περίπτωσις εἶνε πολὺ χειροτέρα ἀκόμη. Διότι ἡ αἴτησις αὕτη περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἀπευθύνεται πρὸς τὸ λογικὸν ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον τοῦτο ἤρχισε ν' ἀναγνωρίζῃ, ὡς κεντρικὸν και δεσπύζοντα παράγοντα ἐν τῇ συστάσει τῆς φύσεως, ὅτι τὸ κακὸν, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν και ἂν ἐμφανίζεται, δὲν εἶνε, οὕτως εἶπεῖν, ὑστερόπλασμα ἐν τῇ πλάσει, οὔτε ἀποτέλεσμα πτώσεως, οὔτε ἐπανάστασις τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως κατὰ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐσιῶδες μέρος και μῦρον τῆς πορείας και τῆς συστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀναγκαῖος ὄρος προσόδου, και δυσαπάλλακτον διὰ παντός μέσου τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν μας. Ἐντεῦθεν ἡ χριστιανικὴ ἀποκάλυψις παρίσταται ἐν σχήματι ἀπλῆς ματαίας οὐτοπίας, ἀδυνάτου, ἀνεπαρκούς και λίαν ἐρεθιστικῆς. Ὅσοι ἐσυνείθισαν εἰς τὸ θέαμα τῆς πάλης διὰ τὸν βίον ὡς κοινῶς νόμου τῆς φύσεως, και ὤμοσαν πρὸς ἑαυτοὺς νὰ θεωρῶσι τὰ πράγματα τοῦ βίου ὡς ἔχουσι και οἷα τὰ κατέστησεν ὁ ἀνταγωνισμὸς, δὲν γίνονται εὐκόλως θύματα αἰσθηματικῆς γοητείας ὥστε νὰ πιστεῦσι

πράγματα, ὄχι διότι εἶνε πιθανὰ, ἀλλὰ διότι εἶνε εὐάρεστα. Καὶ χεῖρον ἀποβαίνει τὸ πρᾶγμα ὅταν τοὺς προτρέπη τις νὰ παραδεχθῶσι τρόπον διαγωγῆς και θεωρίαν βίου βασιζομένην ἐπὶ τῶν δοξασιῶν τούτων, αἵτινες ἀποστρέφουσι τὸ πνεῦμα, ὡς φρονοῦσιν, ἀπὸ τῆς νηφαλιότητος τῶν πραγμάτων και ἀπὸ τῶν ὀχληρῶν καθηκόντων τοῦ κόσμου, οἷον τὸν γνωρίζομεν, ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τις διὰ φυσικῶν μέσων κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὴν εὐτυχίαν, ἀπὸ τοῦ ἔργου τῆς ἀνευρέσεως φαρμάκων διὰ τὰς ἀνθρωπίνους ἀσθενείας ἐν τῇ ζωῇ, τὴν ἀπόκρυφον ἱστορίαν τῶν ἀνιάτων ἀλγηδόνων τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη μόλις ἤρχισε νὰ ἐξετάζη. Ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐμφύτου δίψης πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμως οὐδεμία ἀπάντησις ἦν νὰ δύναται ὁ ὀρθὸς λόγος νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ἐδόθη ἀκόμη, διόπερ δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς θέσιν ὥστε νὰ μισήσῃ τὴν χριστιανικὴν λύσιν ὡς ὕβριν πρὸς τὴν πληγωμένην εὐαισθησίαν της.

Τοῦτο ἄρα μοὶ φαίνεται ὁ οὐσιῶδες λόγος δι' ὃν ὁ ὀρθολογισμὸς ἀντιτάσσεται κατὰ τῆς θρησκείας, και ἐνόσω ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰς πεποιθήσεις παρὰ πάντα πρὸς ἐναντίον δελεασμὸν τηρεῖται ἐν τιμῇ παρ' ἀνθρώποις, ὁ ὀρθολογισμὸς τοῦ εἶδους τούτου ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ἐντιμὸς και νὰ μὴ στιγματίζεται ὡς θετικῶς διεστραμμένος και ὑπ' ἐκείνων ἀκόμη οἵτινες σφοδρότατα δίστανται πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ σπεῦδω νὰ προσθέσω ὅτι εἰς ὅλα ταῦτα αἰσθάνομαι ὅτι ὀμιλῶ ὡς ἀμέτοχος, και δυνατόν διὰ τοῦτο ν' ἀπατηθῶ εἰς τὰς περὶ ἄλλων προσώπων κρίσεις. Ἐνδιέτριψα ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου πρωτίστως διότι ἐφαίνετο ἡ εὐθυτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἄλλου ἐκείνου ζητήματος: «Διατί οἱ ἄνθρωποι μένουσι χριστιανοί;» διότι εἶνε ἐν ταύτῳ εὐκολώτερον, ἀσφαλέστερον και σπουδαιότερον τὸ νὰ μάθωμεν διατί ἡμεῖς αὐτοὶ πιστεύομεν ἢ τὸ νὰ ἐκφέρωμεν εἰκασίας διατί ἄλλοι δὲν πιστεύουσι. Καὶ ὅ,τι δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν συνδιαλλακτικὴν τάσιν προκύπτει ἰσχυρότερον παράποτε.

Ὅχι μόνον ἡ χριστιανικὴ πίστις ἰθύνεται ὑπὸ φυσικῶν αἰτίων, σχεδὸν ὅσον και ἡ ἀπιστία, ἀλλ' ὑπὸ μιᾶς τῶν εἰρωνικῶν ἐκείνων και περιπλόκων παραδοξολογιῶν, ὅτι εἰς τινὰς διανοίας ἐξεγείρεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως και ἀμφιβολίας βεβαιότερον ἢ οἱ τρόμοι και αἱ ἀλγηδόνες αὐτῆς τῆς φύσεως, τὰ δ' αἰτία ἀμφοτέρων ἀνάγονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Εἶπον ἤδη ὅτι ἡ ἀναγνωρίσις τοῦ κακοῦ ὡς νόμου τῆς φύσεως εἶνε δεσπύζον και κεντρικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις οὐδέποτε δύναται νὰ διαφύγῃ. Ἀλλὰ κεντρικὸν ὃν ἄγει ἐξ ἴσου πρὸς τὴν

διεύθυνσιν τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀμφιβολίας. Εἶνε ὁμοιον μὲ μεμονωμένην λίμνην κειμένην ὑψηλὰ ἐν μέσῳ τῶν ὄρεων, ἀπὸ τῆς ὁποίας πηγάζουσι δύο ἀντίθετα ρεύματα. Ἀνήλωμεν εἰς ταύτην διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ ὀρθολογισμοῦ, θὰ κατέλωμεν διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ ἰδανισμοῦ.

Ἡ δύναμις τοῦ σκέπτεσθαι περὶ ἑαυτῶν καὶ περὶ τῶν πραγμάτων ἐνέχει ἢ καὶ ἀπαιτεῖ τὴν δύναμιν τοῦ σκέπτεσθαι ὡς ἄριστα περὶ αὐτῶν. Ὁ ἰδανισμὸς εἶνε ἔμφυτος ῥοπή τῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ ἀναγκαῖα ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, θετικὸς πρὸς ἀρνητικὸν πόλον. Ἡ αἰσιοδοξία εἶνε σύνθητες καὶ σχεδὸν τετριμμένον παράγωγον τῆς φύσεως, ἥτις προχέει ἀπὸ τῶν ἀκενώτων κόλπων τῆς τερπνᾶς ἀναμνήσεως τοῦ παρελθόντος, πνευματικὰς ἀπολαύσεις τοῦ παρόντος, ῥοδίνας προβλέψεις τοῦ μέλλοντος, ὁμοῦ μετ' ἐξαισιῶν ἐμπνεύσεων περὶ τοῦ ἀπείρου, αἰτινες βιάζουσι τὸ πνεῦμα νὰ φρονῆ ἄριστα περὶ πάσης ἐμπειρίας τοῦ βίου, νὰ ἐπιμένη ὅπως βλέπη τὸν πυρῆνα τοῦ ἀγαθοῦ εἰς κακὰ πράγματα, νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὴν φύσιν τὰς εὐεργετικὰς καὶ χρηστὰς ιδιότητας. Ἐρχόμενος εἰς ἀντιπαράστασιν μὲ τὸ κεντρικὸν γεγονός τοῦ νόμου τῆς ἐξελιζέως, καὶ καλούμενος νὰ παραδεχθῆ μόνον ὅ,τι ὁ ὀρθὸς λόγος δύναται ἐκ τῶν παραδεδειγμένων νὰ συναγάγῃ, ὁ ἰδανισμὸς ἔρχεται ἀνυπομόδως εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν δουλείαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν νόμων, καὶ διαπράττει ὅ,τι φαίνεται εἰς τὸν ὀρθολογισμὸν τὸ ἀσύγνωστον σφάλμα τοῦ νὰ βλέπη τὰ πράγματα ἄλλα παρ' ὅ,τι ἀποδεδειγμένως δύναται νὰ εἶνε. Οἰοεὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ὠθοῦνται ὑπὸ ἐσωτερικῆς πίεσεως ὅπως ζητήσωσιν ἄλλην διέξοδον παρὰ τὴν τῆς πείρας καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Κεντριζόμενος, ὀδηγούμενος μάλιστα, ἀπὸ τὰς ἰδίας ἐπιτακτικὰς ὁρμάς του ὁ ἰδανισμὸς ἀρνείται τὴν αὐτάρκειαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὅπως ἀνταποκριθῆ εἰς ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἀξιοῖ τὴν πραγματικότητα δι' ὅ,τι εἶνε ἀναπόδεικτον. Ἡ ζωὴ, ἀποφαίνεται, εἶνε ἀπόλαυσις (ὡς ὑποδεικνύει ἡ ἐξελιξις) καὶ ἡ ἀπόλαυσις εἶνε ἀδύνατος ἐκτὸς ἐὰν ἐξιδανικεύσωμεν τὰ τῆς φύσεως, ἀν ὀρθῶς σκοπήσωμεν αὐτὰ, ἐξαγάγωμεν καλὸν ἐξ αὐτῶν, ἢ, ἐν ἀπλουστερᾷ γλώσσῃ, ἀν ἐμμενίωμεν ἐλπίζοντες τὰ κρείττονα. Καὶ ὁμως ἀπέναντι τῆς ἐρμηνείας τῆς φύσεως διὰ τῆς ἐξελιζέως, ἡ πάλῃ θάπττον ἢ βράδιον εὐρίσκειται ὅτι εἶνε ἀκαρπὸς· εἶνε εἶδος ἀπέλπιδος ἐξεγέρσεως ἀόπλων πολιτῶν ἐναντίον τῶν πειθαρχουσῶν δυνάμεων τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως. Οὐδαμοῦ προκύπτει ἐναργέστερον τοῦτο ἢ εἰς τὰς προσπαθείας — τὰς τόσο ματαίας καὶ ὁμως, ὡς ἀγῶνας τῆς ἀνθρωπίνης σκέ-

ψεως, τόσο λαμπρὰς — ὅπως ἀπαλλαγῶμεν τῆς ἐξελιζέως, ὑποβιβάσωμεν τὰ πορίσματά της, περιορίσωμεν τὸ λυσιτελές αὐτῆς, ὅπως ἀμφιβάλλωμεν λιποψυχούντες καὶ ἀρνώμεθα ἀσθενεῖ τῇ καρδίᾳ. Τότε ἔρχεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπικλήσεως βοήθειας ἔξωθεν, ἀπὸ δυνάμεως κειμένης πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ἀπὸ ὄντα ἔξω τῆς δικαιοδοσίας τῆς φύσεως ἣν γνωρίζομεν καὶ προσπαθοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν. Καὶ οὕτω δι' αὐστηρὰς φυσικῆς τάξεως καὶ ἀνάγκης φθάνομεν εἰς τὴν θρησκείαν, ἥτις δύναται νὰ ὀρισθῆ ὡς ἰδανισμὸς, εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῆς περὶ τινὰ δικαιολογίαν τῆς ἰδίας ὑπάρξεώς της, εὐρίσκουσαν ὅ,τι χρειάζεται εἰσὶ τὸν ἐπιμέλιον κατεσκευασμένον εἰς χεῖράς της, ἐπαρκουσαν πληρέστατα εἰς τὰς προσδοκίας, εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἢ ὀρθότερον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. "Ὅ,τι ἡ πίστις, ἥτις εἶνε ἀπλῶς πνευματικὴ αἰσιοδοξία, χρειάζεται εἶνε ὄχι τὸ ν' ἀποδειχθῆ τὸ ἀντικείμενόν της ὡς ἀληθές, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῆ ὡς ψευδές, καὶ ὁ ὅρος οὗτος πληροῦται τελείως διὰ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ Χριστιανικὴ Ἀποκάλυψις παρουσιάζεται εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπιχειρημάτων πρὸς ἰδίαν ἀμυναν καὶ δικαιολογίαν βεβαίως ποιεῖται χρῆσιν ὁ ἰδανισμὸς, ὅπως καὶ ἡ φιλοπατρία ἀναγκάζει τοὺς καλοὺς πολίτας ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κινδύνου νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ φονικώτατα ὅπλα ἅτινα δύναται χεῖρες νὰ κρατήσωσιν. Εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου ἡ χριστιανικὴ συνηγορία ὑποπίπτει εἰς πολλὰ σφάλματα, καὶ οὐχὶ σπανίως ἠττάται.

Ἀλλὰ ταῦτα σχετικῶς μικρὸν σημαίνουσι, διότι ἡ ἀληθὴς τελεσφόρος μέθοδος τῆς ἀμύνης, φιλοσοφικὴ μᾶλλον ἢ ἐπιστημονικὴ, εἶνε νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατώρθωσε νὰ μεταχειρισθῆ οὕτω τὸν κόσμον, ὥστε νὰ καταστήσῃ τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας Του — ὁ Θεὸς οὕτως ἠγάπησε τὸν κόσμον» — ἀκαταμάχητον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἰδανισμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ αὐτὸ προῖον τῆς φύσεως καὶ πόρισμα τῆς ἐξελιζέως.

Εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀποτεινόμεθα διὰ βραχέων καὶ ἡμεῖς. Καὶ πρῶτον λέγομεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξετέλεσε τὸ ἔργον τοῦ ἐξιδανικεμοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου πληρέστατα καὶ εἰς ἐντέλειαν. Πρὸς ἀποδείξιν τούτου ἐπικαλούμεθα τὴν μαρτυρίαν παντὸς γνώστου τῆς ἱστορίας, ἀπλῶς μνημονεύοντες τινὰ τῶν σημαντικωτέρων παραδειγμάτων, ὅπως δώσωμεν ὀρθὴν νύξιν εἰς τὸν ἀναγνώστην. Οὕτω ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Θεός, ὅστις προκύπτει ἐπὶ τῆς εὐαισθήτου ψυχῆς τόσο τρομερῶς ὡς δημιουργ-

γός τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου δι' ἧς ἰθύνεται ὁ κόσμος, φαίνεται φυσικῶς ὡς «ὁ Πατήρ Μου» ἢ «ὁ Πατήρ ἡμῶν,» οὐτινος τὸ πρὸς τὰ τέκνα αἰσθημα εἶνε αἰσθημα προσωπικῆς εὐθύνης διὰ τὴν εὐημερίαν των, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν φυσικὴν. Πάλιν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, τοῦ κοινοῦ ἐκείνου λαοῦ οὗ ἡ θλιθερά τύχη καὶ ἡ ὑποδεστέρα κατάστασις πληροῖ τὴν ἰδίαν σκεπτομένην ψυχὴν ἀφιλοκερδοῦς καὶ ἀπροσπονήτου ἀπισιοδοξίας, ἤκουσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ φίλου των ὡς κανόνα διαγωγῆς νὰ εἶνε «τέλειοι ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» Τὴν ἀνισότητά τῆς κοινωνικῆς θέσεως ἀποβάλλει διὰ τοῦ «Μακάριοι οἱ πτωχοί,» τὴν τῆς μεταχειρίσεως διὰ τοῦ «Μακάριοι οἱ πραεῖς,» καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὴν ἀσθένειαν, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ἀπεδίωξεν ἔξω τοῦ δρόμου του, ὡς πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε μόνον διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τις αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἢ βεβαιωσάτη σκέψις του εἶνε ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἕτοιμος νὰ τὴν συγχωρήσῃ. Αἱ παραβολαὶ του, ἐν αἷς ἐκτίθενται ἐναργέστατα αἱ περὶ τοῦ βίου γινώμαί του, εἶνε διηγήσεις μὲ καλὸν τέλος, πλήρεις εὐφροσύνης καὶ χαριστάτου συμβολισμοῦ. Ἡξίου τὴν χαρὰν δι' ἑαυτὸν ὡς διαρκῆ κατάστασιν τῆς ψυχῆς του. Ἀπέβλεπε μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς οὐρανῶν βασιλείας, κτιζομένης ἐκ τοῦ κοινοῦ ὑλικοῦ τῆς φύσεως, καὶ θεραπευούσης ὅλα τὰ κακὰ ὧν ὁ ἄνθρωπος εἶνε κληρονόμος. Περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου — τῆς τραγωδίας εἰς ἣν ἀπολήγει, εἰς τὰ ὄμματά του λογικοῦ, τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς, καὶ δι' ἧς, ὡς ἐν ἐπιτηδείῳ κατασκευασθεῖσθαι πλοκῇ, τὸ δρᾶμα φαίνεται ὅτι εἶνε καθ' ὅλου τραγωδία — φρονεῖ ὡς περὶ ἀπλουστάτης μεταβάσεως καὶ ἐπεισοδίου: «Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμοί.» «Ἐγερθήσομαι πάλιν.» «Πορεύομαι ἵνα ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον.» Τώρα, τίς ἡ πείρα καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐφρόνει τοιαῦτα περὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου, ἐφ' οὗ εἶνε προωρισμένος ὁ κληρὸς των; Ἀπλῆ κενὴ αἰσιοδοξία ἣτις θερμαίνεται εἰς τὸ εὐήλιον μέρος τοῦ καλλίστου τούτου πάντων τῶν δυνατῶν κόσμων δὲν μᾶς εἶνε ἄγνωστος, οὔτε εἶνε δύσκολον εἰς τὰς ἀγαπώσας τὴν ῥασιτώνην σαρκικὰς φύσεις νὰ διαιρέσωσι τὸν κόσμον εἰς δύο μέρη, ἀγαθὸν καὶ κακόν, καὶ νὰ τέρπωνσιν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους λέγοντες εὐάρεστα περὶ τοῦ πρώτου ἀποκλειομένου τοῦ δευτέρου. Οὐχ οὕτως ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις ἐπέε το ποτήριον τῆς ἀνθρωπίνης δεινοπαθείας μέχρι πυθμένος, καὶ ὅστις ἐφάνη εἰς τοὺς ἔχοντας τὰ ἄριστα μέσα ὅπως κρῖνωσιν ὡς ἄνθρωπος ἀλγῶν καὶ γινώσκων ὀδύνην.» Βεβαίως δὲν ἠγνόει οὐδεμίαν τῶν πραγματικότητων ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ἀνθρώπινος

βίος, καὶ ἀντεμετώπιζεν ἀποφασιστικῶς τὸ γεγονός τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὴν τρομακτικὴν τιμωρίαν ἣν ἐπιφέρει αὕτη εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τοὺς φίλους του. Αἱ παραβολαὶ λήγουσι καλῶς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι αὐστηρὰ δικαιοσύνη ἀπειλεῖται εἰς ὅλους τοὺς ἀδικούντας, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀδικία δὲν εἶνε τίποτε πλεόντερον παρὰ ὀλιγωρία ἢ ὄκνος. Τὸν θάνατον ὡς ἐξήγησιν ἢ συμπλήρωμα τῆς ζωῆς ἀπολύτως ἀπέκρουσεν· ἀλλ' οὐδὲν ἤττον εἰς ἄκρον ἐπέδυνος ἦτο ὁ θάνατος. Ἐνὶ λόγῳ, ἐνεβάθυνεν εἰς ὅλην τὴν φοβεράν σημασίαν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ πάθους, καὶ ὁμοῦς ὁ πρῶτος τῶν πασχόντων εἶνε ὁ πρῶτος τῶν ἐξιδανικευτῶν. Αὐτὸς ὁ ἀποδοκιμασθεὶς καὶ σταυρωθεὶς Σωτὴρ ὀριστικῶς, ὡς πόρισμα προσωπικῆς πείρας, ἐπέβαλεν εἰς τὴν νόησιν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν στοιχειώδη ταύτην καὶ ἀναγκαίαν ἀλήθειαν πάσης θρησκείας: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν.»

Τώρα εἰς ὅλα ταῦτα ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἴσταται μόνη, καὶ φέρει ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς τὴν ἄφατον ἐκείνην ὄψιν τῆς μοναδικότητος, διὰ τῆς ὁποίας πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀξιώσις τῆς ὅτι εἶνε ἡ προωρισμένη τῆς ἀνθρωπότητος θρησκεία. Καὶ ἂν πράγματι ὁ χριστιανισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιζῇ ὡς ἡ ὑψίστη θρησκεία ἢ δυναμένη νὰ ἀσκήθῃ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, τολμῶ νὰ φρονῶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἐκπλήξῃ τοὺς μεταγενεστέρους ἡμῶν πλεόντερον ἢ ἡ κενότης τῶν παρομοιώσεων τὰς ὁποίας συγχὰ κάμνομεν μεταξύ ταύτης καὶ ἄλλων θρησκειῶν, περὶ ὧν, οὐχ ἤττον, ὡς εὐγενῶν καὶ ὠφελίμων προσπαθειῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπνεύσεως, δὲν θέλω νὰ εἴπω λέξιν ὀνειδούς. Ἄλλ' ἐκτὸς ἄλλων, αὕτη ἀκριβῶς ἡ μοναδικὴ δύναμις τῆς ἐξιδανικεύσεως θέτει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπεράνω πάσης συγκρίσεως μὲ ἄλλους ἰδρυτὰς θρησκευμάτων, μὲ τὸν Βούδδαν καὶ τὸν Μωάμεθ ἐπὶ παραδείγματι. Ἐὰν ἐν τούτοις δύναται νὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφέρωμεν θεωρίας περὶ μεγάλων ὑποκειμένων ἐν ὀλίγαις λέξεσι, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ δύο οὗτοι ἐκπροσωποῦσιν ἐν τῇ θρησκείᾳ τὰς δύο διαφόρους πλευράς ἢ προσόψεις — τὴν παθητικὴν καὶ τὴν ἐνεργητικὴν — τῆς ἐξελικτικῆς προόδου καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη νοεῖ τὴν φύσιν, ἐνῶ ὁ χριστιανισμὸς ἴσταται πόρρω ἀμφοτέρων. Ὁ Μωάμεθ, φέρ' εἰπεῖν, ἐσχέδιασε τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς θρησκείας, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἡ ἐξέλιξις νὰ πλάσῃ δι' ἑαυτὴν, ἐὰν ἐβιάζετο νὰ ἔχῃ τοιαύτην, καὶ ἐμπνέεται, ὡς εἰκὸς, ἀπὸ τὴν συνειδήσιν τῆς ἐπιτυχίας ἐν συναγωνισμῷ, μὲ τὴν ὀρμὴν τοῦ ἐξολοθρεῦειν τὸ βλάπτον, μὲ τὴν ἐνεργητικότητα εἰς ὅλα ἀποφασισμένου προορισμοῦ, μὲ τὴν ἠδονὴν τῆς ὑλικῆς ἀπολαύ-

σεως παρατεινομένην δι' ἐπιβιώσεως εἰς μέλλον στάδιον ὑπάρξεως. Ἐνῶ ὁ Βουδδισμὸς, τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ του, εἶνε τὸ εἶδος τῆς θρησκείας τὸ ὁποῖον ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ αἰσθημα τῆς ἡττης, τῆς εἰς ὑπερτέραν δύναμιν ὑποταγῆς, τῆς ἐπιθυμίας, τόσον ὠραίας καὶ συγκινητικῆς, τοῦ νὰ καταστῇ τις ὄργανον πρὸς προαγωγὴν τῆς φορᾶς τῆς φύσεως δι' αὐτοθυσίας καὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ὑπάρξεως ἀναξίας ὅπως παλαίη τις δι' αὐτήν. Ἄλλ' ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀποφεύγει ν' ἀναγνωρίσῃ ἢ τὸν πράττοντα ἢ τὸν πάσχοντα ἐν τῇ μεγάλῃ κοσμικῇ πάλῃ, καὶ πειρᾶται νὰ δεσπόσῃ τοῦ κόσμου διαθέτουσα τοῦτον ὡς ἄριστα, ἢ μᾶλλον πείθουσα αὐτὸν νὰ γείνη κρείττων ἢ ὅσον ἑαυτῷ δοκεῖ. Ἀρνεῖται ὅτι ὁ φυσικὸς νόμος εἶνε τὸ πᾶν, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶνε μόνον ὄργανον ἐν χερσίν εὐεργέτιδος Δυνάμεως, ἣν ἐπιμένει καλοῦσα «Πατέρα,» καὶ δι' ἧς τὴν ὑπαρξίν παρέχει τεκμήρια τὰ ὁποῖα δυνατὸν ν' ἀπορρίπτωνται ἀλλ' ἀδύνατον νὰ παραγνωρισθῶσι. Καὶ ἐπιστέφει τὰς πολλαπλᾶς κατὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ προσβολὰς τῆς, στιγματίζουσα τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς φύσεως ὡς νόμον ἁμαρτίας καὶ θανάτου, ὑφ' ὃν ἡ πλάσις γογγύζει καὶ ἐργάζεται, καὶ ἐξ οὗ προτείνει μετὰ χαρμοσύνης ἐμπιστοσύνης νὰ σώσῃ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων παρ' οἷς ἡ γνῶσις τοῦ νόμου εἶνε γνῶσις παντός γνῶσεως ἀξίου.

Ὅθεν ἡ ὀρθὴ τακτικὴ τῆς ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ συνηγορίας δὲν εἶνε τὸ νὰ περιορίσῃ τὴν σφαιρὰν τοῦ θετικοῦ νόμου, ἢ νὰ ἐπεμβῇ κατ' ἑλάχιστον εἰς τὰ ἔργα του, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμμεῖνῃ ἐν τῇ ἐξιδανικεύσει τῆς φύσεως, παρὰ τὸν θετικὸν τοῦτον νόμον, ἐπισκοποῦσα ὅλην τὴν πλάσιν ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς δαφιλευθείσης καὶ μαρτυρηθείσης ἐν τῷ βίῳ τοῦ Χριστοῦ. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ θαυμάζωμεν ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σύγκρουσιν, καὶ ὅμως, ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ὁ τε ὀρθολογισμὸς καὶ ὁ ἰδανισμὸς ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς κρήνης, ὅτι παριστῶσιν ἀφεύκτους ὡς καὶ εὐεξηγήτους τάσεις τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ὅτι ὁ εἰς εἶνε ὑπόχρεως ἐκ τῶν ἰδίων του νόμων νὰ διεδικίῃ τὴν ἀλληλεγγύην ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ ὁ ἄλλος διὰ τῶν ἰδίων του πίστεων νὰ κηρύττῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἅπαντα τὸν κόσμον, ἢ ὀξύτης τῆς διαμάχης θὰ ἐκλίπῃ καὶ τὸ περισσὸν τῆς πικρίας θὰ ἐλαττωθῇ. Ἄρα αἱ γνῶμαι τῶν ἀνθρώπων ὑφίστανται ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐπίδρασιν τῆς κριτικῆς ἢ τὴν μελέτην τῶν ἀποδείξεων; Ἀφοῦ ὁ χριστιανισμὸς εὐρί-

σκεται, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπιχειρήματα, εἰς ἀμυντικὴν θέσιν, ἤμιστα ἀνυπομονεῖ νὰ μετατρέψῃ τὰς γνώμας διὰ μέσου αὐτῶν, ἀλλ' ἄρα ὁ ὀρθολογισμὸς, μὲ ὅλους τοὺς πόρους τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῆς λογικῆς ἐπὶ τῶν νότων, ἐπιτυγχάνει πολὺ καλλίτερον; Καὶ ἄνευ τῶν σοβαρῶν σφαλμάτων τῶν ἀντιπάλων του θὰ ἐπετύγχανε τὸ παράπαν; Ναι μὲν κερδίζει κατὰ τι ἔδαφος, ἀλλ' ὁ χριστιανισμὸς ἀκόμη ὑπάρχει καὶ φαίνεται ὡς νὰ μέλλῃ νὰ ἐπιζήσῃ.

Ἐὰν ὅσα εἵπομεν εἶνε παντάπασιν ἀληθῆ, ὁ λόγος τούτου ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος. Ὁ ἰδανισμὸς ἀρνεῖται ν' ἀντλήσῃ ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς ὑπάρξεως· ἡ διαμαρτυρία του ἐναντίον τῆς πνευματικῆς κυριότητος τοῦ φυσικοῦ νόμου αὐξάνει τὴν ἰσχὺν ἀναλόγως καθ' ὅσον ἡ βασιλεία τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον τῆς ἐξελίξεως, ἐπεκτείνεται ἐπὶ πᾶσαν τὴν δημιουργίαν· ὡς ὁ Σωκράτης ἀναφωνεῖ: «Πρέπει νὰ με συλλάβητε πρὶν μὲ θάψητε». Τὸ ζήτημα ὑποπίπτει εἰς τὸν γενικὸν κανόνα ὅτι ἡ ἐναντίωσις, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκροτάτην φάσιν τοῦ διωγμοῦ, οὐδέποτε δύναται νὰ καταστρέψῃ τὰς νέας ιδέας αἵτινες εἰσάγονται εἰς τὸν κόσμον ὡς ἀποκαλύψεις ἀδήλου ἢ λησμονημένης ἀληθείας, καὶ αἵτινες, ἔστω καὶ κατὰ μικρὸν μέρος ἀληθεῖς, τηροῦσι τὴν ὑπαρξίν των διότι ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ ἰδανισμοῦ συντάσσονται ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ ἱστορία πάντων τῶν μεγάλων κινήματων δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀληθείας τούτου. Πάντα ταῦτα ἐξαρτῶνται κατὰ τελευταῖον λόγον ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀνθρώπων οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι αἱ ιδέαι εἶνε ἀξίαι νὰ πολεμήσῃ τις δι' αὐτάς, διότι Θεὸς ὑπάρχει καὶ δύναται νὰ τὰς μεταβάλῃ εἰς ἀληθείας, οἵτινες κατέχουσι θετικὸν ἐνδόμυχον θάρρος τῆς ψυχῆς δυνάμενον πάντοτε νὰ κατισχύσῃ τοῦ διωγμοῦ διὰ τῆς προθυμίας τοῦ ν' ἀποθάνῃ τις μᾶλλον ἢ νὰ ὑποκύψῃ. Μὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν ὀφείλει παραπολλὰ εἰς τὴν τοιαύτην πίστιν, ὥστε νὰ μὴ δικαιοῦται νὰ κατακρίνῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ αὐτοῦ ἰδανιστικοῦ πνεύματος εἰς ἄλλα διαφόρου σφαίρας ἀντικείμενα;

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τοῦτο, ἡ νεωτέρα πολεμικὴ ἀποτυγχάνει, ὅπως σχεδὸν καὶ οἱ παλαιοὶ διωγμοί, διότι εἶνε τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ ὑποπίπτει εἰς τὰ αὐτὰ λάθη. Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος φαίνεται ὅτι ἀντήλλαξαν μέρη, καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς ζητεῖ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν θρησκείαν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἶδους τινὸς διανοητικοῦ καταναγκασμοῦ, ὅπως καὶ ἡ θρησκεία ἐζήτη, καὶ τώρα ἀκόμη ζητεῖ εἰς τὸ χθαμαλώτερον στρώμα τῆς, ν' ἀπαλλαγῇ δι' ὑλικωτέρας καταδιώξεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ἀπλᾶ

τεκμήρια ὑπὲρ καὶ κατὰ ἀπλῆ ἐπίκρισις γεγονότων, ἀσυνείδητος λογικῆ, σαρκαστικῆ περιφρόνησις, ὀνειδισμοὶ ἐπὶ μωρία, μομφαὶ ἐπὶ ἀμαθειᾷ, ἀπειλαὶ μελλουσῶν συνεπειῶν, δὲν ἄγουσιν εἰς χρηστὰ ἀποτελέσματα, εἴτε ἐν τῇ λογικῇ γνῶσει εἴτε ἐν τῇ θρησκευτικῇ πίστει. Ὁ μέγας νόμος τοῦ συναγωνισμοῦ κυριαρχεῖ ἐν τῷ ἐδάφει τῆς θρησκευτικῆς διαμάχης — μόνον, φεῦ! ὀλίγον ἐκ πάντων τούτων ἐπιζῆ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἀκούσω κραυγὴν ὑβριζομένης ἀρετῆς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων, ὅτι τὸ νὰ ὑποτιμᾷ τις τὴν διαμάχην εἶνε ἀπλῆ συνεπίνευσις εἰς τὴν διαιώνισιν τῆς πλάνης, διότι εἶνε κοινὸν ἔδαφος παρ' ἀμφοτέροις ὅτι ἡ πλάνη εἴτε ἐγείρεται ὡς δεισιδαιμονία ἐξ ἀγνοίας τοῦ φυσικῶς ἀληθοῦς, εἴτε ὡς ἀπιστία ἐξ ἀγνοίας τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ, εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε καθ' αὐτὴν ὀλεθρία καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος. Βεβαίως, σύμφημι. Παραδέχομαι ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια πρέπει νὰ εἶνε παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ κράτιστον, καὶ ἰδίως θεωρῶ τὰς καλουμένας φρεναπάτας ὡς παλαιὰ ψεύδη βαπτισθέντα πρὸς χρῆσιν τῶν χριστιανῶν μὲ νέον καὶ κομψότερον ὄνομα. Προσέτι φρονῶ, ὡς ὁπαδὸς τῆς ἐξελίξεως τοῦλάχιστον, ὅτι μίαν τῶν ἡμερῶν θὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ὑποκειμένου, καίτοι δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι σχόλια περὶ τῆς καταστροφῆς ἀγέλης χοίρων ἢ καὶ περὶ τῆς προτεραιότητος τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου καὶ ἄλλα παρόμοια ὑποκείμενα θὰ μᾶς βοηθήσωσι πολὺ. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τί θὰ γείνη ἕωσοῦ ἀποδειχθῇ τί εἶνε ἀλήθεια καὶ τί εἶνε πλάνη; Βεβαίως, ἀποδεχόμενος τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὁ ἰδανισμὸς δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῇ ὑπὸ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὅτι πράττει ἠθικόν τι κακὸν ἢ ὅτι βλάπτει τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα, διότι ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δεσμεύεται ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ὑποχρεώσεων του νὰ συγκεντρώσῃ πάσας τὰς ἐνεργείας του ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κακοῦ ὅπερ ὁ ὀρθολογισμὸς καταγγέλλει ὡς εἶδος προπατορικοῦ ἀμαρτήματος — τουτέστι τῆς ἐμφύτου κληρονομικῆς ἰδιοτελείας τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου. Καὶ ἂν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔλθωμεν εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ κοινῶν τούτου ἐχθροῦ, δύναται τοῦλάχιστον ν' ἀναγνωρισθῇ κάπως ὅτι ὁ κοινὸς οὗτος ἐχθρὸς ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἐκείνοι οἵτινες τὰ μάλιστα συντελοῦσι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς παρουσίας του θ' ἀξιωθῶσι διαρκέστατα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν τῷ μεταξὺ, οἱ ἰδανισταὶ οὐς ἐπικαλεῖται ὁ χριστιανισμὸς θὰ ἔχωσι τοῦλάχιστον τὴν παραμυθίαν ταύτην ὅτι ἕωσοῦ γνωσθῇ πᾶν ὅ,τι δύνα-

ται νὰ γνωσθῇ περὶ πάντων, ἢ πιθανότης εἶνε ὁ ἀνεγνωρισμένος ὁδηγὸς τῆς διαγωγῆς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, καὶ ὅτι τὸ νὰ πιστεῦη τις ὀρθῶς εἰς πράγματα ἀμφίβολα καταδεικνύει ὑψηλότερον βαθμὸν πνευματικῆς ἐξοχότητος ἢ τὸ νὰ γινώσκῃ ἀκριβῶς περὶ βεβαίων πραγμάτων. Κἄπως τὸ σύμβολον τῆς νέας θρησκείας «θαύματα δὲν συμβαίνουσι» δὲν εἶνε παρήγορον οὔτε βοηθητικὸν πρὸς δυστυχεῖς ἀνθρώπους οἵτινες ζῶσιν ἐν τῇ ζωῇ ὅπως δύνανται, καὶ οἵτινες φρονοῦσιν ὅτι τὸ βραχύτατον τέρμα ἀγαθοῦ βίου εἶνε τὸ νὰ πιστεῦη τις τὰ βέλτιστα. Τούτου ἕνεκα, θὰ ἐξακολουθῶσι νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν πάλαι διαβεβαίωσιν: «Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.»

ΝΕΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

(Συνέχ. καὶ τέλ. ἰδ. φυλ. Α' σελ. 38).

Β'

Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ἐπάρχει βιομηχανία τις, ἥτις, ὡς ἴσως νομίζουσι πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν, φαίνεται παρουσιάζουσα ἐξαιρέσειν τοῦ ἐπικρατοῦντος κανόνος, περὶ οὗ ἐπραγματεύθημεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ. Ἐννοῶ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἡ γενικὴ ὄθησις τῶν χειροτεχνικῶν καὶ διανεμητικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς τὴν διεύθυνσιν μεγάλων ἐταιριῶν φαίνεται καταφανεστέρα ἢ ὥστε νὰ παραγνωρισθῇ· ἀλλ' ὑπάρχουσι γεγονότα τινὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐμφαίνουσιν ὅτι ἡ γεωργία, τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ὄλων τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων μας, δεικνύει ἰσχυρὰν τάσιν πρὸς τὴν ἄλλην διεύθυνσιν. Ἀκούει τις καθ' ἑκάστην περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς μικρᾶς καλλιεργείας, καὶ τινὰ τοῦλάχιστον τῶν πλεονεκτημάτων τούτων εἶνε κοινὰ καὶ πασίδηλα. Ὁ Σισμόνδης καὶ ὁ Μίλλ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετὰ μεγάλης δυνάμεως κατέδειξαν τὰ πολλοῦ λόγου ἄξια ἀποτελέσματα τῶν μικρῶν ἐγγείων ἰδιοκτησιῶν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ καθ' ἅπασαν δὲ τὴν Ἀγγλίαν ἐπαύλεις καὶ μικρὰ ἀγροκῆπια ἀπέφεραν συγκομιδὰς, αἵτινες ἀναφέρονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἐξοχῆς ὡς παράδειγμα τῶν ἀμέτρων πλεονεκτημάτων τῆς διὰ δικέλλης καλλιεργείας καὶ τοῦ ἀτομικοῦ καμάτου. Ἐὰν, ὡς πολλοὶ ἰσχυρίζονται, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν γεωργίαν εἰς ἀνθηρὰν καὶ ἀκμαίαν κατάστασιν

ἑωσότου ἐπανέλθωμεν ὀπίσω εἰς τὰς μικρὰς ἐπαύλεις καὶ τοὺς κατὰ μέρος καμάτους, ἔχομεν ἐνταῦθα ἐξαιρέσειν πλέον ζωτικῆς σπουδαιότητος παρὰ τὸν κανόνα περὶ οὗ ἐπραγματεύθημεν.

Ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ πράγματος ἐντοσούτῳ ὑπάρχουσι γεγονότα τινὰ μὴ δυνάμενα καθαρῶς νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ἀγρονομία πρέπει ἴσως νὰ ἐξασκῆται κατὰ τὸ σύστημα τῆς μικρᾶς καλλιεργείας. Κατὰ τὰς ἀναμνήσεις ὄλων μας, παραδείγματος χάριν, δρέπανα καὶ μαστίγια καὶ δίκρανα καὶ οἱ μυώδεις βραχιόνες τοῦ χωρικοῦ ἀντικατεστάθησαν κατὰ μέγα μέρος δι' εὐχειρίστων καὶ δαπανηρῶν μηχανημάτων. Τὸ ἔδαφος ἀνασκάπτεται καὶ τὸ σπέρμα ῥίπτεται καὶ ὁ σίτος κόπτεται καὶ δεσμεῖται καὶ ἐκλιμαίζεται, καὶ αἱ πατάται φυτεύονται, καὶ τὰ πρόβατα κουρεύονται, καὶ τὸ χόρτον συλλέγεται καὶ οἱ σωροὶ στοιβάζονται, ὅλα διὰ μηχανισμῶν. Καὶ περιπλέον πᾶς τις βλέπει ὅτι ἐκεῖναι αἱ χῶραι αἵτινες ἔχουσι τοὺς μεγίστους σιτοφόρους ἀγροὺς καὶ μεταχειρίζονται τὰς τελειοτέρας μηχανὰς, εἶνε αἱ παραγωγοὶ αἵτινες ἀπέκοψαν τοὺς ἀγρονόμους μας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ πρόδηλον εἶνε ὅτι κατάρθωσαν τοῦτο, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἕνεκα τῶν ἐκτεταμένων ἐργασιῶν καὶ τῶν οικονομικῶν μεθόδων των. Ταῦτα εἶνε, φρονῶ, γεγονότα ἀναμφισβήτητα, καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσωσι πάντα νουνεχῆ παρατηρητὴν, καίτοι μὴ γνωρίζοντα τίποτε περὶ τῶν γεωργικῶν διαμερισμάτων μας, ν' ἀμφιβάλλῃ πολὺ σπουδαίως ἂν θὰ εἶνε ὅλως πιθανόν ὅτι ἡ γεωργία τοῦ μέλλοντος θὰ δύναται νὰ ἐκτελεθῆται ὑπὸ μικρῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ σύστημα τῶν μικρῶν ἐπαύλειων καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας. Πῶς εἶνε δυνατόν, θὰ ἠδύνατο νὰ διαπορήσῃ τις, τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ διεξάγῃται ἄλλως ἢ διὰ μεγάλων κεφαλαίων καὶ ἐπὶ εὐρέος συστήματος;

Ἐὰν ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν θεωρηθῇ, ἀπίθανον φαίνεται μικραὶ ἐπαύλεις νὰ δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἔργον τοῦ μέλλοντος, καὶ ἂν μεταβῆς εἰς τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, θὰ εὕρῃς ὅτι, ὅπως εἰς τὰς πόλεις αἱ μικραὶ ἐπιχειρήσεις ὑποχωροῦσιν εἰς τοὺς μεγάλους ὀργανισμοὺς, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν αἱ μικραὶ ἐπαύλεις ἀπορροφῶνται εἰς τὰς μεγάλας. Μεγάλα ἀγρονομικὰ ἐπαύλεις, ἐργαζόμεναι διὰ ἐπαρκῶν κεφαλαίων καὶ διὰ τῶν ἀρίστων μηχανημάτων, καὶ ὑπὸ διαχείρισιν προσφυᾶ, δύνανται ν' ἀποθῶσι προσοδοφόροι, ἐνῶ οἱ μικροὶ ἀγρονόμοι ἐν γένει ἀποχωροῦσι τοῦ ἀγῶνος μᾶλλον ἢ ἥττον συντετριμμένοι καὶ ἥττημένοι. Τοιοῦτόν τι ἀναμφισβητήτως συμβαίνει εἰς μέγα μέρος τῆς ἀγροτικῆς Ἀγγλίας, καὶ

ἀν κρίνωμεν ἐκ τῶν αἰτίων εἰς ἃ ἀποδίδεται τοῦτο, μικρὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι γρήγορα ἢ ἀργὰ αὐτὴ θὰ εἶνε ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἀνά τὴν χώραν. Ὁμιλῶ τώρα, ὡς ἐννοεῖ τις, περὶ γεωργίας ἐμπορικῆς. Δὲν εὕρισκω τὸν ἐλάχιστον λόγον ἵνα πιστεύσω ὅτι θὰ ἔλθῃ ποτὲ χρόνος καθ' ὃν ὁ ἰδιοκτῆτης τῆς μικρᾶς ἀγροικίας δὲν θὰ δύναται νὰ εὕρῃ μέγα ὄφελος, ὡς καὶ τὴν ὑγιειντάτην πασῶν τῶν ἀπολαύσεων, εἰς τὸ νὰ παράγῃ καρπούς, ἄνθη καὶ λαχανικά πρὸς ἰδίαν του χρῆσιν. Ἐλπίζω καὶ πιστεύω ὅτι ὁ κῆπος τοῦ μικροῦ ἀγρότου καὶ ἡ εὐάρεστος καὶ χρήσιμος βιομηχανία του οὐδέποτε εἶνε πιθανὸν ν' ἀπορροφηθῶσιν εἰς μέγα τι σύστημα. Ἐνόσω ἄνθρωπός τις ἀρκεῖται εἰς τὴν μικρὰν ἔκτασιν τοῦ ἐδάφους ἣν δύναται νὰ καλλιεργῇ ὁ ἴδιος πρὸς πορισμὸν τροφῆς διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τράπεζαν, εὕρισκται ἐντὸς ἀσφαλῶν ὁρίων. Ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τοῦτο· πιθανὸν ὅτι εὕρισκει ἠδονὴν εἰς τὸ νὰ ἐξασκῇ καλῶς τὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι ὑπερφηανεύεται ἐπιτυχῶν τὰ κάλλιστα ἀποτελέσματα. Οὐδὲν εὐρὺ σύστημα δύναται νὰ τὸν νικήσῃ εἰς τοῦτο. Ἄλλ' ὡς εἶπον ἤδη ἀλλαχοῦ, ὁ μικρὸς καλλιεργητῆς τοῦ ἐδάφους δὲν δύναται ἐν γένει ἐπωφελῶς νὰ κατορθώσῃ τι περισσώτερον ἢ νὰ παραγάγῃ πρὸς ἰδίαν του χρῆσιν. Τοῦτο εἶνε ἐντὸς τῆς ἰδίας δυνάμεώς του καὶ εἶνε ἀσφαλῆς περὶ τῆς καταναλώσεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τούτου, ἔχει ἀνάγκην νὰ προσλάβῃ βοήθον διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ βοήθον πρὸς εὐρεσιν ἀγορᾶς διὰ τὸ προϊόν του, ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸν μέγαν ἐμπορικὸν κόσμον, καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς δυσχερείας καὶ τὰς διακυμάνσεις του, ἔχων ἀνάγκην κεφαλαίου καὶ πείρας καὶ γνώσεως τοῦ ἐμπορίου.

Αὐτὸς ὁ μέγας ἐμπορικὸς κόσμος βραχδαίως ἐφελκύεται εἰς τὰ στροβιλώδη ρεύματα τῆς δυνάμεως, τὰ ὅποια φαίνονται τόσο μυστηριώδως ἐκτυλίσσοντα ὄργανισμούς ἐκ τοῦ χάους τοῦ ἀτομισμού, καὶ εἰς τὰ στροβιλώδη ταῦτα ρεύματα συλλαμβάνεται ἡ εὐρεῖα γεωργικῆ βιομηχανία μας τόσο γοργῶς καὶ τόσο ἀναποδράστως ὅσον καὶ αἱ χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι τῶν μεγάλων μας πόλεων. Πρὸς τὸ παρὸν πᾶν τὸ σχετικὸν μὲ τὴν κατοχὴν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς ἐν Ἀγγλίᾳ φαίνεται εὕρισκόμενον εἰς τὴν παραμονὴν μεγάλων μεταβολῶν, καὶ ποῖον θὰ εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς τοιαύτης μεταβατικότητος τολμηρὸν ἴσως θὰ ἦτο νὰ προεῖπῃ τις. Ἐπι τολμηρότερον θὰ ἦτο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι, ἐνῶ ὅλαι αἱ παραγωγικαὶ βιομηχανίαι μας κινουῦνται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν μεγάλων συστημάτων, μόνῃ ἡ γεωργία βαίνει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν μι-

κρῶν. Εἶνε ὦραι, ὑποθέτω, καθ' ἃς ὅλοι μας αἰσθάνονται κλίσιν νὰ οἰκτείρωσι τὰς μεταβολὰς, αἵτινες ἐπέρχονται ὀλόγυρά μας ἐν τῷ ἀγροτικῷ κόσμῳ. Εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως πολλῶν ἐξ ἡμῶν ὑπάρχει αἰσθημὰ τι συντηρητικότητος μετὰ στοργῆς κλίνον πρὸς τὸ παρελθόν, καὶ διαφερόντως ἐνοχλούμενον ὑπὸ παντός νεωτερισμοῦ εἰς τοὺς ἐκ παλαιοῦ τετιμημένους ἀγροτικούς θεσμούς τῆς χώρας. Ἄλλ' ἡ θεῖα Πρόνοια, καλῶς γνωρίζουσα ὅτι ὁ νεωτερισμὸς τῆς μιᾶς γενεᾶς εἶνε ὁ τετιμημένος παλαιὸς θεσμὸς τῆς ἐπομένης, μετ' ὀλιγορίας θεωρεῖ τὰς μικρὰς ταύτας προλήψεις μας. Μισοῦμεν τὴν καινοτομίαν· διαμαρτυροῦμεθα κατ' αὐτῆς· ὑποστηρίζομεν τὰ ὑπέροχα πλεονεκτήματα τῆς διὰ δὲ κέλλης βιομηχανίας καὶ τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ δυνάμεθα ἴσως νὰ λάβωμεν πρακτικὰ μέτρα πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὸ παλαιὸν καθεστῶς, ἀλλ' ἀνωφελὲς εἶνε νὰ μάχηται τις κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀστέρων εἰς τὰς πορείας των, καὶ ἂν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἴδωμεν τὸ μέλλον γεωργικὸν σύστημα τοῦ κόσμου λειτουργοῦν πρὸς πλήρωσιν τῶν μεγάλων ἀποθηκῶν τῆς τροφῆς, φοβοῦμαι ὅτι ὀφείλομεν ν' ἀποβλέψωμεν ὄχι ὀπίσω εἰς τὰ τέρποντα τὸν ὀφθαλμὸν σταχυοφύτευτα πεδία τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἐμπρὸς εἰς τὰς μεγάλας σιτοφόρους πεδιάδας τῆς Δυτικῆς Ἀμερικῆς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὅπου ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου διεξάγεται ἐπιγίγαντιαίας κλίμακος καὶ διὰ μέσων μηχανισμού τὰ ὅποια ἀφῆρεσαν ὅλην τὴν ποίησιν τοῦ ἀγροῦ καὶ πᾶν τὸ τερπνὸν ταύτης. Διὰ τοιοῦτου μηχανισμού, καὶ διὰ τοιοῦτου μόνον, τῶν ἄλλων ἀδιεφόρων ὄντων, δύναται ὁ σίτος νὰ πορισθῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰς εὐθηνότεραν τιμὴν, καὶ ὅλος ὁ εὐρὺς ἐπάνω κόσμος, ὅσος ἔλθῃ εἰς συναγωνισμὸν μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, θὰ κατέλθῃ γρήγορα ἢ ἀργὰ ἐνώπιον τούτου τόσο ἀφεύκτως, ὅσον κατῆλθεν ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα πρὸ τοῦ σιδηροδρόμου. Ποῖον θὰ εἶνε τὸ μέλλον τοῦ ἀγγλικοῦ ἀγροῦ καὶ τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας τούτου, κατὰ τὴν προσεχῆ γενεάν ἢ τὴν μετ' αὐτὴν, δυνατόν νὰ εἶνε ἀμφίβολον, ἀλλ' ὅτι ἡ παραγωγή τῶν μεγάλων προμηθειῶν τῆς τροφῆς διὰ τοὺς λαοὺς ὅλων τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν βαίνει τανῦν βραχδαίως πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πρὸς ἣν καὶ αἱ ἄλλαι παραγωγικαὶ βιομηχανίαι, φρονῶ ὅτι ἔχομεν ἀποχρῶντας λόγους νὰ τὸ πιστεύσωμεν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΟΥ

Ο ΔΖΕΪ ΓΟΥΛΔ

Τὸ μέγιστον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπόκειται εἰς τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν νὰ συμπληρώσῃ σήμερον, εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῶν ἑκατομμυριούχων. Ἐὰν ἡ ἀποστολὴ αὕτη δὲν φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα, ἢ φθάσασα ἀποτύχῃ, ἀνάγκη πάσα, ἐν ἀρχῇ τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνος, νὰ ἐπέλθῃ ἡ δήμευσις τῶν ἑκατομμυριῶν. Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἑκατομμυριούχων ἐπιτακτικῶς καλεῖται πρὸς συζήτησιν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τε ἑκατομμυριούχων, οἵτινες θνήσκουσιν ἀποπνιγόμενοι ἀπὸ τὰ ἑκατομμύριά των, καὶ τῆς κοινωνίας, τῆς οἱ θεσμοὶ φθίνουσι δι' ἔλλειψιν τῆς ἀναγκαίας πρὸς συντήρησίν των τροφῆς. Ἐὰν ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶνε ἐπιτυχῆς, ὁ ἑκατομμυριούχος δύναται ἀκόμη νὰ σωθῇ διὰ λύτρων. Ἐὰν ἀποτύχῃ, ὁ ἑκατομμυριούχος εἶνε χαμένος. Δυνατὸν ἀκόμη νὰ εἶνε πλούσιος ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὰ ἑκατομμύριά του θὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τὰς χεῖράς του εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἔθνους καθόλου. Οἱ καρποὶ τῆς δραστηριότητος, τῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ δαιμονίου πνεύματός του θὰ στραφῶσι πρὸς ὄφελος τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον οἰκαιοποιεῖται ἀδιστακτικῶς τοὺς καρποὺς τῆς δραστηριότητος, τῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ δαιμονίου πνεύματος τῶν πολεμάρχων του ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Τὸ ἔθνος δὲν θὰ εἶνε ἀχάριστον. Θὰ δίδῃ συντάξεις εἰς τοὺς ἑκατομμυριούχους, ὅπως δίδει συντάξεις εἰς τοὺς πολιτικούς, εἰς τοὺς

ὑπαλλήλους καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικούς. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιτρέπη πλέον εἰς αὐτοὺς νὰ κληροδοτῶσιν ἀκεραίαν τὴν περιουσίαν των, ὡς δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν στρατηγὸν Οὐλσλεῦ νὰ θεωρῇ τὴν Αἴγυπτον ὡς ἰδιοκτησίαν του, οὔτε ἀναγνωρίζει εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτῶνος τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ ἔχωσιν ὡς τιμᾶριον τὴν Γαλλίαν.

Οἱ ἐπέχρυστοι Βοῦδδαὶ τῆς Δημοκρατίας. Εἰς τὸ Χριστουγεννιάτικον φυλλάδιον τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Ἐπιθεωρήσεων» ἐδημοσιεύθη εἶδος πνευματώδους διαλογῆς, ἐν ᾗ ἐν τῶν φανταστικῶν προσώπων, ὁ Δζακ Κόμπτων, εἰσάγεται λέγων, ἅμα ἐπλησίαζε νὰ φθάσῃ εἰς Νέα Νὺρκην, ὅπου ἐταξείδευε :

«Τί εἶνε αὕτη ἡ πόλις; εἶπεν ὁ Δζακ Κόμπτων. Εἶνε ἡ πόλις τῶν ἑκατομμυριούχων — ὄχι, τῶν δισεκατομμυριούχων. Καὶ τί εἶνε ὁ ἄπειρος οὗτος πλοῦτος διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅστις τὸν κληρονομεῖ; Φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον. Αὐξήσις πλούτου μέχρι τινὸς βαθμοῦ σημαίνει αὐξήσιν εὐζωίας, αὐξήσιν δυνάμεως. Πέραν τοῦ βαθμοῦ ἐκείνου σημαίνει αὐξήσιν βάρους χωρὶς ἀντίρροπον. Εἰμπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ ἐξοδεύῃ ἑκατὸν λίρας ἢ καὶ χιλίας λίρας τὴν ἐβδομάδα εἰς πολυτελεῖ βίον ἢ εἰς ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν, ἀλλ' ἐπέκεινα τοῦ ποσοῦ τούτου ὀλίγοι ἑκατομμυριούχοι φθάνουσιν. Ἀλλὰ τὰ εἰσοδήματα πολλῶν μεγάλως ὑπερβάλλουσι τὸ ποσὸν τοῦτο, καὶ ἕκαστον δηνάριον τοῦ πλεονάσματος τούτου φέρει οὐχὶ σπανίως μὲν τὰς στερήσεις τοῦ πτωχοῦ — διότι οἱ πλείστοι τῶν ἑκατομμυριούχων, σωστοὶ Τάνταλοι, πάσχουσιν ἐκ διαθήτου —, αἰείποτε δὲ τοὺς φόβους τοῦ πτωχοῦ, τοῦ πτωχοῦ τὴν ἀπαγόρευσιν.

«Ὅλα αὐτὰ εἶνε πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ δόκτωρ, ἀλλὰ καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἑκατομμυριούχος εἶνε πάντων ἀνθρώπων ἀθλιώτατος, δὲν βλέπω πῶς ἡ ἀθλιότης τοῦ ἑκατομμυριούχου, τὴν ὁποίαν, ὅμως, πολλοὶ τούτων φαίνονται νὰ ὑποφέρωσι κάλλιστα, δύναται νὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ μᾶς ἔλθῃ ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Χιλιαστῶν.

«Περίμενε ὀλίγον, ἀπήνητησεν ὁ Κόμπτων. Ὁ δισεκατομμυριούχος εἶνε νέος ἀγωγὸς τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ γενεὰ τῶν ἐκ κληρονομίας ἑκατομμυριούχων εἶνε νεοσύστατος. Δύνασαι νὰ φαντασθῆς τραγικωτέραν ἀντίθεσιν ἀπὸ τὰ λαμπρὰ ἰνδάλματα τῆς φιλοδοξίας τὰ θωπεύοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας νεαροῦ τινος ἑκατομμυριούχου ἐμφορουμένου ἀπὸ γενναῖον ἐνθουσιασμὸν καὶ φιλανθρωπικὰς ὁρμὰς καὶ ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον γῦρον πέριξ τῆς μυλόπετρας τοῦ χρυσοῦ ἀλέσματος εἰς ὃν εἶνε ὅλοι ἐξευγμένοι καὶ καταδικασμένοι; Ἡδυνάμην νὰ σοῦ ἀναφέρω ὄνομαστὶ πολλοὺς

έκατομμυριούχους, οἵτινες ἐξῆλθον τοῦ πανεπιστημίου μὲ τὴν ἔφεσιν νὰ κάμωσι κἄτι τι ἢ τοῦλάχιστον νὰ γείνωσι κἄποιοι, καὶ οἱ ὅποιοι εἶνε τίποτε περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον παρὰ κλειδιά τῆς ἀσφάλειας ἐναντίον πάσης διαρρήξεως, φθείραντες ὅλην τὴν ζωὴν των εἰς τὴν μέριμναν ὅπως εἶνε βέβαιοι ὅτι αἱ κολοσιαῖαι καταθέσεις των δὲν χειροτερεύουν, καὶ εἰς τὸ ὄχι ὀλιγώτερον ἀκανθῶδες ἔργον ὅπως τοποθετῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπικερδέστερον τὸ πλεόνασμα τῶν ἐσόδων των. Τί ζωὴ διὰ μίαν ἀθάνατον ψυχὴν! Εἶνε καθὼς οἱ ὀπλιταὶ τῶν ἀρχαίων πολέμων, τόσον βαρυσφορτωμένοι μὲ τὴν ἰδίαν πανοπλίαν των, ὥστε ἐδαπάνησαν ὅλην τὴν ῥώμην των εἰς τὸ νὰ ἴστανται καλῶς, καὶ δὲν τοὺς ἔμεινε πλέον ἄλλη διὰ τῆς ὁποίας νὰ πολεμήσωσιν. Ἡ φαντασία των εἶνε καταπλακωμένη καὶ καταθρυμματισμένη ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια των. Τὸ πολιτικὸν στάδιον φράττεται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδίους σάκκους τῶν χρημάτων των. Σμῆνος παρασίτων καὶ ἐπαιτῶν τοὺς περιβομβεῖ, ὅπως οἱ κώνωπες κουρασμένον ἀλήτην ἐν βάλτῳ. Τίποτε δὲν ἰσχύουσι, τίποτε δὲν τολμῶσι, τίποτε δὲν ῥιψοκινδυνεύουσιν. Ἐδρεύουσιν ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ ὡς χρυσοὶ Βουδδαί, αἰωνίως κυττάζοντες τὴν ἐπίχρυσον κοιλίαν των.»

Ἡ βραδεῖα βίβανος τῶν ἑκατομμυριούχων. Μόλις τὸ χριστουγεννιάτικον φυλλάδιον ἐξῆλθε τῶν πιστηρίων, καὶ ὁ ὑπερωκεάνειος τηλεγράφος ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ Δζέυ Γούλδ, ἐνὸς τῶν μεγίστων ἑκατομμυριούχων. Ὁ Γούλδ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν πενήνταοκτῶ ἐτῶν ἀφήσας περιουσίαν 15 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν εἰς τὰ τέκνα του, καὶ χωρὶς νὰ ὀρίσῃ κανὲν ἀπολύτως κληροδότημα διὰ τὸ ἔθνος τοῦ ὁποίου ἢ ἀνάπτυξις τὸν εἶχε κάμη πλούσιον, ἢ διὰ τὴν κοινωνίαν ἣτις ἠνείχετο καὶ υπέθαλπε τὸν θησαυρόν του. Καὶ καθὼς ἀνεδίφουν (γράφει ὁ Ἀγγλαμερικανὸς συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἀρθροῦ) τὰς δέσμας τῶν ἐφημερίδων, τὰς πεμφθείσας μοι ἐκ τοῦ ἐν Νέξ Ὑόρκη γραφείου μου, εὔρον ὅτι ὁ κ. Μορωζίνης, ὅστις ἀπὸ δεκαοκτῶ ἐτῶν εὕρισκετο ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς στενοτάτην πρὸς τὸν Γούλδ συνάφειαν, ὁμιλῶν περὶ τῆς αἰτίας τοῦ θανάτου του εἶπεν: «Ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι ὁ ὀργανισμὸς του υπέκυψεν εἰς τὴν μεγάλην ἔντασιν, τὴν ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ μεγάλου πλοῦτου του. Ἦτο τρομερὰ μέριμνα, καὶ ἦτο πάντοτε βεβαρημένος ἀπὸ τὴν ἐναγώνιον ἀνησυχίαν καὶ ἔξαψιν περὶ προφυλάξεως τῆς περιουσίας του.» Αὕτη εἶνε σημαντικὴ μαρτυρία περὶ τοῦ ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ θεσπισθῇ ἢ δήμευσις, ὡς συμπέρασμα νομοσχεδίου περὶ Προλήψεως τῆς Βραδείας Βασάνου τῶν ἑκατομμυριούχων, ἣτις εἶνε ἡ νεω-

τέρα «ἰσχυρὰ καὶ σκληρὰ ποινή.» Εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους, οἱ μὴ θέλοντες νὰ μαρτυρήσωσιν, ἐβασανίζοντο μέχρι θανάτου δι' ὀλονὲν αὐξανομένης πίεσεως ἐπὶ τῶν ζωτικῶν τοῦ σώματός των· τὴν σήμερον ὄχι πλέον οἱ μὴ θέλοντες νὰ μαρτυρήσωσιν, ἀλλ' οἱ θέλοντες νὰ γείνωσιν ἑκατομμυριῶχοι ὑποβάλλονται ἐκουσίως εἰς τὴν νεωτέραν τροποποίησιν τῆς ἀρχαίας τιμωρίας.

«Ὁ Δζέυ Γούλδ, λέγει ὁ δόκτωρ Μουίν, ὁ ἰατρός του καὶ φίλος του, δὲν εἶχεν ὀργανικὴν διατάραξιν, ἀλλ' ἡ καρδία του εἶχε πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς ἄρδευσιν ἐγκεφάλου πάντοτε διψῶντος πλειότερον αἷμα πρὸς διατήρησίν του.» Ἄλλ' ἡ φύλαξις τῆς περιουσίας καὶ ὄχι ἡ ἀποκτησις αὐτῆς φθείρει τὸν ἄνθρωπον. Τὸ ἰδιαίτερον εἰσόδημα τοῦ Γούλδ ἐν καιρῷ τοῦ θανάτου του θὰ ἦτο ὑπὲρ τὸ ἐν ἑκατομμύριον λιρῶν ἐτησίως. Δὲν θὰ ἐξῶδευε δὲ πλέον τῶν 2 1)2 τοῖς ἑκατὸν εἰς τὸ μέγαρόν του, εἰς τὸ θαλαμηγόν καὶ τὰ παρεπόμενα. Τὰ ἄλλα 97 1)2 τοῖς ἑκατὸν ἔπρεπε νὰ τὰ τοποθετῇ. Καὶ ἡ ἀγωνιώδης μέριμνα ὅπως τοποθετῇ 975 χιλ. λίρας κατ' ἔτος ἐπικερδῶς, μετὰ τῆς ἀνησυχίας ὅπως μὴ ἴδῃ τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον ἐκπίπτειν ἦτο μέγα βάρος διὰ τὸν Δζέυ Γούλδ. Δὲν ἦτο ποτὲ ῥωμαλέος ἀνὴρ οὐδ' εἰς τὴν ἀκμὴν του. Εἶχε πάντοτε κάποιον πόνον. Ὁ στηθόπονος, ὁ κεφαλόπονος, ἡ νευραλγία καὶ ἡ χρόνια δυσπεψία ἔφθειρον διαρκῶς τὰς σωματικὰς δυνάμεις του. Ἡ πίεσις τῶν ἑκατομμυρίων του τὸν ἀπετελείωσε.

Ὁ δὲ ἔχωμε· δυναστείαν Γούλδ : Ὁ Γεώργιος Γούλδ, ὁ υἱὸς, ὄχι τριακονταέτης ἀκόμη, ὅστις διεδέχθη τὴν διεύθυνσιν τῶν συμφερόντων Γούλδ, θ' ἀκολουθήσῃ πιθανῶς τὸν ἴδιον δρόμον· διότι ἡ περιουσία τῶν Γούλδ δὲν πρέπει νὰ σπαταληθῇ. Διανέμεται μεταξὺ τῶν τέκνων, ἀλλὰ θὰ κάμωσιν ὅ,τι κάμουν οἱ Ῥότσιλδ — θὰ ἰδρῦσωσι μεγάλην πλουτοκρατικὴν δυναστείαν. Περὶ τούτου ὁ κ. Ῥουσελ Σέιδζ γράφει μετ' ἀμερικανικοῦ ἄλατος: «Ὁ κ. Γούλδ ἦτο φρόνιμος ἄνθρωπος, πολὺ φρόνιμος ἄνθρωπος, καὶ οἱ υἱοὶ του εἶνε φρόνιμοι νεανίσκοι—υἱοὶ τοῦ πατρός των. Τοὺς γνωρίζω ὅλους, τὸν Δζῶρδζ, τὸν Ἐδδὶ καὶ Ἀουρδ, καὶ τοὺς βλέπω καθ' ἐκάστην. Εἶνε ἄνθρωποι τῆς δουλειᾶς, ἐκ κλίσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς. Εἶνε ἐξοικειωμένοι, οἱ μεγαλείτεροι τοῦλάχιστον, μὲ κάθε λεπτομέρειαν τῶν ὑποθέσεων τοῦ πατρός των, καὶ θὰ ἐφαρμόσουν ὅλας τὰς ιδέας του ὅπως εἰμπορέσουν. Εἶνε ὅλοι παιδιὰ μὲ καλὰς ἐξεις καὶ ὑπερηγάπων τὸν πατέρα των. Δὲν εἶνε ἀνόητοι, καθὼς πολλοὶ υἱοὶ πλουσίων. Ἰδέτε τὴν δύναμιν τοῦ συσσωρευμένου πλοῦτου τοῦ διατη-

ρουμένου εις μίαν οικογένειαν. Κυττάξατε τούς 'Ρότσιλδ, παραδείγμα-
τος χάριν, και κρίνατε τί δύναται νά κατορθώση μία οικογένεια εξακο-
λουθοῦσα επιτυχῆ πορείαν εις τὰς τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις και ἐν συ-
νοχῇ και συμπνοίᾳ δρώσα. Τώρα εἶνε ἡ πλουσιωτέρα οικογένεια εις τὸν
κόσμον, βασιλεῖς δὲ και αὐτοκράτορες και μεγάλα ἔθνη ἔρχονται πρὸς
αὐτούς ὅταν χρειάζονται δάνεια, εἴτε πρὸς διεξαγωγὴν πολέμου εἴτε πρὸς
ἐφαρμογὴν ἐσωτερικῶν βελτιώσεων. » Ὁ κ. Σέιτλζ δὲν προλέγει ὅτι οἱ
Γούλδ θὰ φθάσωσι τὴν ἀκμὴν τῶν τραπεζιτῶν περὶ ὧν ὁμιλεῖ, ἀλλὰ
βεβαίως ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἠδύναντο νά τὸ κατορθώσωσιν ἐὰν
ἀπὸ κοινοῦ ἀνέπτυσον τὴν κολοσιανὴν περιουσίαν των, και ἐν πρᾶγμα
εἶνε βέβαιον, ὅτι κἀνεὶς Γούλδ δὲν θὰ ἐμπιστευθῆ ποτὲ εις ἐταιρικὰς
ἀνοησίας.

Μὲ τοιοῦτους κληρονόμους, δὲν ὑπάρχει λόγος διατί οἱ μέλλοντες
Γούλδ νά μὴ σχηματίσωσι δυναστείαν, ἥτις θὰ εἶνε ἐν Ἀμερικῇ ὅ,τι ἐν
Εὐρώπῃ οἱ 'Ρότσιλδ. Ὁ Δζέϋ Γούλδ δὲν εἶνε ἀπόγονος τοῦ Σήμ, και-
τοι εἶχε ῥίνα σημιτικὴν και πλέον ἢ σημιτικὸν σφίγγιμον δρακός. Ἀλλ'
ἦλθεν ἀπὸ τὴν χρηματαγορὰν τῆς Νέας Ἀγγλίας, ἥτις εἶνε ἐβραϊκὴ
τὴν μόρφωσιν, και εἶχεν ὅλας τὰς οικιακὰς ἀρετὰς τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ
ὁ πουριτανισμός. Οἱ Ἄστωρ ἔχουν τώρα περιουσίαν 40 ἑκατομμυρίων
λιρῶν, ἥτις θ' ἀνέλθῃ πιθανῶς εις 50 ἑκατομμύρια πρὸ τοῦ τέλους τῆς
ἐκατονταετηρίδος. Οἱ Ἄστωρ ὅμως ἐπέδειξαν συναίσθησιν τινα τῆς
ἀληθείας ἥτις ὑποκρύπτεται εις τὴν περὶ λύτρων θεωρίαν. Οἱ Γούλδ δὲν
ἐπέδειξαν τοιαύτην. Ἐντεῦθεν εἶνε πιθανόν ὅτι τὸ νομοσχέδιον περὶ δη-
μεύσεως τῆς περιουσίας ὄλων τῶν ἑκατομμυριούχων και περὶ ἀπονομῆς
συντάξεως εις ὅλους τοὺς παρόντας κατόχους — λόγου χάριν μὲ ἐπιαι-
τικὴν μερίδα 25 χιλ. λιρῶν ἑτησίως κατὰ κεφαλὴν — εἶνε πιθανώτερον
νά ἔλθῃ διὰ τῶν Γούλδ παρά διὰ τῶν Ἄστωρ. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ θέλει,
και τοῦτο λίαν συντόμως, ἐὰν ἡ ἀποστολὴ τῶν ἑκατομμυριούχων δὲν
καταστῆ εὐθυδρομωτέρα ἢ ὅσον εἶνε. Περὶ τούτου ὅλοι οἱ ἑκατομμυ-
ριούχοι τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀμερικῆς ἄς λάβωσι σημεῖωσιν.

Ὁ φόρος τοῦ θανάτου. Ὁ κ. Γούλδ ὑπῆρξεν εις τὴν διαθήκην
του τόσο κακός, ὅσον ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Σμίθ. Ἐν τῇ κληροδοτήσει του
ἀπείρου πλοῦτου των, οἱ ἑκατομμυριούχοι οὗτοι ἐλησμόνησαν τὸ ἑκατομ-
μύριον και ἐνθυμήθησαν μόνον ἡμίσειαν δωδεκάδα συγγενῶν και ἡ συνέ-
πεια εἶνε ὅτι τὸ ἑκατομμύριον ἀρχίζει νά σκέπτεται ὀλίγον περὶ τῶν
μέσων τῆς ἀναζωπυρήσεως τῶν συνειδήσεων και τῆς χαλαρώσεως τοῦ

ἱμάντος τῶν βαλαντίων τῶν ἑκατομμυριούχων. Διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν θανά-
των φόρου ἡ δημοκρατία θὰ σώσῃ τοὺς ζῶντας ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης
τυραννίας τῶν πλουτοκρατῶν, τῶν ὑπηκόων τοῦ Πλούτωνος. Ἀξία ση-
μειώσεως εἶνε ἡ προσοχὴ, τὴν ὁποίαν αἱ ἐφημερίδες ἀφιέρωσαν εις τὴν
ἐπιβολὴν τοῦ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρου τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης.
Δυνάμει τοῦ Νόμου τούτου, πᾶσα προσωπικὴ περιουσία, μεταβαίνουσα
μετὰ θάνατον ἀπὸ τοῦ διαθέτου εις τὸν κληρονόμον, πληρώνει ἐν τοῖς
ἐκατὸν εις τὸ Κράτος ἐὰν ὁ κληρονόμος εἶνε στενός συγγενής, ἢ πέντε
τοῖς ἐκατὸν, ἐὰν δὲν εἶνε συγγενής. Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἐξαιρεῖται.
Ἡ περιουσία τοῦ Γούλδ, οὕσα κατὰ τὸ πλεῖστον κεφάλαιον εις σιδηρο-
δρόμους και τηλεγράφους, ὑπόκειται εις τὴν φορολογίαν ταύτην. Τούτου
ἐνεκα ἡ πολιτεία Νέας Ὑόρκης λαμβάνει ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ Δζέϋ
Γούλδ 150 χιλ. λίρας. Ἐὰν τὰ χρήματα ἐκληροδοτοῦντο ἔξω τῆς
οικογενείας, ἡ πολιτεία θὰ ἐλάμβανεν 750 χιλ. λίρας. Ἐὰν ὑποθέσω-
μεν ὅτι ὁ νόμος ἐτροποποιεῖτο οὕτως ὥστε πᾶσα περιουσία ὑπὲρ τὸ ἑκα-
τομμύριον δολλαρίων νά πληρῶνῃ ἐν τοῖς ἐκατὸν, ὑπὲρ τὰ δέκα ἑκατομ-
μύρια πέντε τοῖς ἐκατὸν, ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δέκα τοῖς ἐκατὸν
και ὑπὲρ τὰ πενήντα ἑκατομμύρια εἴκοσι τοῖς ἐκατὸν, ἡ Πολιτεία θὰ
ὠφελεῖτο ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Γούλδ ἔως 3 ἑκατομμύρια ἀγγλικὰς λίρας.

Τὸ ὄριον τῆς φορολογίας. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐπιβολῆς
τοιοῦτων λύτρων φυσικὰ παρουσιάζονται εις τοὺς πολλοὺς λίαν ἐλκυ-
στικά. Οὐδεὶς δύναται νά εἴπῃ ὅτι ὁ φόρος τῆς τοιαύτης φορολογίας
θὰ ἡλάττου τὴν παμφάγον ἐνεργητικότητα, δι' ἧς ὁ Γούλδ ἐσώρευε τὸν
πλοῦτόν του. Ἡ πρὸς ἀπόκτησιν πλοῦτου μανία εἶνε τόσο ἰσχυρά,
ὥστε δὲν ἔχει φόβον νά πάθῃ τι και ἐκ βαρέος φόρου ἐπὶ τοῦ θανάτου.
Δύναται τις ἀδιστάκτως νά παραδεχθῆ ὅτι, ὅταν ἡ φορολογία φθάσῃ
εις βαθμὸν ὥστε νά παραλύῃ τὸ κινεῖν τῆς ἀτομικῆς δραστηριότητος
αἷτιον βαίνει πολὺ μακράν. Ἀλλὰ πόρρω, πόρρω ἀπέχομεν τοῦ σημείου
τούτου ἀκόμη, και εἶνε τόσο παραλόγον νά λέγῃ τις ὅτι φόρος ἐπὶ τοῦ
θανάτου θὰ παρέλυε τὴν ἐνεργητικότητα ἐνός Γούλδ, ὅσον θὰ ἦτο ἐὰν
ἐλεγέ τις ὅτι ὁ Μόλτκε δὲν θὰ ἐνίκα τοὺς Γάλλους μὲ ὄλην τὴν δύναμιν
του ἐὰν δὲν τοῦ ἐπετρέπετο παντοτεινὴ φορολογία ἐπὶ τῶν πρὸς κατά-
κτησιν ἐπαρχιῶν. Τοῦτο ἄγει και πάλιν εις τὴν σκέψιν ὅτι, ἐὰν οἱ ἑκα-
τομμυριούχοι εἶνε φρόνιμοι θὰ ζητήσουν νά ἐξασφαλίσωσι τὰ ἑκατομμύ-
ρια των δι' ἐπικαίρων ἀγαθοεργιῶν, και διὰ παροχῆς μαθημάτων περὶ
τῆς χρησιμότητος τῆς διατηρήσεως τοῦ ἑκατομμυριούχου χάριν τοῦ κοι-

νοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν ὁ Δζέυ Γούλδ ἄφηνε δεκάτην τῶν ἀμέτρων σωρῶν τοῦ πλοῦτου του πρὸς σκοποὺς δημοσίους, δὲν θὰ ἔκαμνε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πληρώσῃ μέτρια ἀσφάλιστρα, ἐλλείψει τῶν ὁποίων οἱ Γούλδ δύνανται ἀκόμη νὰ χάσωσι τὰ πάντα. Ὁ Ῥοκφέλλερ, ὁ Χίρς, ὁ Ῥώδς, ὁ Λίκ, ὁ Ἄρμουρ καὶ ὁ Στάνφορντ ἔκαμαν πολλὰ διὰ νὰ πείσωσι καὶ τοὺς πλέον φθονεροὺς ὅτι καὶ οἱ ἑκατομμυριῶχοι χρειάζονται. Ἄλλ' εἰς ἀμαρτωλὸς πολλὰ ἀγαθὰ καταστρέφει, καὶ διαθήκει ὁποῖα αἱ τοῦ Γούλδ καὶ αἱ τοῦ Σμιθ δεικνύουσι πόση ἀνάγκη ὑπάρχει πρὸς ταχεῖαν ἀποστολήν νέου Ἰωνᾶ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Νινευῆ τῶν ἑκατομμυριούχων.

Ὅποδὸς τις ἐφαίνετο ὁ Γούλδ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Μία τῶν δυσχερειῶν ὅπως γραφῆ σκιαγραφία τις τοῦ χαρακτῆρος ἀνδρὸς οἷος ὁ Γούλδ εἶνε ὅτι αἱ σκιαγραφίαι μας δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ εἶνε ῥα-δαμάνθειος σύνοψις τῆς τρυτάνης μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἐν τῷ χαρακτῆρι ἀνδρὸς. Φανερόν σκοπὸν ἔχουσι τὸ νὰ παραστήσωσι τὸν ἄνδρα οἷος φαίνεται πρὸς τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς καλλιτέρας του στιγμᾶς, καὶ ὄχι οἷος φαίνεται πρὸς τοὺς ἐχθροὺς του εἰς τὰς χειροτέρας. Τὸ νὰ περιγράψωμεν τὸν Γούλδ οἷος ἐφαίνετο πρὸς τὸν αὐστηρὸν ἠθικολόγον θὰ παρεῖχε περισσὴν εὐκαιρίαν πρὸς καυστικὰς καὶ δριμείας ἐκφράσεις, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τοὺς κανόνας τῆς φιλανθρωποῦ συγκαταβάσεως, οἷτινες διέπουσι τὰς ἡμετέρας σκιαγραφίας. Ἄλλ' ὅμως τὸ νὰ περιγράψωμεν αὐτὸν οἷος ἐφαίνετο εἰς τὸν ἑαυτὸν του κατὰ τὰς ἀρίστας στιγμᾶς, θὰ ἐψύχραινε καὶ θ' ἀπεγοήτευεν ἐκείνους οἷτινες εἶχαν συνηθίσει νὰ τὸν θεωρῶσιν ὡς τὸν ὑπέρτατον ληστὴν τοῦ χρηματισμοῦ.

Ὁ εὐκολώτατος δὲ ἴσως τρόπος ὅπως παρακάμψω τὰς δυσχερείας ταύτας θὰ ἦτο νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀπόπειραν ὅπως παρουσιάσω τὸν ἄνδρα οἷον παρίστα ἑαυτὸν, μετὰ διασαφητικῶν σχολίων ἱκανῶν πρὸς κατανόησιν τῶν ἰδίων του παρατηρήσεων.

Ὁ Δζέυ Γούλδ ἦτο ἑκατομμυριῶχος ὅστις ἔδρεψε τὰ ἑκατομμύριά του κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἀγόνου γῆς. Δὲν ἐκληρονόμησε χρήματα. Ἀπέθανε μὲ 15 ἑκατομμύρια λιρῶν εἰς τὰ κιβώτιά του. Κατὰ τὰ τριάκοντα τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐκέρδιζε κατὰ μέσον ὄρον ἡμισυ ἑκατομμύριον στερλίνας τὸν χρόνον, ἦτοι καθαρὸν κέρδος 1,500 λιρῶν ἐκάστην ἐργάσιμον ἡμέραν. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ Δζέυ Γούλδ θὰ ἐκέρδιζε μίαν λίραν κατὰ λεπτόν, ἐξαιρουμένων τῶν Κυριακῶν, ἕκαστον λεπτόν ἐκάστης ἡμέρας ἀπὸ τοῦ 1862. Αὐτὸ δὲν ἦτο μικρὸν κατόρθωμα, — ἴσως τὸ κορυφωμα ὅλων τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα πλείστοι ἄνθρωποι τῆς γενεᾶς

ταύτης τὰ μέγιστα ἐκτιμῶσι. Τὸ νὰ κερδίῃ τις μίαν λίραν κατὰ λεπτόν, καὶ νὰ τηρῆ τὸ αὐτὸ βῆμα ἐπὶ τριακονταετίαν, τοῦτο εἶνε πράγματι θαυματουργία ἀξία νὰ ἐκτιμηθῆ ἀπὸ ὅλους, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς συμπολίτας του οἷτινες παρέδωκαν ἑαυτοὺς ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ παντοδυνάμου δολλαρίου. Πῶς τὸ κατώρθωσε; Πόθεν ἐνόησεν ὅτι ἦτο ἱκανὸς νὰ τὸ κατορθώσῃ; Βεβαίως κατὰ μέρος τιθεμένης πάσης διαμάχης, ἡ ἱστορία τοῦ βίου τοιοῦτου ἀνδρὸς, ἐκ στόματός του ἀκουομένη, εἶνε ἀναγραφῆς ἀξία, καίτοι ἔχοντος τὴν μετριοφροσύνην νὰ δεικνύῃ τὰς σκιερὰς μᾶλλον ἢ τὰς φωτεινὰς πλευρὰς τοῦ βίου του.

Πῶς ἤρχισεν ὁ Γούλδ. Εὐφυῆς Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος ἐδημοσίευσεν ἄρθρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γούλδ μὲ σκοπὸν ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ γόνος τῆς ὁδοῦ Οὐάλλ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰσραήλ. Τὸ ὄνομά του ἦτο κατ' ἀρχὰς Γόλδ, εἶτα προσετέθη τὸ υ, ὅπως κρύψῃ τὴν σημιτικὴν καταγωγὴν τοῦ κατόχου του, τοῦ ὁποῦ ἡ ρίς ἦτο καθ' ἑαυτὴν ἀρκούσα διὰ νὰ καταδείξῃ τὸν ἐβραῖον τῶν ἐβραίων. Ἀποκαλύψει τοιαῦται ἐμποιοῦσιν αἰσθησιν, ἀλλὰ δὲν πείθουσι· τὸ ἐκ τῆς ρίνος ἐπιχείρημα δὲν εἶνε τοιοῦτον ὥστε νὰ βασισθῆ τις ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Δζέυ Γούλδ ὠρθογράφει ἀείποτε τὸ ὄνομά του μὲ υ, καὶ λέγεται ὅτι, εικοσαετής, ἀπεκήρυξε τὸ πρῶτον βιβλίον του, διότι οἱ τυπογράφοι ἠρνήθησαν νὰ παρεμβάλωσι τὸ υ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Ὅ,τι φαίνεται βέβαιον εἶνε ὅτι οἱ Γούλδ κατάγονται ἐκ πουριτανικοῦ στελέχους τοῦ Κορνέκτικουτ, οὗ οἱ ἀπόγονοι μετηνάστευσαν ληγούσης τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ὑόρκης. Εἰς τῶν προγόνων του, ὁ λοχαγὸς Ἄβραμ Γούλδ, ἐχειρίσθη τὸ τουφέκιον ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἧτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας. Ὁ λοχαγὸς οὗτος Ἄβραμ ἦτο ἀππὸς τοῦ Δζέυ. Ὁ πατὴρ του, Δζὼν Γούλδ, ἐγεννήθη τῷ 1792. Ἐνυμφεῦθη τρεῖς γυναῖκας, καὶ ὁ Δζέυ ἦτο τέκνον ἐκ τῆς πρώτης. Ἡ μήτηρ του ἦτο εὐλαβὴς μεθοδίστρια· ἐλάμβανε τὸν Δζέυ μὲθ' ἑαυτῆς εἰς τὸ Μῆτιγγ-Χάους κατὰ Κυριακὴν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν κατ' ἐπίφασιν γνωριμίαν τῆς θρησκείας, ἣν οὗτος ἐτήρησε μέχρι τέλους.

Ἡ ἱστορία τῆς μανάρας. Ὁ Δικ Οὐίττιγγτον, τρεῖς λόρδος δῆμαρχος τοῦ Λονδίνου, ὤφειλε τὴν τύχην του εἰς τὸν γάττον του. Ὁ Δζέυ Γούλδ, ὁ ἑκατομμυριῶχος, εἰσῆλθεν εἰς Νέαν Ὑόρκην κρατῶν μανάραν εἰς τὴν χεῖρα. Ἦτο κατὰ τὸ ἔτος 1853. Ἡ Νέα Ὑόρκη ἦγε τὴν πρώτην τῆς Παγκόσμιον Ἐκθεσιν, ὅταν ὁ νεαρὸς Γούλδ ἐρθασεν

εἰς τὴν μεγαλόπολιν φέρων μαζὺ τοῦ μικρὰν μυάγραν ἐντὸς κυτίου ἐξ ἐρυθροξύλου, μὲ τὴν ὁποίαν, ἔλεγεν, ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἔκαμνε τὴν τύχην του καὶ θὰ κατέπληττε τὸν κόσμον. Ἄφῃκε τὴν πολυτίμιον ποντικοπαγίδα του ἐπὶ τοῦ ἔδωλιου μικροῦ κάρρου, ὅπως κυττάξῃ τὰς οἰκοδομάς, ὅταν κλέπτῃς, παραμονεύσας τὴν εὐκαιρίαν, ἤρπασε τὸ κυτίον. Εἰς τὴν στιγμήν ὁ Δζέυ ἀνεκάλυψε τὴν κλοπὴν καὶ ἐφώρμησε κατὰ τοῦ λωποδύτου. Ὁμιλῶν ὕστερον περὶ τούτου, ὁ Δζέυ Γούλδ ἔλεγε :

«Ἐτρεῖξα καὶ τὸν ἔπιασα. Ἦτο μεγαλόσωμος, ρωμαλέος, ὁ γεννάδας, ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἔδραξα ἀπὸ τὸν γιανκᾶ. Πράγματι ἐλυπούμην διὰ τοῦτο, κ' ἐπροσπαθοῦσα νὰ τὸν ἀπολύσω, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ εἰς δάκτυλός μου εἶχε χωθῆ εἰς μίαν κομβότρυπαν τοῦ ἐπενδύτου του, καὶ πρὶν δυνηθῆ νὰ τὸν ἀπολύσω, πλῆθος ἀνθρώπων ἐμαζεύθη τριγύρω μας, καὶ κλητῆρ τις μᾶς ὠδήγησε καὶ τοὺς δύο εἰς τὸ ἀστυνομικὸν μῆμα.»

Τὸ μικρὸν τοῦτο συμβεβηκὸς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ πρόφητικὸν σύμβολον τοῦ μετέπειτα σταδίου του. Δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ πιάνῃ ἀπὸ τὸν γιανκᾶ μεγαλοσώμους, ρωμαλέους γεννάδας, καὶ εἶτα νὰ προσπαθῆ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ, χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ φυλακισθῆ ἐπὶ λιπομαρτυρίᾳ, ὅταν ὁ κλέπτης προσήχθη εἰς δίκην, ἀλλ' ἀπέφυγε τὸ δυσάρεστον τοῦτο, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἔλαβε τὴν ἀμοιβήν, ἰδὼν διὰ πρώτην φοράν τυπωμένον τὸ ὄνομά του ἐν τινὶ παραγράφῳ ἐφημερίδος ἐπιγραφομένη : «Πῶς μία ποντικοπαγὶς συνέλαβεν ἓνα κλέπτην.» Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἐν ἐφημερίδι μνεῖα του. Λέγεται ὅτι, ὅταν ἀπέθανε, τὰ πρακτορεῖα τοῦ ἀποψαλιδισμοῦ τῶν νέων ἔστειλαν εἰς τοὺς κληρονόμους του ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας ὅλου τοῦ κόσμου, αἱ στῆλαι τῶν ὁποίων ἂν ἐτίθεντο παραπλεύρως ἢ μία τῆς ἄλλης θὰ ἐξετείνοντο εἰς ἕξ μιλλίων μῆκος. Τοῦτο συνέβη τῷ 1892. Ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἡ ὀπτασία τῶν ἕξ τούτων μιλλίων τῆς νεκρολογίας θὰ ἐπροξένει εἰς τὸν νέον Γούλδ τόσην εὐχαρίστησιν, οἷαν ἀπῆλκυσε ἐκ τῆς ἀναγραφῆς του ὡς ἥρωος τοῦ μικροῦ ἐπεισοδίου τῆς μυάγρας.

Ἄπὸ παιδίον ἐφάνετο τί ἔμελλε νὰ γείνη. Ὅταν ἦτο δεκαπεντούτης, κατέλιπε τὸ σχολεῖον καὶ προσελήφθη ὡς ὑπῆρέτης εἰς ἀγροτικὸν μαγαζεῖον. Ἐκεῖ ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐγγὺς τοῦ λογιστηρίου, ἤνοιγε τὸ μαγαζεῖον εἰς τὰς ἕξ τὸ πρῶν καὶ ἔκλειεν εἰς τὰς δέκα τὸ βράδυ. Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλας τὰς ἀσχολίας του, εὗρισκε καιρὸν νὰ δια-

βάξῃ. Ἠγείρετο εἰς τὰς τρεῖς, καὶ ἀνεγίνωσκεν ἕως τὰς ἕξ, πρὶν ἀνοίξῃ τὸ μαγαζεῖον. Ἡ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν αὕτη κλίσις δὲν ἦτο ἔρως τῆς φιλολογίας, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἦτο ἡ διάπυρος ἐπιθυμία τοῦ νέου Ἀμερικανοῦ, ὅπως «ὑπάγῃ ἐμπρὸς» καὶ προοδεύσῃ, ὡς βοήθημα ἔχων τὴν μάθησιν.

Ἐπειδὴ ἐζήτησε νὰ πορισθῆ ἰδιαίτερα κέρδη ἐκ τινος ὑποθέσεως, ἦν τοῦ ἀνέθεσεν ὁ κύριός του, ἐδιώχθη ἀπὸ τὸ μαγαζεῖ, καὶ εὗρέθη εἰς τὸν δρόμον. Ἄλλ' ὁ γιανκῆς, ὁ γνήσιος Ἀμερικανός, ἂν συμβῆ νὰ ναυαγήσῃ τὴν νύκτα εἰς ἔρημον νῆσον, γυμνός καὶ τῶν πάντων στερούμενος, εὐθὺς ἅμα ἐξημερώσῃ, θὰ ζητήσῃ νὰ σχεδιάσῃ νέον χάρτην τοῦ τόπου. Τοιοῦτος ἄνθρωπος ἦτο ὁ Δζέυ Γούλδ. Ἦνοιξεν ὑπαίθριον μαγαζεῖον εἰς Ῥότσερου, εἶτα ἔγεινε περιπλανώμενος γανωτῆς καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐμαθῆτευσεν παρά τινι ἐπαρχιακῇ ἐφημερίδι ὡς δόκιμος δημοσιογράφος. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, λέγουσιν ὅσοι ἐπιμένουν νὰ τὸν παριστῶσιν ὡς ἕξ ἑβραίων, προσηλυτίσθη καὶ ἐδέχθη τὸν χριστιανισμόν. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐβαπτίσθη, ὁ χρηματιστικὸς τοῦ ἐγκέφαλος ὠμοίαζε μὲ τὴν πτέρναν τοῦ Ἀχιλλέως, ἥτις κρατουμένη ἀπὸ τῆς ὄχθης δὲν ἠδύνατο νὰ θυθισθῆ εἰς τὸ πύρινον ὕδωρ τῆς Στυγός. Ὅλον τὸ δέρμα του δυνατόν νὰ ἐβαπτίσθη, ὁ ἐγκέφαλος ἔμεινεν ἀβάπτιστος. Εἰς ὅλα τὰ πράγματα, ἐκτὸς τοῦ χρήματος, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἔκτοτε καλὸς χριστιανός. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ χρῆμα ἐφάνετο μᾶλλον ἄγριος Ἀμερικανός ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Χοκτάθων.

Ὁ Γούλδ συγγραφεύς. Ἴδετε τὸν ὕστερον, εἰς τὸν οὐδὸν τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας, γράφοντα τὸ πρῶτον βιβλίον του, καὶ ὅπερ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον, δημοσιεύοντα αὐτό. Ὀλίγιστά τινα ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου τούτου ὑπάρχουσιν ἀκόμη εἰς τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας καὶ ἀλλαχοῦ, ζηλοτύπως διατηρούμενα ὡς τιμαλφῇ λείψανα ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτῶν τῆς Δημοκρατίας. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τούτου εἶνε : «Ἱστορία τῆς κομητείας Δελαβάρ καὶ τῶν παραμεθορίων πολέμων τῆς Νέας Ὑόρκης, περιλαμβάνουσα σκιαγραφίαν τῶν πρώτων ἐν τῇ κομητείᾳ ἀποικισμῶν καὶ ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων ἀντιπλουτοκρατικῶν δυσχερειῶν ἐν Δελαβάρ, μετ' ἄλλων ἱστορικῶν καὶ ποικίλης ὕλης, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενῃ, ὑπὸ Δζέυ Γούλδ. Ῥότσερου, Κέννου καὶ Γούλδ ἐκδόται, 1856.» Ὁ Γούλδ ὕστερον ἠγόρασεν ὅλα τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου τούτου, ὅσα ἠμπόρεσε νὰ εὔρῃ, λόγῳ ὅτι ὁ βαθύπλοτος κεφαλαίουχος δὲν ὑπέφερε ν' ἀναγινώσκῃ τὰς διθυραμβικὰς ἐξάρσεις τοῦ

πρώην ἐαυτοῦ του ἐναντίον τῆς τυραννίας τοῦ κεφαλαίου καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν πολεμίων τῆς πλουτοκρατίας ἐγκώμια.

Πῶς ἤρχασε τὸ στάδιόν του ὡς ἐπιστάτης. Χαίρειν ἐάσας τὴν φιλολογίαν, ἢ ὅποια κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον μικρὰ κέρδη ἀπέφευγεν, ὁ Δζέυ Γούλδ ἔγεινε χαρτογράφος καὶ ἐπιστάτης. Ἡ ἱστορία περὶ τοῦ πῶς ἐκέρδισε τὰ πρῶτα χρήματά του εἶνε τόσο χαρακτηριστικὴ ὥστε ἀξίζει νὰ τὴν ἀκούσωμεν ἀπὸ τὸ ἴδιον στόμα του. Προσελήφθη ὑπόμισθος 4 λιρῶν κατὰ μῆνα πλησίον ἀνθρώπου τινός, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ συντάξῃ χάρτην διὰ τὴν κομητείαν τοῦ Οὐλστερ. Δύο ἄλλοι νέοι συνεργάζοντο μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο:

«Ὅταν ὁ ἄνθρωπος οὗτος μ' ἔστειλε νὰ κάμω τὸν γῦρον τοῦ τόπου, μοῦ ἔδωκε βιβλιάριον τι τῶν ὁδῶν μετὰ πυξίδος καὶ μοῦ εἶπε: «Καθ' ὅσον προχωρεῖς εἰς τὸν δρόμον, θὰ πιστώνεσαι δι' ὅ,τι σοῦ χρειάζεται, φαγητόν καὶ τὰ λοιπὰ, κ' ἐγὼ θὰ ἐξέλθω κατόπιν εἰς περιοδείαν καὶ θὰ ἐξοφλήσω τοὺς λογαριασμούς σου.» Μοῦ ἔφάνη ὅτι εἶχε καλῶς. Ἀλλὰ μόλις εἶχα ἐκινήσει ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν κ' εὕρισκω ἓνα ἄνθρωπον ὅστις ἐφρόνει ἄλλως. Εἶχα καταλύσει εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του ἐπὶ μίαν νύκτα. Ἐπλήρωσαν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς χώρας κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἓν σελλίνιον διὰ δεῖπνον, ἕξ πέννας διὰ κλίνην, καὶ ἓν σελλίνιον διὰ πρόγευμα, τὸ ὅλον δύο σελλίνια καὶ ἕξ πέννας. Ἀνέλαβα τὸ βιβλιάριον μου καὶ εἶπα: «Σὰς τὰ χρεωστῶ αὐτά.» Ὁ ἄνθρωπος ἐστράφη πρὸς με μετὰ κεραυνοβόλου βλέμματος καὶ εἶπεν (ὁμιλῶν περὶ τοῦ προϊστάμενου μου): «Δὲν τὸν γνωρίζετε, βλέπω, τὸν ἄνθρωπον αὐτόν. Μὰς ἐγέλασε τρεῖς φοαίς. Καταχρωστᾷ εἰς ὅλους. Ἐσεῖς πρέπει νὰ ἔχετε λεπτὰ ἐπάνω σας, καὶ τὸ ξεύρω... καὶ θέλω τὰ λεπτὰ μου.» Ἐκεῖ τὰ ἔμπλεξα. Δὲν εἶχα οὔτε λεπτόν εἰς τὴν τσέπην μου. Ἐγύρισα λοιπὸν ταῖς τσέπαις μου ἔξω, καὶ ταῖς ἐτίναξα καὶ τοῦ εἶπα: «Βλέπετε ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν. Νὰ ἢ τσέπαις μου». Οὕτως ἠναγκάσθη τέλος νὰ εἶπῃ ὅτι θὰ μὲ πιστώσῃ. «Σὰς πιστώνω σὰς, εἶπεν, ὅχι ἐκείνον τὸν ἄνθρωπον». Τὸ συμβᾶν τοῦτο μοῦ ἀφῆκε ταιαύτην ἐντύπωσιν, ὡς νὰ εἶχε φθάσει ἢ συντελεῖα τοῦ κόσμου. Ἡ σκηὴ συνέβη τὸ πρῶν, ἀλλὰ δὲν εἶχα καρδίαν ἕως τὸ βράδῃ νὰ ζητήσω δεῖπνον ἀπὸ κανένα ἄλλον· οὕτω περὶ τὴν τρίτην ὥραν τὸ ἀπόγευμα μοῦ ἦλθε λιποθυμία, κ' ἐκάθισα κάτω ἐπὶ τινὰ λεπτὰ.»

Ἡ προσευχὴ τελευταῶν κατὰ φύσιν. «Μετὰ τὸ πρόσκομμα τοῦτο φυσικὰ ἐδειλίασα. Ἐδίσταζα μέσα μου ἂν ἔπρεπε ν' ἀνα-

κρούσω πρύμναν κ' ἐπιστρέψω οἴκαδε, ἢ ἂν ἔπρεπε νὰ προχωρήσω ἐμπρός. Ἐκρύβην εἰς σύνδενδρόν τι μέρος, ὅπου ψυχὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ ἴδῃ, καὶ ἐξέπεμψα κραυγὴν. Τέλος ἐσκέφθην ὅτι ἔπρεπε νὰ δοκιμάσω τὸ φάρμακον τῆς ἀδελφῆς μου, τὴν προσευχὴν. Οὕτω ἐγονάτισα καὶ προσηυχῆθην, καὶ ἠσθάνθην μετὰ τοῦτο ἀνακούφισιν, καὶ ἀπεφάσισα νὰ βαδίσω ἐμπρός. Ἐκλείσα σφιγτὰ τὰ χεῖλη μου, καὶ ἔκαμα τὴν ἀπόφασιν ὅτι πρέπει νὰ ὀδεύσω εἰς τὰ πρόσω καὶ ν' ἀποθάνω εἰς τὸ τελευταῖον ὀχύρωμα. Οὕτω ἐπροχώρησα, καὶ εἰς τὸ πρῶτον πανδοχεῖον τὸ ὅποῖον συνήντησα ἀπεφάσισα νὰ εἰσέλθω καὶ νὰ ζητήσω ὅπως φάγω τι. Εἰσῆλθον, καὶ ἡ πανδοχίς μὲ ὑπεδέχθη καλῶς, μοῦ ἔδωκεν ἄρτον καὶ γάλα καὶ ὀλίγον κρύον ψητόν, καὶ ὅταν ἤμην ἔτοιμος ν' ἀπέλθω τῆς εἶπα: «Θὰ σὰς τὰ πληρώσω αὐτά.» Ἀπήντησεν, «Ὁλλράιτ». Ἐν τῷ μεταξύ ἦλθε καὶ ὁ σύζυγός της, καὶ ἀμφότεροι εἶπον «ὀλλράιτ» (πολὺ καλά). Ἐξῆλθον, καὶ μόλις εἶχα προχωρήσει σαράντα βήματα, ὅταν ἤκουσα αὐτὸν καλοῦντά με μεγαλοφώνως.»

Τὰ πρῶτά του χρήματα. «Μετὰ τὴν σκηὴν τῆς πρωΐας, ἐνόμισα ὅτι ἤθελε νὰ μὲ ἀποτελειώσῃ· ἀλλ' ἦλθε πρὸς ἐμὲ, καὶ ὅταν μ' ἔφθασεν εἶπεν: «Ἦθελα νὰ λάβετε τὸν κόπον νὰ μοῦ κατασκευάσῃτε μίαν μεριδιάναν, διὰ νὰ εὕρισκω τὸ μεσημέρι.» Ἐπανῆλθα εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἤνοιξα τὸ βιβλίον μου, ἔλαβα τὴν πυξίδα κ' ἐσχέδιασα μίαν βορείαν καὶ μίαν μεσημβρινὴν γραμμὴν, διὰ νὰ εὕρισκῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν μεσημβριάν καὶ κανονίζῃ τὸ ὠρολόγιόν του. Εἶτα μοι εἶπε: «Πόσα θέλετε;» — «Ὡ! τίποτε», εἶπον ἐγώ. «Ὅχι, εἶπε, θέλω νὰ σὰς πληρώσω τὸν κόπον σας. Εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν μας πληρώνομεν ἓν δολλάριον δι' αὐτό.» — «Τότε, κρατήσατε τὸ δεῖπνόν μου», εἶπα. Οὕτω μοι ἔδωκε τέσσαρά σελλίνια. Ταῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα χρήματα τὰ ὅποια ἐκέρδησα ἐκ τῆς ἐπιστάσεως καὶ τῆς χαρτογραφίας. Ἐκτοτε ἐπλήρωνα γεῦμα καὶ δεῖπνον εἰς ὅλα τὰ ἀγροτικὰ πανδοχεῖα κατασκευάζων μεριδιάνας πρὸς χρῆσιν τῶν πανδοχέων.

«Ὅταν ἐτελείωσα τὴν περιοδείαν μου, ὁ ἄνθρωπος ὅστις μοι εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἐργασίαν εἶχε χρεωκοπήσει καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ πληρώσῃ, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ δύο ἄλλοι συμβοηθοὶ εἰς τὸ ἔργον, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπρότεινα νὰ ὑπάγωμεν διὰ λογαριασμόν μας καὶ νὰ συμπληρώσωμεν τὸν χάρτην. Μὲ ἤκουσαν, ἀλλ' ἤθελαν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν δύο τῶν νὰ τεθῶσιν εἰς τὸν χάρτην. Τοὺς εἶπα: «Πολὺ καλά, σὰς πωλῶ

τὴν μερίδα μου.» Κ' ἐπώλησα ἀντὶ 500 λιρῶν τὴν συμμετοχὴν μου εἰς τὸν χάρτην.

«Αὐτὰ ἦσαν τὰ πρῶτα χρήματα τὰ ὁποῖα ποτὲ ἐκέρδισα. Μὲ αὐτὸ δὲ τὸ μικρὸν κεφάλαιον ἕκαμα παρομοίας περιουσίας εἰς Ἄλθανυ καὶ Δελαθάρ, ἐκ τῆς χαρτογραφίας τῶν ὁποίων ὠφελήθη 5 χιλ. λίρας.»

Αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις του. Ἴδου τώρα ὁ Δζέυ Γούλδ κάτοχος τῶν πεντακισχιλίων λιρῶν, αἵτινες ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπομῶχλιον τοῦ μοχλοῦ δι' οὗ ἔμελλε νὰ κινήσῃ τὸν κόσμον. Συνειθίζε νὰ λέγῃ, ὅταν ἦτο παῖς, ὅτι δὲν εἶνε τόσο δύσκολον νὰ γείνη τις ἑκατομμυριούχος, διότι ἡ φαντασία του παιδιόθεν ἐτρέφετο μὲ τὸ ὄνειρον τοῦ ἀμυθῆτου πλοῦτου. Μετὰ τὴν χαρτογραφίαν λέγεται ὅτι ἠσχολήθη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ ὅπως ἀπαλλαγῆ τῆς δαπάνης τοῦ βοηθοῦ, ὠδήγει ὁ ἴδιος τὰ κτήνη του εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς ἀπόστασιν ἐξήκοντα μιλίων. Ἐνέμεινε ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, καὶ εἶτα εὗρε θέσιν πλησίον μηχανικοῦ τινος, ἐργαζομένου εἰς τὴν καταμέτρησιν τῶν ὁρέων Ἀδιρονδάκ. Εἰς τὰ ὅρη ταῦτα συνήνητησε τὸν συνταγματάρχην Πράττ, μεθ' οὗ ἀκολούθως συνεταιρίσθη.

Ὁ Γούλδ βυρσοδεψίας. Ἐν τῇ ἰδίᾳ διηγῆσει του περὶ τοῦ ἐταιρισμοῦ τούτου, ἐν ἧ ὁ ἱστορικός δύναται ν' ἀνακαλύψῃ σημεῖα τινὰ προάγγελα τῶν ὑστέρων κατορθωμάτων τοῦ ἥρωος τοῦ Ἐρι, ὁ Γούλδ ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς :

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἐνῶ ἐξετέλουν τὰς καταμετρήσεις ταύτας, συνήνητησα κύριόν τινα ὅστις ἐφαίνετο αἰσθανόμενος μεγάλην κλίσιν πρὸς ἐμὲ, τὸν Ζαδόκ Πράττ ἢ Πράττβιλλ, ἰδιοκτῆτην ἐνὸς τῶν μεγίστων βυρσοδεψείων τοῦ τόπου. Εἶχα κάμει μερικὰς καταμετρήσεις δι' αὐτόν. Εἶχεν ὠραίαν θέσιν εἰς Πράττβιλλ καὶ μοῦ ἐπρότεινε νὰ εἰσέλθω μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς βυρσοδεψικῆς. Συγκατένευσα, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἀνεχώρησα εἰς Πεννσυλθανίαν. Ἄμα ἔφθασα ἐκεῖ, ἐξήτασα τὰ περιχώρα, κ' ἐπρότεινα εἰς τὸν Πράττ, ἐπειδὴ ἀρτίως εἶχε συμπληρωθῆ ὁ σιδηρόδρομος τοῦ τόπου, ν' αὐξήσωμεν τὰς ἐργασίας. Ἡ ἐπιχείρησις ἐπέτυχε, καὶ ἀκολούθως ἠγόρασα ἐγὼ τὰ βυρσοδεψεῖα τοῦ Πράττ, τὰ ὁποῖα καὶ μετεπώλησα ὕστερον εἰς Νέαν Ὑόρκην, πρὸς τινα οἶκον ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ κ. Λιούπ. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐνέσκηψεν ὁ πανικός τοῦ 1857 καὶ ὅλα διαταράχθησαν, ἡ ἐμπιστοσύνη ἐξέλιπε καὶ χρήματα ἦτο ἀδύνατον νὰ εὔρη τις. Ἐσκέφθη ἀπαξ ἢ δις ὅτι

θ' ἀπετυγχάναμεν, ἀλλ' ὅμως ἐπροχωρήσαμεν ἐμπρός, καὶ ὁ κ. Λιούπ ηἰτοκτόνησε μετὰ ταῦτα.

Ἡ αὐτοκτονία τοῦ συνεταίρου του. Αὕτη εἶνε βραχεία, βραχυτάτη σύνοψις λίαν ἀξιοσημειώτου ἐπεισοδίου, ἐξ οὗ ὁ Γούλδ, ἐκ μετριοφροσύνης ἴσως, παραλείπει τὸ χαρακτηριστικώτερον. Ὁ Πράττ ἦτο γηραιὸς βιομήχανος 70 ἐτῶν καὶ δὲν ἐνόει τὸν Γούλδειον τρόπον τοῦ διεξάγειν τὰς ὑποθέσεις. Εἶχε πεισθῆ ἐντούτοις νὰ καταβάλῃ 60 χιλ. δολλάρια εἰς τὴν νέαν ἐπιχείρησιν, καὶ ὅταν παρεπονέθη, ὁ Γούλδ μετέβη εἰς Νέαν Ὑόρκην καὶ ἔπεισε τὸν Λιούππ νὰ προκαταβάλῃ αὐτῷ τὰς 60 χιλ. δολλάρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἠγόρασε τὴν μερίδα τοῦ Πράττ καὶ ἀντικατέστησε τὸν Λιούππ εἰς τὴν θέσιν του.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Λιούππ μετ' οὐ πολὺ ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ. Ὁ Γούλδ ἦτο βουτηχτής. Ὁ Λιούππ εἶχε κάμῃ τὴν τύχην του. Ἄλλ' ὅταν ἐνέσκηψεν ὁ πανικός, δὲν εὗρέθη πλέον καλὰ εἰς τοὺς πόδας του, καὶ τότε ἀπέφασκε ν' αὐτοκτονήσῃ. Φωνή τις ἠρώτησεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ πολλὰ ἔτη ὕστερον, «τίς ἐφόνευσε τὸν Λιούππ ;» καὶ ἑκατὸν φωναὶ ὁμοῦ ἀπήντησαν : «Ὁ Δζέυ Γούλδ !»

Πρὶν αὐτοκτονήσῃ ὁ Λιούππ, ὁ Γούλδ εἶχε συνεννοηθῆ ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν μερίδα τοῦ Λιούππ· καὶ ὅταν ὁ Λιούππ ηἰτοκτόνησε, συνενόηθη ν' ἀγοράσῃ τοὺς κληρονόμους του. Ἐρῖς ἀνεφύη περὶ τῆς πληρωμῆς τῶν τόκων, καὶ ἑκάτερον τῶν μερῶν ἀπεφάσισε νὰ κατάσῃ βίᾳ τὸ βυρσοδεψεῖον. Ὁ Λῆ, ὁ συνέταιρος τοῦ Λιούππ, πρῶτος ἔφθασεν ἐπὶ τόπου, καὶ ἐγκατέστησεν ἐνόπλους φρουράς περὶ τὸ βυρσοδεψεῖον τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἀνδρῶν.

Ὁ Γούλδ νικητής Ἡ ἀφήγησις τοῦ Γούλδ, περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔλυσε τὴν δυσχέριαν ταύτην, ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Ἐξέλεξα ἡσύχως πενήτηκοντα ἀνδρας, διατάξας τὴν ἐφεδρείαν νὰ ἴσταται ἀγρυπνος. Τοὺς διήρσα εἰς δύο λόχους, τὸν ἕνα τῶν ὁποίων ἔστειλα εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κτιρίου, μὲ ὀδηγίαν πρὸς κατάληξιν τῶν ἐξόδων, ἐνῶ τὸν ἄλλον ὠδήγουν αὐτοπροσώπως εἰς προσπάθειαν πρὸς ἀνοιγμα μεγάλης θύρας. Διέρρηξα τὴν θύραν καὶ εἰσέβαλον. Ἀμέσως ἐχαιρετίσθη ἀπὸ χάλαζαν σφαιρῶν, ἧτις ἐβίασε τοὺς ἀνδρας μου νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν, ἀλλὰ τοὺς ὠδήγησα εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἔφοδον, καὶ τοὺς ἔπεισα νὰ προχωρήσωσιν ἐντὸς τῆς οἰκοδομῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ ἕτερος λόχος, εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ βυρσοδεψείου εἶχε κατορθώσῃ νὰ ἐκβιάσῃ μίαν ἄλλην εἴσοδον, καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τώρα ἐγενικεύθη-

σαν πανταχόθεν, και αι σφαιραι ἐσύριζον πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν. Μετὰ πεισματώδη ἐκατέρωθεν μάχην ἀνεδείχθημεν νικηταί, και οἱ ἀντίπαλοί μας ἔφυγον τρέχοντες ἐκ τοῦ βυρσοδεψείου, τινὲς τούτων ἐκτελοῦντες φοβερά πηδήματα ἀπὸ τοῦ δεύτερον πάτωμα. »

Ὁ Γούλδ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἡ νίκη του μικρὸν τὸν ὠφέλησε. Δικαστικοὶ ἀγῶνες ἤρχισαν ἀμέσως, και κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ὁ Γούλδ δὲν εἶχεν ὑψωθῆ ἀκόμη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ νὰ εἶνε δικαστῆς τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του.

Ἡ ὑπόθεσις κατεστράφη.

Ἐν Νέα Ὑόρκη. — Χωρὶς λεπτόν. Ὁ Γούλδ ἐξεκίνησε διὰ νὰ μεταβῆ εἰς Νέα Ὑόρκη, χωρὶς νὰ ἔχη, λέγει ἡ ἱστορία, ἀρκετὰ κέρματα ὥστε νὰ πληρώσῃ τὸ εἰσιτήριο του σιδηροδρόμου. Ἐπλήρωσε τὸν ναυλὸν του μὲ δανεικὰ χρήματα, και ἀπεβιβάσθη εἰς Νέα Ὑόρκη χωρὶς λεπτόν.

Ἡ παράδοξος καλὴ τύχη, ἥτις ἐφαίνετο ἀκολουθοῦσα παντοῦ τὰ διαβήματά του ὡς πιστὸς σκύλος, ἐξηκολούθει νὰ τὸν εὐνοῖ. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα πλουσίου ἐμπόρου ὑπὸ περιστάσεις αἰτινες ἐφαίνοντο δεικνύουσαι ὅτι ὁ Γούλδ δὲν ἦτο ἀνεπίδεκτος ῥωμαντικῶν αἰσθημάτων. Καίτοι ἐνυμφεύθησαν κρυφίως, ὁ γάμος ἦτον ἐξαιρετικῶς εὐτυχῆς. Οἰοσδήποτε και ἂν ὑπῆρξεν ὁ Δεῦ Γούλδ πρὸς τὸν κόσμον κατ' ὅλον, ἦτο σχεδὸν ἰδεώδης σύζυγος και πατήρ.

Τὸ κλειδίον τῆς τύχης. Ὁ γάμος του ἐπόρισεν αὐτῷ κεφάλαια, ἀλλὰ τὸ πρῶτον βῆμά του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πλοῦτου ἐγένετο εἰς τινὰ ἐπιτυχῆ κερδοσκοπίαν. Ὁ πενθερός του, κ. Μίλλερ, ἐπέτυχε τὴν τοποθέτησιν τοῦ Γούλδ ὡς διαχειριστοῦ τοῦ σιδηροδρόμου ῤενσέλλερ και Σαρατόγας. Ὁ σιδηροδρόμος οὗτος ἦτο ἀθέβαιος ἐπιχειρήσις και αἱ μετοχαὶ του ἐπωλοῦντο ἀντὶ ὀλίγων ἑκατοστῶν ἐπὶ τοῦ δολλαρίου. Ἐδῶ ἐφάνη ἡ ἰκανότης τοῦ Γούλδ. Διεχειρίσθη καλῶς τὸν σιδηροδρόμον, συνῆψε πολυτίμους και ἀξιοχρέους σχέσεις, και τὸν ἀνέβιθασεν εἰς θετικὴν ἀξίαν. Ἐν τῷ μεταξῦ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὁ Γούλδ τὸν ἀπερρόφησεν ὅλον. Ἐπλήρωσε περὶ τὰ πέντε ἑκατοστὰ ἐπὶ τοῦ δολλαρίου εἰς ὅλους ἐκτὸς τοῦ Βάνδερμπιλτ, και τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι μετὰ τὴν ἐκ νέου πώλησιν ἐπανῆλθεν εἰς Νέα Ὑόρκη μὲ πίστωσιν 750 χιλ. λιρῶν.

Εὔρε τὴν κλειδα ὅπως ἀνοίξῃ τὴν θύραν τῆς μελλούσης τύχης του. Ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του λέγεται ὅτι ἐξήγησε πρὸς τοὺς υἱοὺς του τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας του.

Ἐξήγησεν, οὕτω λέγει ἡ διήγησις, τὴν μέθοδον τῶν μεγάλων σιδη-

ροδρομικῶν του ἐπιχειρήσεων, ἡ λυδία λίθος τῆς ὁποίας εἶνε ν' ἀγοράζῃ τις μετοχὰς σιδηροδρόμων ὅταν ὁ σιδηροδρόμος ἐκπίπτῃ και τὰ κεφάλαια εἶνε εὐθηνά. Τότε θ' ἀνέπτυσσε τὸν σιδηροδρόμον, θὰ ὕψωνε τὰς μετοχὰς και θὰ ἐξήρχετο μὲ λαμπρὰ κέρδη. Ἀνέφερε παραδείγματα τῶν μεθόδων τούτων και προέτρεψε τοὺς υἱοὺς του ν' ἀκολουθήσωσι τὰ βήματα αὐτοῦ, νὰ ἐξακολουθήσωσιν αὐξάνοντες τὴν μεγάλην περιουσίαν τὴν ὁποίαν ἐμελλε νὰ τοὺς ἀφήσῃ, και οὕτω νὰ τηρήσωσι τὸ ὄνομα τῶν Γούλδ ὡς μεγάλην δύναμιν ἐν τῷ χρηματιστικῷ κόσμῳ.

Εἴτε τὸ κατορθώσωσιν εἴτε ὄχι, καλῶς θὰ ἔχη νὰ φανῶσιν εἰς τοῦτο και μόνον ἐφάμιλλοι τοῦ πατρὸς των.

Ἐκτίμησις φίλου. Ὁ κ. Κόννωρ, ὅστις τὸν ἐγνώρισε καλῶς, ἔλεγε μετὰ τὸν θάνατόν του : «Θὰ εὔρητε ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ὅστις ἔσχε στενὴν συνάφειαν πρὸς τὸν Γούλδ εἰς τὰ χρηματιστικὰ πράγματα θὰ σὰς εἶπῃ ὅτι ὁ λόγος του ἦτο ἀσφαλῆς δι' ὅσους ἐπεθύμουν ν' ἀποδυσθῶσιν εἰς τινὰ ἐπιχείρησιν, ὅσονδήποτε μεγάλην, και ὅτι οὐδέποτε ἠκούσθη νὰ παραβῆ τὸν λόγον του ἢ νὰ μεταβάλῃ κάπως τὰς προφορικὰς του συμφωνίας. Ἦτο πιστότατος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μεθ' ὧν συνεταιρίζετο, και αὐτοὶ ἦσαν πιστότατοι πρὸς αὐτόν. Πιστεύω ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι κατεδίκασαν τὸν Γούλδ οὐδέποτε τὸν συνήτησαν, δὲν τὸν ἐγνώρισαν ἂν και τὸν εἶδαν, και δὲν εἶχαν ποτὲ χρηματιστικὰς σχέσεις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς αὐτόν. »

Ἐκτίμησις ἐχθροῦ. Ὁ κ. Ἀνδερσον, ὅστις ὑπῆρξεν ἰσόβιος ἐχθρὸς τοῦ Δεῦ Γούλδ, ἦτο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διορισθείσης ὑπὸ τοῦ προέδρου Κληβλανδ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἐνώσεως τοῦ Εἰρηνικοῦ, τῷ 1887. Λέγει δέ :

« Αἱ ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς ἀναπτύξεις μοι ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ ρίψω βλέμμα εἰς τὰ ἐσώτερα τοῦ κ. Γούλδ. Πολλὰ μετ' αὐτοῦ ἐμπορικὰ σχέσεις ἐπέτειναν τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα ἐνδιαφέρον· ἐν πρᾶγμα μοι ἔκαμεν ἐντύπωσιν, και τοῦτο εἶνε τὸ ἐξῆς : Εὔρον πάντοτε, και μέχρι τῆς ἀπλουστάτης λεπτομερείας, ὅτι ὁ κ. Γούλδ ἀνταπεκρίθη ἀείποτε εἰς ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις του. Ναὶ μὲν ἦτο πάντοτε σιωπηλὸς και σύννους περὶ πᾶν ὅ,τι ὑπέσχετο, ἀλλ' ἡ ὑπόσχεσις αὕτη ἀλανθάστως ἐξέπληροῦτο. »

Ἡ ἰκανότης του. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦτο ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις λαμπρὸς ἄνθρωπος πρὸς διεξαγωγὴν ὑποθέσεων. Ὁ δικαστῆς Δίλλων, ἀφοῦ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Γούλδ, μέγας χρηματιστῆς και δια-

χειριστής σιδηροδρόμων, ἦτο ἀκόμη μεγαλειότερος ὡς δικηγόρος, συνοψίζει ὡς ἑξῆς τὴν περὶ τοῦ χαρακτήρου του ἐκτίμησιν :

«Τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρου του εἶνε τὸ θάρρος, ἡ αὐτοπεποίθησις, ἡ ἐναργής ἀντίληψις καὶ τελεία γνώσις τῶν ὑποθέσεων του καὶ ἡ ἀκάματος φιλοπονία. Μεγάλη πλάνη εἶνε τὸ νὰ ὑποθέτῃ τις ὅτι ὁ κ. Γούλδ ἦτο ἀπλῶς κερδοσκόπος πρὸς ἀπόκτησιν περιουσίας. Ἦτο ὁ τελειότερος διαχειριστής σιδηροδρόμων ὃν παρήγαγε ποτὲ ἡ χώρα. Ἐγνώριζε τὰ πάντα περὶ σιδηροδρόμου ἀπὸ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων μέχρι τῆς ἀτμαμάξης, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ θερμοστατοῦ μέχρι τῶν καθηκόντων τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ. Ἡδύνατο νὰ καθίσῃ καὶ σὰς γράψῃ συμβόλαιον περὶ συγκοινωνίας καὶ ἐμπορίου, ὅπερ εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἴσως δοκιμασία δι' ἓνα διαχειριστὴν σιδηροδρόμου. Ἦτο ἀπαράμιλλος ἐκτελεστικὸς λειτουργός. Ἐφήρμοζε τοὺς στρατιωτικὸς κανονισμοὺς ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων του. «Δὲν μοῦ χρειάζονται μέθοδοι, ἀλλ' ἀποτελέσματα,» ἦτο τὸ δόγμα του. Τὸ δαιμόνιον τοῦ πνεύματός του συνίστατο εἰς γνώσιν τῆς ἀξίας τῶν μεγάλων περιουσιῶν, καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ δυνατοῦ ἐπικερδοῦς παγίωσης.»

Περὶ τῆς ικανότητός του περὶ τὸ διαχειρίζεσθαι σιδηροδρόμους, ὁ κ. Χάρδιγγ, ἐπὶ μακρὸν ὑπηρετήσας ὑπ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἐνώσει τοῦ Εἰρηνικοῦ, γράφει : «Διετέλουν εἰς διαρκῆ ἐκπληξίν, ἐπὶ τῇ ἀκριθεί καὶ τεχνικῇ γνώσει ἣν εἶχεν ὁ κ. Γούλδ περὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τοῦ κλάδου, ὃν ἐγὼ διηύθυνον. Ἐγνώριζε τὰ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν διαφόρων χωρίων, τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἀνάγκας των, καὶ ἐπομένως τὰ περὶ τῆς προκοπῆς καὶ ἀκμῆς τοῦ σιδηροδρόμου. Ἐγνώριζεν ὅλα περὶ παντός σταυροδρομίου καὶ παντός σταθμοῦ, καὶ τί λογῆς ἔδαφος εἶχεν ἕκαστος τόπος, καὶ ποῖα προϊόντα παρήγεν. Ἐγνώριζεν ὅχι μόνον πόσαι διακλαδώσεις πρέπει νὰ κατασκευασθῶσιν, ἀλλὰ ποῦ ἔπρεπε πόλεις νὰ κτισθῶσι. Τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ τοποθετεῖν πόλεις ἐπὶ νέου ἐδάφους ἀπαιτεῖ ὀξυδερκῆ γνώσιν καὶ πρόβλεψιν ὡς καὶ παρατηρητικότητα.»

Ὡς ἀπέκτησε τὸν πλοῦτόν του. Ἐν περίεργον πρᾶγμα, τὸ ὅποιον συνάγεται ἐκ τῶν συνεντεύξεων τῶν δημοσιευθειῶν ἐν τῷ ἀμερικανικῷ τύπῳ, εἶνε ἡ γενικὴ ὁμοφωνία ὅτι τὰ ἑκατομμύρια τοῦ Γούλδ δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν κυβείαν, ὅπου ἔχασεν ἀντὶ νὰ κερδίσῃ. Ὁ δικηγόρος Θωμᾶς Σήρμαν, ὅστις ὑπῆρξε συνήγορός του κατὰ τὴν τρικυμωδεστέραν τῆς ζωῆς του περίοδον, ἀδιστακτικῶς ἀποφαίνεται ὅτι αἱ ἐπι-

χειρήσεις ὅσαι τὸν ἔκαμαν τόσον μισητὸν παρὰ τῷ πλήθει, δὲν ἔφεραν κέρδος ἀλλὰ ζημίαν : «Ἡ δύναμις του ἦτο ὅτι ἤξευρε νὰ χειρίζεται μόνος καὶ ἀβοήθητος τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς περιουσίας. Εἰς τοὺς τοιούτους χειρισμοὺς του δὲν ἔτρεφε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἠδιαφόρει ὡς πρὸς τὴν δημόδη περὶ ἠθικῆς καὶ χρηστότητος ἀντίληψιν. Δὲν ἐπλούτησεν ἐντούτοις διὰ τοῦ δόλου καὶ ἐκ τοῦ ναυαγίου τῶν ἄλλων. Δὲν ἐπλούτησεν ἐκ τῶν κρίσεων τοῦ 1869, 1873 καὶ ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἐρι, τοῦ 1868, αἰτινες καὶ δριμύτατα κατεδικάσθησαν.»

Ὁ δὲ προειρημένος Ἀνδερσον, ὅστις ἐσπούδασεν ἐπὶ ἔτη τὸν Γούλδ, γράφει : «Ὁ Δζέϋ Γούλδ ἦτο ἀπόλυτος κύριος τῆς τέχνης τοῦ πλάττειν ἐν ἀλληλουχίᾳ συμβούλια διευθυντῶν, ἐχόντων πλήρη ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἀντιμαχομένων συμφερόντων. Ἐπεισεν ἑαυτὸν ὅτι ἦτο ὀρθὸν νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ εἰς τὰ δύο μέρη νὰ ψηφίζωσι καὶ ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τῶν συναλλαγῶν, εἰς ἃς τὰ συμφέροντα ἦσαν ἀντίθετα. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἦτο ὁ πυρὴν τοῦ μυστικοῦ τῶν ἐπιτυχιῶν του.»

Ἄν ὑπῆρχον δύο Δζέϋ Γούλδ. Δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις εἰς ἀπάντησιν τούτων ὅτι ἦσαν δύο Δζέϋ Γούλδ· ὁ Δζέϋ Γούλδ ὁ πρὸ εικοσιπενταετίας καὶ ὁ Δζέϋ Γούλδ τῶν τελευταίων δέκα ἐτῶν· καὶ ὅτι ὁ πρῶτος ἦτο τόσον εὐνόητος πρόσωπον ὅσον κακῆς φήμης ἦτο ὁ ἄλλος. Ἐὰν ὁ Δζέϋ Γούλδ δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰμὴ φίλος καὶ σύντροφος πειρατῶν, ὅπερ καὶ οἱ στενότεροι φίλοι του δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῶσι, δὲν θὰ ἐσώρευε τηλικαῦτα πλοῦτη. Ἄλλ' ὁ χαρακτήρ τοῦ Δζέϋ Γούλδ ἀναμφιβόλως ἠμαυρώθη ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν διεχειρίσθη τὸν σιδηροδρομὸν τοῦ Ἐρι, ὅστις ἔπαθε φοβερὸν ναυάγιον.

Ἡ σχέση τοῦ Δζέϋ Γούλδ πρὸς τὴν ἐταιρίαν τοῦ Ἐρι ἀποτελεῖ κεφάλαιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀμερικῆς, τὸ ὅποιον ὅσας φορὰς καὶ ἂν τὸ διηγηθῆ τις, πάλιν θὰ ἔχῃ τι νὰ προσθήσῃ. Ὁ πόλεμος δὲν διεξήχθη διὰ λόγῃς καὶ τουφεκίου, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀπερρόφησε μέγα μέρος τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς νευρικῆς ἐξάψευς τοῦ ἔθνους. Ἡ σύγκρουσις δὲν ἦτο μεταξὺ Κρατῶν, ἀλλὰ μεταξὺ ἀντιζήλων συνδικάτων καὶ ἀντιζήλων χρηματιστῶν. Ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐπεκράτησε τοσαύτη ἑξαψις γεννηθεῖσα ἐν ταῖς μάχαις τῶν Βάνδερμπιλτ καὶ τῶν Δζέϋ Γούλδ πρὸς ἐξέλεξιν τῶν ἀντιζήλων σιδηροδρομικῶν συστημάτων, ὅση ὑπῆρξεν ἐν ταῖς πορείαις καὶ ἀντιπορείαις τοῦ Λῆ καὶ τοῦ Γράντ. Ἐνίοτε ὁ πόλεμος οὗτος διεξήγετο

ὑπὸ ἐπιχειρηματιῶν οἵτινες ἐφρόντιζον τόσον ὀλίγον περὶ τῆς εὐημερίας τῶν χωρῶν, δι' ὧν ἔμελλε νὰ διέρχεται ὁ σιδηροδρόμος, ὅσον καὶ πειρατῆς φροντίζει περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν παραλίων τὰ ὅποια κουρσεύει. Ἄλλοτε ὅμως ὁ ἐπιχειρηματίας ἐταύτιζε τὴν τύχην του μὲ τὰ συμφέροντα τῆς κοινότητος, καὶ ἀφωσιούτο ὅλος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου, βέβαιος ὢν ὅτι θὰ εἶχε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐξ ὅλων τῶν δολαρίων τὰ ὅποια θὰ ἐκέρδιζον οἱ κάτοικοι. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τινὰ μέρη ὁ Γούλδ ὑπῆρξεν ἐπιχειρηματίας τῆς δευτέρας κατηγορίας.

Ἄλλ' ὅστις ἐξετάσῃ τὰ ἔγγραφα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἐρι δυσκόλως θὰ πεισθῇ ὅτι ὁ Γούλδ δὲν ἦτο ἐπιχειρηματίας ἐκ τῆς πειρατικῆς κλάσεως. Τὸ σκάνδαλον κατετάραξε τὰ πνεύματα καὶ ἀνέτρεψε τὰς συνειδήσεις τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Πρῶτον διὰ δόλου ἐγένετο κύριος τοῦ σιδηροδρόμου, εἶτα ἠγόρασε δικαστὰς διὰ νὰ καλύψωσι τὸν δόλον του, καὶ τέλος διέφθειρε διὰ χρημάτων μίαν ὀλόκληρον Βουλὴν, διὰ νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν πράξιν του.

Ἡ δωροδοκία τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος. Ὁ Δζέϋ Γούλδ ἀδίστακτως προσέφυγεν εἰς τὴν δωροδοκίαν διὰ νὰ σώσῃ ὅ,τι διὰ δόλου ἀπέκτησε. Ἐξελέχθη πρόεδρος τοῦ σιδηροδρόμου Ἐρι τῷ 1868 καὶ διετέλεσε μέχρι τοῦ 1870. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, ὡς ὠμολόγησεν εἰς τὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν, συνεισέφερε μεγάλα ποσὰ πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἐν ἑκατομμύριον δολλάρια ἐξωδεύθησαν ὁμολογουμένως εἰς ἓν ἔτος «πρὸς ἐξωδίλους καὶ νομίμους ὑπηρεσίας.» Ὅλα ἐσημειώθησαν εἰς τοὺς λογαριασμοὺς, τοὺς προωρισμένους διὰ γομμαλάστιχαν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐστηλίτευσεν μὲ βαρείας φράσεις τὴν ἀλόγιστον κατασπατάλησιν χρημάτων κλεμμένων ἀπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς ἀγορὰν τῆς ἐκλογῆς τῶν τοῦ λαοῦ ἀντιπροσώπων, καὶ πρὸς φιλοδώρησιν αὐτῶν ἅμα ἐκλεχθέντων. Ὁ Δζέϋ Γούλδ δὲν ὠμολόγησε τὰ πρὸς τοὺς βουλευφόρους κεράσματα, ὠμολόγησεν ὅμως τὰς ἐκλογικὰς δαπάνας. Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ ἐπόμενον ἐκ τῆς καταθέσεώς του ἀπόσπασμα :

«Ἐδῶκα μεγάλα ποσὰ τῷ 1869, 1870, 1871 καὶ 1872 εἰς τὰ ἐκλογικὰ διαμερίσματα τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Εἶχαμεν ὑπ' ὄψιν κυρίως τέσσαρας πολιτείας, τὴν Νέαν Ὑόρκην, τὴν Νέαν Ἰερσέην, τὴν Πενσυλβανίαν καὶ τὸ Ὄχιο. Εἰς τὰ ῥεπουβλικανικὰ διαμερίσματα ἤμην σφόδρα ῥεπουβλικάνος· εἰς τὰ δημοκρατικὰ ἤμην καθαρὸς δημοκράτης· εἰς τὰ ἀμφίβολα ἤμην ἀμφίβλος. Εἰς τὰ πολιτικὰ δὲν ἤμην τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἄνθρωπος τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Ἐρι. Εἶχαμεν φίλους καὶ

εἰς τὰ δύο μέρη· φίλους κατ' ἐμπορικὴν ἔνοιαν. Τὰ ποσὰ ὅσα ἐξωδεύθησαν εἰς τὰς ἐκλογὰς εἶνε μεγάλα, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ δώσω ἀριθμὸν κατὰ προσέγγισιν. Ὀνόματα δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν αὐτήν. Εἶμαι πενιχρᾶς μνήμης ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὀνόματα. Εἶχα σχέσεις εἰς πολλὰς πολιτείας. Δὲν ἐκρατοῦσα χωριστὰ ὅ,τι ἐπλήρωνα εἰς Νέαν Ἰερσέην ἀπὸ ὅ,τι ἐπλήρωνα εἰς Νέαν Ὑόρκην, καὶ δὲν ἔχω προσφάτους τὰς ἀναμνήσεις τῶν ποσῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ, ὡς νὰ μ' ἐρωτούσατε πόσα κάρρα χύματος ἐπετάχθησαν τὴν δεῖνα ἡμέραν εἰς τὴν δεῖνα φάραγγα.»

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον λέγεται ὅτι εἶχε τρεῖς τῶν δικαστῶν τοῦ υπερτάτου Δικαστηρίου μισθωτοῦς. Τὰ χρήματα ὅλα ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ ἄτυχον Ἐρι.

Εἰς τῶν μαρτύρων κατέθεσεν ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς ὅτι ὁ Γούλδ ἔκλεψε 12 ἑκατομμύρια λιρῶν ἐκ τῶν κεφαλαίων τοῦ Ἐρι, τὰ ὅποια ἀνήρχοντο εἰς 51 ἑκατομμύρια, καὶ εἶτα ἀνεβιβάσθησαν εἰς 64 ἑκατομμύρια λιρῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ πληρώσῃ μέρισμα εἰς τοὺς μετόχους, μέχρι τοῦ ἔτους 1891.

Ὁ Ζολᾶ, καὶ μόνος ὁ Ζολᾶ ἠδύνατο νὰ περιγράψῃ τοιαῦτα φοβερὰ Κρόνια, ὅποια ἡ ἱστορία τοῦ Ἐρι ἐν Νέῃ Ὑόρκη καὶ τοῦ Παναμᾶ ἐν Παρισίοις.

Αἱ προσωπικαὶ ἕξεις του. Ὁ Δζέϋ Γούλδ ἦτο εἰς τῶν πολλῶν βραχυσώμων ἀνδρῶν, οἵτινες ἔδωκαν πλείονα ὕλην εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοὺς γίγαντας. Πέντε ποδῶν καὶ ἐξ δακτύλων, ἰσχνός, κίτρινος καὶ λίαν ἐπιμελής τὸ ἐξωτερικόν. Διαρκῶς ἔπασχεν ἀπὸ δυσπεψίαν, ἀπὸ νευραλγίαν καὶ αὐπνίαν. Ἀπὸ τὰς ὀκτῶ τὸ πρῶτ' ἦτο εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔμενεν ἐκεῖ ἕως τὰς ἑνδεκα ἢ τὸ μεσονύκτιον. Δὲν ἔπινεν ἐπὶ ζωῆς του οἰνόπνευμα, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν χρυσὴν του τρίχα, τὸ μυστικόν τῆς δυνάμεώς του. Τὸ μόνον ποτόν του ἦτο μικρὸν ποτήριον κλαρέττης, λευκοῦ καὶ ἀφρώδους οἴνου, εἰς τὸ δεῖπνόν του.

Ὁ ἰατρός του τὸν ἐσυμβούλευσεν ὅτι, ἂν ἐκάπνιζεν ὀλίγον, δὲν θὰ ἔβλαπτε τὴν υγίαν του, ἀλλὰ θὰ τὸν διεσκέδαζεν ὀλίγον εἰς τὰς βαρείας του μερίμνας. Ὁ Γούλδ παρήγγειλε νὰ τοῦ φέρωσιν ἐκλεκτὰ ὀθωμανικὰ σιγαρέττα, ἤναψεν ἔν, ἐδοκίμασε νὰ καπνίσῃ, καὶ τὴν ἐπαύριον τὰ ἐπέταξεν ἔξω. Οἱ μικροὶ ὑπῆρξάντο τοῦ γραφείου τὰ ἐχάρησαν, τὰ ἐκλεκτὰ μυρωδάτα σιγαρέττα.

Λέγεται ὅτι ὁ Γούλδ εἰς τὰ ἕξ ἔτη μίαν φορὰν ἐθύμωνεν, ἀλλὰ τότε

τόσον ακράτητος ἦτο ἡ ὀργή του, ὥστε δὲν ἐγνώριζε χαλινόν, καὶ ἐναντίον τῆς συμβουλῆς τῶν καλλιτέρων του δικηγόρων ἐκίνει ἀτυχεῖς ἀγῶνας καὶ ἤγειρε φοβερὰ σκάνδαλα.

Ἐλάμβανε συχνὰ ἀνωνύμους ἐπιστολάς τοιαύτας: «Δζέϋ Γούλδ, τὰ παιδιά μου εἶνε χωρὶς ψωμί, καὶ τὰ παιδιά σου θὰ μείνουν χωρὶς πατέρα.» Τούτου ἕνεκα ἐλάμβανε μεγάλας προφυλάξεις διὰ τὴν ζωὴν του. Δὶς ὑπέστη ἐπιθέσεις καθ' ὁδόν, σχετικῶς ἀβλαβεῖς. Τὴν μίαν φορὰν τὸν ἐκολάφισεν εἰς τὸ πρόσωπον ὁ Σέλοβερ, λέγων ὅτι τὸν κτυπᾷ ὡς ψεύστην, δόλιον καὶ ἀπατεῶνα.

Ὁ Ἄγγλος ζωγράφος Ἐρκομερ, ὅστις ἔγραψε τὴν εἰκόνα του ἐν Λονδίῳ, εἶπεν ὅτι ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου του παρεῖχε τὴν ἐντύπωσιν «κατακαθισμένης θολαμάρας».

Πῶς ἐκράτει τὴν γλῶσσάν του. Ὁ Γούλδ ἦτο εἰς ἄκρον ἐξέμυθος. Εἶχεν εἰς τὰς διαταγὰς του πολλοὺς μεσίτας, οἵτινες ποτὲ δὲν συνηντῶντο ἐπὶ παρουσίᾳ του. Κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐγνώριζεν ὁποίας ὁδηγίας εἶχαν οἱ ἄλλοι. Ἦτο εἰς ἄκρον ἐπιφυλακτικὸς. Οὐδέποτε ἐγνώριζεν ἢ ἀριστερά του τί ἔκαμνεν ἢ δεξιὰ του. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν παρεκάλεσε τὸν Μορωζίνην νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ 8 ἑκατομμύρια λίρας. Οὗτος τοῦ τὰ ἠτοίμασεν. Ἄλλ' ὁ Γούλδ δὲν τοῦ ἔδωκε πλέον ἄλλας ὁδηγίας. Μετὰ ἓνα μῆνα τοῦ λέγει νὰ δώσῃ τὰ χρήματα εἰς κυκλοφορίαν, διότι δὲν τὰ χρειάζεται πλέον. Ὁ Μορωζίνης οὐδέποτε ἔμαθε τίς ἢ πρώτη ἀφορμὴ, δι' ἣν ἐζήτηί τὰ χρήματα ὁ Γούλδ.

Ὅλιγα εἶνε τὰ ἀστεῖα ἀνέκδοτα, ὅσα ἀφορῶσι τὸν Γούλδ. Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ βραδύγλωστος, κ. Τρέιβερς, ὅστις ἐφαντάζετο πάντοτε τὸν Γούλδ ἔχοντα τὰς χεῖράς του εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἄλλων, ἔκραξε δύο φίλους καὶ τοὺς εἶπε: — «Κ... κυτάξατε, π... πα... παιδιά!» Οἱ δύο φίλοι ἐκύτταξαν, ἀλλὰ δὲν εἶδον τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὸν Δζέϋ Γούλδ κύπτοντα καὶ ψιθυρίζοντα κάτι εἰς τὸ οὖς ἐνὸς τῶν μεσιτῶν του. — Δὲν βλέπομεν τίποτε ἔκτακτον, ἀπήντησαν. — Κυτ... κυτάξατε, ἐπανέλαβεν ὁ κ. Τρέιβερς... δὲν... δὲν... βλέπετε; Ἰδ... ἰδέτε τὸν... Γ... τὸν Γούλδ μὲ... μὲ τὰ χέρια στ... στὴν τσέπη, τ... τὴ δική του!

Τὶ ἐφρόνει περὶ κοινωνισμοῦ. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ὁ Δζέϋ Γούλδ ἐδογματίζεν, ὡς εἰκός, τὰ ἀντίθετα τῶν κοινωνιστῶν. «Ἵπῆρξα ὅλην τὴν ζωὴν μου, ἔλεγεν, ἐργάτης καὶ ἐργοδότης. Ἀδύνατον νὰ εἶνε ὅλοι εὐχαριστημένοι. Οἱ ἄριστοι τῶν ἐργατῶν ἀποβλέπουσιν ἐν γένει πρὸς προαγωγὴν ἢ φείδονται χρημάτων

ὅπως ἀποκτήσωσι κεφάλαιον. Ἄλλὰ τὰ στόματα εἶνε πολλὰ καὶ τὰ ψωμιὰ ὀλίγα. Ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι, ἐὰν τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία ἀφθῶσι μόνον, θὰ κανονίσωσιν ἀμοιβαίως ἄλληλα. Ὅσοι ὁμως νομίζουν ὅτι δύνανται νὰ κανονίσωσιν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ἐκφέρουν σφαλερὰς ιδέας τὰς ὁποίας θεωροῦσι πανάκειαν, δι' ὅλα τὰ κακὰ, ἐμβάλλουσιν εἰς μεγάλην ταραχὴν ἐργάτας καὶ ἐργοδότης διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς των.»

Ἠθικὸν συμπέρασμα διὰ τοὺς ἑκατομμυριούχους.

Ἐὰν κρίνωμεν τὸν Δζέϋ Γούλδ κατὰ τὴν ἐντύπωσιν ἣν ὁ χαρακτήρ του φαίνεται ὅτι ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἰδίας γενεᾶς του τῶν μὴ ἐχόντων προσωπικὴν γνωριμίαν πρὸς αὐτόν, θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ τὸν κατατάξωμεν εἰς πολὺ χαμηλὴν βαθμίδα τῆς κλίμακος τῶν δημιουργημάτων.

«Ἦτο μεσίτης, λέγει ὁ Ἐνρυ Ἄδαμς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του περὶ τῶν μηχανορραφιῶν τοῦ χρυσοῦ, καὶ ὁ μεσίτης εἶνε σχεδὸν ἐκ φύσεως κυβευτῆς, ἴσως τὸ ἔσχατον ἐπάγγελμα τὸ ἀρμόζον εἰς διαχειριστὴν σιδηροδρόμων. Ὁ χαρακτήρ του ἔφερε βαθὺν τὸν τύπον τῆς σιωπηλῆς σκευδρίας. Ἐπρωτίμα κατὰ κανόνα νὰ ἐνεργῇ διὰ λογαριασμόν του χωρὶς νὰ ἐκμυστηρεύηται εἰς ἄλλα πρόσωπα, καὶ δὲν ἐφαίνετο ποτὲ εὐχαριστημένος παρεκτός ὅταν ἐλάνθανε τοὺς πάντας περὶ τῶν σκοπῶν του. Μετεῖχεν οὐ μικρὸν τῆς φύσεως τῆς ἀράχνης. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδεμίαν ἔνοιαν περὶ ἠθικῆς εἶχεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος.»

Ἡ παράγραφος αὕτη δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι συνοψίζει τὴν μέσην κρίσιν τῶν διαφόρων ἐπικριτῶν του. Ἡ φύσις τῆς ἀράχνης εἶνε καλὴ, προφανῶς καλὴ. Ἄλλ' ὅλος ὁ σαρκόβορος κόσμος ἐδηώθη πρὸς εὕρεσιν παρομοιώσεων ἀξίων τοῦ Δζέϋ Γούλδ. Ἵπῆρξε βόας, ἔχιδνα, λύκος, ἀλώπηξ, ἄρκτος, καὶ κανεὶς δὲν εἰξέυρει τί ἄλλο σαρκοφάγον ζῶον. Ἡ ἰδία του γνώμη περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, οἷα ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τινος ἐκτάκτου συνεργάτου τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Ἄγ. Ἰακώβου», εἶνε τὸ μᾶλλον ἀξιοπεριεργον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη περὶ αὐτοῦ, ἐξαιρουμένης τῆς ἰδίας καταθέσεώς του ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας. Δυνατὸν τὸ ἄρθρον νὰ ἐχρωματίσθῃ κατὰ τι ὑπὸ τοῦ χρονικογράφου· ἀλλὰ παρίστα αὐτόν ὡς ἔχοντα συνείδησιν τοῦ ὅτι εἶνε ὁ ἀγαθότερος ἀλλὰ καὶ ὁ μισητότερος ἄνθρωπος τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ περιγραφή αὕτη ἀνταποκρίνεται μᾶλλον πρὸς τὴν περὶ τινος μυθολογουμένου Δζέϋ Γούλδ ἢ πρὸς τὴν τοῦ Γούλδ τοῦ γνησίου, οἷος περι-

γράφεται ὑπὲρ ἐκείνων οἵτινες τὸν ἐγνώρισαν, ὑπὸ τοῦ Ρούσσελ Σείδζ, τοῦ Μορωζίνη, τοῦ Δίλλων καὶ ἄλλων ἐκ τῶν συνήθων ἐταίρων του. Μικρὰ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Δζέυ Γούλδ δὲν ἔχυνε κροκοδείλου δάκρυα ἐπὶ τῶν θυμάτων του περισσότερο παρ' ὅσον ὁ Ναπολέων ἔχυνεν ἐπὶ τῶν Πρώσων καὶ Αὐστριακῶν τοὺς ὁποίους κατεκερμάτιζεν ἐν Ἰένα καὶ Αὐστερλίτση. Ἄλλ' ὅπως εἶνε δυνατόν διὰ τοὺς μεγάλους πολεμάρχας νὰ εἶνε λίαν φιλόανθρωποι, οὕτω εἶνε δυνατόν διὰ τοὺς μεγάλους χρηματιστὰς νὰ τηρῶσιν ἀνθρώπινόν τι αἶσθημα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἀληθεύει ὅτι πολλοὶ τῶν βασιλέων τοῦ Οὐώλλ Στρήτ καὶ τοῦ χρηματιστηρίου ἐτήρησαν, ἐν μέσῳ τῶν κατακτῆσεών των, ἀγάπην τινὰ πρὸς τὸν πλησίον, ὡς καὶ πρὸς τὸ βαλάντιον τοῦ πλησίον.

Ἡ δύναμις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα.

Ἐν τινι προσφάτῳ ἄρθρῳ τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης,» ἰσχυρίζεται ὁ γράφων ὅτι ἡ προεδρική ἐκλογή, ἣτις ἔθηκε πρὸ χρόνων τὸν Χαίης ἐπὶ τῆς προεδρικῆς ἑδρας, ἐκρίθη διὰ τῆς πρὸς διαφθορὰν συνειδήσεων χρήσεως τῶν ἀργυρίων τοῦ Γούλδ. Ὁ ἀντίπαλος ὑποψήφιος Τάιλδν εἶχε τὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλ' ὁ Γούλδ, ὅστις εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν ὑποστήριξίν του εἰς τὸν Χαίης, μαθὼν ὅτι τὰ μέλη τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου τῆς Λουζιανῆς καὶ τῶν Καρολίνων εὐκαιρίαν μόνον ἐζήτουν διὰ νὰ πωλήσωσι τὰς συνειδήσεις των, ἐξαπέστειλε καλῶς ἐφωδιασμένους πρέσβεις εἰς τὰς πολιτείας ἐκεῖνας, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ὁ Χαίης, καίτοι ἐν μειονοψηφίᾳ, ἐκηρύχθη ἐπιτυχῶν. Ἐνταῦθα ἔχομεν παράδειγμα τῆς ἐπιρροῆς τοῦ χρυσοῦ ἐπὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ὅταν ἀκούωμεν ὅτι οἱ βουλευφόροι τοῦ λαοῦ ἐκλέγονται διὰ δωροδοκίας, ἢ αὐτοὶ δέχονται δῶρα, παρηγορούμεθα μὲ τὴν ιδέαν ὅτι ὁ ἄρχων τῆς πολιτείας τοῦλάχιστον εἶνε ἀδιάφθορος, καὶ ἀμέμπτως γνησίᾳ ἢ ἀνάδειξις του. Ἄλλ' ὅταν ἀκούωμεν ὅτι ὁ Γούλδ διὰ τῶν χρημάτων του κρημνίζει τὸν Τάιλδν ἀπὸ τῆς προεδρείας, καὶ θέτει ἐπ' αὐτῆς ἐν ἴδιον πλάσμα του, ποῦ νὰ παρηγορηθῶμεν πλέον; Βεβαίως, αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε «τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστὼς ἐν τόπῳ ἀγίῳ.»

Τί θὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος; Οὐδὲν ἀναγκαῖον ἔργον δύναται ν' ἀναβληθῆ πλέον, καὶ ἂν οἱ ἑκατομμυριοῦχοι δὲν θέλουν νὰ μοιράσωσι τὰ πλούτη των καὶ νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν μεγάλην θέσιν των μεγάλη τῇ ψυχῇ καὶ μεγάλη τῇ καρδίᾳ, θὰ καταντήσουσι νὰ θεωρῶνται ὑπὸ τοῦ πεινῶντος καὶ διψῶντος δήμου σχεδὸν ὅπως αἱ δεξαμεναὶ θεωροῦνται ὑπὸ τῶν πόλεων αἵτινες τὰς ἔκτισαν. Αἱ μεγάλα αὐτὰ περιουσίαι τῶν 70

καὶ 100 καὶ 300 ἑκατομμυρίων ταλλήρων θὰ θεωρῶνται ὡς στέρναί σώζουσαι ἀπὸ τῆς δίψης τὸ πλῆθος ἐν καιρῷ ἀνυδρίας καὶ ἀύχμου. Τοιαύτην χρῆσιν ἡ πολιτεία θὰ κάμῃ τῶν ἑκατομμυριοῦχων της, ἂν οἱ ἑκατομμυριοῦχοι δὲν προλάβωσι τὸ ἀναπόφευκτον, χρησιμοποιοῦντες τὰ ἑκατομμύρια των πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Φαντάζονται τινες ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ θὰ τείνῃ ν' ἀποθαρρύνῃ τὴν συσσώρευσιν τοσοῦτου κολοσιαίου πλοῦτου· εἶνε πιθανώτερον ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ θεωρήσῃ τοὺς ἑκατομμυριοῦχους ὅπως ὁ μελισσοτρόφος θεωρεῖ τὰς μελίσσας του. Τὰ ὠφέλιμα ταῦτα ἔντομα διέρχονται τὰς μακρὰς ἡμέρας τοῦ θέρους συλλέγοντα καὶ ἀποταμιεύοντα εἰς τὰς κυψέλας τὸ χρυσοῦν λάφυρον χιλιάδων ἀνθέων. Ὅταν ἔλθῃ τὸ φθινόπωρον, ἡ μέλισσα ποθεῖ νὰ λάβῃ ἀναψυχὴν καὶ ν' ἀπολαύσῃ τοὺς καρπούς τῶν κόπων της. Ἄλλ' ὁ μελισσοτρόφος δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ χαρῆ τὸ ὅλον τοῦ προϊόντος της. Ὅλιγοὶ Δζέυ Γούλδ ἀκόμη, καὶ τὸ φθινόπωρον τῶν ἑκατομμυριοῦχων ἔρχεται.

ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΙΣ ΑΝΗΡ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ ἀμερικανικὴ θεολογία δὲν παρήγαγεν ἀπὸ ἐτῶν ἀξιολογώτερον βιβλίον ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ αἰδεσίμου Λῆ τὸ ἐπιγραφόμενον «Πῶς γίνεται τις ἀνὴρ». Τὸ εὐρὺ τῆς ἐποπτείας, τὸ λογικὸν τῶν σκέψεων καὶ ἡ ἐπιμελημένη χάρις τοῦ ὕφους συνιστῶσι τὸ ἔργον τοῦτο εἰς πάντα σκεπτόμενον ἀνθρώπον, εἰς οἰανδήποτε σχολὴν καὶ ἂν ἀνὴκῃ, καὶ ἂν δὲν ἀνὴκῃ ὅλως εἰς σχολὴν. Ὁ αἰδεσίμος Λῆ ὑπερμαχεῖ σθεναρῶς καὶ δεξιῶς τῆς ἰδέας ὅτι τὸ σύμπαν εἶνε πλήρες ψηλαφητῶν τελικῶν αἰτίων, ἀποκαλυπτόντων ὀπισθεν τῶν φαινομένων τὸ ἔργον ἀπείρου τινὸς νοῦ, καὶ ὅτι τὸ κορυφωμα πάντων τῶν σκοπῶν ἐν τῇ τάξει καὶ ταῖς κινήσει τῆς γῆς εἶνε ὁ ἀνθρώπος. Ὑπάρχει, ὡς ἀγωνίζεται ν' ἀποδείξῃ ὁ Λῆ, καταφανῆς καὶ εἰδικὴ πρόβλεψις ἐν τῇ φύσει πρὸς αὐτάρκειαν τῶν τε σωματικῶν, κοινωνικῶν, διανοητικῶν, ἠθικῶν, αἰσθητικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀκαταμάχητως ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς διαρκοῦς ἐπιβιώσεως τῆς συμπληρωμένης ζωῆς του. Τὸ βιβλίον εἶνε πράγματι ἔργον θρησκευτικῆς κοινωνιολογίας, καὶ εἶνε γεγραμμένον ἐν ἀληθεῖ ἐπιστημονικῷ πνεύματι. Ὡς παράδειγμα τῆς λυσιτελοῦς ἐφαρμογῆς τῶν παραδειγμάτων τῆς ἱστορίας παρὰ τῷ συγγραφεῖ παραθέτομεν τὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα ἐν ᾧ

γίνεται ὄχι πολὺ κολακευτικὸς λόγος περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν.

Ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις. Ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐπλάσθη ὅπως ἐκφράζη τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς του διὰ τῆς κοινωνικῆς ἑαυτοῦ ὄψεως καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸν νόμον, καὶ ὄχι διὰ τῆς ἀτομικῆς του ὄψεως καὶ σύμφωνα μὲ τὸν σωματικὸν νόμον, κατὰδηλον γίνεται ἐκ τούτου, ὅτι τότε μόνον φθάνει εἰς βαθμὸν ἐπιβαλλούσης καὶ διαρκοῦς ἐπιρροῆς, ὅταν διδῇ κοινωνικὴν ἔκφρασιν εἰς τὴν ζωὴν του.

Ἡ ἀπαράμιλλος θέσις, ἣν κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ Ἑλλάς τοῦ Περικλέους, ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οὗτος ἐξῆσεν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἔμφρασις ὑπῆρχεν ἐξ ὀλοκλήρου ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ὄψεως τοῦ λαοῦ τῆς. Τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ἦτο ὑποτεταγμένον εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον. Εἶνε ἀναμφηρίστως ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐξήσκει τότε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀρχειν εἰς τὸ ἔπακρον, καὶ ἐσμίκρυνε πολὺ τὸν πολίτην, καὶ ἐθεώρει ὡς ἐλάχιστόν τι τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἀτόμου. Κατὰλληλος στάθμη πρέπει νὰ τηρῆται μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' εἶνε ἀληθὲς ὅτι συγχωνεύουσα τὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου εἰς τὸν βίον τῆς πολιτείας, ἡ Ἑλλάς παρεσκεύασε πυκνὸν καὶ πλούσιον ἔδαφος πρὸς βλάστησιν τῆς δαψιλεστάτης συγκομιδῆς φιλολογίας, τέχνης, ποιήσεως, φιλοσοφίας καὶ ἀνδρῶν οἷους ποτὲ εἶδεν ὁ κόσμος. Εὐθύς ὡς ἡ ἔμφρασις μετέβη ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς εἰς τὴν ἀτομικὴν ὄψιν, ἤρχισεν ὁ καταμελισμὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ παρακμὴ. Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης διελύθη, καὶ αἱ συνθήκαι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν μεγάλων πράξεων ἔλειψαν πλέον.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος τῶν 300 π. χ. καὶ τῆς Ἑλλάδος τῆς σήμερον εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς κοινωνικῆς ἐπικρατήσεως ἀπὸ τῆς κατισχύσεως τοῦ ἀτόμου. Ἡ Ἑλλάς τῶν 300 π. χ. ἦτο συμπαγὲς ὅλον, ᾠκοδομημένον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δίδοντας τὴν ἀτομικὴν ζωὴν τῶν συμβολῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς πολιτείας. Ἡ Ἑλλάς τῆς σήμερον εἶνε ἄθροισμα αὐτοκέντρων ἐνοτήτων, συμφορομένων ὡς γεώμηλα ἐντὸς σάκκου, δι' ἐξωτερικῆς δυνάμεως καὶ μοχλῶν μάλλον ἢ διὰ χρηστότητος, φιλοπατρίας, πίστεως καὶ τῆς συναφείας ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπον. Ἐν τῇ Ἑλλάδι τῶν 300 π. χ. ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ εἶδε τὴν ἀτομικὴν ζωὴν του εἰς τοὺς συμπολίτας, μετελάμβανεν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν του ὅλης τῆς ζωῆς ἣν οἱ ἄλλοι εἶχον νὰ δώσωσιν. Ἐντεῦθεν ἐν τῷ Σωκράτει βλέπομεν ἀντίτυπον ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ Ὀμήρῳ, ὅλον τὸ ποιητικὸν πάθος τῆς καὶ τὴν ἔκφρασίν τῆς. Ἐν τοῖς λόγοις τοῦ

Δημοσθένους, όλους τους πόθους τῆς καρδίας τῆς καὶ τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Ἐν τῇ Ἑλλάδι τῆς σήμερον δὲν ἔχομεν τὴν αὐτὴν στενότητα τοῦ συνδέσμου ἢ τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα τοῦ συσχετισμοῦ. Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων, φρονῶν πλείονα περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἀτόμου ἢ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, δὲν εὐρίσκει πλέον δυνατὸν νὰ εἰσφέρει τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ζωὴν τῶν συμπολιτῶν του, νὰ φρονήσῃ τὸ φρόνημά του, νὰ συλλάβῃ τὸν νόον του, νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν λόγον του ἢ νὰ γράψῃ τὸ ποίημά του. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι δὲν φρονοῦσι πλέον μεγάλα φρονήματα, δὲν συλλαμβάνουσι μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, δὲν ἐκφωνοῦσι θαυμασίους λόγους καὶ δὲν γράφουσι θεσπέσια ποιήματα. Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων εἶνε κόκκος ἄμμου, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἀποτελοῦσιν ἀμύδη ἔρημον.

* *

Ἡ περὶ γνώσεως θεωρία τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου Σπένσερ πολεμεῖται σφοδρῶς ἐν τῷ συγγράμματι. Ὁ αἰδέσιμος Λῆ, συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας θεωρίας του, ποιεῖται σπουδαιοτάτην διάκρισιν μεταξὺ πεπερασμένου καὶ ἀπείρου πνεύματος.

Ἡ γνώσις, γράφει, εἶνε ἡ ὑποκειμενικὴ ἐνότης ἐν τῷ πεπερασμένῳ πνεύματι, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἐνότητα τὴν ἀποκειμένην εἰς τὸ ἄπειρον πνεῦμα. Οὐδὲν εἶνε ἀνεπαρκέστερον μιᾶς καθολικῆς συνθέσεως ὅπως θεραπείση τὸ πεπερασμένον πνεῦμα, διότι τοῦτο εἶνε ἀντίτυπον τοῦ ἀπείρου πνεύματος. Ἡ πεπερασμένη αὐτοσυνειδησία εἶνε ἀντίτυπον τῆς ἀπείρου αὐτοσυνειδησίας. Τὸ ἄπειρον πνεῦμα γνωρίζει ὅλα τὰ πράγματα διὰ μιᾶς· τὸ πεπερασμένον πνεῦμα φθάνει εἰς γνώσιν διὰ βαθμιαίας προόδου. Ποτὲ δὲν δύναται, δι' ὅλης τῆς αἰωνιότητος, νὰ γνωρίσῃ ὅσα τὸ ἄπειρον πνεῦμα γνωρίζει, ἀλλὰ δύναται αἰωνίως νὰ προβαίνει εἰς γνώσιν, καὶ νὰ ἐνισχύεται εἰς ἕκαστον βῆμα διὰ τῆς σκέψεως ὅτι οὐδὲν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀπείρου καὶ ἀπολύτου ὄντος εἶνε ξένον εἰς αὐτὸ ἢ εἰς ἀντίφασιν μετὰ τὴν πρὸς γνώσιν ἰκανότητά του. Σκεπτόμενον, τὸ πεπερασμένον πνεῦμα εἶνε οἶκος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός του, καὶ ἂν τὸ βασιλεῖον τοῦτο ἐκτείνεται ἀτέρμον πανταχόσε δὲν πρέπει νὰ μᾶς καταβάλλῃ ἢ νὰ μᾶς ἀποθαρρύνῃ. Διὰ τοῦτο τὸ πεπερασμένον πνεῦμα δύναται νὰ γνωρίσῃ ὅτι καθ' ὅλον τὸ ἄπειρον βασιλεῖον τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει τάξις καὶ ἀλήθεια καὶ πραγματικότης.

Οὕτως ἀτενίζοντες ἀντιμέτωποι τὴν ἀλήθειαν, καὶ πεπροικισμένοι μετὰ διανοητικὰς δυνάμεις ἰκανὰς νὰ τὴν ἀναγνωρίσωσι, νὰ τὴν συλλάβωσιν

ἐν τῇ ἐνότητι καὶ ἐν τῇ ποικιλίᾳ, προσήκει νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τὴν ὁποίαν τὸ ἄπειρον πνεῦμα ἔκαμεν εἰς τὸ πεπερασμένον. Εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ Θεοῦ, ἐν ἣ αὐτὸς περιέλαβε τὴν σκέψιν Του. Εἶνε ὁ λόγος τοῦ παγκοσμίου πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε πνεῦμα, καὶ προὐρίσται ν' αὐξήθῃ καὶ φθάσῃ εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ ἑαυτοῦ του διὰ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

* *

Ἐν τῶν δυνατωτέρων κεφαλαίων εἶνε τὸ περὶ προνοίας διὰ τὴν πνευματικὴν φύσιν. Παραθέτομεν ὠραῖον ἀπόσπασμα.

Δύναμις τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἀδύνατον ν' ἀπαριθμησωμεν ὅλους τοὺς θεσμοὺς, τὰ βιβλία, τοὺς πολιτισμοὺς, τοὺς νόμους, τὰς ἀνακαλύψεις, ἐφευρέσεις, τὰς οἰκίας καὶ καρδίας, ἐν αἷς ἡ δύναμις τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ χιλίων ἐνεακοσίων ἐτῶν εἰσέδου. Ὡς ὁ ἥλιος ἀνατέλλει εἰς τὸν λειμῶνα καὶ ἐπιστέφει τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, οὕτως ὁ Χριστὸς ἐνεσαρκώθη εἰς τοὺς θεσμοὺς, τοὺς οἴκους καὶ τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἐπιστήμονες λέγουσιν ὅτι πᾶσα δύναμις μετρεῖται. Ὅταν ἡ δύναμις ὑψωθῇ εἰς ἕν σημεῖον, ἐκπίπτει εἰς ἄλλο· ἡ ὑψουμένη ποσότης εἶνε ἀκριβῶς ἰσοδύναμος τῆς ἐκπιπτούσης ποσότητος. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασιζόμενοι μάτην ζητοῦμεν ν' ἀναμετρήσωμεν ὅλην τὴν δύναμιν ταύτην, ἥτις, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ πηγάζουσα, ἐξεδηλώθη εἰς τοὺς οἰκιακοὺς, κοινωνικοὺς, πολιτικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τὴν ὑψωσιν καὶ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἀνθρωπίνῃ ἀριθμητικῇ δὲν δύναται νὰ ὑπολογίση, οὔτε ἀνθρωπίνῃ φαντασίᾳ νὰ περιλάβῃ, οὔτε ἀνθρωπίνῃ σκέψις νὰ κατανοήσῃ. Πόθεν προῆλθε; Ποῦ ἐξέπεσον; Εἰς ποῖον μέρος ἐξηφανίσθη διὰ νὰ ὑψωθῇ ἐκ νέου εἰς τοιοῦτον καταπληκτικὸν ὄγκον καὶ εἰς τοιαύτην ἀχανῆ ἔκτασιν; Ἀνατρέχοντες ὀπίσω διὰ χιλίων καὶ ὀκτακοσίων ἐτῶν. Εὐρισκόμεθα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀκούομεν ἀντιφατικὰ θρυλήματα περὶ τινος παραδόξου, τολμηροῦ νέου. Τέλος μᾶς τὸν δεικνύουσιν. Οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ ἐμφανίσει του. Εἶνε Ἰουδαῖος. Ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν πτωχῶν. Δὲν διαπρέπει ἐπὶ μορφώσει. Δὲν ἔχει κοινωνικὴν θέσιν. Δὲν ἔχει χρήματα. Δὲν ἔχει πολιτικὴν δύναμιν ἢ γοητείαν. Δὲν ἔχει στρατὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Δὲν ἔχει φιλοσοφικὸν σύστημα. Δὲν ἔχει σχέσιν μετὰ ἀκαδημίαν. Εἶνε μόνον τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν. Οἱ λόγοι του δὲν περιέχονται εἰς βιβλία. Ὑπάρχουν ἀπλῶς ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μα-

θητῶν του. Παρεξηγείται. Αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ του δὲν γνωρίζουσι πῶς νὰ φερθῶσι πρὸς αὐτόν. Τέλος συλλαμβάνεται, δικάζεται, καταδικάζεται καὶ σταυροῦται. Ἀποθνήσκει μεταξύ δύο ληστῶν, ὄνειδιζόμενος, χλευαζόμενος, κολαφιζόμενος καὶ ἄφιλος. Μὴ λησμονεῖτε τὴν ἀρχὴν ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Πᾶσα δύναμις μετρεῖται. Δὲν ἐγείρεται μείζων δύναμις ἢ ὅση ἐκπίπτει. Δράσεις καὶ ἀντίδρασεις ἰσοῦνται. Ζητοῦμεν νὰ ὑπολογίσωμεν, συμφώνως μὲ τὴν ἀρχὴν ταύτην, τὴν ἄπειρον ποσότητα τῆς δυνάμεως ἣν ὁ Χριστὸς μετήγγισεν εἰς τοὺς θεσμούς καὶ εἰς τὰς σκέψεις τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ νέου τούτου, τοῦ τόσο ἀσήμεου καὶ ἀσθενοῦς κατὰ τὸ φαινόμενον, τὸ ἀκριβῶς ἰσοδύναμον ὅλων τῶν ναῶν, σχολείων, λυκείων, τῶν τεχνῶν, τῶν συγγραμμάτων, τῶν οἰκῶν, τῶν κυβερνήσεων, τῶν θυσιῶν, τοῦ ἠρωϊσμοῦ, τῶν καλῶν ἔργων, τῶν μαρτυριῶν, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος, τὰ ὅποια κατὰ γενικὴν συναίνεσιν ἐπήγασαν ἐκ τῆς ὑπάρξεώς του ἐν τῷ κόσμῳ; Ἐὰν οὕτως ἔχη, ἦτο ἀπλῶς ἄνθρωπος; Πολλαπλασιάσατε τριάκοντα τρία ἔτη ἐπὶ πτωχείαν, κόπον, ὄνειδος, ὀδύνην καὶ σταύρωσιν, καὶ ἔχετε ἐν γινόμενον. Πολλαπλασιάσατε χίλια ἐνεακόςια ἔτη ἐπὶ ἑκατομμύρια ναῶν, σχολείων καὶ οἰκῶν· ἐπὶ ἑκατομμύρια βιβλίων, εἰκόνων καὶ ποιημάτων· ἐπὶ κοινωνικὴν θέσιν, πλοῦτον καὶ δύναμιν· ἐπὶ νίκας, θριάμβους καὶ κατακτήσεις· ἐπὶ ἀγάπην, ἔλεος καὶ ἀλήθειαν· ἐπὶ λαβὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπαρδειγμάτιστον καὶ ἐπὶ ῥοπήν ἐπὶ τοῦ οἴκου καὶ τῆς σκέψεως ἀπαραμίλλον, καὶ ἔχετε ἐν ἄλλο γινόμενον. Τὸ ζήτημα εἶνε: Φαίνεται τὸ ἐν τῶν γινόμενων τούτων νὰ εἶνε ἰσοδύναμον τοῦ ἄλλου; Δὲν υπερβάλλει εἰς ἄμετρον βαθμὸν ἡ ἐξαγωγή τὴν εἰσαγωγὴν; Δὲν εἶνε ἡ ἐξέλιξις ὅλως δυσανάλογος πρὸς τὴν περιέλιξιν; Δὲν ἠγέρθη πολὺ μεγαλειτέρα δύναμις ἢ ὅση κατὰ τὸ φαινόμενον ἐξέπεσε; Δὲν εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα δύναμις κατὰ τὸ φαινόμενον ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν τοῦ Σταυροῦ; Πασιδήλως καὶ καταφανέστατα, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων.

* *

Τοσαῦτα περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐν ᾧ ὁ ἀπολογητὴς τοῦ χριστιανισμοῦ θὰ εὔρη κοπτερώτατα ἐπιθετικὰ καὶ ἀμυντικὰ ὄπλα ἐν τῇ φλεγμαινούσῃ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμάχῃ, περὶ τοῦ ἂν ὁ Χριστιανισμὸς ἐγήρασε.

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Α'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Ὁ τίτλος οὗτος θὰ ἐκπλήξῃ τὸν ἀναγνώστην τὸν μὴ ἀναγνώσαντα τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου μου. Ἄλλ' ἐὰν γνωρίζῃ τὰ κεφάλαια τὰ πραγματευόμενα περὶ τῆς «ἐν γένει Διαγωγῆς» καὶ περὶ τῆς «Ἐξέλιξεως τῆς Διαγωγῆς», θὰ κατανοήσῃ τί ἐννοῶ διὰ τῆς ζωικῆς Ἠθικῆς.*

Ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Διαγωγή περὶ τῆς πραγματεύεται ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἠθικῆς δέον νὰ μὴ χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπι-

* Παραθέτομεν ὧδε ἀποσπασμάτα τινὰ τῶν περικοπῶν εἰς ἃς ἀναφέρεται ὁ συγγραφεὺς:

«Ὁρισμὸς τῆς διαγωγῆς εἰς ὃν καταλήγομεν εἶνε ὁ ἐξῆς: ἡ τὸ σύνολον τῶν πράξεων τῶν προσαρμοζομένων πρὸς τινὰ τελικὸν σκοπὸν ἢ ἡ προσαρμογὴ τῶν πράξεων πρὸς τελικοὺς σκοπούς... Ἡ Διαγωγή, ἐν τῇ πλήρει σημασίᾳ τῆς λέξεως, δέον νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς περιλαμβάνουσα πάσας τῆς προσαρμογῆς πράξεων πρὸς τελικοὺς σκοπούς, ἀπὸ τῶν ἀπλουστερῶν μέχρι τῶν πολυπλοκωτέρων, οἰκδοῦναι καὶ ἂν ἢ ἡ ἰδιάζουσα αὐτῶν φύσις, εἴτε ἐξετάζομεν αὐτὰς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν εἴτε ἰδίᾳ ἐκίστην. Παρεδέχθημεν ὅτι ἡ Ἠθικὴ ἔχει ὡς ἴδιον ἀντικείμενον τὴν μορφήν ἣν λαμβάνει ἡ καθολικὴ διαγωγή κατὰ τοὺς τελευταίους σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Βλέπομεν νῦν, παρορῶντες τοὺς λοιποὺς τελικοὺς σκοπούς, ὅτι καλεῖται καλὴ ἡ διαγωγή δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ αὐτοσυντήρησις, καὶ κακὴ ἡ διαγωγή ἡ τείνουσα πρὸς τὴν φθορὰν τοῦ ἀτόμου.»

«Αἱ Βάσεις τῆς κατ' ἐξέλιξιν Ἠθικῆς. Διεθνῆς ἐπιστημονικὴ Βιβλιοθήκη.»

στήμης τῆς ἐν γένει Ἠθικῆς, ὅτι ἡ τελειοτάτη διαγωγή εἶνε ἡ ἐξασφα-
λίζουσα τὸν μακροχρονιώτατον, εὐρύτατον καὶ πληρέστατον βίον, καὶ
ὅτι ἐκ ταύτης προκύπτουσι δι' ἕκαστον εἶδος ζῶων ἴδιοι αὐτοῦ κανόνες
διαγωγῆς, ὀρθοὶ ὀρθότητος σχετικῆς ἐπιδρῶντες ἐπὶ τοῦ εἶδους τούτου
καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οἱ κανόνες
τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς οἱ ὁμοφώνως παρὰ πάντων γενόμενοι ἀποδεκτοί.

Πολλοὶ φρονοῦσιν ὅτι ἡ Ἠθικὴ ἔχει ἀντικείμενον τὴν μελέτην τῆς
Διαγωγῆς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἀποδιδομένης αὐτῇ παρ' ἡμῶν ἐπιδοκι-
μασίας ἢ ἀποδοκιμασίας. Ἀλλὰ τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ἀντικείμενον, εἶνε ἡ
διαγωγή ἐξεταζομένη ἀντικειμενικῶς ὡς παραγωγὸς ἀγαθῶν ἢ κακῶν
ἀποτελεσμάτων δι' ἑαυτὴν, διὰ τὸν πλησίον ἢ διὰ πάντας συγχρόνως.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ὀρίζουσιν ὡς μόνην ἐντολὴν τῇ Ἠθικῇ τὴν
ἀπονομὴν ψόγου ἢ ἐπαίνου, ἀναγνωρίζουσι σιωπηρῶς ὅτι ὑφίσταται ἠθικὴ
ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ζῴοις, διότι αἱ πράξεις τῶν τελευταίων τούτων δι-
εγείρουσι καθ' ἑαυτὰς τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἀντιπάθειαν. Ἐπαινοῦσι
τὸ πτηνὸν τὸ προμηθεῦον τροφὴν εἰς τὸ θῆλυ αὐτοῦ τὸ ἐπὶ ἄζον καὶ
ἀκίνητον ἐν τῇ φωλεᾷ. Προσατενίζουσι μετ' ἀποστροφῆς τὴν ὄρνιθα
ἣτις ἀρνεῖται νὰ ἐπιάσῃ, ἀλλὰ θαυμάζουσιν ἐκείνην ἣτις προστατεύει
γενναίως τὰ ὄρνιθια αὐτῆς.

Αἱ ἐγωϊστικαὶ ἢ ἀλτροῦστικαὶ πράξεις τῶν ζῶων κατατάσσονται ὅθεν
εἰς ἀγαθὰ καὶ πονηράς. Ἐπιδοκιμάζεται καὶ θεωρεῖται φυσικὴ ἢ ὑπὸ
τοῦ σκιούρου γιγνομένη περισυλλογὴ προμηθειῶν διὰ τὸν χειμῶνα· κρί-
νεται δὲ ὁ ἀμεριμνήσας καὶ θανὼν ἐξ ἀσιτίας ὡς ὑποστὰς τὴν δικαίαν
ποινὴν τῆς ἀμελείας αὐτοῦ. Ἀποκαλοῦμεν δειλὸν, ἐπίθετον ἀποδοκιμα-
στικόν, τὸν κύνα τὸν καταλείποντα ἀμαχητὶ τὸ παρ' αὐτοῦ λειχόμενον
ὄστοῦν.

Εἶνε ὅθεν ἐναργὲς ὅτι κρίνομεν τὰς πράξεις τῶν ζῶων καθόσον τυγ-
χάνουσιν ὠφέλιμοι ἢ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ εἶδους τοῦ
ἀτόμου.

Τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα πράξεων ἐγωϊστικῶν καὶ πράξεων ἀλ-
τροῦστικῶν ἢ ἐτεριστικῶν ἀποκαλύπτουσι ἡμῖν τὰς δύο κυρίας καὶ ἀν-
τιθέτους ἀρχὰς τῆς ζωικῆς ἠθικῆς.

Κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν τῶν ζῶων, τὰ πλεονεκτήματα καὶ ὄφελῃ
παρέχονται αὐτοῖς κατὰ λόγον ἀντίστροφον τῆς ἰκανότητος αὐτῶν πρὸς
συντήρησιν καὶ ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν. Ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ὁμάδι τὸ μέ-
λος τὸ μετέχον πλείοτερον τῶν ὠφελειῶν εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἔδει νὰ θεω-

ρῆται ἤττον ἄξιον πρὸς τοῦτο, ἐὰν ἡ ἀξία αὐτοῦ ἐξετιμᾶτο κατὰ τὸν
βαθμὸν τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρέχει. Ἐξεναντίας, κατὰ τὴν ἐφηβικὴν
ἡλικίαν, ἡ μερὶς τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ὠφελειῶν εἶνε κατ' εὐθείαν
ἀνάλογος τῆς ἀξίας, τῆς τελευταίας ταύτης καθοριζομένης κατὰ τὴν
ἐναρμογὴν εἰς τοὺς βιωτικὸς ὅρους. Τινὰ μὲν μέλη πάσχουσιν ὡς ἐκ
τῶν συνεπειῶν τῆς ἐλαττωματικῆς αὐτῶν ἐναρμογῆς, ἕτερα δὲ καρ-
ποῦνται τὰς συνεπείας τῆς τελειοτέρας αὐτῶν ἐναρμογῆς.

Οὗτοί εἰσιν οἱ δύο νόμοι, πρὸς οὓς εἶδος τι δεόν νὰ συμμορφωθῇ ὅπως
διαρκέσῃ. Παρὰ τοῖς κατωτέροις ζωϊκοῖς τύποις, οἱ γονεῖς δὲν μερι-
μνῶσι περὶ τῶν γόνων αὐτῶν ἢ ὡς πρὸς τὴν ἀπόθεσιν ἐγγὺς τῶν σπερ-
μάτων μικρῶν ποσοτήτων τροφῆς· οὕτως ἡ τεραστία γονιμότης ἀνισταθ-
μίζεται διὰ τῆς τεραστίας θνησιμότητος. Περιοριζόμενοι ὅθεν εἰς τοὺς
ἀνωτέρους ζωϊκοὺς τύπους συνάγομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ εἶδος θὰ
ἐξέλειπε ταχέως, ἐὰν τὰ πλεονεκτήματα τὰ χορηγούμενα εἰς τὰ νεο-
γνὰ ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ταῦτα παρέχουσιν. Ἐὰν, ἀφ'
ἐτέρου, τὰ πλεονεκτήματα ἐχορηγοῦντο εἰς τοὺς ἐφήβους κατὰ λόγον
τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν, τὸ εἶδος θὰ ἐξησθῆνε καὶ θὰ ἐσθῆννυτο μετὰ
τινας γενεάς. (Ἴδε ἀρχὰς Κοινωνιολογίας § 322).

Πῶς θὰ ἐκτιμῆσωμεν τὰς ἀρχὰς ταύτας ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς Ἠθικῆς;

Ἐν πρώτοις, αἱ ἀρχαὶ αὗται διεφύλαξαν τὴν ζωὴν τῶν ζωϊκῶν εἰ-
δῶν, ἐξαιρουμένων τῶν κατωτάτων.

Μὴ ἐξετάζοντες κατώτερα τίνα εἶδη, παρ' οἷς ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀρ-
χῶν τούτων μόλις καθίσταται ἀντιληπτὴ, βλέπομεν ὅτι ἄνευ τῶν πλεο-
νεκτημάτων καὶ ὠφελειῶν τῶν ἐξασφαλιζομένων δωρεὰν εἰς τὰ νεογνὰ,
καὶ ἄνευ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ὠφελειῶν τῶν προσκτωμένων διὰ μό-
νου τοῦ μόχθου τῶν ἐφήβων, ἡ ζωὴ τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν θὰ ἔπαυεν ὑφι-
σταμένη.

Εἶτα δυνάμει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἡ ζωὴ ὑπέστη βαθμηδὸν καὶ κατ'
ὀλίγον ἐξέλιξιν πρὸς μορφὰς ἀνωτέρας. Ἡ μέριμνα, ἣτις περιέβαλλε τὰ
νεογνὰ, μέριμνα ἣτις ηὔξησε σὺν τῇ προόδῳ τῆς ὀργανώσεως, καὶ ἡ
ἐπιβίωσις τῶν ἐφήβων τῶν μαλλον ἐναρμόστων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου,
ἐπιβίωσις καταστάσα συχνότερα σὺν τῇ αὐτῇ προόδῳ τῆς ὀργανώσεως,
ὑπεβοήθησαν αἰωνίως τὴν ἐπίτευξιν ὑπερτέρων μορφῶν, καὶ νέαι πρόο-
δοι ἀπαύστως ἐξησφαλίσθησαν.

Ἀφ' ἐτέρου, δεόν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ μέριμνα αὕτη περὶ τῆς νη-
πιακῆς ἡλικίας, ἡ μὴ ὀπισθοχωροῦσα πρὸ οὐδεμιᾶς θυσίας, ὁ ὑπὲρ τῆς

υπάρξεως ἀγῶν τῶν ἐφήθων, διέσπειραν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ἐκ λιμοῦ θάνατον, ἅτινα ἀρχῆθεν χαρακτηρίζουσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς. Εἶνε πρὸς τούτοις ἀληθὲς ὅτι ἡ προοδευτικὴ ἐξέλιξις ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν ἀρχῶν τούτων, εὐθύνεται διὰ τὴν γένεσιν ἀκορέστων καὶ ἀδυσωπῆτων παρασίτων, ἅτινα ὑπερτεροῦσι κατὰ τὸν ἀριθμὸν πάντα τὰ λοιπὰ γνωστὰ ὄντα.

Ἡ κατάληψις τῶν ἀρχῶν τούτων δὲν δύναται ἢ νὰ ἐξοργίζῃ τὸν πεσσιμιστὴν τὸν ἐπιδιδόμενον εἰς τὴν μελέτην τῆς ζωῆς τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν. Ἄλλ' ὁ ἐξετάζων τὴν ζωὴν, λαμβανομένην ἐν συνόλῳ, ὑπὸ ἔποψιν ὀπτιμιστικὴν θ' ἀπαντήσῃ γεγονότα ἅτινα θὰ τῷ παράσχωσιν εὐχαρίστησιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀνάμικτον, καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν θὰ ἐπικροτήσῃ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν αὐτῶν.

Ἡ λαϊκὴ δοξασία θὰ θεωρήσῃ τὰς ἀρχὰς ταύτας ὡς ἐκφάνσιν τῆς θείας βουλήσεως· διὰ τὸν ἀγνωστικόν, ἀποκαλύπτουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀγνώστου δυνάμεως τῆς διεπούσης τὸ Σύμπαν. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ ἀρχαὶ αὗται δικαιολογοῦνται οὕτω.

Δὲν θὰ συζητήσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπὶ τῆς διαφορᾶς πεσσιμισμού καὶ τοῦ ὀπτιμισμού ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο· ἀρκεῖ ἡμῖν νὰ λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν ὑποθετικὸν ἀξίωμα, καὶ νὰ περιορίσωμεν αὐτὸ εἰς μεμονωμένον τι εἶδος. Ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ διατήρησις καὶ ἡ εὐημερία τοῦ εἶδους τούτου τυγχάνουσιν ἐπιθυμηταί, θὰ συναχθῇ συμπέρασμα καθολικώτατον, καὶ ἐκ τοῦ συμπεράσματος τούτου τρία ἕτερα μερικώτερα συμπεράσματα.

Τὸ καθολικώτατον συμπέρασμα εἶνε ὅτι ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν ὑποχρεώσεων, ἡ διατήρησις τοῦ εἶδους προηγεῖται τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀτόμου. Ἀφοῦ τὸ εἶδος δὲν ὑφίσταται ἢ ὡς σύνολον ἀτόμων, ἡ εὐημερία τοῦ εἶδους δὲν ἀποτελεῖ τελικὸν σκοπὸν ἢ διότι συμβάλλει εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν ἀτόμων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτό. Ἄλλ' ἡ ἐξαφάνισις τοῦ εἶδους ἐπάγεται τὴν ἐξαφάνισιν πάντων τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν ὡς πρὸς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ τελικοῦ τούτου σκοποῦ, ἐνῶ ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἀτόμων, ἔστω καὶ ἐν μεγάλῳ μέτρῳ, δύναται ν' ἀφήσῃ ὑπάρχοντα ἀριθμὸν ὄντων ἐπαρκῆ ὥστε, διὰ τῆς παρατάσεως τῆς υπάρξεως τοῦ εἶδους, ἡ πραγμάτωσις τοῦ τελικοῦ σκοποῦ νὰ ἐξακολουθῇ διατελοῦσα δυνατῇ. Ἐν περιπτώσει συγκρούσεως, ἡ διατήρησις τοῦ ἀτόμου δέον, ἐν μέτρῳ ποικίλλονται κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ εἶδους.

Τὰ μερικὰ συμπεράσματα εἶνε τ' ἀκόλουθα :

1) Οἱ Ἐφθηβοὶ ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸν νόμον καθ' ὃν τὰ προσκτώμενα ὀφέλη εἶνε κατ' εὐθείαν ἀνάλογα τῶν κεκτημένων προτερημάτων, τῶν τελευταίων τούτων ἐκτιμωμένων κατὰ λόγον τῆς πρὸς αὐτοσυντήρησιν ἰκανότητος. Ἄλλως τὸ εἶδος θὰ ἔπασχε διττῶς ὡς ἐξῆς : θὰ ἔπασχε ἐν ἀμέσῳ προσεχεῖ μέλλοντι ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν ὑπεροχωτέρων ἀτόμων ἅτινα θὰ ἐθυσιάζοντο εἰς τὰ κατώτερα ἄτομα, καὶ τοῦτο ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ὅλου ποσοῦ τῆς εὐημερίας· θὰ ἔπασχεν, ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ κατωτέρων ὄντων παρακωλύοντος τὸν πολλαπλασιασμόν ὄντων ἀνωτέρων καὶ καταλήγοντος εἰς καθολικὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω ἀλλοίωσιν τοῦ εἶδους, ἥτις ἐπὶ τέλος θὰ συνεπήγετο τὴν ἐξαφάνισιν αὐτοῦ :

2) Κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν προτοῦ ἢ αὐτοσυντήρησις ἢ δυνατῇ, μάλιστα δὲ καὶ μικρὸν μετὰ ταῦτα, ὅποτε μόλις ἀρχεταὶ ἐκδηλουμένη, ἡ χορηγούμενη βοήθεια δέον νὰ ἦ μείζων πρὸς τὰ μέλη ὧν τυγχάνει ἐλάσσων ἢ ἀξία. Τὰ ἀποκτώμενα πλεονεκτήματα δέον ὅθεν νὰ ὦσι κατ' ἀντίστροφον λόγον τῆς ἀξίας, ἐκτιμωμένης κατὰ λόγον τῆς πρὸς αὐτοσυντήρησιν ἰκανότητος. Ἐκλειπούσης τῆς δωρεᾶν παροχῆς τῶν πλεονεκτημάτων, τῶν χορηγούμενων εἰς τὰ νεογνά, παροχῆς γιγνομένης ὅλως δωρεᾶν ἐν ἀρχῇ, εἶτα δὲ περιοριζομένης καθ' ὅσον ἐπέρχεται ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία, τὸ εἶδος θὰ ἐσθένυτο διὰ τῆς ἐξαφανίσεως πάντων τῶν γόνων.

3) Εἰς τὴν ὑποταγὴν ταύτην τοῦ ἀτόμου τὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν δεσμῶν τῆς συγγενείας, προστίθεται, εἰς τινὰς περιστάσεις, ὑποταγὴ πειραιτέρα. Ἐὰν ἡ ὀργάνωσις τοῦ εἶδους καὶ οἱ ὄροι τῆς υπάρξεως αὐτοῦ εἶνε τοιοῦτοι ὥστε ἡ θυσία, ὀλικὴ ἢ μερικὴ, τινῶν ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κοινὴν εὐημερίαν ἐξασφαλιζουσα εἰς τὸ εἶδος τὴν σωτηρίαν μείζονος ἀριθμοῦ ἀτόμων, ἡ θυσία αὕτη τυγχάνει δεδικαιολογημένη.

Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ νόμοι πρὸς οὓς εἶδος τι ὀφείλει νὰ συμμορφωθῇ ἵνα διατηρηθῇ. Ἐὰν ἡ διατήρησις ἰδιαιτέρου τινὸς εἶδους ἀποτελῇ *désideratum*, θὰ προκύπτῃ δι' αὐτὴν ὡς ἐκ τούτου ὑποχρέωσις, ἣν θ' ἀποκαλέσωμεν, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὑποχρέωσιν οἴονε! ἠθικὴν ἢ ἠθικὴν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς νόμους τούτους.

B'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Ἐκ τῶν δύο κυρίων πλὴν ἀντιθέτων ἀρχῶν, ὧν ἡ ἔμμοнос ἐφαρμογὴ ἐξασφαλίζει τὴν διατήρησιν τοῦ εἶδους, δὲν θ' ἀσχοληθῶμεν ἔτι ἢ μόνον περὶ τῆς δευτέρας. Παραλείποντες τὴν ἐξέτασιν τοῦ νόμου τοῦ διέποντος τὴν οἰκογένειαν τὴν ἀποτελουμένην ὑπὸ ἐφήβων καὶ νεογνῶν, θὰ μελετήσωμεν ἀποκλειστικῶς τὸν νόμον τὸν διέποντα τὸ εἶδος καθόσον τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐξ ἐφήβων.

Παρεδέχθημεν ὅτι, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον, τὰ ἄτομα, ἄτινα κέκτηνται πλεϊότερα προτερήματα, ὡς πρὸς τὴν ἐναρμογὴν αὐτῶν εἰς τοὺς ὄρους τοῦ βίου, θ' ἀπολαμβάνωσι μειζόνων πλεονεκτημάτων, ἐνῶ τὰ κατώτερα ὄντα θ' ἀπολαμβάνωσι πλεονεκτημάτων ἐλασσόνων, θὰ ὑφίστανται δεινὰ μειζόνα, ἢ καὶ θὰ ὦσι ταύτοχρόνως θύματα ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἀποτελεσμάτων. Ὑπὸ βιολογικὴν ἐποψιν, ὁ νόμος οὗτος ὑπονοεῖ τὴν ἐπιβίωσιν τῶν ἰκανωτέρων. Διατυπούμενος ἐν γλώσσῃ ἐπιστημονικῇ, ἐπιτάσσει ὅτι πᾶν ἄτομον ὀφείλει νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τ' ἀποτελέσματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως καὶ τῆς διαγωγῆς, ἣν αὕτη τῷ ἐπιβάλλει. Ἐν ἅπαντι τῷ ζωικῷ βασιλείῳ, ὁ νόμος οὗτος ἄρχει ἀπεριορίστως, διότι οὐδεμία ὑπάρχει δύναμις, δυναμένη, ὡς πρὸς τοὺς ἐφήβους νὰ τροποποιήσῃ τὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προκύπτουσῶν συνεπειῶν.

Ὅπως κατανοήσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ νόμου τούτου, θὰ παραμείνωμεν πρὸς στιγμὴν ἐξετάζοντες νόμον ἀνάλογον, ἢ μᾶλλον τὸν αὐτὸν νόμον ἐκδηλούμενον ἐν ἐτέρᾳ σφαίρᾳ. Πράγματι, ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐνεργεῖ μόνον ἐπὶ τῶν μελῶν ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους, καλῶς ἢ κακῶς πεπρωκισμένων κατὰ τὴν καλῶς ἢ κακῶς ἐνηρμοσμένην ἐνεργητικότητα αὐτῶν, ἀλλ' ἐκδηλοῦται προσέτι ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ σχέσει τῶν μερῶν ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄργανισμοῦ.

Πᾶς μῦς, πᾶς ἀδὴν, προσδέχεται αἷμα κατὰ τὸν λόγον τῆς ἐπιτελουμένης παρ' αὐτοῦ λειτουργίας. Ἄργος, διατηρεῖται πενιχρῶς καὶ ἀτροφεῖ ἐνεργός, τρέφεται πλουσίως καὶ ἀναπτύσσεται. Διὰ τῆς ἰσοσταθμίσεως ταύτης τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς διατροφῆς προκύπτει

συγχρόνως ἡ ἰσοστάθμισις τῶν σχετικῶν λειτουργιῶν τῶν μερῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, οὕτως ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ οὗτος, καθίσταται ἰκανὸς νὰ ζήσῃ διὰ τῆς ἐναρμογῆς ἐκάστου τῶν μερῶν αὐτοῦ εἰς τὰς ὑπηρεσίας αἵτινες παρ' αὐτῶν ἀπαιτοῦνται. Ὁφθαλμοφανῶς ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς αὐτοεναρμογῆς, ἡ ἰδιάζουσα εἰς ἕκαστον ἄτομον, εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν ἐναρμόζουσαν τὸ σύνολον τοῦ εἶδους πρὸς τὸ περιέχον ἐν ᾧ τοῦτο εὔρηται. Ἡ τελειότερα διατροφή καὶ ἡ μείζων γονιμότης τῶν μελῶν τοῦ εἶδους, τῶν κεκτημένων ἰκανότητα καὶ ἐνεργητικότητα κάλλιον ἐνηρμοσμένας πρὸς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, συμπίπτουσαι μετὰ τῆς ἐλαττωματικῆς διατροφῆς, ἐπὶ ζημίας ἑαυτῶν καὶ τῶν γόνων αὐτῶν, τῶν ἀτόμων τῶν πεπρωκισμένων δι' ἰκανότητος καὶ ἐνεργητικότητος ἥττον καλῶς ἐνηρμοσμένων, συνεπάγονται τὸν εἰδικὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ εἶδους τοῦ μᾶλλον καταλλήλου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπίζησιν αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ὄρους τοῦ περιέχοντος.

Τοιοῦτος ὅθεν ὁ νόμος τῆς ὑπανθρωπίνου δικαιοσύνης: Ἐκαστον ἄτομον θὰ λάβῃ τὰς ὠφελείας καὶ θὰ ὑποστῇ τὰς ζημίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπορροεύσεως διαγωγῆς.

Ἐν τῷ συνόλῳ ὡς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἡ ὑπανθρώπινος δικαιοσύνη εἶνε εἰς ἄκρον ἀτελής.

Εἶνε ἀτελής ἐν συνόλῳ, διότι ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμα εἶδη ὧν ἡ συντήρησις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀθρόας καταστροφῆς ἐτέρων εἰδῶν, καὶ διότι ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶδη τὰ χρησιμεύοντα ἀθρόως ὡς λεία τῶν πρώτων, αἱ σχέσεις αἱ μεταξὺ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν καὶ τῶν συνεπειῶν αἵτινες ἔδει νὰ προκύπτωσιν ἐκ ταύτης, διακόπτονται τοσοῦτον συνήθως, ὥστε δὲν διασώζονται ἢ ἐν ἐλαχίστῳ ἀριθμῷ ἀτόμων. Τῇ ἀληθείᾳ, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν πρόωρον ἀπώλειαν τῆς ζωῆς σχεδὸν τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τῶν καταστροφεμένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ὡς συνέπειαν τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀνικανότητος ὅπως παλαίσωσι κατὰ τῶν ἐξολοθρευτικῶν δυνάμεων, εἰς ἃ τυγχάνουσιν ἐκτεθειμένα. Οὐχ ἥττον ὁμως ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ ὄλεθρος οὗτος τῆς μεγίστης πλειονότητος μαρτυροῖ ὅτι ἐν τῷ εἶδει τούτῳ ἡ δικαιοσύνη, ὅποιαν διετυπώσαμεν αὐτὴν, ἐλαχίστας ἔχει εὐκαιρίας νὰ ἐκδηλοῦται καὶ πραγματοῦται.

Ἡ ὑπανθρώπινος δικαιοσύνη εἶνε ἀτελής ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, διότι αἱ σχέσεις τῆς διαγωγῆς πρὸς τὰς παρ' αὐτῆς συνεπαγομένας συνεπείας, διαταράττονται ἀνὰ πᾶν βῆμα διὰ καταστροφῶν ἐπισκηπτουσῶν ἀδια-

κρίτως κατὰ πάντων τῶν ἀτόμων, ἐν οἰχθήποτε βαθμίδι ἀναπτύξεως καὶ ἂν διατελῶσι ταῦτα.

Τοιαῦται καταστροφαι εἶνε οἱ ἀναρίθμητοι θάνατοι οὓς ἐπιφέρουσιν αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ ἀκρασίαι, καὶ οἵτινες πλήττουσι τὰ τε ἄριστα καὶ τὰ χεῖριστα μέλη. Ἔτεροι ἀναρίθμητοι θάνατοι ὀφείλονται εἰς τὸν λιμὸν, ὅστις ἐν εὐρυτάτῳ μέτρῳ συναρπάζει ἀναμιζ καλὰ τε καὶ κακὰ μέλη. Οἱ ἐχθροὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τύπους ἥμιστα ἀνωτέρους εἶνε ἐπίσης αἰτία θανάτου, εἰς ἣν θυσιάζονται τὰ ἄτομα τὰ τε δαψιλῶς ὡς καὶ τὰ ἐνδεῶς πεπρoικισμένα. Οὕτω ἐπίσης καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ, ὀλεθριώταται πολλάκις, τῶν παρασίτων, τῶν ἐπιτιθεμένων κατὰ πάντων ἀδιακρίτως.

Ἡ ἄκρα γονιμότης τῶν κατωτέρων ζώων, ἀναγκαῖα ὅπως ἀντισταθμίζη τὴν τεραστίαν αὐτῶν θνησιμότητα, δεικνύει ἡμῖν ὅτι ὡς πρὸς αὐτὰ ἡ ὑπεροχὴ δὲν ἐξασφαλίζει παρατεταμένην ἐπιζήσιν· ἐν τοῖς κύκλοις τούτοις ἡ ὑπανθρώπινος δικαιοσύνη, ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀπολήψεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διαγωγῆς, ἐξαίρετικῶς μόνον διέπει τὰς ἀτομικὰς περιπτώσεις.

Φθάνομεν τέλος εἰς πρότασιν ὑψίστης σημασίας, καθ' ἣν ἡ ὑπανθρώπινος δικαιοσύνη ἐντείνεται καθόσον ὁ ὀργανισμὸς γίνεταί ἀνώτερος.

Ὀλίγον σημαίνει ἐὰν ἡ χελιδὼν ἵπταμένη ἀρπάζη ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μυῖγα, ἐὰν ὁ ἰχθυὸς ἐπιτελῇ ἐκλογὴν ἐν φωλεᾷ σκολήκων, ἐὰν κητὸς τι καταβροχθίζῃ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν ἰχθύν ἐν συνοδείᾳ ἀφύων. Τὸ γεγονός εἶνε ἀπολύτως ἀνεξάρτητον τῶν ἰδιαιτέρων προτερημάτων τῶν θυμάτων. Τὰ τε καλὰς ἔχοντα ἰδιότητος ὡς καὶ τὰ ἔχοντα κακὰς τοιαύτας εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόκεινται τύχην. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρου τύπου ὄντα. Αἰσθήσεις ὀξεῖαι, ἡ ὀξυδέρκεια, ἡ εὐκινησία προσδίδουσιν εἰς οἰοδήποτε σαρκoβόρον ζῶον ἰδιάζουσαν ὄλως εὐχέρειαν πρὸς κατάληψιν τῆς λείας αὐτοῦ. Ἐν ἀγγέλι ζῶων χορτοφάγων, τὸ ζῶον τὸ πεπρoικισμένον διὰ τῆς λεπτοτέρας ἀκοῆς, διὰ τῆς ὀξυτέρας ὀράσεως, διὰ τῆς εὐπαθεστέρας ὀσφρήσεως ἢ διὰ τῆς μειζονος ὠκυποδίας εἶνε ἐπίσης ἐκείνο ὅπερ κέκτηται τὰς πλειοτέρας πιθανότητος ὅπως διαφύγῃ τὸν κίνδυνον.

Προφανῶς, καθόσον αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ ἰδιότητες εἶδους τινὸς καθίστανται ὑπέρτεραι, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ ἰκανότης αὐτοῦ ὅπως διαφεύγῃ τοὺς παρουσιαζομένους κινδύνους, ἢ παράτασις τῆς ὑπάρξεως ἐκάστου ἀτόμου, ἔστα· ἀνεξάρτητοτέρα τῶν ἐξ ἀνωτέρας βίας δυστυχημάτων. Ὅσῳ ἐντονώτερα τυγχάνωσι τ' ἀποτελέσματα τῆς γε-

νικῆς ταύτης ὑπεροχῆς, τόσῳ ἐντονώτερα ἔσονται τ' ἀποτελέσματα τῶν εἰδικῶν ὑπεροχῶν. Διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀτομικῶν ἰκανότητων θὰ ἔχωσι καὶ μείζονα καὶ σπουδαιότεραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῶν τούτων τῶν ἀτόμων. Ἄφ' ἐνός, ἡ ἔλλειψις ἰδιότητός τινος θὰ συντομεύῃ τὸν βίον· ἀφ' ἐτέρου, μεγάλη ἰσχὺς τῆς ἰδιότητος ταύτης θὰ παρατείνῃ αὐτόν, ὅπερ σημαίνει ὅτι τὰ ἄτομα θὰ ὄσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑποτεταγμένα εἰς τὰς συνεπειὰς τῆς ἰδίας αὐτῶν φύσεως. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἡ δικαιοσύνη θὰ βαίνῃ ὀλοὴν παγιουμένη.

Ἡ φύσις τῆς ὑπανθρώπινου δικαιοσύνης ὅποια ἐκδηλοῦται παρὰ τοῖς ζώοις ἄτινα διάγουσι βίον μεμονωμένον, ἐξηγήθη ἤδη ἐπαρκῶς. Ἐὰν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ζώων τῶν βιούντων ἐν ἀγγέλαις, θ' ἀνακαλύψωμεν στοιχεῖον ὅπερ δὲν ἐνεφανίσθη εἰσέτι ἡμῖν.

Ἄπλη ἔνωσις, ὅποια ἀγγέλι δορκάδων δὲν καθίσταται ἐπωφελῆς εἰς τὸ ἄτομον καὶ εἰς τὸ εἶδος ἢ διὰ τῆς ἀποτελεσματικωτέρας διαφυλάξεως ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς ὑπεροχῆς πληθῆος ὀφθαλμῶν, ὄτων καὶ ῥινῶν, ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὄτων καὶ τῆς ῥινὸς ἐνός μεμονωμένου ἀτόμου. Τῆς ἀναγγελίας τοῦ κινδύνου τελομένης ἐγκαιροτέρας, πάντα τὰ ἄτομα ἐπωφελoῦνται οὕτω αἰσθήσεων ἐντελεστέρων. Ἐνίοτε ἡ σύμπραξις αὕτη, ἣν ἀποκαλοῦμεν παθητικὴν, καθίσταται σύμπραξις ἐνεργὸς, ὡς εἰς τὸ γένος τῶν κοράκων, παρ' οἷς εἰς τίθεται φρουρός ἐνθ' οἱ λοιποὶ ἐσθίουσι· εἰς εἶδος τι ἀγρίων προβάτων συνεχῶς καταδιωκομένων ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἄτινα ὀρίζουσιν ἐπίσης φρουρούς· εἰς τοὺς κάστορας οἵτινες ὀρίζουσιν ἀποσπάσματα ἐργαζόμενα πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἐνδαιτημάτων αὐτῶν, ἢ εἰς τοὺς λύκους, οἵτινες διὰ σχεδίου ἐπιθέσεως, καθ' ὃ τὸ ἔργον ἐκάστου εἶνε ὀρισμένον, κατορθοῦσι τὴν σύλληψιν λείας, ἣτις ἄνευ τοῦ σχεδίου τούτου βεβαίως θὰ διέφευγε τὴν καταδίωξιν αὐτῶν. Ἰδοὺ ὅθεν ἡμεῖς ἐνώπιον αὐξόντων πλεονεκτημάτων διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὸ εἶδος, ὅπερ ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν γενικῶς ὅτι ἡ ἀγγελία κατάστασις καὶ σύμπραξις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐνεργὸς δὲν ἀποκαθίσταται παρὰ τινι εἶδει ἢ ὡς ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων ἄτινα τοῦτο ἀπολαμβάνει ἐξ αὐτῶν. Ἄλλως, ἡ ἐπιβίωσις τῶν ἰσχυρωτέρων θ' ἀντετάσσετο εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῶν.

Παρατηρήσατε ὅτι ἡ ἐπωφελῆς αὕτη ἔνωσις δὲν καθίσταται δυνατὴ ἢ ὑπὸ τινος ὄρους. Τῶν πρὸς συντήρησιν πράξεων ἐκάστου ἐπιτελουμένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπέναντι ἐτέρων ἀτόμων ἐπιτελούντων τὰς αὐτὰς πράξεις, προκύπτει ἐκ τούτου τάσις τις πρὸς μείζονα ἢ ἐλάσ-

σωνα ἀμοιβαίαν καταπάτησιν. Ἐὰν αἱ καταπατήσεις αὐται πολλαπλασιαζῶνται, ἡ ἔνωσις δυνατὸν νὰ παύσῃ οὕσα ἐπωφελῆς, ὅπως παραμείνη τοιαύτη, δέον αἱ πράξεις νὰ εἶνε περιορισμένοι ὅπως ἀφίνωσιν ὑφιστάμενον πλεόνασμά τι πλεονεκτημάτων. Ἄλλως, ἡ ἐπιβίωσις τῶν ἰσχυρωτέρων θὰ ἐξολοθρεύσῃ ἐν τῷ εἶδει ἐκείνα τὰ ἄτομα παρ' οἷς ἐξεδηλώθη τὸ πρῶτον ἢ πρὸς ἔνωσιν κλίσις.

Βλέπομεν ὅθεν ἐμφανιζόμενον νέον συντελεστήν τῆς ὑπανθρωπίνου δικαιοσύνης. Ὑφιστάμενον τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἄτοπα τὰ ἴδια εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ εἰς τὴν διαγωγὴν, ἣν αὕτη διαγράφει αὐτῷ, ἕκαστον ἄτομον δὲν δύναται πλέον ν' ἀκολουθήσῃ τὴν διαγωγὴν ταύτην ἢ ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι αὕτη δὲν θὰ δεσμεύσῃ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὴν διαγωγὴν, δι' ἧς ἕκαστον τῶν λοιπῶν ἀτόμων ἀπολαμβάνει πλεονεκτήματα ἢ ἀποφεύγει ἄτοπα. Ἡ μέση διαγωγὴ δέον ὅθεν νὰ μὴ ᾖ ἐπιθετικὴ εἰς βαθμὸν ἐξαφανίζοντα τὰς ἐκ τῆς ἐνώσεως ὠφελείας· εἰς τὸ θετικὸν στοιχείον τῆς ὑπανθρωπίνου δικαιοσύνης προστίθεται οὕτω διὰ τ' ἀγεληδὸν ζῶντα ζῶα, στοιχείον ἀρνητικόν.

Ἡ ἀναγκαία τήρησις τοῦ ὅρου καθ' ὃν ἕκαστον μέλος τῆς ἀγέλης, μεριμνῶν περὶ τῆς συντηρήσεως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν γόνων αὐτοῦ, δὲν θὰ παρακωλύῃ τὴν αὐτὴν μέριμναν παρὰ τοῖς λοιποῖς μέλεσι τῆς ἐνώσεως, διαμορφοῖ τὸ εἶδος παρ' ᾧ ἐγένετο ἡ ἔνωσις αὕτη. Τ' ἄτοπα τὰ ἐπιγιγνόμενα αὐτοῖς εἰς πᾶσαν παράθεσιν τῶν περιορισμῶν τούτων, ἐθίζουσι συνεχῶς πάντα τὰ μέλη εἰς πειθαρχίαν, καὶ διδάσκουσιν αὐτὰ νὰ εὐλαβῶνται αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ εὐλάβεια αὕτη καθίσταται χαρακτηριστικὸν καὶ φυσικὸν γνώρισμα τοῦ εἶδους. Ὄντως, τυγχάνει ἐναργῆς ὅτι ἡ συνήθης παράθεσις τῶν περιορισμῶν τούτων συνεπάγεται τὴν διάλυσιν τῆς ἀγέλης. Μόνα δύναται νὰ ἐπιζήσωσιν ἐν καταστάσει ἀγελαιᾷ τὰ εἶδη παρ' οἷς ὑπερισχύει ἡ κληρονομικὴ τάσις πρὸς εὐλάβειαν αὐτῶν.

Πρὸς τούτοις ἀναπτύσσεται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐκτίμησις συνιστῆ καὶ γενικὴ τῆς ἀνάγκης, ἥτις ὑφίσταται ἵνα διατηρῶνται οἱ περιορισμοὶ οὗτοι, καὶ ποινὰ ἐπιβάλλονται εἰς τὰ μέλη τὰ παραβαίνοντα αὐτούς, ποινὰ ἐπιβαλλόμενα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν βλαφθέντων μελῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ὅλης τῆς ἀγέλης.

Ὁ «πλάνης ἐλέφας», (ὁ διακρινόμενος δηλονότι ἐπὶ τῇ κακίᾳ αὐτοῦ) ἀπελαύνεται τῆς ἀγέλης ἀναμφιβόλως διὰ τὰς ἀρπακτικὰς καὶ ἐχθρικὰς αὐτοῦ διαθέσεις. Κάστρω ἄεργος, ἀπελαύνεται ὑπὸ τῶν ὁμοίων του, καὶ

καθίσταται οὕτω αὐτῷ ἀδύνατον νὰ ἐπωφεληθῇ ἐργασίας, ἧς δὲν συμμετέχει· ἐπίσης αἱ ἐργάτριαι μέλισσαι φονεύουσι τοὺς κηφήνας τοὺς καταστάντας πλέον ἀχρήστους. Ἐν πολλαῖς χώραις, παρατηρήθη ὅτι μετὰ δίκην θορυβώδη καὶ παρατεταμένην, ἀγέλη κοράκων ἀποκτείνει συνοπτικώτατα μέλος ἀναγνωρισθὲν ἔνοχον. Αὐτόπτης μάρτυς βεβαίῳ ὅτι εἰς τὸ γένος τῶν κοράκων, ζεῦγος κλέπτον τὸ ὑλικὸν τῶν φωλεῶν τῶν γειτόνων του, βλέπει ταχέως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φωλεάν κατακερματίζομένην.

Ὁ ὅρος τῆς ἀρμονικῆς συμπράξεως ἀναγνωρίζεται σιωπηρῶς ἐκ τῶν προτέρων, ὡς οἶον· ἰόμος, ἀφοῦ ποινὰ ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῇ παραβάσει αὐτοῦ.

Παρὰ τοῖς ζώοις τοῖς διάγουσι βίον μεμονωμένον, ἡ πρωτόγονος ἀρχὴ τῆς ὑπανθρωπίνου δικαιοσύνης, ἥτις ἀπαιτεῖ ἕκαστον ἄτομον νὰ ὑφίσταται τὰς εὐνοϊκὰς ἢ ἐπιβλαβεῖς συνεπείας τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως καὶ διαγωγῆς ἣν αὕτη συνεπάγεται, ἀρχὴ ἥτις καταλήγει εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῶν κάλλιον πεπροικισμένων, δὲν περιπλέκεται ἢ ὡς ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς συγγενείας. Διὰ τὰ ζῶα ταῦτα, καθαρῶς ἐγωϊστικαὶ πράξεις τῆς αὐτοσυντηρήσεως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ βίου τὴν ἀφιερουμένην εἰς τὴν διαίωσιν τοῦ εἶδους, καταργοῦνται διὰ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτοῦ, ἣν καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἢ ἀνατροφὴ τῶν γόνων αὐτῶν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἑτέραν ὑποταγὴν γινώσκουσι. Ὡς πρὸς τ' ἀγεληδὸν βιοῦντα ζῶα, τὰ προσκτησάμενα ἀνάπτυξιν ἀρκούσαν πρὸς ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν ὀρίων τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς ὑπὸ τῆς παρουσίας τῶν ὁμοίων αὐτῶν, ἡ εὐημερία τοῦ εἶδους ἀπαιτεῖ οὐ μόνον τὴν ὑποταγὴν ἑαυτοῦ, ἥτις εἶνε ἀναγκαία διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν γόνων, ἀλλὰ καὶ περαιτέραν ἔτι ὑποταγὴν.

Μετὰ τὴν γέννησιν τῶν μόσχων, οἱ ἄρρενες βούασσοι, σχηματίζουσι κύκλον πέριξ τῆς ἀγέλης τῶν θηλειῶν αὐτῶν καὶ τῶν μόσχων ὅπως προστατεύσωσιν αὐτοὺς κατὰ τῶν λύκων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρπακτικῶν ζώων, πᾶρμα ὅπερ συνεπάγεται κίνδυνόν τινα δι' ἕκαστον ταῦρον κατ' ἰδίαν, ἀλλ' ἐξασφαλίζει τὴν προφύλαξιν τοῦ εἶδους. Ἐὰν ἀγέλη ἐλεφάντων, ἐτοιμάζεται νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τινος δάσους καὶ πορευθῆ πρὸς ὕδρευσιν, εἰς τούτων προηγείται ὡς πρόσκοπος. Ἐὰν δὲν ἀνακαλύψῃ κίνδυνόν τινα, τοποθετεῖ ἐλεφάντας τινὰς ὡς φρουρούς. Μετὰ τοῦτο, ἐκινεῖ ἢ ὅλη ἀγέλη καὶ διευθύνεται πρὸς ὕδρευσιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἄτομά τινα ἐκτίθενται εἰς ἰδιαίτερον κίνδυνον ὅπως ἐπαυξήσωσι τὴν ἀσφάλειαν τῶν

λοιπῶν. Ἡ προφύλαξις αὕτη ἐκδηλοῦται ἔτι ἐντονωτέρα παρὰ τοῖς πιθανοῖς, οἵτινες ἐνοῦνται πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν ἢ πρὸς ἀπολύτρωσιν ὁμοίου των· ἐν ὑποχωρήσει ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ παρατάσσονται οὕτως ὥστε νὰ προηγοῦνται αἱ θήλειαι καὶ τὰ νεογνά, ἐνῶ οἱ γηραιοὶ ἄρρενες σχηματίζουσι τὴν ὀπισθοφυλακὴν, καὶ ὑπεραμύνονται αὐτῶν. Δυνατὸν εἰς τινὰς εἰδικὰς περιπτώσεις, τὸ εἶδος νὰ μὴ ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς παρατάξεως ταύτης. ἤτις ἐκθέτει αὐτὸ εἰς μείζονα θνησιμότητα. Ἐν τούτοις διὰ τοῦ χρόνου τὸ εἶδος ἐπωφελεῖται ἐξ αὐτῆς διὰ τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ χαρακτηῖρος καθιστῶντος τὴν ἐπίθεσιν κινδυνωδεστέραν διὰ τὸν ἐπιτιθέμενον.

Ἄφοῦ χάρις εἰς τὴν διαγωγὴν ταύτην, ὑποδιαίρεσις τις εἶδους ἀγέληδὸν βιοῦντος θὰ ἴδῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ διατηρούμενον τὸν αὐτὸν ἢ καὶ αὐξοῦντα, ἐνῶ ἕτεροι ὑποδιαίρεσις, παρ' αἷς ἡ ὑποταγὴ αὕτη διατελεῖ ἀγνώστος, δὲν θὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, δέον ἢ διαγωγὴ αὕτη νὰ περιβληθῇ κῦρός τι. Τῆς διατηρήσεως τοῦ εἶδους οὔσης τοῦ ὑπερτάτου σκοποῦ, ὡσάκις τυχαία θνησιμότης τῶν μελῶν τῶν πεσόντων πρὸς ἄμυναν τοῦ εἶδους ἐξασφαλίζει τὴν διατήρησιν ταύτην ἀποτελεσματικώτερον ἢ ὅσον θὰ ἐπετύγχανε τοῦτο ἢ μέριμνα ἐκάστου ἀτόμου πρὸς ἐπιδιώξιν ἀτομικῶν καὶ ἀποκλειστικῶν πλεονεκτημάτων, ἢ ὑπανθρώπινος δικαιοσύνη δέον νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον περιορισμὸν.

Ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ καθορίσωμεν τὴν τάξιν προτεραιότητος καὶ τὰς οἰκείας σφαιράς τῶν νόμων τούτων. Ὁ ἀρχέγονος νόμος πάντων τῶν ὄντων, εἶνε ὁ νόμος τῆς σχέσεως τῆς διαγωγῆς πρὸς τὰς ἐξ αὐτῆς ἀπορροεούσας συνεπειάς· οὗτος ἐν ἅπαντι τῷ ζωικῷ βασιλείῳ, ἐξασφαλίζει τὴν εὐημερίαν τῶν ἀτόμων, ἅτινα, διὰ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ εἰσὶ κάλλιον ἐνηρμοσμένα πρὸς τοὺς ὅρους τῆς υπάρξεως αὐτῶν· οὗτος ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἠθικῆς, διατυποῦται ἐν τῇ ἀρχῇ, καθ' ἣν πᾶν ἄτομον ὀφείλει νὰ δρέπῃ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰτοπα τὰ συμπαρομαρτοῦντα εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν. Ὁ νόμος οὗτος ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ὄντα τὰ διάγοντα βίον μονήρη, ἄνευ ἐτέρου περιορισμοῦ ἢ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτῶν ἢ ἐπιβάλλει εἰς τὰ μᾶλλον ἐξ αὐτῶν ἀνεπτυγμένα ἢ ἀνατροφῇ τῶν γόνων των.

Διὰ τὰ ὄντα ἅτινα βιοῦσιν ἐν κοινωνίᾳ, καὶ εἰς βαθμὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς συμπράξεως, ἄρχεται ἐφαρμοζόμενος ὁ νόμος, δεύτερος κατὰ τάξιν χρόνον καὶ κύρους, καθ' ὃν αἱ πράξεις δι' ὧν, συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ἕκαστον ἄτομον ἐπιδιώκει

πλεονεκτήματα καὶ ἀποφεύγει βλάβας, δέον νὰ περιορίζωνται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ μὴ παρεντίθενται προσκόμματα εἰς τὰς ἀναλόγους πράξεις τῶν ὁμοίων αὐτοῦ ἀτόμων. Ἡ πρὸς τὸν νόμον τοῦτον ἀναλλοίωτος εὐλάβεια, εἶνε εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις, ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς διάρκειαν τῆς ἐνώσεως· οὕτω ὁ νόμος τυγχάνει ἐπιτακτικὸς διὰ τὰ ὄντα τὰ ἐπιδιώκοντα τὰς ἀπ' αὐτοῦ ὀφειλάς. Ἐν τούτοις, εἶνε προφανὲς ὅτι ὁ δεύτερος οὗτος νόμος δὲν εἶνε ἢ εἰδικὴ μορφή ἢν προσλαμβάνει ὁ πρῶτος ὅταν τίθεται ἐναντι τῶν ὄρων τῆς ἐν κοινωνίᾳ ζωῆς· ὄντως, ὀρίζων ὅτι αἱ δράσεις καὶ αἱ ἀντιδράσεις τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς ὀφείλουσι, δι' ἕκαστον ἄτομον, νὰ ὦσιν οὕτω περιορισμένα, ὀρίζει συνάμα, τοῦλάχιστον σιωπηρῶς, ὅτι αἱ δράσεις καὶ αἱ ἀντιδράσεις αὐταὶ δέον νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀτόμοις, δηλ. παρὰ πᾶσιν ἀδιακρίτως.

Ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος χρονολογικῶς ἐκ τῶν νόμων τούτων, εἶνε ἡσσονος ἐκτάσεως. Διατυποῖ οὗτος ὅτι ἀφοῦ ἡ τυχαία θυσία ἐνίων ἐκ τῶν μελῶν εἶδους τινὸς δυνατὸν νὰ ἦ εὐνοϊκὴ καὶ ἐπωφελὴς εἰς τὸ ὅλον εἶδος, ὑπάρχουσι περιστάσεις καθιεροῦσαι τὰς θυσίας ταύτας. Ἀποτελεῖ οὕτω, περιορισμὸν τοῦ πρῶτου νόμου, τοῦ ὀρίζοντος ὅτι πᾶν ἄτομον δὲν δρέπει ἢ τὰ πλεονεκτήματα καὶ δὲν ὑφίσταται ἢ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως.

Τέλος, δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ πρῶτος νόμος εἶνε ἀπολύτου ἰσχύος διὰ τὰ ζῶα ἐν γένει, ὅτι ὁ δεύτερος νόμος εἶνε ἀπολύτου ἰσχύος διὰ τὰ ζῶα τὰ βιοῦντα ἐν κοινωνίᾳ, ἀλλ' ὅτι ὁ τρίτος δὲν ἐφαρμόζεται ἢ εἰς τὰ εἶδη, ἅτινα εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν κατὰ πολεμίων εἰδῶν, κερδαίνουσι μᾶλλον ἢ ζημιοῦνται ἐκ τῆς θυσίας ἐνίων ἐκ τῶν μελῶν των. Ἡ ἔλλειψις πολεμίων καταργεῖ τὸν περιορισμὸν ὃν ὁ νόμος οὗτος ἐπιβάλλει.

Γ'

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Τὸ περιεχόμενον τοῦ τελευταίου κεφαλαίου προαγγέλλει τὸ περιεχόμενον τοῦ παρόντος. Ἄφοῦ ὑπὸ τὴν ἐποψίν ἐξελίξεως ἢ ἀνθρώπινος ζωῆς εἶνε περαιτέρα ἀνάπτυξις τῆς ὑπανθρώπινου ζωῆς, ἢ ἀνθρώπινος δικαιοσύνη εἶνε ἐπίσης περαιτέρα ἀνάπτυξις τῆς ὑπανθρώπινου δικαιοσύνης.

Πρὸς πλειοτέραν εὐχέρειαν ἡμῶν, μελετῶμεν αὐτὰς ἰδίᾳ ἐκάστην, ἀλλ' αὐταὶ εἰσὶν οὐσιωδῶς τῆς αὐτῆς φύσεως· εἰσὶ τὰ μέρη συνεχοῦς ὅλου.

Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς παρὰ τοῖς κατωτέροις ζώοις, ἡ διατήρησις τοῦ εἶδους ἐξασφαλιζεται διὰ τοῦ νόμου δυνάμει τοῦ ὁποίου τὰ ἔφηθα ἄτομα τὰ κάλλιον ἐνηρμοσμένα εἰς τοὺς ὅρους τῆς οἰκείας αὐτῶν ὑπάρξεως εἰσὶ καὶ τὰ μᾶλλον εὐημεροῦντα, ἐνῶ τὰ ἄτομα τὰ ἥττον ἐνηρμοσμένα εἰσὶ καὶ τὰ ἥττον εὐημεροῦντα. Μὴ ὑπαρχόντων ἐτέρων προσκομμάτων, ὁ νόμος οὗτος ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιβίωσιν τῶν μᾶλλον ἐνηρμοσμένων, καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν εἰδῶν τῶν κάλλιον ἐνηρμοσμένων. Ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὁ νόμος οὗτος, κατανοούμενος ἐν τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ σημασίᾳ, ὑπονοεῖ ὅτι ἕκαστον ἄτομον θὰ δρέπῃ τὰς εὐαρέστους ἢ δυσαρέστους συνεπειὰς τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπορροῦσης διαγωγῆς, ὅτι δὲν θὰ στερῆται τῶν κανονικῶς ἐπωφελῶν συνεπειῶν τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ δὲν θὰ δύναται νὰ ἐπιρρίπτῃ ἐπὶ ἐτέρων τὰς ἐπιβλαβεῖς αὐτῶν συνεπειὰς.

Δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν μέχρι τίνος βαθμοῦ δυνατόν νὰ θέλωσιν ἕτερα ἄτομα ν' ἀναλαμβάνωσι δι' ἑαυτὰ μέρος τῶν ἐπιβλαβῶν συνεπειῶν τῶν πράξεων του. Θὰ μελετήσωμεν βραδύτερον τὰ περιοριστικὰ ἀποτελέσματα τοῦ οἴκτου, τῆς ἐπιεικειᾶς καὶ τῆς ἐλεημοσύνης, πραγματευόμενοι περὶ τῆς ἀρνητικῆς εὐποιίας καὶ περὶ τῆς θετικῆς εὐποιίας. Ἐνταῦθα ἀσχολούμεθα μόνον περὶ τὴν καθάραν δικαιοσύνην.

Καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς διατυπώσεως, ἡ δικαιοσύνη τοῦ νόμου τούτου συνιστᾷ αὐτὸν πρὸς γενικὴν παραδοχὴν. Αἱ κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις ἄς ἀκούομεν καθ' ἑκάστην ἐπαναλαμβάνομενας, ὑπονοοῦσι τὴν ἀρχὴν ὅτι αἱ συνέπειαι τῆς διαγωγῆς δὲν πρέπει ν' ἀποχωρίζονται ἀπ' αὐτῆς ταύτης τῆς διαγωγῆς. Ἐὰν πρόσωπὸν τι ὑπέστη ζημίαν τινὰ καὶ λέγωσιν ὅτι πταίει αὐτὸ καὶ οὐδεὶς ἄλλος, ἡ φράσις αὕτη ἐνέχει τὴν ἔννοιαν ὅτι δικαίως ἔπαθεν ὁ,τι ἔπαθε. Ὄταν πάσῃ τις ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐλλείψεως κρίσεως ἢ τῆς κακῆς αὐτοῦ διαγωγῆς, ἡ σκέψις: «Κοιμᾶται κανεὶς ὅπως στρώσῃ τὸ κρεβάτι του,» στηρίζεται ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως τοῦ δικαίου τῆς σχέσεως ταύτης τῆς αἰτίας πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα. Ταῦτόν καὶ ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως: «Ἐπαθεν ὁ,τι τοῦ ἤξιζε.» Ἀνάλογος πεποίθησις ὑπονοεῖται ὅταν πρόκειται περὶ ἐπωφελῶν συνεπειῶν. Αἱ παρατηρήσεις: «Ἄξιος τοῦ μισθοῦ του.» «Δὲν ἡμείφθη κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ,» ἐκφράζουσι τὴν ἰδέαν ὅτι δέον

νὰ ὑφίσταται ἀνάλογος σχέσις τοῦ καταβληθέντος μόχθου πρὸς τὴν ἀπολαμβανομένην ὠφέλειαν, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ τὴν ἀναλογίαν ταύτην.

Παρεδέχθημεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἐπιτείνεται μετὰ τῶν προόδων τοῦ ὀργανισμοῦ, πρότασις ἣτις ὑποστηρίζεται δι' ἐτέρων παραδειγμάτων, ἐὰν μεταβῶμεν ἀπὸ τῆς ὑπανθρωπίνου δικαιοσύνης εἰς τὴν ἀνθρώπινον δικαιοσύνην. Ὁ βαθμὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ὀργανισμοῦ συμβαδίζουσι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινον φυλὴν — λαμβανομένην ἐν συνόλῳ — καὶ διὰ τὰς ἀνωτέρας αὐτῆς ὑποδιαιρέσεις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κατωτέρας.

Παρατηρήσαμεν ὅτι ἀνώτερον ζωικὸν εἶδος διακρίνεται ἀπὸ κατωτέρου ζωικοῦ εἶδους ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σύνολον αὐτοῦ ὑφίσταται ἥσσονα θνησιμότητα λόγῳ δυνάμεων ἐξολοθρευτικῶν καὶ τυχαίων· ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτοῦ ὑπόκειται κατὰ μέσον ὄρον ἐν χρόνῳ μακροτέρῳ εἰς τὴν κανονικὴν σχέσιν τὴν συνδέουσαν τὴν διαγωγὴν πρὸς τὰς συνεπειὰς αὐτῆς. Παρατηροῦμεν ἤδη ὅτι τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, λαμβανόμενον ὡς ὅλον καὶ ὑποκείμενον εἰς ἀναλογίαν θνησιμότητος πολὺ κατωτέραν τῆς τῶν πλείστων ζωικῶν εἰδῶν, ὑποβάλλει τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπὶ περιόδους πολὺ μᾶλλον παρατεταμένας εἰς τὰς συνεπειὰς, ἐπωφελεῖς ἢ ἐπιβλαβεῖς, τῆς διαγωγῆς αὐτῶν, καλῶς ἢ κακῶς ἐνηρμοσμένης.

Παρατηρήσαμεν ἐπίσης ὅτι διὰ τ' ἀνώτερα ζῶα ἡ ὑπεροχὴ τῆς μέσης μακροβιότητος ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς νὰ παραγάγῃ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἐπὶ μακροχρονιωτέρας περιόδους· προκύπτει ἐκ τούτου ὅτι αἱ ποικιλίαι τύχαι τῶν ἀτόμων, καθορίζονται εἰς βαθμὸν ἐντονώτερον, ὑπὸ τῆς κανονικῆς σχέσεως τῆς συνδεούσης τὴν διαγωγὴν πρὸς τὰς συνεπειὰς αὐτῆς, σχέσεως κανονικῆς ἀποτελούσης τὴν δικαιοσύνην. Παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ κόλπῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ποικιλία τῶν ἱκανότητων καὶ ἰδιοτήτων συντελεῖ εἰς βαθμὸν ἔτι μείζονα καὶ ἐπὶ περιόδους χρονικὰς ἔτι μακροτέρας εἰς ὠφέλειαν καὶ τῶν ἀνωτέρων ὄντων καὶ εἰς βλάβην τῶν κατωτέρων ὄντων ὑποκειμένων εἰς τὴν συνεχῆ ἐπίδρασιν τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς.

Ὅμοίως ὡς πρὸς τὰς πεπολιτισμένας ὑποδιαιρέσεις τοῦ ἀνθρώπινου γένους παραβαλλομένας πρὸς τὰς ἀπολιτίστους αὐτοῦ ὑποδιαιρέσεις. Ἡ ἐλαττωμένη ἀναλογία τῆς θνησιμότητος αὐτῶν ὑπονοεῖ ἀναλογίαν αὐξουσῶν μελῶν καρπουμένων τὰς καλῶς ἐνηρμοσμένας δράσεις αὐτῶν καὶ πασχόντων ἐκ τῶν κακῶς ἐνηρμοσμένων ἀντιδράσεων αὐτῶν. Εἶνε προ-

σέτι έναργές ὅτι αἱ μείζονες διαφοραὶ ἀτομικῆς μακροβιότητος καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως ὑπονοοῦσιν ὅτι ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις κοινωνίαις ἀντιπαραβαλλομέναις πρὸς τὰς ἀγρίας κοινωνίας, αἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσαι διαφοραὶ διαγωγῆς, εἰσὶ μᾶλλον εἰς θέσιν νὰ παραγάγῃσι τὰ οἰκεία αὐτῶν ἀποτελέσματα, ἐπωφελῆ ἢ βλαβερά. Τὸ ποσὸν τῆς δικαιοσύνης εἶνε μείζον.

Βλέπομεν ἔτι σαφέστερον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φυλῇ, ἢ ἐν ταῖς κατωτέραις φυλαῖς, ἀποκαθισταμένην τὴν ἀγελαίαν κατάστασιν, διότι τυγχάνει ἐπωφελῆς εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρ' ἣ αὕτη ἐμφανίζεται, ἐν μέρει μὲν ὡς ὑποδοηθοῦσα τὴν γενικὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐν μέρει ὡς διευκολύνουσα τὸ ἔργον τῆς συντηρήσεως. Βλέπομεν τὸν βαθμὸν τῆς τάσεως πρὸς τὴν ἔνωσιν καθοριζόμενον ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς χρησιμότητος καὶ ὠφελείας εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ὑποδιαίρεσεως τῆς παραδεχομένης τὴν ἔνωσιν ταύτην, διότι ἐὰν τὰ μέλη τῆς ὑποδιαίρεσεως ταύτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συντηροῦνται ἐκ τροφῶν φυσικῶν, δὲν συννοοῦνται ἢ εἰς ομάδας ὀλιγομελεῖς· τὰ θηράματα καὶ οἱ καρποὶ διεσπαρμένοι ἐπὶ εὐρυτάτων ἐπιφανειῶν δὲν ἐξασφαλίζουν τὴν συντήρησιν ἢ ὀλιγαριθμῶν ομάδων. Ἡ γεωργία, ἥτις καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν διατροφήν πολυαριθμῶν ἀνθρώπων ἐπὶ ἐπιφανείας μικρᾶς ἐκτάσεως, καὶ αἱ συμπαραμορτοῦσαι αὐτῇ βιομηχανικαὶ πρόοδοι, αἵτινες παρειαγάγουσι πολυαριθμούς καὶ ποικίλας συμπράξεις, ὠθοῦσιν ἐξεναντίας πρὸς τὴν ἔνωσιν.

Σημειοῦμεν τέλος ἀλήθειαν μόλις διοφθεῖσαν ὡς πρὸς τὰ κατώτερα εἶδη, ἀλλὰ σαφῶς ἐκδηλουμένην ὡς πρὸς τὰ ἀνώτερα ἀνθρώπινα ὄντα: ὅτι τὰ πλεονεκτήματα τῆς συμπράξεως δὲν τυγχάνουσιν αὐτοῖς προσιτὰ ἢ ἐπὶ τῷ ὄρφ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς ἀπαιτήσεις τινὰς ἅς ἐπιβάλλει ἡ ἔνωσις. Εἰς τ' ἀμοιβαία προσκόμματα τ' ἀνακύπτοντα ἐνῶ τ' ἄτομα τὰ βιοῦντα ὁμοῦ ἐπιδιώκουσιν τοὺς ἰδίους αὐτῶν τελικοὺς σκοποὺς, δέον νὰ προσδιορίσωμεν ὄρια τοιαῦτα ὥστε νὰ καταλείπωσιν ὑφιστάμενον πλεόνασμα πλεονεκτημάτων πρὸς ὄφελος τῆς ἔνώσεως. Ἀνθρώπινοί τινες τύποι, οἱ Ἄβὸρ λόγου χάριν, διάγουσι βίον μονήρη, διότι αἱ διαθέσεις αὐτῶν εἶνε τοσοῦτον ἐπιθετικαὶ ὥστε ἀντιτάσσονται εἰς τὸν ἐν κοινωνίᾳ βίον. Ἡ ἀκροτάτη αὕτη περίπτωσις ἀποδεικνύει ὅτι ἐὰν εἰς πολλὰς ἀρχηγόνους ομάδας, οἱ ἀτομικοὶ ἀνταγωνισμοὶ γεννῶσι πολλάκις ἔριδας, αἱ ομάδες διατηροῦνται ἐν τούτοις διότι τὰ μέλη καρποῦνται ἐξ αὐτῶν πλεόνασμά τι πλεονεκτημάτων, ἰδίως ὑπὸ τὸν τύπον αὐξήσεως τῆς

ἀσφαλείας. Εἶνε προσέτι προφανές ὅτι σὺν τῇ ἀναπτύξει τῶν κοινοτήτων, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καθίσταται ἐν αὐταῖς πολυπλοκώτερος καὶ αἱ ἀναλλαγαὶ πολλαπλασιάζονται. Αἱ ἐκ τῆς συμπράξεως ὠφελειαὶ δὲν θὰ ἐξασφαλίζωνται ἐν αὐταῖς ἢ διὰ τῆς ὀλοῦν ἀυστηροτέρας διατηρήσεως τῶν ὀρίων τῶν τιθεμένων εἰς τὴν δρᾶσιν ἐκάστου κατ' ἰδίαν ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν συγχρόνων δράσεων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀθλία κατάστασις καὶ ἡ κατὰπτωσις τῶν κοινοτήτων, ἐν αἷς αἱ ἀμοιβαῖαι προσβολαὶ τῶν μελῶν τυγχάνουσι τοσοῦτον συχναὶ καὶ τοσοῦτον μεγάλα ὥστε ἐμποδίζουν τὸ πλεῖστον αὐτὰ ν' ἀπολαμβάνωσι τῶν κανονικῶν συνεπειῶν τῶν μόχθων αὐτῶν, καθιστῶσι καταφανεστάτην ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

Εἶδομεν κατώτερα ὄντα ἐκ τῶν ἀγεληδὸν διαβιούντων ὅτι αἰσθάνονται τοσοῦτον ζῴηρως τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀμοιβαίου περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν δράσεων ὥστε ἐπιβάλλουσι ποινὰς εἰς ἐκεῖνα ἐξ αὐτῶν ἅτινα δὲν περιορίζουσιν ἐπαρκῶς τὰς ἑαυτῶν δράσεις. Ἐπιτακτικώτερα καὶ εὐκρινέστερον αἰσθητὴ ὡς τοιαύτη, ἡ ἀνάγκη αὕτη γεννᾷ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὀλοῦν ἐμφανεστέραν τὴν ἔξιν τῆς ἐπιβολῆς ποινῶν κατὰ τῶν πταιστῶν. Ἀληθῶς, αἱ ἀρχέγονοι ομάδες καταλείπουσι κοινῶς τῷ προσβληθέντι τὴν μέριμναν τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ προσβολέως· μέχρις αὐτῶν τῶν φεουδαρχικῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν ἐφρονεῖτο τὸ πλεῖστον ὅτι ἀνῆκεν ἀτομικῶς ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ ἡ προστασία καὶ ἐνάσκησις τῶν δικαίων αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἡ αὐξοῦσα συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως, καὶ τὰ αἰσθήματα τὰ συνοδεύοντα τὴν αἰσθησιν ταύτην, κατέστησαν συνήθη τὴν ἐπιβολὴν τῶν ποινῶν παρ' ὅλης τῆς κοινωνίας ἢ παρὰ τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων λειτουργῶν αὐτῆς. Σύστημα νόμων ὀριζόντων περιορισμοὺς εἰς τὴν ἀτομικὴν δρᾶσιν καὶ ποινὰς εἰς τὴν παράβασιν αὐτῶν ἀπέρρευσε φυσικῶς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου βίου ἐπιτελουμένου ὑπὸ κοινωνικοῦς ὅρους, καὶ βλέπομεν πολυαριθμὰ ἔθνη ἀποτελούμενα ὑπὸ ἀνθρώπων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους τύπους, συμφωνοῦντα ὅπως θεωρῶσι τὰς αὐτὰς πράξεις ὡς παραβάσεις, καὶ ἀπαγορεύουσιν ὁμοίως αὐτάς.

Ἐκ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν γεγονότων συνάγεται ἀρχὴ παραδεδεγμένη ἐν τῇ πρακτικῇ ἂν μὴ ἐν τῇ θεωρίᾳ: ὅτι πᾶν ἄτομον ἐπιτελοῦν τὰς πράξεις τὰς ἐξασφαλιζούσας τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ καὶ καρπούμενον ἐλευθέρως τὰς κοινωνικὰς αὐτῶν συνεπειὰς, ἐπωφελῆς τε καὶ ἐπιβλαβεῖς, ὀφείλει, ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν πράξεων τούτων, νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς πε-

ριορισμούς οὓς ἐπιβάλλει ἡ ἐπιτέλεσις ὁμοιοειδῶν πράξεων ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀτόμων, ἅτινα ὀφείλουσιν ὡς αὐτὸ νὰ καρπῶνται τὰς κανονικὰς τῶν πράξεων τούτων συνεπείας, ἐπωφελεῖς τε καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ συνίσταται ἀορίστως πῶς ὅ,τι καλοῦμεν δικαιοσύνην.

Παρεδέχθημεν εἰς τὰ κατώτερα ζῶα τ' ἀγεληδὸν βιοῦντα, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὑπὸ τὴν ἀπλὴν καὶ καθολικὴν αὐτῆς μορφήν χαρακτηρίζεται πρῶτον διὰ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτῶν ἢν συνεπάγεται ἡ συγγένεια καὶ μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ διὰ τοῦ καταναγκασμοῦ ὃν ἐπιβάλλει ἡ ἔνωσις. Χαρακτηρίζεται δευτέρον, ἀλλ' ἐν ἡσσονι βαθμῷ, διὰ τῆς πλήρους ἢ μερικῆς θυσίας τῶν ἀτόμων θυσιαζομένων εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ εἶδους. Διὰ τ' ἀγεληδὸν βιοῦντα ζῶα τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ὁ δευτέρος οὗτος χαρακτήρ τῆς ἀρχηγόνου δικαιοσύνης προσλαμβάνει εὐρυτάτας διαστάσεις.

Ἡ ἄμυνα τοῦ εἶδους κατὰ τῶν ἑτεροφίλων ἐχθρῶν δὲν εἶνε ἡ μόνη, ὅπως εἰς τὰ κατώτερα ὄντα, ἡ ἀπαιτούσα τὴν ὑποταγὴν ἑαυτῶν· παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἀπαιτεῖται ἐπὶ πλέον καὶ ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης ἐναντίον τῶν ὁμοφύλων ἐχθρῶν. Διασπαρῆσαι ἀνὰ πάσας τὰς χώρας, ἐν αἷς εὖρον διατροφὴν, αἱ ἀνθρώπινοι ὁμάδες πανταχοῦ συνεκρούσθησαν, καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ἔχθραι αἱ προκύψασαι ἐκ τῶν συγκρούσεων τούτων κατέστησαν τὰς θυσίας τὰς προκαλουμένας ὑπὸ τῶν μεταξὺ ὁμάδων πολέμων πολὺ μείζονας ἢ τὰς θυσίας τὰς πρὸς ἄμυναν κατὰ ζῶων κατωτέρων. Οὐχ ἦττον, διὰ τε τὸ ἀνθρώπινον ὡς καὶ διὰ κατώτερα γένη, ἡ καταστροφὴ τῆς ὁμάδος ἢ τῆς ὑποδιαίρεσεως δὲν ὑπονοεῖ καὶ τὴν τοῦ εἶδους, ἔπεται δ' ἐκ τούτου ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῆς αὐτοῦ υποταγῆς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ὁμάδος ἢ τῆς ὑποδιαίρεσεως, εἶνε ὑποχρέωσις ἡσσονος σημασίας ἢ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐπιδαψιλεύσεως εἰς τὰ νεογνὰ περιποιήσεων ἀνευ τῶν ὁποίων τὸ εἶδος θὰ ἐξηφανίζετο, καὶ ἡ τῆς περιστολῆς τῶν δράσεων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἐπιβεβλημένων ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ὄρων· ἡ μὴ ἐπιτέλεσις, εἴτε καθολικὴ εἴτε μερικὴ, τῶν τελευταίων τούτων ὑποχρεώσεων, θὰ συνεπήγετο τὴν διάλυσιν τῆς ὁμάδος. Ἐν τούτοις δέον νὰ θεωρῆται ὡς ὑποχρέωσις ἐν ᾧ μέτρῳ ἡ ὑπαρξίς ἐκάστης τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸ ὁμάδων, ἐξασφαλίζει τὴν διατήρησιν τοῦ εἶδους.

Ἄλλ' ἡ αὐτοῦ υποταγὴ αὕτη ἢ οὕτω δικαιολογουμένη καὶ καθισταμένη κατ' ἐννοιάν τινα ὑποχρεωτικὴ, περιορίζεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου. Μόνον διότι ἡ διάσωσις τῆς ὁμάδος ὡς συνόλου ἐξασφαλίζει τὴν διάσωσιν τῆς ζωῆς τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τὴν ἰκανό-

τητα αὐτῶν πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, ὑφίσταται λόγος νὰ θυσιάζωνται ἕνια τῶν μελῶν τούτων· ὁ λόγος οὗτος παύει ὑφίστάμενος ὅταν δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἀμυντικοῦ ἀλλὰ περὶ ἐπιθετικοῦ πολέμου.

Δύναται τις ν' ἀντιλέξη ὅτι ἀφοῦ οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς ἀγῶνας οἵτινες καταλήγουσι διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἀσθενεστέρων ὁμάδων, συντελοῦσιν εἰς τὴν κατακυριεύσιν τῆς γῆς ὑπὸ τῶν ἰσχυρωτέρων καὶ ἐξυπηρετοῦσι τὰ συμφέροντα τοῦ ὄλου γένους. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἔτι ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἠττηθεῖσαι ὁμάδες ἀποτελοῦνται πάντοτε ἐξ ἀνθρώπων διανοητικῶς ἢ φυσικῶς ἠττον ἰκανῶν πρὸς πόλεμον (ὅπερ δὲν συμβαίνει, ἀφοῦ ὁ ἀριθμὸς εἶνε ὁ παρέχων τὴν νίκην, καὶ ἀφοῦ αἱ ἠττον πολυάριθμοι ὁμάδες δυνατὸν ν' ἀποτελῶνται ὑπὸ ἀνδρειοτάτων μαχητῶν), δὲν θὰ ἐστερούμεθα πειστικωτάτης ἀπαντήσεως ὅπως ἀντιτάξωμεν αὐτὴν κατὰ τῆς ἀντιρρήσεως ταύτης. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ῥώμης, τῆς γενναιότητος καὶ τοῦ δόλου δὲν ἔχει κυριωτάτην σημασίαν ἢ κατὰ τοὺς πρώτους σταθμούς τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πολυαριθμῶν κοινωνικῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς ὑποταγῆς τῆς ἀναγκαιούσης εἰς τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν, ιδιότητες ἕτεραι καὶ ὑψηλότεραι προσκτῶνται τὴν κυριωτάτην ταύτην σημασίαν, καὶ οἱ κραταῖοι ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνες παύουσιν ἐξασφαλίζοντες τὴν ἐπιβίωσιν τῶν ἰκανωτέρων. Οἱ Πέρσαι μικροῦ δειν κατέκτων τὴν Ἑλλάδα, καὶ αἱ ταρταρικαὶ ὀρδαὶ κατέκλυζον τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν. Ἐπιθετικὸς ὅθεν πόλεμος δὲν θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς φυλῆς ἢ ἐλλείψει ἰκανότητος πρὸς ὑπέρτερον κοινωνικὸν βίον. Καθόσον οὗτος ἀναπτύσσεται, ὁ ἐπιθετικὸς πόλεμος, ἀντὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην πρόοδον, ἐξεναντίας ἐπιβραδύνει αὐτήν.

Τέλος, δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι οἱ ἀνθρωποὶ ὅταν ἀναπτυχθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ εἶνε προσίτοι εἰς λόγους ἠθικούς, ἔφθασαν εἰς σημεῖον καθ' ὃ ὁ ἐπιθετικὸς πόλεμος παύει ὢν δεδικοιολογημένος, ἀφοῦ τυγχάνει ἀβέβαιον ἐὰν ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπερίσχυσιν φυλῶν ἰκανῶν πρὸς ὑπέρτερον κοινωνικὸν βίον, καὶ ἀφοῦ τυγχάνει βέβαιον ὅτι θὰ διεγείρῃ ἠθικὰς ἀντιδράσεις ἐπιζημίους τοῖς τε νικηταῖς καὶ τοῖς ἠττημένοις. Μόνος ὁ ἀμυντικὸς πόλεμος διατηρεῖ τότε τίτλους πρὸς οἰονεῖ ἠθικὴν δικαιολογίαν αὐτοῦ.

Παρατηρήσωμεν ὡς πρὸς τοῦτο ὅτι ἡ αὐτοῦ υποταγὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀφρημένης ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης, ἦν ὑπονοεῖ ὁ

ἀμυντικός πόλεμος, ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεταβατικὴν περίοδον, ἣν καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἡ σύγκρουσις τῶν φυλῶν. Αὐταὶ θὰ ἔμφανισθῶσιν ἅμα ὡς ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἐπιτευχθῆ ἡ εἰρηνικὴ κατάστασις, ὅπερ σημαίνει ὅτι πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἔκτασιν τῶν περιορισμῶν τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς χαρακτηρησθείσης παρ' ἡμῶν ὡς σχετικῆς ἠθικῆς· δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύκλον τῆς ἀπολύτου ἠθικῆς τῆς μὴπραγματευομένης ἢ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς δικαίας διαγωγῆς ἐν κοινωνίᾳ ἀνθρώπων τελείως ἰκανῶν πρὸς κοινωνικὸν βίον.

Ἐπιμένω ἐν τῇ διακρίσει ταύτῃ, ἥτις ἐν τοῖς ἀκολουθοῖς κεφαλαίοις θὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς πρὸς ἐπίλυσιν τῶν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς.

ΤΟ ΜΕΓΑ ΑΙΝΙΓΜΑ

Τοιοῦτον τίτλον φέρει τὸ τελευταῖον ἐκδοθὲν ἐν Λονδίῳ καὶ λίαν ἀξιοσπούδαστον φιλοσοφικοθρησκευτικὸν σύγγραμμα. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, Οὐίλλιαμ Σαμουήλ Λίλλυ, προτείνει ἑαυτῷ πρὸς λύσιν τὸ μέγα τοῦτο αἰνίγμα, ὅπερ περικλείει τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς: «Τί εἶμαι; Πόθεν εἶμαι; Διατί εἶμαι; Ποῖος ὁ τελικὸς σκοπὸς μου; Ποῖα τὰ πρὸς τοῦτον μέσα; Ὑπάρχει τι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ βιάζον τὸν ἄνθρωπον νὰ προβάλῃ τὰ ἐρωτήματα ταῦτα;» Ὁ κ. Λίλλυ ὑποθέτει, διαλεκτικῶς τῷ τρόπῳ, ὅτι ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος τούτου ἦν παρέχει ἡ μονοθεϊστικὴ πίστις, καὶ μάλιστα ὁ Χριστιανισμὸς, ἐξέπεσε, καὶ ὑποβάλλει εἰς ἐξέτασιν, κατὰ τε τὰς θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς ἀπόψεις των, τὰς ἄλλας λύσεις, τὰς προσφερομένας ἡμῖν ἀντὶ τῶν πρώτων. Παρακαλεῖ τοὺς ἀναγνώστας του νὰ σταθμίσωσι μετ' αὐτοῦ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ μονοθεία ἐν γένει καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἰδιαίτερος ἐπίβησαν, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἄϊνε, τόσον πολὺ, ὅσον ἐν γένει ὑποτίθεται. Τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦ συγγραφέως εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον πρὸς τὸ τοῦ Ἄϊνε.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ συγκεφαλαιοῖ ζωηρῶς τὰς τάσεις τῆς εὐρω-

παϊκής, καὶ ἰδίως τῆς ἀγγλικῆς σκέψεως, ὅσον ἀποβλέπει τὸ ἀντικείμενον τῆς θρησκείας. Ἐκφέρει τὴν πεποίθησίν του ὅτι

Ἄμφιβολία ὑπάρχει εἰς τὸν ἀέρα.

Δὲν πιστεύω, γράφει, ὅτι πᾶς ὅστις ἐπιμελῶς παρακολουθεῖ τὸν ῥοῦν τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Γκαίτε (ἡδυνάμην νὰ εἶπω ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Σπινόζα) δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι αὕτη ἤγαγε πλήθη ἀνθρώπων εἰς τὰ συμπεράσματα τὰ ὅποια ἀτελῶς ἀλλὰ σαφῶς, νομίζω, περιέγραψα. Δὲν ἐρωτῶ τώρα κατὰ πόσον ταῦτα εἶνε ἀσφαλῆ. Βεβαιῶ μόνον τὸ ἀναντίρρητον γεγονός ὅτι εἶνε εὐρύτατα διαδεδομένα. Εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, μετέωρα. Οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ τὰ ἀποφύγωσιν, ὅπως δὲν δύνανται ν' ἀποφύγωσι τὴν χολέραν καὶ τὴν γρίππην· ὑπόκεινται μάλιστα πολὺ περισσότερον εἰς αὐτὰ, διότι ἡ σκέψις εἶνε τὸ μεταδοτικώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Σκοτίζουσι τὰ ἀσθενῆ πνεύματα καὶ παρεμποδίζουσι τὴν ταλαιπωρημένην ζωὴν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ δώσωσι σαφῆ ἰδέαν τούτων. Ἡ φιλολογία τῶν ἡμερῶν μας οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τούτων. Οὔτε περιορίζεται ἡ γενικὴ ἀμφιβολία περὶ τούτου μόνον ἢ ἐκείνου τοῦ δόγματος. Ἄναμφισβήτητον εἶνε ὅτι, καθ' ὅσον αἱ παλαιαὶ δοξασαὶ ἔχασαν τὴν λαβὴν τῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων, ἡ ἔννοια τῆς Μονοθείας ἦν αὐταὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐκράτυνον, κατέστη ἀμυδρά. Τὸ δημόσιον πνεῦμα θορυβεῖται ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου θέματος εἰκοτολογίας, τὰς ὁποίας τόσοι εὐπαιδευτοὶ καὶ τόσοι ἀπαιδευτοὶ ἄνθρωποι, ἐκφέρουσιν ἐνώπιόν μας. Ὁ Θεός, γράφει εἰς συγγραφεὺς, δὲν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἄνθρωπος πλάττει Αὐτόν· δὲν νοεῖ ἀλλ' εἶνε νοητός· εἶνε ἡ κατηγορία τοῦ ἰδεώδους, τὸ σύμβολον τῆς ἀληθείας ἦν νοοῦμεν, τὸ κάλλος ὅπερ φανταζόμεθα, τὸ ἀγαθὸν οὐ ἐφιέμεθα. Ἄλλος, προτρέπων ἡμᾶς ν' ἀποκαθάρωμεν τὸ πνεῦμά μας ἀπὸ τοῦ φάσματος τῆς προσωπικότητος, ἀπὸ τοῦ μυρμουλκείου τοῦ ἀτομισμού, περιγράφει τὸν ἄνθρωπον ὡς «πλανώμενον πόνον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ὀνείρων,» καὶ τὸν Θεὸν ὡς ἐν τῶν ὀνείρων τούτων τῶν ἐφηπλωμένων ἐπὶ τοῦ μηδενός. Ὑπάρχουν τινὲς οἱ ὅποιοι μᾶς προτρέπουσι νὰ παρηγορώμεθα, διότι, ἂν καὶ ὁ Θεός δὲν ὑπάρχει, θὰ ὑπάρχῃ μίαν ἡμέραν· πλάττεται ἢ πλάττει ἑαυτὸν, μᾶς βεβαιουῖσιν· εἶνε, ἂν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ οὕτω, εἰς τὸν δρόμον. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Φυσικῆς Θρησκείας» παρακελεύεται ἡμᾶς νὰ φρονώμεν περὶ Θεοῦ ὡς περὶ τῆς ἐνότητος, ἣν περιλαμβάνουσι τὰ πάντα, δυ-

νάμει τῆς παγκοσμίου παρουσίας τῶν αὐτῶν νόμων· ὅπερ δύσκολον, μοὶ φαίνεται· θαυμάζω ἂν Αὐτὸς Ἐκεῖνος κατώρθωσε νὰ τὸ πράξῃ. Κατόπιν ἔρχεται ἡ ὑπερ-Ἐγγελιανὴ Σχολή, ἣτις θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Θεός εἶνε προσωπικὸς μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε προσωπικὸς μόνον ἐν τῷ Θεῷ, καὶ τόσα ἄλλα ἀσαφῆ πράγματα, τὰ ὅποια ἀδύνατον νὰ καταλάβῃ τις. Τὸ κατ' οὐσίαν συμπέρασμα εἶνε δια τὰ πολυάριθμα πλήθη ὅτι:

« Εἶνε νεφέλη καὶ καπνὸς ὅστις πρὶν ἦτο πῦρ,
Τοῦ ποθουμένου ἢ σκιά καὶ σκελετώδης χεῖρ.»

Ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς χαρακτηρίζει τὸν Ῥενὰν ὡς πρότυπον ἀντιπρόσωπον τῆς σκεπτικῆς ἢ κριτικῆς διδασκαλίας τῶν Ἀγνωστικῶν· «τὸν ἀπλοῦν κριτικὸν ἢ σκεπτικὸν, ὅστις ἀρκεῖται ἐκφράζων τὴν περὶ Θεοῦ ἄγνοιάν του.» Ἐντεῦθεν λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ τινὰ περὶ τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἐξήσκησεν εἰς τὰ πνεύματα τὸ βιβλίον

Ὁ Βίος τοῦ Ἰησοῦ.

« Ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ῥενὰν ὑπῆρξεν ἐνεργὸς· Χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Βί ο υ τ ο Ὡ Ἰ η σ ο Ὡ, ὅστις δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι κατέλαβε τὸ δημόσιον ἐξ ἐφόδου. Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπὶ τοῦ δημοσίου πνεύματος δύναται νὰ κριθῆ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν Γαλλίᾳ μόνον χίλια πεντακόσια βιβλία ἢ φυλλάδια περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐδημοσιεύθησαν ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του· ὦν πολλὰ, ὡς εἰκός, ἐπολέμουσαν αὐτὸ σφοδρότατα. Ἄλλ' οἷ τε ἐπικροτοῦντες καὶ οἱ ἀναθεματίζοντες τὸ βιβλίον τοῦ Ῥενὰν, δὲν ἤρνοῦντο τὴν περίτεχνον καὶ χαριεστάτην εὐγλωττίαν τοῦ συγγραφέως. Εἴτε ἀφῆκεν ἡ ὄχι ἐποχὴν, ἔπλασεν ὅμως τὴν φιλολογικὴν τύχην τοῦ συγγραφέως του. Οὐδ' οἱ ἐπιπολαιότεροι τῶν ἀναγνωστῶν ἠδύναντο νὰ μείνωσιν ἀναίσθητοι εἰς τὰς τερπνάς καὶ τὸσον λεπτῶς ἐσμилευμένας φράσεις του, εἰς τὰς γλαφυράς καὶ ἐναρμονίους περιόδους του, τὰς μετεχούσας μουσικοῦ ῥυθμοῦ, εἰς τὴν περίτεχνον ἐντέλειαν τῆς λεκτικῆς ζωγραφίας, εἰς τὴν ἀθρᾶν χάριν τῆς λεπτῆς αἰσθηματικότητός του, εἰς τὴν ἐπαγωγὸν ἠδύτητα τῆς σκεπτικῆς εὐλαθείας του. Οἱ σοφοὶ δυνατόν νὰ τὸ περιγελῶσιν ὡς ἀπλοῦν φιλολογικὸν ἀρωματιστήριον, χρησιμεῖον μόνον διὰ νὰ τέρπῃ τοὺς ῥώθωνας τῶν πολλῶν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον εἶχαν λογαριασμοὺς μαζύ του. Οὔτε οἱ ὀρθοδοξότατοι τῶν μετέπειτα ὑπομνηματιστῶν τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας ἔγραψαν, ὡς θὰ ἔγραφαν πρὶν δημοσιεῖσθαι ἐνῶ οἱ ἀμφιβόλου ὀρθοδοξίας ἢ μηδὲως ὀρθόδοξοι, εὔρον

ἐν αὐτῷ πλούσιον μεταλλεῖον ἰδεῶν, ἄφθονον πηγὴν ἐμπνεύσεων. Ἄλλὰ καίτοι εἶνε τὸ δημοτικώτατον τῶν βιβλίων τοῦ Ῥενάν (περὶ τὰς τριακοσίας χιλιάδας ἀντίτυπα τοῦτου ἐπωλήθησαν ἐν Γαλλίᾳ μόνον) εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ συγγραφεὺς του δὲν τὸ ἔκρινεν ὡς τὸ ἄριστον καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀρμόδιος κριτικὸς θὰ τὸ ἔκρινεν ὡς τοιοῦτον.»

Ὁ συγγραφεὺς ὑποβάλλει τὸν Ῥενάν εἰς αὐστηροτάτην ἐπίκρισιν, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θέσις του εἶνε ὅλως ἀστήρικτος. Οὐδὲ φεῖδεται τοῦ Ἐρβέρτου Σπένσερ, ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ τοῦ συστήματος τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου, ὑπὸ τὸν τίτλον:

Ἡ Συνθετικὴ φιλοσοφία.

«Τὸ ἐπίθετον ἥκιστα ἀρμόζει. Ὑπὸ μίαν ἔποψιν ἀναλυτικὴ θὰ ἤρμοζε καλλίτερον. Ἄλλὰ χωρὶς νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτου, ἃς μεταβῶμεν εἰς τὸν παρὰ τῷ Σπένσερ ὀρισμὸν τῆς φιλοσοφίας. «Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἐν μέρει ἐνοποιημένη γνῶσις· ἡ φιλοσοφία εἶνε ἐντελῶς ἐνοποιημένη γνῶσις.» «Ἐντελῶς ἐνοποιημένη γνῶσις!» Ναι, βεβαίως, φιλοσοφία, ἥτις ἐντελῶς θὰ ἠνοποῖε πᾶσαν γνῶσιν, θὰ ἦτο τελεία φιλοσοφία. Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο ὡς τὸ ἰδεῶδες. Καθ' ὅσον προσεγγίζει εἰς τοιοῦτον ἰδεῶδες, φιλοσοφικόν τι σύστημα εἶνε μέγα· μετ' ἄλλας λέξεις, καθ' ὅσον ἐπαρκεῖ εἰς τὴν νόησιν καὶ αὐξάνει τὰ ὄρια τῆς γνώσεως. Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ τῆς εἶνε ἀντικειμενικῶς ἀληθεῖς καὶ βέβαιαι, ἐὰν θεμελιῶνται ἐν τῇ τάξει τοῦ ὄντος καὶ τῆς αἰδίου πραγματικότητος, δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσιν ἐπὶ βάσεων λογικῶν. Ἐὰν ἡ ρίζα των εἶνε εἰς τὰς συστατικὰς ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἐσωτερικῶν νόμων θὰ δεσμεύηται ν' ἀποδέχεται αὐτάς· θὰ ἔχωσιν ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν· θὰ εἶνε σύμμετροι, διότι μεταξὺ ὄλων τῶν συμμετρικῶν ἀληθειῶν ὑπάρχει ἀνταπόκρισις ἢ ἀναλογία. Ὅλη ἡ φιλοσοφία εἶνε ζήτησις τῆς ἐνότητος. Ἄχρι τοῦδε, οἱ φιλόσοφοι ὠμολόγησαν ὅτι μόνον ἀτελῆς σύνθεσις ἀντήμειψε τὰς προσπαθείας των. Ὁ Σπένσερ, ὡς φαίνεται, ἀξιοῖ ὅτι ἐπέτυχεν ἐντελῶς εἰς τὰς ζητήσεις του... Δι' αὐτοῦ, εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ Μέγα Αἰνίγμα ἀνεκαλύφθη καὶ ἐφανέρωθη εἰς τὸν προνομιοῦχον τοῦτον ΙΘ' αἰῶνα, εἰς τὰς πέντε χιλιάδας τόσας, πυκνὰ τυπωμένας σελίδας τῶν τόμων του.»

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓῆΝ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ

Ὁ Ἴρλανδὸς Ὁσόλλιβαν, ἐπισκεφθεὶς τελευταῖον τὴν Γῆν τοῦ Πυρός, γράφει: «Βεβαίως εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ὀλίγοι ἄνθρωποι ὑπάρχουσι τόσο βασιανισμένοι καὶ τόσο σκληρῶς ἀπεστερημένοι τῆς ἐλαχίστης ἀνέσεως τοῦ βίου, ὅσον οἱ ἄθλιοι αὐτοὶ κάτοικοι τῆς Γῆς τοῦ Πυρός.»

Εὐτυχῶς εἶνε τόσο ὀλίγοι. Ὁλος ὁ ἀριθμὸς τῶν Πυρογεωτῶν λέγεται ὅτι εἶνε περὶ τοὺς τετρακισχιλίους· καὶ ἂν ἡ ἔκθεσις τοῦ Ὁσόλλιβαν δὲν εἶνε ὑπερβολικὴ, ἐλπίζεται ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ εὐρεθῆ φιλόανθρωπός τις ἐπιστήμων ὅστις νὰ ἐπιβιβασθῆ ἀπὸ τῆς στερεᾶς καὶ νὰ αἰσθανθῆ τὸν ἑαυτὸν του δικαιολογημένον ὅπως ἀποσβέση ἀλύπως τὴν ζωὴν τοῦ συνόλου αὐτῶν. Ἡ χώρα των, ἐσχατιὰ μιᾶς ἡπείρου, κερωρισμένη ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ τῆς θαλάσσης, δὲν εἶνε κατάλληλος πρὸς κατοικίαν ἀνθρώπων. Οἱ Φουεγιανοὶ ἢ Πυρογεῶται εἶνε φρικῶδες, ἄσχημοι, προγᾶστορες νάνοι. Οἱ ἄνδρες δὲν ὑπερβαίνουσι ἀνάστημα πέντε ποδῶν καὶ δύο δακτύλων, τὰ μέλη των εἶνε βραχέα, ἀλλ' οἱ στόμαχοί των εἶνε δυσαναλόγου μεγέθους. Καὶ τὰ βρέφη γεννῶνται προγᾶστορα. Εἶνε γενικῶς κυρτοὶ ἕνεκα τῆς ἐξέως τοῦ νὰ συνοκλάζωσι παρὰ τὸ πῦρ, καὶ ἡ αὐτὴ ἐξὶς τοὺς κάμνει νὰ ἔχωσι θολὰ ὄμματα. Ὁ περὶ τῆς τροφῆς ἀγῶν εἶνε σφοδρότατος, καὶ κάποτε, ὅταν ἡ τροφή λείπη, λαμβάνουσι τὴν γε-

ροντοτέραν γυναίκα τῆς φυλῆς των, τὴν πνίγουσιν εἰς τοὺς καπνοὺς τῶν ἐκ χλωρῶν ξύλων πυρῶν, καὶ οἱ φονεῖς διαμοιράζονται πρὸς ἀλλήλους τὰς σάρκας τῆς. Εἶνε μᾶλλον γῆ τοῦ πάγου ἢ γῆ τοῦ πυρός· ἀλλ' ἔλαβε τὸ ὄνομα μόνον διότι οἱ Φουεγιανοὶ δὲν πηγαίνουσι πουθενὰ χωρὶς νὰ λάβωσι πῦρ μαζύ των. Ἀνάπτουσι πυρὰν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοίου, ὅταν πλέωσι μὲ τὰς λέμβους των, πλησίον τῆς ὁποίας διέρχονται μέγα μέρος τοῦ καιροῦ των, καθήμενοι τόσον πολὺ ὥστε τὰ σκέλη των συμπτυσσόμενα σμικρύνονται. Τὰ σώματά των κασσιτεροῦνται οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ πάχους, ὡς τὰ σώματα τῶν φαλαινῶν ἀπὸ τὸ λίπος, ἐξ οὗ παράγεται τὸ φαλαινέλαιον. Καίτοι προσκολλημένοι εἰς τὸ πῦρ, ὀλίγα ἐνδύματα φοροῦσι. Ἐχουσι μικρὸν μκνδύαν ἐκ δέρματος κήτους περὶ τὸ στῆθος, φθάνοντα μόνον ἐν μέρει καὶ εἰς τὰς ὠμοπλάτας. Καὶ πάλιν αὐτὴ ἢ ἀνεπαρκῆς ἐνδυμασία εἶνε μονοπώλιον τῶν ἀνδρῶν. Ὁ κ. Ὁσόλλιθαν λέγει ὅτι πολλάκις εἶδε γυναῖκας νὰ βαδίζωσι σχεδὸν ὀλόγυμοι, ἐνῶ ὁ ἀνεμος ἔπνεε παγερὸς τόσον ὥστε οἱ ὀδόντες τοῦ καλῶς ἐνδεδυμένου εὐρωπαϊοῦ συνεκρούοντο ἀπὸ τὸ ψῦχος.

« Μιᾶ τῶν ἡμερῶν, παρὰ τὸν λιμένα Λόμας, εἶδα ἐλεεινὸν θέαμα οἷον μόλις δύναται τις νὰ φαντασθῆ. Γυνή τις, σχεδὸν γυμνή, ἐκωπηλάτει ἐπὶ λέμβου καὶ προσεπάθει νὰ σκεπάσῃ μὲ τὸ ἴδιον σῶμά της ἀπὸ τῆς χιόνος, ἣτις ἔπιπτεν εἰς πυκνὰς νιφάδας, τὸ γυμνὸν σῶμα τοῦ βρέφους της, ἐνῶ ὁ κύριος καὶ ἀφέντης της, περιτυλιγμένος μὲ δερμάτινον φόρεμα, ἐκάθητο θερμαινόμενος παρὰ τὸ ἀναμμένον ἐντὸς τῆς λέμβου πῦρ. Παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ὡς μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀγρίων φυλῶν, ἐπικρατεῖ ἡ πολυγαμία, καὶ αἱ γυναῖκες θεωροῦνται δοῦλαι τῶν συζύγων των, ὀκνηρῶν εἰς τὸ ἄκρον. Αἱ γυναῖκες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν, εἰς τὴν οἰκοδομικὴν καὶ εἰς τὴν κωπηλασίαν.»

Τὸ μόνον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀξίον προσοχῆς ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀγρίων τούτων βαρβάρων, εἶνε ἡ γλῶσσά των. Τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀλφάβητα εἶνε ἀνεπαρκῆ ὅπως παραστήσωσι τοὺς διαφόρους φθόγγους. Ὅταν μάθῃ τις ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἔχει ὑπὲρ τὰ εἰκοσιπέντε φωνήεντα, τοῦτο εἶνε περιπλέον λόγος διὰ νὰ χαρῆ τις ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ταχείας ἐξολοθρεύσεως τῆς φυλῆς.

Η ΜΑΓΕΙΑ

ΕΙΣ

ΤΟΥΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΥΠΟ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΧΑΡΤ

Εἰς τὰς παρόδους τῆς ἐπιστήμης, ὡς ἐπὶ τῶν σκηνῶν τοῦ θεάτρου καὶ εἰς τὰς σελίδας τῆς μυθοπλαστίας, καινοὶ τρόποι εὐρίσκονται συχνὰ λίαν συντελεστικοὶ πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Καθ' ἃ ἔλεγεν ἀρχαῖος συγγραφεὺς, «ἔστι καὶ περὶ τῶν παλαιῶν καινῶς εἰπεῖν.» Ἄλλ' εἶνε πάντοτε δυσάρεστον εἰς τοὺς θηρεύοντας ἀληθῆ τινα νεωτερισμὸν, τὸ νὰ εὐρίσκωσιν ἀντ' αὐτοῦ τετριμμένον τεμάχιον ἀρχαιότητος, καίτοι ἐστιλπνωμένον, κεκοσμημένον καὶ ἠλειμμένον μὲ νέον χρῶμα· καὶ δὲν εἶνε παρήγορον, οὐδ' εἰς τὸν ἔραστὴν τοῦ δράματος καὶ τῆς μυθοποιίας, νὰ φιλοδωρῆται μὲ παλαιοὺς τετριμμένους χαρακτῆρας, μετμηφισμένους ὑπὸ νέα ὀνόματα, μὲ φανταστικὰς ἀμφιέσεις καὶ μὲ νεωτερικοὺς τρόπους, ἔστω εὐφρεῖς καὶ ἐκπληκτικούς.

Οἱ νεώτεροι ἀθηναῖζοντες, οἵτινες περικοσμοῦσιν ἑαυτοὺς μὲ τὸν τίτλον τῶν ψυχικῶν ἔρευνητῶν, ἐκάλουν ἡμᾶς ἀπὸ τινος εἰς τὴν ἔρευναν νέων, ὡς ἔπειθον ἡμᾶς, πορισμάτων ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς νοητικῆς φιλοσοφίας. Νέος ὀρίζων διηνοίγετο πρὸ ἡμῶν· μέθοδοι ἀνακοινώσεως τῶν νοημάτων περιεγράφοντο αἰτινες ἐμμηδένιζον τὴν ἀπόστασιν, αἰτινες ἀπήλλαττον τινὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ λόγου ἢ τῆς χειρονομίας, τῆς γεύσεως, τῆς ὀράσεως καὶ τῆς ὀσφρήσεως. Ἡ αἰσθησις, μᾶς ἔλεγον, δύναται νὰ μετα-

βιδάζηται ἄνευ ὕλικῆς ἐκφράσεως· αἱ ἐντυπώσεις τῶν φρενῶν δύνανται νὰ ἀποστέλλωνται τῇ ἀνεκφράστῳ δυνάμει τῆς βουλήσεως· ὁ χαρακτήρ δύνανται νὰ μεταφέρηται διὰ λεπτῶν καὶ ἀοράτων ὀχητῶν πρὸς ἐκεῖνους ὧν τὸ θάρρος θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἐνισχύσεως ἢ ὧν τὸ αὐτεξούσιον θὰ ἔχρηζεν ὑποστηρίξεως. "Ολα ταῦτα ὑπεδεικνύοντο μετὰ τινος πεποιοῦσσεως, καὶ μετ' ἐπιμελοῦς καὶ μεμετρημένης προσεγγίσεως εἰς μεθόδους λογικῆς ἐρεῦνης, ὑπὸ τινων Ἀγγλων παρατηρητῶν, ὧν ἡ ἀρμοδιότης περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ περὶ τινὰ τμήματα φυσικῶν ἐρευνῶν ἔτεινε νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην. Ἄλλ' ὁμολογητέον ὅτι τὰ ἐξαγόμενα τὰ ὁποῖα ἐπέτυχον, καὶ αἱ λίαν στοιχειώδεις ἀποδείξεις ἅς ἐξήγαγον ἐν Ἀγγλίᾳ, πόρρω ἀπέειχον τοῦ νὰ πείσωσιν ἄλλον τινὰ ἢ τοὺς μεμνημένους ἐκλεκτοὺς καὶ ἰδανιστὰς ὅτι ὑπάρχει τι τὸ οὐσιῶδες εἰς τοὺς ὄρους τῶν συλλογισμῶν των ἢ εἰς τὰ συμπεράσματα. Ἀπὸ ἐνός ἢ δύο ἐτῶν ἐντοσοῦτῳ ἢ κοινῇ προσοχῇ ἐστράφη εἰς σειρὰν τινὰ φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἐβεβαιουτο σοβαρῶς ὅτι παρεῖχον θετικὰ τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως ποικίλων προτερημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ θαυμασιῶν δυνάμεων νοητικῆς ἐνεργείας, αἵτινες ἀπεδείκνυον πράγματὰ τινὰ ἐκ τῶν θαυμάτων, ὅσα ἐπηγγέλλετο ἡ νέα ψυχολογία.

Ἡ Γαλλία εἶνε καὶ σήμερον, ὡς ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι, ὁ ἐκλεκτός τόπος τοῦ θαύματος. Φαίνεται ὅτι ὑπάρχει κάτι τι ἐν τῇ ἰδιοσυγκρασίᾳ τῆς λατινικῆς φυλῆς τὸ βοηθοῦν μεγάλως εἰς νευρωτικὴν ἀταξίαν, εἰς ὑστερικὴν ἔξαψιν, καὶ εἰς παραγωγὴν ἐκπληκτικῶν δειγμάτων διανοητικῆς ἐκκεντρικότητος. Οὐδέποτε ἐωρτάσαμεν ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς μέσους αἰῶνας, τοὺς δαιμονισμένους μας, τὰς ὀρχομένους ὑστερικές μας καὶ τὰς διὰ θαυμάτων θεραπείας μας. Οὐδὲν ἔχομεν ἐφ' ἑαυτῶν τῶν ἀρχαίων ἱστορημάτων τοῦ Ἀγ. Μεδάρδου καὶ τοῦ Πόρ Ροαγιαλ, ἢ τῶν νεωτέρων προσκυνήσεων τοῦ Λούρδου. Ἄλλ' ἐὰν οἱ νεώτεροι ὑπνωτισταί, ψυχισταί καὶ θαυμάσιοι ἰατῆρες ἐξακολουθήσωσιν, ἐν τῇ πλήρει ἐλευθερίᾳ ἣν ἀνέπτυσαν ἐσχάτως, νὰ ζετρελλαινῶσι τὰ ἀνθρώπινα πνεύματα μὲ τὰς μωρίας τοῦ νέου ὑπνωτισμοῦ, τῆς βαθείας ὑπνώσεως, τοῦ νέου μεσμερισμοῦ, τοῦ μαγνητισμοῦ τῶν ὑπνωτικῶν, τῆς ἐξωτερικεύσεως τῆς αἰσθήσεως, τὰς ὁποίας τόσοσιν πανηγυρικῶς διαδίδουσι καὶ τόσοσιν διαχυτικῶς περιγράφουσι εἰς τὰς σελίδας τῶν κορυφαίων ἐφημεριδῶν καὶ περιοδικῶν μας, δυνατὸν ἀκόμη νὰ ἴδωμεν ἐνταῦθα ἄφθονον συγχομιδὴν φρενολογικῶς ἀτάκτων καὶ παθολογικῶν πλασμάτων, οἷα δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τινων ἐτῶν νὰ ἐπιδεικνύηται ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ· δυνατὸν

ἐπίσης νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν σοβαρωτέραν φιλολογίαν μας δηλητηριαζομένην διὰ τῆς κακῆς ταύτης ἐπηρείας, καθὼς ἤρχισεν ἤδη νὰ πάσχη τοῦτο ἡ μυθιστορικὴ καὶ δραματικὴ φιλολογία μας. Ἐξ ὅσων ἀκούω καὶ μανθάνω περὶ τῶν ἐπιδράσεων τὰς ὁποίας τὰ ψευδῆ ταῦτα φαινόμενα, τὰ ἐπικίνδυνα ταῦτα τεχνάσματα, καὶ ἡ ἄσκησις τῆς διανοητικῆς ὑποβολῆς εἰς ἄλλην θέλησιν, ἐξασκοῦσιν ἤδη ἐπὶ τινων κυριῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐπὶ τινων δοκίμων συγγραφέων, φαίνεται ὅτι εἶνε καιρὸς νὰ γείνη ἀκεραία ἔκθεσις περὶ τῆς πλάνης καὶ τῆς αὐταπάτης αἵτινες ὑποκρύπτονται εἰς τὰς τοιαύτας ἐκτελέσεις. Τινὲς τούτων παρεστάθησαν ἐνώπιον ἐξόχων Ἀγγλων δημοσιογράφων κατὰ τὰς εἰς Παρισίους ἐπισκέψεις των, καὶ περιεγράφησαν καλῇ τῇ πίστει ὑπ' αὐτῶν, μετ' οὐ μικρᾶς συγγραφικῆς δυνάμεως καὶ πολλῶν καίτοι ἀτελῶν λεπτομερειῶν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῶν μεγάλων ἀγγλικῶν ἐφημεριδῶν. Αἱ ζωνηρόταται περιγραφαὶ τῆς νεωτέρας ἀναπτύξεως τῶν νέων δεισιδαιμονιῶν ἐδημοσιεῦθησαν ἐν σειρᾷ ἄρθρων τῆς Π ε λ λ Μ ε λ λ Γ κ α ζ ε τ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, καὶ εἰς τοὺς Κ α ι ρ ο ὺ σ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου, καὶ ἀρχομένου τοῦ νέου ἔτους.

Ἐκ τούτων ἐπίεσθη ν' ἀφιερῶσω ἐν δεκαπενθήμερον, λήγοντος τοῦ ἔτους, εἰς ἐξέτασιν τῶν περιγραφομένων γεγονότων καὶ τῶν παραγομένων φαινομένων, καὶ εἰς προσπάθειάν τινὰ ὅπως εὐρῶ πῶς ταῦτα παράγονται καὶ, ὅπερ πάντοτε εἶνε σπουδαῖον εἰς ἐξέτασιν τοῦ εἶδους τούτου, παρὰ ποίοις ἀνθρώποις συμβαίνουσι ταῦτα. Τὸ δὲ πόρισμα τῶν ἐρευνῶν μου τούτων ὑπῆρξεν, ὡς ἔγραψα διὰ βραχέων εἰς τὰς στήλας τῶν «Καιρῶν», ὅτι εὐρον ὅλην τὴν σειρὰν τῶν ἐκτελέσεων τούτων βασιζομένην ἐπὶ δόλου, καὶ ὅτι ἐπέτυχον ν' ἀναπαραγάγῃ τὰ αὐτὰ φαινόμενα χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶ λαθραῖα μέσα ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶ νέας δυνάμεις τοῦ πνεύματος ἢ τοῦ σώματος. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἔτυχε καλῆς ὑποδοχῆς πλησίον προσώπων, τῶν ὁποίων τὴν γνώμην ἐκτιμῶ, καὶ πλησίον τινῶν ὑφ' ὧν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄρθρα εἶχον ἀναγνωσθῆ, μετὰ δυσμενείας καὶ δυσφορίας. Μὲ προτρέπουσι δὲ νὰ μὴ χάσω καιρὸν ὅπως σαρώσω τὰ ἐρείπια ταῦτα τῆς δεισιδαιμονίας, τὰ ὁποῖα αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα ἔτεινον νὰ ἀνακτίσωσιν εἰς μέγαρον δῆθεν ἀρχαιοπρεπές! Τοῦτο θὰ προσπαθῶ νὰ πράξω ἐκθέτων ἐν τινι λεπτομερείᾳ ἀκριβῶς τί πρᾶγμα εἶνε αἱ ἐκτελέσεις αἱ γινόμεναι εἰς τὸ νοσοκομεῖον «Σαριτὲ», καὶ ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῶν τὸ γόητρον τῆς ψευδοῦς ἐπιστήμης, ἣτις τὰς ἔκαμεν ἐκυστικὰς καὶ εὐυπολήπτους, καὶ ἐπεσκότισε κατὰ τι τὸ νόθον τοῦ χαρα-

κτῆρός των. Τὸ ἔργον τῆς ἐπιδείξεως τῶν θαυμάτων τοῦ νέου ὑπνωτισμοῦ δὲν ἔπαυσεν ἤδη ἀπὸ δεκαετίας, μετὰ χειρίστων αποτελεσμάτων. Ἦκμασε δὲ μάλιστα εἰς τὰς ἐκτελέσεις ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν τοῦ δόκτωρος Λουῆ ὑπὸ τὴν σκέπην ἐνὸς τῶν μεγίστων καὶ ιστορικωτάτων νοσοκομείων τῶν Παρισίων. Τὸ νοσοκομεῖον τῆς Χριστιανικῆς Ἀγάπης (la Charité) εἶνε νοσοκομεῖον μὲ μεγάλας παραδόσεις, τιμηθὲν ἀπὸ μεγάλα ὀνόματα, καὶ εἶνε εἰσέτι ἔδρα ὑγιῶς καὶ ὀρθῆς κλινικῆς διδασκαλίας ὑπὸ συλλόγου καθηγητῶν οἵτινες, εἶμαι θέβαιος, θὰ αἰσθάνωνται προσβαλλομένην τὴν ἀξιοπρέπειάν των, βλέποντες τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ἰδρύματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουσι γινόμενον οὕτω γνωστὸν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐπὶ συναφεῖα πρὸς ἐνεργείας καὶ μεθόδους, πρὸς ἃς λίαν δυσμενῶς διακρίνεται.

Ἐν πρώτοις ἐπαρουσιάσθησαν δύο ἀσθενεῖς, περὶ ὧν πρέπει νὰ γείνη λόγος, διότι εἶνε καὶ ὑπῆρξαν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰ κυριώτερα ὑποκείμενα ἐπιδείξεως εἰς τὸ «Σαριτέ.» Ὁ εἰς τούτων εἶνε ἄνθρωπος τις ὀνόματι Μερβέλ, δυστυχεῖς πλάσμα τοῦ ὁποίου τὴν κλινικὴν ἱστορίαν ὑπεσχήθη νὰ μοι δώσῃ ὁ δόκτωρ Λουῆς, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου διὰ βραχέων δύναται νὰ ῥηθῆ ὅτι ὑπῆρξεν ἰσοθίως ἄθλιος ὑστερικός, ὑποκείμενος εἰς παροξυσμούς, εἰς ὑπνοβασίας καὶ καταληψίας. Διῆλθεν ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἄκρας νευρικῆς ἀταξίας. Ἐὰν τὸν ἄφηναν ἡσυχον, ὡς θὰ ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ τὸν ἐθεράπευον μὲ τονικά, μὲ ψυχρὸν ὕδωρ, ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, καὶ μὲ ἀγροτικὴν ἐργασίαν, θὰ ἔζη ὑγιέστερον βίον. Τώρα εἶνε ἄθλιον ἀντικείμενον, χρησιμεῖον εἰς ὅλα τὰ τεχνάσματα καὶ τὰ πειράματα τῶν ὑπνωτιστῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀπεδείχθησαν φαινόμενα τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο πράγματι νὰ εἶνε θαύματα ἂν δὲν ἦσαν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἀπάτη καὶ δόλος. Θὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ σειρὰν τινὰ τῶν ἐκτελέσεων τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὡς μοι ἐπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Λουῆ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων, καὶ εἶτα θὰ προσθέσω τινὰς τῶν ἐκτελέσεων ἄλλων ἀσθενῶν καὶ ὑποκειμένων τοῦ δόκτορος Λουῆ, οἵτινες ἔχουν διαφορὸς ιδιότητος καὶ ποιικιλίας ἐνεργείας. Ὁ ἄνθρωπος εἰσήχθη ἀπὸ τοῦ προθαλάμου καὶ ἐκαθέσθη ἐπὶ τινος ἔδρας· δάκτυλος ὑψωθείς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἤρκεσε νὰ τὸν βυθίσῃ εἰς ὕπνον, ὅστις δὲν ἦτο προσποίητος, καὶ εἶνε κοινότατος παρ' ἀνθρώπῳ ὑποβαλλομένῳ εἰς παρομοίας μεταχειρίσεις. Εἶτα ὑψώθησαν τὰ βλέφαρά του, καὶ μικρὰ τις ἐκτελέσεις ἐγένετο, ἧτις περιγράφεται ἐν τῷ προγράμματι τῶν Κλινικῶν Μαθημάτων τοῦ δόκτωρος Λουῆ ὡς «ἡ σύλληψις τοῦ βλέμματος.»

Δάκτυλος τις ὑψοῦται πρὸ αὐτοῦ· προσβλέπει αὐτὸν, ἀνορθοῦται διὰ μιᾶς, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ ὡς νὰ εἶνε γοητευμένος κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ θαλάμου. Τοῦτο εἶνε κοινότατη παράστασις καὶ ὕψωσις τῆς αὐλαίας, οὕτως εἰπεῖν. Ἐπαναφέρεται εἰς τὴν ἔδραν του, καὶ τότε ἀρχίζει ἡ δευτέρα ἐκτελέσις. Τῷ δεικνύουσι μαγνητικὴν ῥάβδον, καὶ ἐνταῦθα ἀρχεται ἡ ἀληθῆς σκηνικὴ παράστασις, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς τῶν μεσομερικῶν τούτων ἐκτελέσεων, μετὰ τῆς ἀπαραιτήτου εἰσαγωγῆς τῆς συσκευῆς τοῦ μαγνητισμοῦ. Τότε βλέπει ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πόλου τοῦ μαγνήτου ἐξερχομένης κυανᾶς φλόγας καὶ χαίρει ἐπ' αὐταῖς, καὶ θωπεύει τὴν ῥάβδον ὡς τὸ παιδίον τὸ ἄθυρμα· τὴν ἀκολουθεῖ καθ' ὅλον τὸν χώρον, καὶ ὅταν ὁ ἀντίθετος πόλος τοῦ μαγνήτου παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν, φρίκη τὸν καταλαμβάνει πρὸς τὰς ἐρυθρὰς φλόγας τὰς ἐξερχομένας ἀπ' αὐτοῦ, καὶ δεικνύει φόβον καὶ ἀηδίαν. Ἄπειροι εἶνε αἱ ποικιλίαι τοῦ θαύματος τούτου. Οὕτω καὶ φωτογραφία τις τῶν πόλων τοῦ μαγνήτου ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅσον παλαιὰ καὶ ἂν εἶνε ἡ φωτογραφία. Ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ δόκτωρος Λουῆ βλέπει ἔνθεν μὲν ἐρυθρὰς φλόγας ἐκπεμπομένας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν μυκτῆρων, ἔνθεν δὲ κυανᾶς φλόγας, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι συμπίπτει μὲ τὸν διασμὸν τῶν νευροκέντρων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ μὲ τὴν ἀντίθετον πολικότητα τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σώματος—παιδαριώδεις συμπερασμοί, οἵτινες φέρουσι κατάφωρον τὴν ἀμάθειαν καὶ μωροπιστίαν, ἀλλ' οἵτινες ὑποτίθεται ὅτι προσλαμβάνουσιν ἰσχὺν τεκμηρίων ἀπὸ τῆς ὀραματικῆς ταύτης ἀντιλήψεως τοῦ ἀτόμου τούτου καὶ ἄλλων ἐκτελεστῶν τῆς αὐτῆς σχολῆς. Διότι τὰ ὑποκείμενα ταῦτα ταχέως μαθάνουσι πῶς νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι βλέπουσι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· καὶ ὁ συνταγματάρχης Ῥοσᾶς δ' Αἰγλὸν, διευθυντῆς τοῦ Πολυτεχνικοῦ Σχολείου τῶν Παρισίων, τὸν ὁποῖον εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ παρουσιάσῃ ὁ δόκτωρ Λουῆς, ἔχει ὑποκείμενα τὰ ὁποῖα ἔκαμαν δι' αὐτὸν ἀξίαν λόγου σειρὰν εἰκόνων δεικνυουσῶν τὰς φλόγας ταύτας ὑψομένας περὶ τοὺς μαγνήτας, περιβαλλούσας κρυστάλλους καὶ διακτινοῦσας τοὺς χαρακτῆρας ἑαυτοῦ τε καὶ ἄλλων. Εἰς τῶν ἀσθενῶν μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μοῦ παραστήσῃ τὴν εἰκόνα μου μεθ' ὅλων τῶν μαγνητικῶν παρεπομένων της. Εἰς τὴν ἐξημμένην ὀραματικὴν ἀντίληψιν τῶν κυριῶν καὶ τῶν κυρίων τούτων φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τοῦ προσώπου μου ἐξέρχεται λαμπρὰ κυανῆ φλόξ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἀκοντίζουσι κυανοῦν πῦρ· τὸ δὲ ἕτερον μέρος τοῦ προσώπου μου εἶνε ἐπίσης φωτεινὸν μὲ ἐρυθρὰν

φλόγα, ἐνῶ ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ προσώπου μου καὶ κάτω ἀναθρώσκει λαμπρὰ κιτρίνη φλόξ. Ὁ Μερβέλ περιέγραψε τὴν ἐνδιαφερόσανταύτην εἰκόνα, καὶ οἱ ἄλλοι τὴν ἐπεβεβαίωσαν· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἐγένετο ἐν σκέπη τοῦ νοσοκομείου καὶ ὑπὸ ἀσθενοῦς ἐν καταστάσει «φαινής ὑπνοβασίας» καὶ καλῆς πίστεως, ὑποθέτω ὅτι ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ δόλος καὶ ἀπάτη.

Ἐτόλμησα ἐν τούτοις νὰ σκεφθῶ ἄλλως. Τὴν τρίτην φορὰν ἔλαβον μαζὺ μου μαγνήτην, δανεισθέντα μοι ἐκ Λονδίνου ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Ζόνσων, ὅστις εἶχεν ἐντελῶς ἀπομαγνητισθῆ ῥιφθεις εἰς τὸ πῦρ, καὶ πόσον τι χαλυβδίνων βελονῶν εἰς διαφόρους βαθμοὺς μαγνητισμένων, καὶ εὔρον ὅτι αἱ ἐξημῆμεναι αἰσθήσεις τοῦ Μερβέλ ἦσαν ἀνίκανοι νὰ διακρίνωσι μεταξὺ τοῦ ἀδρανοῦς μαγνήτου, τῶν διαφόρων μαγνητισμένων βελονῶν καὶ τοῦ ἀληθοῦς μαγνήτου. Ἔθεσα μάλιστα τὰς βελόνας καὶ τὸν μαγνήτην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Λουῆ, καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ ἐξακριβώσῃ τι ἔβλεπεν ὁ Μερβέλ. Ἀπεκρίνετο πάντοτε εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Λουῆ ὅτι βλέπει τὰ αὐτά. Τότε ἐπρότεινα ταπεινῶς εἰς τὸν δόκτωρα Λουῆν νὰ δοκιμάσῃ πειράματά τινα δι' ἠλεκτρομαγνήτου, ἐφ' οὗ ἠδύνατο κατ' ἀρέσκειαν νὰ προσθήσῃ ἢ ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ρεῦμα καὶ νὰ ἐξελέγξῃ ὁ ἴδιος ἂν ὁ ἀσθενὴς ἀντελαμβάνετο πράγματι ἢ ὄχι· ὅ,τι περιέγραφεν. Ἐλαβον τὸ θάρρος νὰ ἐπαναλάβω τὴν αὐτὴν ὑπόμνησιν καὶ ὅταν ὁ Μερβέλ περιέγραφε τὰ πολύχροα φῶτα, τὰ ὅποια ἔβλεπε περὶ τοὺς πόλους φαρικῆς μηχανῆς. Αἱ προτάσεις μου ἐν τούτοις δὲν ἔτυχον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς· καὶ ὁ δόκτωρ Λουῆς παρετήρησεν ὅτι πρέπει νὰ εἶνε ἐλεύθερος νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του καθ' ὃν αὐτὸς γινώσκει τρόπον. Εἰς τὰς συνεδριάσεις ταύτας ἦσαν παρόντες ὁ δόκτωρ Σαζοῦ, ὁ δόκτωρ Λουτῶ, ὁ κ. Κρεμιέρ ἐκ Πετροπόλεως, καὶ ἄλλοι.

Ὅπως περὶ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λόγου, πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι ἐμελέτησα ἄλλεπάλληλα τρία ἄλλα ὑποκείμενα ἐπιδείξεως, τὰ ὅποια ὁ δόκτωρ Λουῆς παρουσίασεν εἰς τοὺς ἀκροατὰς του, καὶ ἔτι ἀποφασιστικώτερον ἔδοκίμασα τὰς δῆθεν δυνάμεις των ὅπως διακρίνωσι φλόγας ἀναθρωσκούσας ἀπὸ τῶν πόλων τοῦ μαγνήτου. Τὰ ὑποκείμενα ταῦτα ἦσαν γυναικίον τι καλούμενον Ἰωάννα, τελεία ἀπατεῶν καὶ ἡ διαπρεπεστέρα καὶ πολυχρηστοτέρα τῶν ὑπηκόων τοῦ δόκτωρος, ἡ εἰκὼν τῆς ὁποίας δὲν παύει νὰ κοσμῇ τὰς σελίδας τῶν δημοσιευμάτων του, καὶ ἤτις ὀνομάζει ἑαυτὴν «πρῶτον ὑποκείμενον»· ἕτερον γυναικίον ὀνόματι Κλαρίση, αἱ θαυμάσιαι δυνάμεις τῆς ὁποίας συχνὰ ἐπίσης περιγράφον-

ται εἰς τὰ οἰκεία περιοδικά· καὶ μία νεωστὶ εἰσαχθεῖσα ἀσθενὴς, Μαργαρίτα καλουμένη. Ἐδοκίμασα τὰ ὑποκείμενα ταῦτα ἐπανειλημμένως, πότε ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν προμνημονευθέντων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν, πότε ἐνώπιον τοῦ δόκτωρος Ὀλιβιέ, τοῦ δόκτωρος Μερὶς καὶ ἄλλων οὓς περιττὸν νὰ ὀνομάσω. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ὁ Μερβέλ, εἴτε κοιμιζόμενος ὑπὸ τοῦ Λουῆ, εἴτε ὑπ' ἐμοῦ, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀρχιφύλακος, οὐδέποτε ἦτο πράγματι κοιμισμένος εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀντιλαμβάνεται προφορικὰς καὶ ὄραματικὰς ὑποβολὰς, καὶ ὅτι ἡ ὑστερικὴ ἢ ὑπνωτικὴ νάρκωσις του δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐκτελῇ μελετημένας ἀπάτας. Ὅποταν ταχέως ἐξετόπισα τὰς μαγνητικὰς φωτογραφίας τοῦ δόκτωρος Λουῆ ἢ ἐμοῦ αὐτοῦ, ἐσφάλῃ περὶ αὐτὰς, ἀλλ' ἅμα ἐνόησε τὸ σφάλμα τὸ διώρθωσε καὶ εἶδεν ὅ,τι ὤφειλε νὰ ἴδῃ. Ἦτο ἀνίκανος νὰ διακρίνῃ ἀδρανὲς τεμάχιον σιδήρου ἀπὸ ἀληθοῦς μαγνήτου, καὶ ἂν δὲν ὠδηγεῖτο ἀπὸ λόγους οἵτινες διέφευγον τοὺς παρεστῶτας ἢ διὰ τῆς ἀποδοχῆς συστηματικῆς μεθόδου εἰς ἣν ἦτο συνειθισμένος, ἔχανε τὰ νερά του. Ἡ Κλαρίση καὶ ἡ Ἰωάννα, ἐν τῇ φαινή ὑπνοβατικῇ καταστάσει των, οὐδέποτε ἐγνώριζον ἂν τὸ ρεῦμα ἦτο ἄνω ἢ κάτω· ἐκτὸς ἂν εἶχον κλειδα διὰ τὰς ἀπαντήσεις ἅς ὤφειλον νὰ δίδωσιν, ἀπετύγχανον οἰκτρῶς. Ἐβλεπον ἀπειρομεγέθεις φλόγας ἐξερχομένας ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ μαγνήτου τὸν ὁποῖον μετεχειριζόμεν. Ὅταν ἔλεγα εἰς τὸν βοηθὸν νὰ θέσῃ ἐπάνω τὸ ρεῦμα, οὗτος, ἐνεργῶν κατὰ τὰς προτέρας ὀδηγίας μου, ἔπραττεν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τοῦ προσταττομένου, κ' ἐκείναι ἐπιπτον πάντοτε εἰς τὴν παγίδα. Τὸ δὲ πάντων παραλογώτατον ἐν τῇ φάσει ταύτῃ τῆς ἐκτελέσεως ἦτο τὸ περίφημον δεῖγμα ἐφ' ᾧ ἡ «κλινικὴ» αὕτη ἔγεινε περίφημος, τὸ καλούμενον «τὸ μαγνητικὸν κράνος,» μὲ τὰς θεραπευτικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιδράσεις του. «Εἰς τοῦτο τὸ μαγνητικὸν κράνος, ἔλεγεν ὁ δόκτωρ Λουῆς (ὀμιλῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑπνοβάτου ἀσθενοῦς του, ὅστις ὑπετίθετο ὅτι δὲν ἤκουν,) εἶνε ἀποταμιευμένοι αἱ σκέψεις καὶ οἱ διανοητικοὶ χαρακτήρες ἐνὸς ἀτόμου τὸ ὁποῖον ἐπασχεν ἀπὸ μελαγχολίαν καὶ ἀπὸ φρεναπάτην καταδιώξεως. Τώρα θὰ τὸ ἐπιθέσω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μερβέλ, καὶ θὰ ἰδῆτε τί θὰ ἐπακολουθήσῃ.» Τότε ὁ Μερβέλ ἐδείκνυε δραματικὰ σημεῖα τῆς φρεναπάτης τῆς καταδιώξεως, πάσχων κατὰ τὸ φαινόμενον μέγαν πόνον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ναὶ μὲν ἐξετελεῖτο τόσον ἐπιτηδείως, ὥστε νὰ μὴ εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν προσποίησης, ἀλλὰ παρεῖχε καλὸν παράδειγμα τῆς μίξεως τῆς ὑστερικῆς προθυμίας πρὸς ἀποδοχὴν πάσης ὑποβολῆς μετ' ἀπεριορίστου δυνάμεως τοῦ ἀπατᾶν·

διότι τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει καθ' ἣν ἰσχυρίζετο ὅτι ἔβλεπεν ἐρυθρὰς φλόγας καὶ κυανᾶς φλόγας εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, καθὼς ὑπέθετε τὸν μαγνήτην, ἢ τὰς φωτογραφίας τὰς ὁποίας τῷ ἐδείκνυον, ἢ τὰ ἔντυπα ἢ τὰς βελόνας, ὅτι ἦσαν τοῦ βορείου πόλου ἢ τοῦ νοτίου πόλου. Ἐπανέλαβον τὸ πείραμα, μετὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε ἀποτελεσμάτων. Ὁ δόκτωρ Ὀλιβιέ, διευθυντὴς τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν,» μοὶ γράφει ὅτι ἡ ἔκθεσις ὑπῆρξε πλήρης.

«Δὲν ὑπῆρχεν ἀνταπόκρισις μετὰ τῶν φαινομένων τῶν ἐκδηλωθέντων ὑπὸ τοῦ ὑπνωτισμένου προσώπου καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ρεύματος τοῦ μαγνητισμοῦ, κλ. Ἐπανελάβετε τὰ πειράματα τοῦ δόκτωρος Λουῆ καὶ τοῦ Ροσᾶς, ἀποφυγόντες πᾶσαν ὑποβολὴν ἰκνουσίου ἢ ἀσυνειδήτου, ἱκανὴν νὰ παραβλάψῃ τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἐλάβετε τὴν πρόνοιαν νὰ κρύψητε ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων τῆς δοκιμασίας τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ συνέβαινε τὸ ἀνοίγμα ἢ τὸ κλείσιμον τοῦ ρεύματος τοῦ μαγνήτου.»

Τούτου ἕνεκα, δυνάμεθα, ὅπως δήποτε, ν' ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τῶν θετικῶν πορισμάτων τὰ ὁποία ἐπέτυχον, παρόντων πολλῶν μαρτύρων, τὸ δυνατὸν τοῦ νὰ ἔχη τὸ ἠλεκτρικὸν ἢ μαγνητικὸν ρεῦμα οἰανδήποτε πραγματικὴν σχέσιν μὲ τὰ ἐπιδειχθέντα φαινόμενα, καὶ, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς μεγίστης μερίμνης ἐξαρτᾶται, δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν ἐπίσης καὶ πᾶσαν λανθάνουσαν τῆς ὑποβολῆς ἐπίδρασιν. Ὅσάκις τὰ ὑποκείμενα ἐγνώριζον ὅ,τι ἐπεριμένετο ἀπ' αὐτῶν ἐν τῇ καταστάσει τῆς φαινῆς ἢ ἐξέφρονος ὑπνοβασίας τῶν, τὸ ἔπραττον ἢ τὸ ἔβλεπον, εἴτε ἐγὼ ἐνήργουν εἴτε ὁ Λουῆς εἴτε ὁ βοηθὸς του. Ὅσάκις δὲν ἐγνώριζον, ἐπροσπάθουν νὰ μαντεύσωσι, καὶ μετὰ κωμικῶν ἀποτελεσμάτων. Συνήθως παρῆγον ἀποτελέσματα τὰ ἐναντία ἀκριβῶς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποία ἔπρεπε νὰ παραχθῶσι, ἐὰν τὸ μαγνητικὸν ρεῦμα εἶχεν οἰανδήποτε ὡς παράγον αἴτιον ἐπιρροήν. Τώρα θὰ προβῶ περαιτέρω καὶ θὰ βεβαιώσω ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν οὔτε ὑπάρχει ὁ ἐλάχιστος λόγος ἵνα πιστεύσωμεν ὅτι καὶ οἱ ἰσχυρότατοι μαγνήται εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἐξασκήσωσιν οἰανδήποτε ἐπιρροήν, ὁποῖαν ὁ Λουῆς καὶ ἄλλοι ὑποθέτουσιν ὅτι δύναται νὰ ἐξασκῶσιν ἐπὶ τοῦ ζωικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐπικαίρως δὲ εὗρισκω ἐν τῇ «Ἱατρικῇ Ἐφημερίδι τῆς Νέας Ὑόρκης» τῆς 31 Δεκεμβρίου ἔκθεσιν τῶν πειραμάτων τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Φ. Πήτερσον καὶ τοῦ Α. Ε. Κέννελλυ, διὰ τῶν ἰσχυροτάτων μαγνητῶν τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ἐδισῶνος, τοῦ ὁποίου πρῶτος ἠλεκτριστὴς τυγχάνει ὁ κ. Κέννελλυ. Οὐ μὴ-

νον δὲν παρήχθη ὁρατὸν ἀποτέλεσμα ἐν τῇ πολικίῳσει ἐντὸς τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου τοῦ αἰμοσφαιριδίου τοῦ αἵματος ἢ ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ ἰστοῦ τοῦ ποδὸς τοῦ βατράχου, ἀλλὰ καὶ ὅταν κύων τις ἐτέθη ἐπὶ πέντε ὥρας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μαγνητικοῦ ἐδάφους μὲ μεγίστην ἔντασιν δυνάμεως, ἀπὸ χιλίων μέχρι δισχιλίων βαθμῶν κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον, ὁ κύων οὐδόλως ἔπαθεν ἀλλοίωσιν, καὶ ἦτο λίαν ζωηρὸς ὅταν ἀπηλλάγη. Δημοσιεύεται φωτογραφία τῆς παιδίου καθημένου ἐν κυλίνδρῳ δύο ποδῶν διαμέτρου καὶ ἐπτὰ δακτύλων βάθους, ἐφ' οὗ συγκεντροῦται μαγνητικὸν σύστημα. Τὸ παιδίον οὐδόλως ἐβλάθη. Ἄλλα κατόπιν πειράματα ἐγένοντο εἰσαχθείσης τῆς κεφαλῆς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἰσχυροτάτου ἠλεκτρομαγνήτου δισχιλίων βαθμῶν. Τὸ ρεῦμα ἠδύνατο νὰ στρέφηται ἄνω ἢ κάτω ἄνευ γνώσεως τοῦ ὑποκειμένου. Οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς συνειδήσεως, τῆς αἰσθήσεως, τῆς κυκλοφορίας, τῆς ἀναπνοῆς ἢ τῆς εὐκαμψίας τῶν τενόντων παρατηρήθη. Ὁ πάσχων δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πότε τὸ ρεῦμα ἐστρέφετο ἄνω ἢ κάτω. Τὰ τελευταῖα πειράματα ἐγένοντο δι' ἠλεκτρομαγνήτου ἐφ' οὗ τὸ ρεῦμα ἀνεστράφη 280 φορὰς εἰς ἕν δευτερόλεπτον. Οὐδὲν ἀποτέλεσμα παρατηρήθη ὅταν ἡ κεφαλὴ εἰσήχθη ἐντὸς τοῦ μαγνητικοῦ ρεύματος τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ὀργάνου. Οἱ γράφοντες συμπεραίνουσιν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς δὲν ἐπηρεάζεται σπουδαίως ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους μαγνήτας, οὓς γνωρίζει ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη· ὅτι οὔτε ὁ εὐθύς οὔτε ὁ ἀνάστροφος μαγνητισμὸς ἀσκεῖ ἐπαίσθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ αἵματι σιδήρου, ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας, ἐπὶ τῶν βλεφαρικῶν ἢ πρωτοπλασμικῶν κινήσεων, ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ἢ κινητηρίων νεύρων ἢ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Περιπλέον παρατηροῦσιν ὅτι δυσκολεύονται νὰ ἐννοήσωσι διατί ὁ μαγνητισμὸς φαίνεται νὰ μὴ ἔχη τὴν ἐλαχίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Παρόμοια πειράματα μνημονεύομενα ὑπὸ τοῦ Θόμψωνος καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Πφλύγερς Ἀρχίβ» ἔδωκαν ἀρνητικὰ ἐπίσης ἀποτελέσματα.

Ἐρχομαι τώρα εἰς ἄλλην σειρὰν φαινομένων, τὰ ὁποῖα διάφοροι ἐπιφανεῖς δημοσιογράφοι ἐσημείωσαν ὡς παραδείγματα ἐκεῖνων τὰ ὁποῖα ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Καιρῶν» περιέγραψεν ὡς γνήσια καὶ ἀξιόπιστα φαινόμενα, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυον, ὡς ἔλεγε περαινῶν τὴν περιγραφὴν τοι, ὅτι ὑποβολαὶ καὶ ἐντυπώσεις δύνανται νὰ διαβιβασθῶσιν ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον δι' ἀπλῆς ἐπαφῆς, ὡς καὶ διὰ μεσολαβοῦντος διαστήματος. Ἐπειδὴ ἐπαγγέλλεται ὅτι εἶνε ἀμερόληπτος καὶ προσεκτικὸς παρατηρητὴς, θὰ παραθέσω τὴν ἔκθεσίν του, ἥτις, ὅσον ἀφορᾷ κατα-

φανή τινα συμβάντα, περιγράφει ἀκριβῶς ὅ,τι φαίνεται νὰ συμβαίνει ἐν τῇ ἀλλοκότῳ μωρίᾳ τῇ καλουμένῃ ἡ Κύφωσις, ἣν πολλοὶ τόσον σοβαρῶς περιέγραψαν. Ὁ τίτλος ἐλήφθη ἐκ τῶν ἐθίμων τοῦ μεσαιῶνος, ὅποτε οἱ μάγοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ὡς νῦν οἱ μάγοι τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς, ἐξήσκουν τὴν μαγικὴν δυνάμιν των ἐπὶ κηρίνης εἰκόνας, ἣτις, πεπρoικισμένη ὡς εἰκὸς μὲ μυστικὴν σχέσιν πρὸς ἀνθρώπινον πλάσμα, ἐκακοῦτο, ἐθασανίζετο, ἠκρωτηριάζετο ἢ κατεστρέφετο μὲ ἀντίστοιχα ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς ἀτόμου πρὸς ὁμοίωσιν τοῦ ὁποίου εἶχε κατασκευασθῆ. Ἴδου τὸ νεώτερον συμπλήρωμα τοῦ νέου μεσημερισμοῦ, περὶ οὗ ὁ νεώτερος ἱστοριογράφος, ὃν ἐμνημόνευσα, δίδει τὴν ἐπομένην περιγραφὴν:

«Μένει ἐν τούτοις ἐν σύστημα προσφάτων πειραμάτων, τὰ ὅποια, διὰ τὸ καινὸν καὶ ἐκπληκτικὸν τοῦ πράγματος, εἶνε ἄξια ἰδιαζούσης προσοχῆς. Ἐννοῶ τὴν μεταβίβασιν τῆς αἰσθητικότητος ἀπὸ ὑπνωτικοῦ ὑποκειμένου εἰς ἄψυχα ἀντικείμενα. Ἡτύχησα ἐσχάτως νὰ παρευρεθῶ εἰς τινα τῶν πειραμάτων τούτων, καὶ θὰ περιγράψω ὅ,τι εἶδον. Δὲν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Λουῆ, ἀλλ' ὑπὸ τινος φιλοτέχνου, ὅστις παρίσταται εἰς τὴν κλινικὴν του. Οὗτος ἔλαβε βαναύσως εἰργασμένον ὁμοίωμα ἀνθρωπίνης μορφῆς καὶ δι' αὐτοῦ ἐξετέλεσε δοκιμὰς ἐπὶ τινος ὑστερικῆς καὶ λίαν εὐαίσθητου ἀσθενοῦς τοῦ νοσοκομείου. Αὕτη ἐποποθετήθη ἐπὶ θρονίδος καὶ ὑπνωτίσθη, κ' ἐκεῖνος ἐκάθισεν ἀπέναντί της, ἐν στενῇ ἐπαφῇ, μὲ τοὺς πόδας των ἐγγίζοντας ἀλλήλους καὶ τὰς χεῖράς της ἐπὶ τῶν γονάτων του. Μετὰ τινος προκαταρκτικὰς κινήσεις, ἐπαρουσίασε τὸ ἄγαλμα καὶ ἐκράτησεν αὐτὸ ἐνώπιόν της, βεβαίως διὰ νὰ ἐμπλησθῆ μαγνητισμοῦ, διότι τὰ πειράματα ταῦτα βασίζονται ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς θεωρίας. Τότε τὸ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς ὀψείως της καὶ τὸ ἐκέντησε διὰ τῶν ὀνύχων. Αὕτη πότε ἐφαίνετο ὅτι αἰσθάνεται τὸ νύγμα καὶ πότε ὄχι. Τότε τὸ ἔφερεν εἰς θέσιν ὅπου ἐκεῖνη ἠδύνατο νὰ τὸ βλέπῃ, καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἐκείνη ἐπόνεσε δριμύως ὁσάκις αὐτὸς ἔνυττε τὸ ἄγαλματιον, καὶ εἰς τὸ μέρος ὅπου τὸ ἔνυττε, ἂν καὶ δὲν προσέβλεπεν ἐκεῖνη εἰς αὐτὸ οὐδ' ἐφαίνετο νὰ τὸ παρατηρῆ. Μάλιστα ὅταν ἔνυξε τὸ πέλμα τοῦ ποδός, ἐκείνη ἐπόνεσεν ἀλγεῖν ὅττα. Εἶτα τὸ ἄγαλματιον ἐτέθη κατὰ μέρος, ἔξω τῆς ὀψείως τῆς τε νεάνιδος καὶ τοῦ ἐνεργητοῦ, ἐνῶ τρίτος τις ἐπέθετε τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἐνεργητοῦ, τὴν δ' ἐτέραν ἐπὶ τοῦ ἄγαλματιοῦ. Ἡμῖν εἰς τοιαύτην θέσιν ὡστε νὰ τοὺς βλέπω ὅλους, καὶ ὅταν ὁ δεύ-

τερος ἀνὴρ ἔψαυε τὸ ἄγαλματιον, ἡ κόρη τὸ ἠσθάνετο. Ὑστερον τῆς εἶπαν ὅτι, ἅμα ἐξυπνήσῃ, νὰ αἰσθανθῆ τὰ ἴδια, καὶ ἀπόπειρα ἔγεινε νὰ τὴν ἐξυπνήσουν, ἀλλ' ἐκοιμᾶτο βαθύτατα τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ ἡ προσπάθεια ἐν μέρει μόνον ἐπέτυχεν. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ὑπνώτουσα ἀκόμη, ἀνωρθώθη καὶ μετεκινήθη ἀπὸ τὴν θέσιν της, ὁ ἐνεργητὴς ἔκαμε τὸ αὐτὸ, καὶ ἀπέχων πόδας τινὰς ἀπ' αὐτῆς, ἔστρεψε πρὸς αὐτὴν τὰ νῶτα κ' ἐκράτησε τὸ εἶδωλον εἰς τοιαύτην θέσιν, ὡστε ἐκεῖνη δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἴδῃ. Τότε ἐκέντησε τὰ ὀπίσω τοῦ λαιμοῦ, κ' ἐκεῖνη τὸ ἠσθάνθη τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ἀλλ' ἀριστερόθεν. Ἐξέφρασε δὲ τὸν πόνον της διὰ ψιθυρισμοῦ τὸν ὅποιον ἤκουσα. Δύναμαί νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι ἡσθάνθη καὶ ἄτι τι καθ' ἡν στιγμὴν ἐκεῖνος ἔθιξε τὸ εἶδωλον, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἴδῃ καὶ δὲν ἦτο εἰς ἐπαρῆν μετ' ἐκεῖνου, διότι ἰστάμην σχεδὸν μεταξύ των. Ἄλλ' ἠσθάνθη πολὺ ὀξύτερον ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐκέντησε τὸν ἴδιον καρπὸν τῆς χειρός του. Ἐνταῦθα ἔληξαν αἱ δοκιμαίαι, αἵτινες διήρκεσαν ἡμίσειαν ὥραν, καὶ ἐξ ὧν πολλὰ παραλείπω.»

Οὕτω λοιπὸν ἀποδεικνύεται, κατὰ τὸν γράφοντα, ὅτι ὑποβολαὶ καὶ ἐντυπώσεις δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσι διὰ μεσολαβοῦντος χώρου. Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι δὲν ἀποδεικνύεται τίποτε, καὶ ἂν ὁ γράφων ἐξήσκει ἔλεγχόν τινα, οἷον ἐγὼ ἐξήσκησα, θ' ἀπηλλάττετο τοῦ κόπου νὰ γείνη εἰσηγητὴς πρὸς τὸ ἀγγλικὸν κοινόν, διὰ τῶν στηλῶν μεγάλης ἐφημερίδος, τοιαύτης σοβαρωτάτης περιγραφῆς πραγμάτων τὰ ὅποια οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ χυδαία ἀπάτη. Τὸ ὄνομα τοῦ φιλοτέχνου, εἰλικρινοῦς καὶ καλῆς πίστεως ὄντος, ὡς καὶ ὁ δόκτωρ Λουῆς, δὲν εἶνε ἄγνωστον, διότι ἐδημοσίευσεν πολλὰ ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἐν ἀφθονίᾳ τεχνικῆς ὀνοματολογίας περὶ τοῦ θέματος. Ὁ συνταγματάρχης Ῥοσᾶς δ' Αἰγλόν, ὅστις ἦτο ὁ ἐνεργητὴς κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ νοσοκομείου, ἔδωκε παρομοίαν ἐπίδειξιν πρὸς ὄφελός μου ἐν τε τῷ νοσοκομείῳ καὶ ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ Σχολῇ, παρόντος τοῦ δόκτωρος Σαζοῦ καὶ ἄλλων μαρτύρων· ἔδωκα δὲ κ' ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἀνταπόδειξιν ἐν τοῖς θαλάμοις τοῦ δόκτωρος Σαζοῦ, πρὶν ἀπέλθω τῶν Παρισίων, καὶ ὅρα τὸ βιβλίον του «Αἰ βαθεῖαι καταστάσεις τῆς ὑπνώσεως.»

Εἰς τὸ ὑποκείμενον, τὴν κυρίαν Βίξ, βεβουλισμένην εἰς βαθεῖαν ὑπνωσιν, ὡς ἐβεβαιούτο, ἐδόθη ποτῆριον ὕδατος. Εἰς τοῦτο μετέδωκε δι' ἐπαφῆς τὴν εὐαίσθησιν της· ἡ περιβάλλουσα αὐτὴν ἀτμοσφαῖρα ἐπίσης ἐνεπλήσθη καὶ μετέλαβε τῆς εὐαίσθησias της, ἐνῶ αὐτὴ κατέστη ἀναίσθητος. Ὅταν ἐδίδοντο νυγμοὶ εἰς τὸν ἀέρα εἰς δεδομένας ἀποστάσεις, αἵτινες

υπετίθετο ὅτι παρίστων σημεῖα ἐπαφῆς καὶ γραμμὰς διασχίσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιπέδων, οἱ νυγμοὶ οὗτοι ἐγίνοντο αἰσθητοὶ πάντοτε εἰς αὐτὴν, καὶ ἐπροξένουν «πρόδηλον πόνον.» Ὅταν τὸ ὕδωρ ἐκινεῖτο ἢ τὸ ποτήριον ἐσειέτο, παρεῖχε παρομοίας ἐκδηλώσεις. Τὸ ὕδωρ τοῦτο, μὰς ἔλεγον, ἦτο ἔμπλεον τῆς ζωτικότητός της, καὶ τρομεραὶ συνέπειαι ἠδύναντο νὰ ἐπακολουθήσωσιν ἐὰν τὸ ὕδωρ ἐπάθαινε τίποτε, ὁ δὲ Ῥοσᾶς διηγεῖτο φανταστικὰς ἱστορίας περὶ τῶν τρομερῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὅποια θὰ ἐπήρχοντο ἀπὸ τὴν χύσιν τοῦ ὕδατος, ἀπὸ τὴν πάτησιν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸ πότισμα τῶν ἀνθέων δι' αὐτοῦ. Ὅταν ποτὲ ἀπερίσκεπτός τις ἔπιε τὸ ὕδωρ, ἢ πάσχουσα ἔπεσεν εἰς λιποθυμίαν ἐπὶ δεκαπενθήμερον διαρκέσασαν. Τὸ μόνον ὀρθόν εἶνε νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἰδίαν νὰ πῆρ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας, καὶ οὕτω θ' ἀποφύγῃ πᾶν θλιβερόν ἐπακόλουθον. Αὕτῃ ἡ ἰδία ὑπετίθετο ὡς πάντῃ ἀναισθητος, καθὼ μεταδῶσασα πᾶσαν αἰσθητικότητα εἰς τὸν ὑπνωτιστὴν, εἰς ἄλλον ὑπνωτισμένον καὶ διὰ μεσολαβοῦντος χώρου. Ὅταν ὁ μαγνητιστὴς ἐθίγετο, αὕτῃ τὸ ἠσθάνετο εἰς τὸ ἴδιον μέρος.

Τὴν παρεκάλεσα νὰ μὲ τιμῆσῃ διὰ τινων συνεδριάσεων, καὶ συγκατένευσε προθύμως νὰ τὸ πράξῃ. Τρεῖς διεξήγαγε τὰς διαφόρους ἐκτελέσεις της ἐν μεγίστῃ ἀκριβείᾳ ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων, ὧν τινὰς ἐμνημόνευσα ἡδῆ. Ἀπεφάσισα ἐντούτοις νὰ ἐνεργήσω τὰ πάντα κατὰ πλάσμα. Ἐν πρώτοις εὔρον ὅτι εἰς ὅλας τὰς φάσεις τὸ ὑποκείμενον ἀντελαμβάνετο ἄλλα πρόσωπα καὶ ἄλλα πράγματα οἷα καὶ τὸ ἄτομον, τὸ ταπεινόν μου ἐγὼ, ὅστις ὑπετιθέμεν ὁ μαγνητιστής. Ὅταν τις ἠξίου ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς με, ἐξήσκει τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῆς ὡς νὰ ἦτο πράγματι εἰς ἐπαφὴν, καὶ οὐδ' ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς τὸν ἀληθῆ μαγνήτην. Οὐδέποτε ἐγνώριζεν ἂν τὸ ρεῦμα ἦτο ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου μου· καὶ ὅλη ἡ ἐκτέλεσίς της κατὰ τοῦτο, καίτοι αὕτῃ δὲν εἶχε συνείδησιν τοῦ πράγματος, ἦτο τὸσον καταφανὴς καὶ κωμικὴ ἀπάτη, ὥστε οἱ παρεστώτες μεγάλως ἐδυσκολεύθησαν νὰ τηρήσωσι τὴν σοβαρότητά των. Ἀκολούθως ὑπέβαλα εἰς δοκιμασίαν τὰ φαινόμενα, τὰ καλούμενα πομπωδῶς μὲ ἐπιστημονικοῦς ὄρους «ἐξωτερίκευσις τῆς αἰσθήσεως,» «ἀνακοίνωσις δι' ἐπαφῆς,» καὶ «πέραν τοῦ διαστήματος μεταβίβασις.» Ὅπισθεν μικροῦ σωροῦ βιβλίων ἔκρυψα ποτήριον ὕδατος, ὅμοιον δὲ ποτήριον ἔθηκα εἰς τὰς χεῖράς της. Εἶτα ὑποκατέστησα, χωρὶς αὐτὴ νὰ ἐννοήσῃ, τὸ κεκρυμμένον ποτήριον, τὸ ὅποιον δὲν εἶχεν ἰδεῖ οὔτε θίξει. Τότε εἶχομεν ἀκριβῆ ἐπανάληψιν τῶν

αὐτῶν ἐκτελέσεων, τὰς ὁποίας εἶχομεν ἰδεῖ πρότερον, μὲ τὸ γνήσιον ποτήριον, τὸ ἔλθον εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῆς. Ἐδειξε, μὲ τὸ ὑποβολιμαῖον ποτήριον, τὰ αὐτὰ σημεῖα τῆς ἡδονῆς ἢ τοῦ πόνου, τὰ ὅποια εἶχον ἰδεῖ ὁ, τε ἀνταποκριτὴς τῶν «Καιρῶν» καὶ ὁ συνεργάτης τῆς «Πέλλ Μέλλ Γκαζέτ.» Ὅταν εἰς τῶν θεατῶν ἤρχετο εἰς φαντασιώδη ἐπαφὴν μετ' ἐμοῦ, αὕτῃ ἐφαίνετο ἐπίσης εὐαίσθητος περὶ τὰς πράξεις του. Συνωφρουοῦτο, ἐμειδία, ἐμόρφαζεν, ἤλγει κατὰ τὸν ὀρθόδοξον τρόπον. Ἀκολούθως εἰσήγαγον τὸ ἀγαλμάτιον. Δύσπιστος ὡς ἤμην, ἀλλὰ θέλων νὰ πεισθῶ, εἶχον ἀγοράσει δύο εἰδώλια παριστῶντα ναύτας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἐγγύς ἀθურματοπωλείου. Τὸν ἕνα τούτων ἐκράτησεν αὕτῃ ἕως οὗ μεταδώσῃ αὐτῷ τῆς εὐαισθησίας της διὰ τῆς ἐπαφῆς. Τότε ἐγὼ ταχέως ὑποκατέστησα τὸν ἄλλον ναύτην, τὸν ὅποιον δὲν εἶχεν ἐγγίσει κἄν, καὶ ὅπως καταστήσω κανονικωτέραν τὴν ἐκτέλεσιν ἔκοψα σμικρότατον βόστρυχον τῆς κόμης της, καὶ προσεποιήθην ὅτι τὸν προσάπτω εἰς τὸ εἰδῶλιον. Εἰς τοῦτο, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐκτελέσει σοβαρῶς καὶ ὁ Ῥοσᾶς πρὸ ἐμοῦ, μᾶλλον ἀντέστη ἐν τῷ βαθεῖ ὑπνῷ της, πρὸς τέρψιν ἡμῶν, καὶ ἐμορμύρισε «C' est trop, c'est trop» φρονοῦσα, ὡς φαίνεται, ὅτι ἐλάμβανα παρὰ πολλὰς τρίχας ὡς πρὸς τὴν πληρωμὴν. Ἐγὼ καὶ θὰ διατηρήσω διὰ βίου τοὺς δύο ἀφῶνους μάρτυρας, τοὺς μικροῦς ναύτας καὶ τὸν πολύτιμον βόστρυχον τῆς κόμης, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀξιοπεριέργου ταύτης ἐκτελέσεως. Τότε παρήχθησαν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑποβολιμαίου ναυταρίου, ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς Κυψώσεως τῶν μάγων, περὶ ὧν τόσα ἐλέχθησαν καὶ τόσα ἐγράφθησαν εἰς τὰς σελίδας τῶν μεγάλων ἐφημερίδων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἠσθάνετο πόνον ὅταν ἡ φαντασιώδης θριξὶ εἴλετο εἶτε παρ' ἐμοῦ, εἶτε παρὰ τοῦ Σαζοῦ, τοῦ Κρεμιέρ καὶ ἄλλων συμπαρόντων· ἤλγει δριμύτως ὅταν τὸ εἰδῶλιον ἐψαύετο εἰς μέρη τὰ ὅποια δὲν ἠδύνατο καλῶς ν' ἀντιληφθῇ, διότι εἶχομεν ἐστραμμένα πρὸς αὐτὴν τὰ νῶτα, καὶ ἔπασχεν ἐκ πνιγμονῆς ὅταν ἐπροσποιοῦμεθα ὅτι ἐπικαθίζομεν ἐπὶ τοῦ εἰδωλίου. Αἰσχύνομαι νὰ εἶπω ὅτι τὸ γνήσιον εἰδῶλιον ἔκειτο διαρκῶς ἐκεῖ, σκληρῶς διατρυπημένον παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν καρδίαν διὰ καρφίδος, χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ μηδὲ νὰ πάθῃ τίποτε. Εἰς τὰς ἐκτελέσεις τοῦ εἶδους τούτου ὑπεβλήθη τρεῖς. Τὴν τρίτην φορὰν ἦτο παρὼν ὁ Ῥοσᾶς, ὅστις ἰδὼν τὸν ναυτίσκον μου φοροῦντα μᾶλλινον χιτῶνα εἶπεν ὅτι δὲν παραξενεύεται, διότι εἰς ἕνα κλασικὸν συγγραφέα ἀνέγνω ὅτι τὸ ἔριον εἶνε κάλλιτος ἀγωγός, καὶ μοὶ ἀπήγγειλε λατινικόν τι χωρίον· ἄλλως, εἶπεν, ἀμφιβάλλει πολὺ ἂν θὰ

ἐπετυγχάνοντο καλὰ ἀποτελέσματα, διότι τὸ εἰδῶλιον ἦτο ἐκ μίγματος καὶ ὄχι ἐκ κηροῦ κατεσκευασμένον. Ὅταν ἐντούτοις ἔθιξε τὴν ρίνα τοῦ ὑποβολιμαίου ἀγαλματίου, καὶ ἡ κυρία Βιζ ἐκραύγασεν ὅτι τῆς τραβοῦν τὴν ρίνα, τότε ἐπέισθη ὅτι καὶ τὸ ἐκ μίγματος εἰδῶλιον εἶνε καλὸς ἀγωγός.

Τελευταῖον πρέπει ν' ἀναφέρω ἄλλην τινὰ σειρὰν πειραμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ δόκτωρ Λουῆς διεξήγαγεν ἐνώπιόν μας εἰς τὸ Σαριτέ ἐπὶ δύο τῶν ἀσθενῶν του, ἐφ' ὧν κ' ἐγὼ αὐτὸς ἐξετέλεσα κατόπιν ἀντιπεράματα. Ἐμβαλῶν ταύτας εἰς κατάστασιν τεχνητοῦ ὕπνου, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ ἐσφραγισμένου ὑαλίνους σωλήνας. «Αὐτὸς ὁ σωλὴν, εἶπε, περιέχει οἰνόπνευμα.» Ἔθεσε τὸν σωλὴνα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἐπιδερμίδα τῆς ἀσθενοῦς, ἐντὸς τοῦ περιλαίμιου τῆς ἐσθῆτός της. Μετὰ ἓν λεπτόν ἐκείνη ἤρχισε νὰ γογγύζῃ ὅτι αἰσθάνεται ζάλην καὶ στενοχωρίαν. Εἶτα ἔδειξεν ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἀρχομένης μέθης, ἦτο εὐθυμος καὶ ἐτοιμὴ νὰ τραγουδήσῃ. Ὀλίγω ὕστερον, ἔπεσεν ἀπὸ τῆς ἔδρας εἰς τὸ ἔδαφος ἐν καταστάσει πλήρους μέθης, καὶ μετὰ προσποιήσεως τῶν διαφόρων βαθμῶν τῆς μέθης τόσον ἐπιτυχῶς δραματικῆς, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν γυνὴ τις τόσον ἀπαίδευτος ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ τοιαύτην ἐκτέλεσιν, ἐκτὸς ἂν ἦτο ὕστερικὴ τῆς τάξεως ταύτης, κοιμωμένη ἐξυπνος καὶ ἀπηλλαγμένη τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐνσυνειδήτου ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ μίγμα τοῦτο τῆς ὑστερικότητος, τῆς ἐν μέρει νεφελώδους συνειδήσεως, τοῦ ἠσκημένου αὐτοματισμοῦ καὶ τῆς ἀγυρτείας συλλαμβάνει τόσον συχνὰ εἰς τὴν παγίδα τοῦ εὐπίστου ἢ καὶ τοῦ μετ' ἀμαθείας σκεπτικὸς θεατᾶς. Περὶ τῆς ἀγυρτείας δὲν ὑπάρχει, ὡς θὰ ἀποδείξω εὐθύς, καὶ μὴ πρὸς βᾶρος, ὧ νοήμονες ἐφημεριδογράφοι, οὐδεμία ἀμφιβολία. Οὔτε ἀμφιβάλλω ποσῶς ὅτι ἡ κόρη αὕτη ἦτο καλῶς γυμνασμένη ὑστερικὴ καὶ ἠσκημένη ὑπνωτικῆ, καὶ ὅτι εὐρίσκετο εἰς τεχνητῶς παρεσκευασμένην καὶ παθολογικὴν κατάστασιν ὅταν διήλθε διὰ τῶν ἐκτελέσεων τούτων. Αὕτη ἀνεβιβάσθη καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἔδρας, καὶ ἐτέρα ὑπνωτικὴ ἐτέθη παραπλεύρως αὐτῆς ἐπὶ ἐτέρας θρονίδος. Αἱ χεῖρές των συνήφθησαν. «Θὰ ἰδῶμεν τώρα, εἶπεν ὁ δόκτωρ Λουῆς, ἂν οἱ παλμοὶ θὰ μεταδοθῶσιν ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἂν ἡ μέθη θὰ μεταβιβασθῇ.» Εἶπε καὶ ἐγένετο· καὶ παραπλησίᾳ ἐκτέλεσις, ὄχι ὅμως μετ' ἴσης ἐπιτηδειότητος, διεξήχθη διὰ τῆς δευτέρας ὀλιγώτερον πεπειραμένης ἀσθενοῦς.

Τὴν ἐπιούσαν εἶχον ἐτι γραφικωτέραν ἐκτέλεσιν. Μοῦ εἶχαν εἰπεῖ ἀπὸ πρὶν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ ἔβλεπα ἐν ὑποκείμενον ἄκρως ἠσκη-

μένον τὸ ὁποῖον μεγάλως διέπρεπεν εἰς τὰς ἐκτελέσεις. Τὸ περισπούδαστον τοῦτο ὑποκείμενον ἦτο ἡ δεσποινὶς Β., ἡ διὰ πολλῶν περιγραφομένη ὑπὸ τοῦ Λουῆ ἐν τοῖς «Κλινικοῖς Μαθήμασι περὶ τῶν φαινομένων τοῦ ὑπνωτισμοῦ.» Περὶ ταύτης ὁ Λουῆς ὀμιλεῖ ὡς ἐξῆς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀκροατὰς του διαλέξεσι, πρὸς οὓς παρουσιάζει αὐτὴν ὡς «παράδειγμα τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξάρσεως, τὴν ὁποῖαν ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία δύναται ν' ἀποκτήσωσι παρά τισιν ὑπνοβατικῶς ὑποκείμενοις, ὅποτε ἄλλαι χῶραι τοῦ ἐγκεφάλου εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν παρεμποδισμοῦ τῆς ἐνεργείας των.»

«Ἴδου, γράφει, ἡ δεσποινὶς Β., διδασκάλισσα τῶν ξένων γλωσσῶν, ἥτις εἶνε πεπροικισμένη μὲ ἀβροτάτην εὐαισθησίαν δι' ὑπνωτικὰ φαινόμενα. Δι' αὐτὴν ὁ ὑπνωτισμὸς κατέστη ἀληθὴς ἀνάγκη, ὅπως ἡ μορφίνη διὰ τοὺς μορφινομανεῖς. Ἐνδιαφέρεται δι' ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ εἶδους τούτου, διότι ἐπὶ τινὰ χρόνον ἠκολούθησεν ἀνελλιπῶς ὅλας τὰς διαλέξεις ὅσας ἔδωκα ἐδῶ, καὶ, ὡς θὰ ἴδητε, ὅταν τὴν ἐρωτῶ ἂν τοῦτο τὴν ἐνδιαφέρει, ἀπαντᾷ ὅτι ἔρχεται εὐχαρίστως, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τίποτε, διότι εἶνε παραπολὺ τεχνικᾶ. Ἐρχεται μόνον, λέγει, διὰ νὰ παρευρίσκηται εἰς τὸ πειραματικὸν μέρος τῶν διαλέξεών μου, καὶ ἂν τὴν ἐρωτήσητε θὰ σᾶς εἴπῃ ὅτι δὲν ἐτήρησε τίποτε εἰς τὴν μνήμην· ὅτι ἔχει πολὺ κακὸν μνημονικόν, καὶ ὅτι εἶνε ἀνίκανος νὰ δώσῃ τὴν ἐλαχίστην περίληψιν τοῦ πράγματος. Τοιαύτη εἶνε εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασίν της, ὡς βλέπετε, καὶ δύνασθε νὰ παραδεχθῆτε τὸ εἰλικρινὲς τῶν λόγων της. Τώρα θὰ ἐμβάλω αὐτὴν εἰς ὕπνον, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι ἡ εἰκὼν θὰ μεταβληθῇ ἐξ ὀλοκλήρου. Λέγω αὐτῇ: «Δὲν εἶσαι πλέον ἡ δεσποινὶς Β., εἶσαι ὁ κ. Λουῆς, εὐρίσκεσαι εἰς τὸ Σαριτέ, ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ του, καὶ θὰ δώσης τὴν διάλεξίν του καθ' ὑπόβολὴν εἰς τὴν θέσιν του.» Βλέπετε, δέχεται εὐπειθῆς τοὺς λόγους μου· ἐνσαρκοῦται εἰς τὸ πρόσωπόν μου· λαμβάνει τὰς ἐξεις μου περὶ τὴν φράσιν καὶ τὴν χειρονομίαν, καὶ ἅμα ἀρχίσῃ, βλέπετε μὲ πόσῃν εὐχέρειαν, καὶ τοι ξένη, ὀμιλεῖ τὴν Γαλλικὴν, καὶ μετὰ ποίας ὀρθῆς ἀλληλουχίας ἰδεῶν αἱ ἐξηγήσεις της δίδονται. Οὐδέποτε σφάλλει· εὐρίσκει τὴν ὀρθὴν τεχνικὴν λέξιν· ποικίλλει τὰς ἀποχρώσεις καὶ παρουσιάζει πράγματι τὰς συμφυεῖς ιδιότητας τοῦ καθηγητοῦ. Περιπλέον τούτου, θὰ ἴδητε τώρα περιέργον σκηνήν. Ἐχω ἐν ὑποκείμενον τὸ ὁποῖον εἰσῆχθη, καὶ ἀφοῦ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῆς ἀπέναντί της θρονίδος, θὰ τῆς εἴπω: «Ἴδου ἐν ὑπνωτίσιμον ὑποκείμενον, πρόσταξέ το νὰ κοιμηθῇ,» καὶ θὰ ἐκπλαγῆτε βλέποντες αὐτὴν ἐπαναλαμβάνουσιν

κεραϊάν πρὸς κεραϊάν τὰ διάφορα πρὸς ὑπνωσιν μέσα· σὰς ἐξηγεῖ ἀκριβῶς τοὺς συμπτωματικούς χαρακτήρας τῆς ληθαργίας, τοὺς τῆς καταληψίας, τῆς ὑπνοβάσις, εἰς ἣν κατάστασιν εὐρίσκεται αὐτὴ πράγματι βεβουθισμένη, τὰς διαφορὰς ιδιότητας τὰς ἀνηκούσας εἰς τὰς διαφορὰς ταύτας καταστάσεις, τὰ καθέκαστα τῶν ἔξεων καὶ τοὺς ἰδιάζοντας εἰς τοὺς ὑπνωτικούς τρόπους, καί, ἂν δὲν τὴν διέκοπτα, θὰ ἐξηκολούθει νὰ ὀμιλῇ οὕτω ἐπὶ ὥρας, μέχρις οὗ ἡ δύναμις τῆς θὰ ἐξηντλεῖτο παντελῶς, καὶ θὰ ἐπιπτε πάλιν εἰς λήθαργον.»

Ἡ περιγραφή αὕτη τόσον ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον μου, ὥστε ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἴδω, καὶ ἐλυπήθην πολὺ διότι δὲν ἦλθε κατὰ τὴν συνήθη ἡμέραν. Ἄλλ' ἄντ' αὐτῆς εἰσῆλθεν ἄρρην τις, ὅστις ταχέως ὑπνωτίσθη δι' ὑψώσεως δακτύλου κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν πρέπουσαν ἀκμὴν, ὁ Λουῆς λαβὼν σωλῆνα εἶπε: «Θὰ δοκιμάσωμεν τὴν βαλεριάναν ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν θὰ ἐπιτύχη.» Ὁ σωλὴν ἐτέθη ἐντὸς τοῦ περιλαίμιου τοῦ ἐπενδύτου, ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ δέριμα. Τότε κατέστη λίαν ἀνήσυχος, τεταραγμένος τὴν στάσιν, καὶ ἀδεξίως κινούμενος ἐπὶ τῆς μακροῦς ἔδρας. Τὸν ἠρώτησα τί εἶχε. «Δὲν δύναται νὰ σὰς ἀπαντήσῃ, εἶπεν ὁ Λουῆς· εἶνε βωβός, δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ· ἔχει μεταμορφωθῆ· δὲν εἶνε πλέον ἄνθρωπος καὶ δὲν δύναται νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου· ἀναλαμβάνει τὴν φύσιν τοῦ γάττου.» Καὶ πράγματι, τὸ δύστηνον πλάσμα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους με σημεῖα ἐξάψεως καὶ συμφορήσεως· ἤρχισε νὰ σύρῃται μὲ τὰ τέσσαρα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ νὰ μιουρίζῃ ὡς γάττος — δυσάρεστος ἀλλ' ἀπαράλλακτος μίμησις — καὶ ὅταν ὁ σωλὴν τῆς βαλεριάνας ἀφῆρέθη ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του καὶ ἐκρατήθη κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐσύρθη τετραποδίζων κύκλῳ ἐν τῷ θαλάμῳ, ὡς νὰ εἴλικτο ἀκατανικήτως πρὸς τὸ κρατοῦν πρόσωπον. Ἡ παράδοξος αὕτη γυμναστικὴ διήρκεσεν ἐπὶ τινὰ λεπτά. Τὴν ἐπιούσαν ἐπεσεκέφθη μετὰ τοῦ κ. Κρεμιέρ τὴν δεσποινίδα Β. καὶ εὖρον αὐτὴν ἐγκατεστημένην ὡς ὑπνωτίστριαν ἅμα καὶ ὑπνωτιζομένην μετὰ ὀρειχαλκίνης πλακῶς φερούσης ἀναγεγραμμένην τὴν διπλὴν ιδιότητα ἐπὶ τῆς θύρας τῆς. Συνενοήθημεν περὶ μιᾶς συνεδριάσεως ὑπὸ τοὺς συνήθεις ὅρους. Ἐπέμεινεν ἐν τοσοῦτῳ νὰ λάβῃ μαζὺ τὸ ὑποκείμενόν τῆς, διότι, ὡς φαίνεται, εὐρίσκει τὴν παθητικὴν στάσιν μᾶλλον κουραστικὴν καὶ ὄχι ἀρκετὰ ἐπικερδῆ, καὶ προτιμᾷ τὴν διπλὴν χρῆσιν. Ὅταν ἦλθε, διασκεδαστικωτάτη σκηνὴ ἐπηκολούθησε. Μιμουμένη τὸν δόκτωρα Λουῆν, ἔθεσε τὸ ὑποκείμενόν τῆς ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ τὰ πάντα,

ὡς περιγράφονται ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ δόκτωρος, παρατηροῦντος ὅτι ἀνίκανος θὰ ἦτο ἐν ἐργηγόρσει νὰ τὰ ἐκτελέσῃ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἐξηκολούθει ἐπὶ μακρὸν ἔωσού ἐντελῶς ἀποκάμῃ· ἀλλ' ἡμεῖς ἐκουράσθημεν ταχέως, καὶ διεκόψαμεν τὴν παράστασιν, ἀφοῦ μᾶς ἔδειξε πῶς εἶχεν ἀσκήσει τὸ νέον τοῦτο ὑποκείμενον εἰς τρεῖς ἐβδομάδας. Εἶδομεν τὰς περιπαθεῖς στάσεις, τὴν γοητείαν, τὴν λαβὴν τοῦ βλέμματος, κτλ. Τὰ βλέφαρα ἦσαν κατὰ διαταγὴν ἀνοικτὰ, διότι νοημόνως παρετήρησε:

«Τὰ βλέφαρα, κύριοι, εἶνε αἱ θυρίδες τῆς ψυχῆς, ἢ ὄχι; καὶ διὰ νὰ ἀντιλαμβάνωνται καλῶς, πρέπει νὰ εἰσέρχεται φῶς· ἀλλ' ἐμὲ μόνον βλέπει, δὲν γνωρίζει τίποτε ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν, σκέπτεται τὰς σκέψεις μου, μετ' ἐμοῦ μόνον εἶνε εἰς σχέσιν.»

Ἐνταῦθα τὴν ἐπέσχομεν, διότι ἤρχισαμεν νὰ εἴμεθα κουρασμένοι, ἂν καὶ αὐτὴ δὲν ἐκουράζετο. Εἶτα τὴν παρεκάλεσαμεν νὰ γείνη αὐτὴ τὸ ὑποκείμενον, καὶ ἐξεφράσαμεν λύπην διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς κατὰ τὴν προτεραιάν ἐκ τῆς κλινικῆς τοῦ δόκτωρος Λουῆ.

«ὦ! εἶπε, λυποῦμαι ποῦ δὲν ἦμην, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ἔλθω διότι εἶνε ἀρχὴ τοῦ ἔτους. Τὸ νέον ἔτος ὁ καθείς ἐορτάζει· ὀλίγιστοι πηγαίνουν εἰς τὴν κλινικὴν, καὶ δὲν εἶνε πολλοὶ ξένοι, καὶ οὕτω μοῦ εἶπαν ὅτι δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ ὑπάγω ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας, καὶ ὁ κ. Λουῆς δὲν μ' ἐπερίμενε.»

Τότε διετάχθη νὰ κοιμηθῇ, κ' ἐγὼ ἔλαβον σωλῆνα, ἐκ πολλῶν περικλειόντων μεγάλην ποικιλίαν κρυσταλλωδῶν οὐσιῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τύχην εἶχα λάβῃ ἐκ τοῦ παρασκευαστηρίου τοῦ γαμβροῦ μου κ. Βινιάλ. Αὕτη τοὺς εἶχε παρατηρήσει ἤδη καὶ εἶπε: «Πρέπει νὰ σὰς εἰδοποιήσω ὅτι δὲν ὑπόκειμαι διόλου εἰς στεγνὰς κόνεις ἐντὸς σωλῆνων, μόνον εἰς ῥευστά, καὶ δὲν θὰ κάμῃτε τίποτε μ' ἐκείνας.» Σεβόμενος τὴν ἐπιστημονικὴν σεμνοτυφίαν τῆς καὶ τὴν δῆθεν ὑπνωτικὴν ἀποκλειστικότητά τῆς, ἔστειλα ἀμέσως εἰς τὸν γείτονα χημικὸν νὰ ζητήσω σωλῆνας περιέχοντας οἰνόπνευμα, βαλεριάναν, δαφνοκέρασον, διῦλισμένον ὕδωρ καὶ διάλυσιν κεκαυμένης ζακχάρεως. Εἶτα τῆς εἶπα: «Λάβετε τὴν κλωσύνην νὰ μοῦ δώσητε τὴν βαλεριάναν», ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὴν ὁποίαν ὑπετίθετο ὅτι δὲν ἀκούει. Ὁ σωλὴν ἐτέθη εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὴν ἐπιδερμίδα τῆς, ἀλλὰ τὸ ἀληθές περιεχόμενον ἦτο οἰνόπνευμα. Εἶτα ἤρχισεν ἡ παράστασις τῆς γάττας εἰς τὴν ἐντέλειαν. Θ' ἀποδώσω εἰς τὴν Ἰωάνναν (διότι εἶνε γνωστὴ καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα) τὴν δικαιοσύνην νὰ εἶπω ὅτι ἦτο ἡ τελειοτάτη μιμήτρια τῆς γάττας, τὴν ὁποίαν ποτὲ εἶδα. Ἐτε-

τραποδίζεν, έμιαούριζεν εις την έντέλειαν, έξηρονίπτετο με την χείρα, ήκκίζετο, έπαιζε και ήυτοθωπεύετο με χάριν άληθοϋς γάττας. Είτα επανήχθη όπίσω εις την έδραν, και εκάμαμεν χρῆσιν του σωλήνος, όστις έφερεν επιγραφην δαφνοκεράσου, αλλά πράγματι περιείχε βαλεριάναν. Τώρα ήρχισεν άλλη παράστασις, ήτις μεταξϋ των ήσκημένων τροφίμων του Σαριτέ υποτίθεται ότι ταυτίζεται με το εις απόστασιν άποτέλεσμα του περιγραφομένου επί της μάρκας ρευστου. Μετά τινα εμπρέπουσαν άργοποριάν, έπεσεν εις τὰ γόνατα, το πρόσωπόν της ανέλαβε τούς χαρακτήρας της εκστάσεως, οι όφθαλμοί της προσηλώθησαν εις το κενόν, και τὰ χαρακτηριστικά της είχαν περιτεχνον την έκφρασιν της εύσεβοϋς άφοσιώσεως· αι χείρες άνετεινοντο ίκετευτικώς, είτα ή κεφαλή της εκυψε και οι βραχιόνες έσταυρώθησαν ως έν προσευχῇ. Άκολούθως ήπλωσε τὰς χείρας, και έστρεψε το πρόσωπον ως εις όραμα κάλλους, και άνεφώνησεν έν βαθεία και διακοπτομένη φωνῇ: «Έρχεται, έρχεται· είναι άσπροφορεμένη!» και άμα ή ιερά αυτη όπτασία εξέλιπεν, ή κεφαλή της έπεσεν έν σοβαρά εγκαρτερήσει, και μετά βραχϋ διάλειμμα εγκαρτερήσεως και λύπης, ή παράστασις έληξε, και πάλιν επανήχθη εις την έδραν της έν καταστάσει καλώς προσποιημένης ληθαργίας. Τήν αυτην παράστασιν επανέλαβεν υπό παρομοίους όρους κατά την τελευταίαν συνεδρίασιν έν τοις δώμασι του δόκτωρος Σαζού, όπου διωργάνωσα συνεχῇ παράστασιν, ένώπιον ικανών θεατών, δια της Ιωάννας, της κυρίας Βίξ και της Κλαρίσης, με σωλήνας εκάστοτε περιέχοντας πᾶν άλλο ή βαλεριάναν. Η Κλαρίση είναι και αυτη ύστερική και γεγυμνασμένη ύπνωτική, και εις πολλά υπερβάλλει λόγω δραματικῆς τελειότητος την Ιωάνναν. Είναι δε νεωτέρα και εύειδεστέρα και λαμβάνει μεγαλειτερον μισθόν έχουσα και ιδιαζούσας δι' εαυτην ύπνωτικὰς εκτελέσεις. Μᾶς παρεκάλεσεν εις την τελευταίαν παράστασιν να φέρη και τον πιανιστήν της, διότι μᾶς είπεν ότι έφημιζετο κατ' έξοχῆν δια την χάριν και το κάλλος των περιπαθών στάσεών της, τὰς όποιās ελάμβανεν όταν ο ύπνωτιστής επαιζε μουσικήν, φαιδράν ή πένθιμον. Όθεν, την τελευταίαν φοράν, ήλθε μετά τινος κλειδοκυμβαλιστου, όστις ήρχισε να παιζῆ μουσικήν, και της έδωκε κρόταλα, και αυτη έχόρευσε λίαν ζωηρως και εύθύμως· είτα εκείνος έσηκώθη από το πιάνο και της αφήρσεε τὰ κρόταλα, και τότε ή μελαγχολική μουσική την ενέβαλεν εις κατάστασιν δραματικωτάτης απελπισίας. Δέν είχαμεν καιρόν να εξακολουθήσωμεν άχρι τέλους την παράστασιν, ήτις θα ήξιζε βεβαίως τὰ χρήματα. Ο καθηγητής Λουῆς έν-

διέτριψε δια μακρῶν περι της σπουδαιότητος των εκδηλώσεων τούτων, τὰς όποιās θεωρεῖ σπουδαίας, ως άνοιγούσας νέους όρίζοντας εις την ψυχολογικήν έρευναν. Άντιγράφω εκ των σημειώσεών μου:

«Έδῶ είναι, λέγει, νέον έδαφος πρὸς ψυχολογικὰς έρεύνας. Θα μᾶς καταστήσῃ όπωσοϋν ικανούς να συλλάβωμεν απόψεις τινὰς του ένστίκτου των ζώων, και ίσως να μάθωμεν τι αισθάνονται και τι φρονοϋσι. Είχα άσθενῆ τινα όστις, έν τῇ ύπνοβατικῇ καταστάσει, μετεβλήθη εις αλέκτορα και εισῆλθεν εις τῆν φύσιν του αλέκτορος. Προσεπάθησα να τον κάμω να ένθυμηθῆ, όταν εξύπνησε, τι εκέπτετο όταν είχε μεταμορφωθῆ οϋτω, προστάξας αυτόν να κάμῃ τουτο ύπνοβατῶν άκόμη. Τόν ήρώτησα τι εκάμνε. Μου είπεν ότι έλαλοϋσε. Τόν ήρώτησα διατι έλαλοϋσε· μου είπεν ότι δέν ειξεύρει, λαλει διότι δέν δύναται να κάμῃ άλλίως. Τόν ήρώτησα τι εκέπτετο, και μου απήνητησεν: «Έσκεπτόμην τὰς όρνιθὰς μου». (Je pensais à mes poules).

Τουτο έντούτοις δέν μου φαίνεται πολϋ διδακτικόν ούτε έποικοδομητικόν. Όσον άφορᾷ όλα τὰ πρόσωπα ταϋτα, δύναται άδιστάκτως να κηρυχθῶσιν αναισχυντοι άπατεῶνες, και είναι δύσκολον να έννοήσῃ τις πῶς δύναται να εξακολουθήσῃσι φενακίζοντες σοβαρούς ανθρώπους, ή πῶς δύναται να τοις επιτραπῆ να εξακολουθῶσιν επί τοσαϋτα έτη τον δόλον.

Καταλείποντες νϋν τὰ καθέκαστα των διαφόρων σκηνῶν της τραγικοκωμωδίας ταύτης, ᾶς θεωρήσωμεν πρὸς στιγμῆν την έρμηνείαν αυτης και το μάθημα όπερ διδάσκει. Δέν ήτο, νομιζω, πάντοτε και καθ' όλα τὰ στάδια ολοσχερῆς άπάτη, καιτοι έν γένει ήτο. Δϋο τουλάχιστον των υποκειμένων, ο Μερβέλ και ή Μαργαρίτα, ίσως δε και ή Κλαρίση, ήσαν αποδεδειγμένοι ύστερικοί και έντελῶς ξεσκολισμένοι ύπνωτικοί· άνεμίγνουον παθολογικούς όρους και τεχνητῶς παρεσκευασμένην κατάστασιν μερικου αυτοματισμου με άπάτην και δόλον. Ήσαν συνάμα, ως εκφράζεται ο Βολταίρος, περι όμοίων άπατεῶνων όμιλῶν, άπατῶντες και άπατῶμενοι, φενακίζοντες και φενακίζόμενοι. Η Ιωάννα και ή Βίξ μου έφάνησαν άπ' αρχῆς μέχρι τέλους ενεργοϋσαι έν πλήρει συνειδήσει όλων των δόλων των. Ήσαν δε προθυμόταται να εκτελῶσι τούς δόλους τούτους πρὸς εύχαρίστησιν μου, και τοιούτῳ τρόπῳ, ως είπον φανερά και αι δύο, να πορισθῶσι δι' έμου βελλάμην, καθῶς είπεν ή Ιωάννα, ή την εύνοιαν της συστάσεώς μου, καθῶς έλεγεν ή Βίξ. Αφοϋ απῆλθον, ή Ιωάννα,

ἡ «διδασκάλισσα τῶν γλωσσῶν» καὶ τὸ «εἰλικρινές ὑποκείμενον» τῶν διαλέξεων τοῦ Λουῆ, ἔστειλε κατόπιν μου τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν, μετὰ πολλῶν ἀνορθογραφικῶν καὶ σολοικισμῶν ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ :

« Κύριε δόκτωρ, — Λαβοῦσα τὴν τιμὴν τὸ παρελθὸν Σάββατον νὰ ὑπηρετήσω ὡς ὑποκείμενον εἰς μίαν συνεδρίασιν ὑπνωτισμοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ σας, κύριε δόκτωρ, ἐλπίζω ὅτι θὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ μοῦ συγχωρήσετε, κύριε δόκτωρ, τὸ θάρρος τὸ ὁποῖον λαμβάνω νὰ σᾶς ἀποστείλω ἓνα μικρὸν κατάλογον, τῶν πειραμάτων ἢ τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ὁ κ. δόκτωρ Λουῆς ἐπιτυγχάνει ἀπὸ ἐπταετίας ἐπ' ἐμοῦ.

Ἐπιτυγχάνονται ἐπ' ἐμοῦ εὐκολώτατα αἱ τρεῖς κλασικαὶ καταστάσεις.

Ληθαργία, Καταληψία, Ὑπνοβασία.

Ἐν τῇ ληθαργίᾳ

Ἄναισθησία πλήρης.

Ὅλα τὰ διάφορα ἀποτελέσματα τῆς ἐπαφῆς τῶν διαφόρων μετάλλων.

Συσπάσεις νευρομυϊκαί.

Τὸ παιγνίδιον τοῦ Διαφράγματος.

Ἐν τῇ καταληψίᾳ.

Λαβὴ τοῦ βλέμματος. Προσῆλωσις ἀτενής.

Αὐτοματισμός. Διάφοροι στάσεις. Ἐπιδράσεις τῶν χρωμάτων.

Ὑποβολαὶ διὰ χειρονομικῶν.

Ἐπιδράσεις τῶν μαγνητῶν.

Παῦσις τοῦ σφυγμοῦ.

Νεκρική δυσκαμψία.

Ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ.

Ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ὑπερευαισθησίας τοῦ δέρματος.

Ἐπισπάσεις.

Ἀποτελέσματα τῶν φαρμάκων ἐξ ἀποστάσεως.

Ὑποβολή, ἀκαριαία καὶ βραδυτέρα.

Ἀλλαγὴ προσωπικότητος.

Μνημονία (sic).

Ὀπτασίαι.

Ὅρασις διὰ μέσου τῶν σκοτεινῶν σωμάτων, ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν ὀφθαλμῶν.

Διπλῆ ὄρασις· μεταβίβασις τῶν σκέψεων.

Ἴδου, κύριε δόκτωρ, τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνει τις πολὺ εὐκόλως ἐπ' ἐμοῦ, χωρὶς ποτὲ ν' ἀστοχήσῃ. Ὁ κ. δόκτωρ Λουῆς δὲν θὰ διστάσῃ νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ἄλλως δύναμαι νὰ τὸ ἀποδείξω εἰς τὸν βουλόμενον.

Ἐργάζομαι πρὸς τὸ παρὸν ὡς ὑποκείμενον παθητικὸν εἰς τὸ Σαριτέ, μετὰ τοῦ κ. δόκτωρος Λουῆ, καὶ ὡς ὑποκείμενον ἐνεργητικὸν μετὰ τῶν ὑποκειμένων μου, εἰς τὴν οἰκίαν μου, καθ' ἐκάστην, ἀπὸ τὰς 2 ἕως τὰς 6· ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ σαλόνια τῆς ἀνωτέρας Παρισιανῆς ἀριστοκρατίας, εἰς ὑπνωτικὰς ἢ πνευματιστικὰς ἐσπερίδας.

Ἐνα καιρὸν, ἡ δεσποινὶς...*, τὴν ὁποίαν εἶδα τὸ Σάββατον εἰς τὴν οἰκίαν σας, κύριε δόκτωρ, ὑπνέτησε πλησίον μου ὡς ὑποκείμενόν μου ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας. Ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἀποπέμψω ἕνεκα σπουδαίας ἀφορμῆς. Αὐτὴ ἡ μικρὰ, ὅπου αἱ ιδιότητές της εἶνε τόσοσιν μὴδαμναί ὅσον καὶ ἡ καυχησιολογία της, ἐφρόντισε νὰ ὠφελῆθῃ πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις νεαρῶν κυριῶν τοῦ μεγαλειτέρου κόσμου εἰς τὴν οἰκίαν μου, αἵτινες ἤρχοντο τὸ ἀπόγευμα νὰ με συμβουλευθῶσι, καὶ αὐτὴ, κρυφὰ ἀπὸ ἐμὲ, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὰς ἀπολαβὰς της, ἐπώλει, ἡ ἀσυνείδητος, μορφίνην εἰς τὰς μορφομανεῖς καὶ ὅπιον εἰς τὰς ὀπιομανεῖς κυρίας, ὅτε μία τῶν πελατῶν μου, ἡ κυρία ὑποκόμησσα..., καταντήσασα ὀπιομανῆς εἰς τὸ ἔπακρον ἀπὸ τὸ ὅπιον τὸ ὁποῖον τῆς ἐπρομήθευεν ἡ ..., ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν της. Κατὰ τύχην, ἀνακαλύψασα τὴν ἀλήθειαν, ἐδίωξα ἀμέσως τὴν ... Ἴδου διατὶ μοῦ ἐκακοφάνη ὅταν εἶδα αὐτὴν τὴν μικρὰν νὰ πιθηκίζῃ με τὴν ἀναίδειαν εἰς τὸ σαλόνι τοῦ κ. δόκτωρος ὅ,τι με εἶδε νὰ κάμνω ὅταν ἦτο πλησίον μου.»

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο εἶνε τέλειον· ἡ ὀρθογραφία του, ὁ χυδαῖσμός του, ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἀποκρύφων τῆς θαυματουργίας τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου μεσμερισμοῦ, θὰ τὸ καταστήσωσιν ἐπαξίως ἱστορικόν.

Βλέπομεν ἐνταῦθα εἰς ποίας καταχρήσεις δύναται νὰ φέρῃ ἡ αὐτοκαλουμένη αὕτη ἐπιστήμη τοῦ ὑπνωτισμοῦ, καὶ λαμβάνομεν ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν περὶ τινῶν τῶν κακῶν συνεπειῶν της. Τὰ λοιπὰ ἀποβλέπουσι τὴν ἀστυνομίαν τῶν Παρισίων. Ἐὰν τοιαῦτα πράγματα συνέβαινον εἰς ἀγγλικόν τι νοσοκομεῖον, ταχέως θὰ προεκάλουν ἀνάκρισιν καὶ θὰ ἐκολά-

* Ἄλλη αὕτη εὐνοουμένη τρόφιμος τοῦ Σαριτέ.

ζοντο αὐστηρῶς. Πόσῃν βλάβῃν δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὰ τοιαῦτα, ὁ κ. Λουῆς τὸ συναισθάνεται ὁ ἴδιος, καὶ λέγει ἐν μιᾷ τῶν διαλέξεών του :

« Ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ἀκαριαίας ἀπωλείας τῆς αὐτοσυνειδησίας, εἰς ἣν ὁ ὑπνωτιζόμενος μεταβαίνει, εἶνε ἀξία νὰ θεωρηθῇ μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Τὸ ἄτομον δὲν ἀνήκει πλέον εἰς ἑαυτὸ, ἀλλὰ παραδίδεται, ὡς ἀδρανὲς τι ὄν, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν περὶ αὐτό. Εἶνε ἀνίκανον πρὸς ἄμυναν, καὶ ἐκτεθειμένον εἰς πᾶσαν ἐγκληματικὴν ἀπόπειραν ἐκ μέρους τῶν περικυκλούντων αὐτό, δύναται νὰ δηλητηριασθῇ καὶ ν' ἀκρωτηριασθῇ. Ὅπου τὸ ὑποκειμένον εἶνε γυνή, δύναται νὰ βιασθῇ καὶ νὰ κολλήσῃ σύφιλιν, ὡς ἀπῆντησα ἤδη θλιθερὸν παράδειγμα ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ μου. Δύναται νὰ γείνη μήτηρ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἔχνος βιαίας ἐπιθέσεως, καὶ χωρὶς ἡ πάσχουσα νὰ ἔχῃ τὴν ἐλαχίστην ἐνθύμησιν τοῦ ὅ,τι συνέβη μετὰ τὴν ἐξέγερσίν της. Ἐνίοτε τὸ ὑποκειμένον δύναται νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν ἐπήρειαν ποικιλωτάτων ὑποβολῶν ἐκ μέρους τοῦ διευθύνοντος τὰς πράξεις της προσώπου. Δυνατὸν νὰ παραπεισθῇ ὅπως γείνη ἀνθρωποκτόνος, ἐμπρηστής ἢ αὐτόχειρ, καὶ ὅλαι αἱ ὠθήσεις αὗται αἱ ταμιευόμεναι εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐν τῷ ὕπνῳ καθίστανται δυνάμεις ἡρέμα συμφορούμεναι, αἵτινες θὰ ἐκραγῶσιν ἀργότερα μετὰ τὴν αὐτόματον ὀρμὴν τῶν φρενοβλαβῶν. Ἐνθυμείσθε καλῶς τοῦτο, κύριοι! ὅλαι αἱ πράξεις, ὅλα τὰ φαινόμενα ταῦτα, δὲν εἶνε κεναὶ ὑποθέσεις, ἀλλὰ γεγονότα, τὰ ὅποια δύνασθε καθ' ἐκάστην νὰ συναντήσητε εἰς τὴν ζωὴν σας.»

Θὰ ἐρωτήσῃ τις : Ἐὰν τὰ ἀγαθὰ ἐξαγόμενα τοῦ τεχνητοῦ ὕπνου εἶνε τοιαῦτα, ὥστε ν' ἀντισταθμίσωσι τὰ κακά ; Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμότητά του ἐν τῇ χειρουργικῇ, ὁ ἴδιος Λουῆς ἀπαντᾷ :

« Κατ' ἀρχάς, χειρουργοὶ τινες συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν μέθοδον ταύτην πρὸς ἐκτέλεσιν ἐγχειρήσεών τινων, καὶ τινες τούτων ἐπέτυχον ἐν μέρει. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς θαυμασίας ἀνακαλύψεως τοῦ χλωροφορμίου (ὡς καὶ τῆς τοπικῆς ἀναισθησίας διὰ κοκαίνης, τῆς ἐξατμίσεως τοῦ αἰθέρος, κτλ.) αἱ ἀπόπειραι αὗται ἐγκατελείφθησαν. Τώρα πλέον ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὑπνωτισμοῦ εἰς τὴν χειρουργικὴν θεραπείαν οὐδὲν λυσιτελεῖ, διότι ἀφορᾷ μόνον ὀλίγον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, τουτέστι τὴν τάξιν τῶν ὑπνωτιζομένων.»

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰατρικὴν, ὁ κ. Λουῆς εἶνε πλέον εὐέλπις, ἀλλὰ προφανῶς ἐμπνέει ὀλιγωτέραν ἐμπιστοσύνην ἀπὸ τοὺς γαληνιωτέρους καὶ κριτικωτέρους συναδέλφους του τῆς Σαλπετρίερης, οἵτινες δὲν ἠθέλη-

σαν νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς τὰς νέας ταύτας ἀναπτύξεις, καὶ οἵτινες τὰς θεωροῦσι δυσμενῶς καὶ δυσπίστως. Εἰς ἐμὲ, αἱ καλούμεναι ἱατρικαὶ διὰ τοῦ ὑπνωτισμοῦ θεραπείαι φαίνονται ὑπαγόμεναι εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν μετὰ τὰς διὰ τῆς πίστεως θεραπείας, καίτοι μειονεκτούσαι αὐτῶν κατὰ πολλὰ. Τὰ ἀποτελέσματα τούτων τοῦλάχιστον εἶνε σχετικῶς πολυάριθμα καὶ εἶνε ταχύτερα. Ἀριθμητικῶς ὑπάρχουσι, νομίζω, πλείονες ἐκ πίστεως ἰάσεις εἰς Λουὶρδ παρὰ δι' ὑποβολῆς θεραπείαι εἰς τὴν Σαλπετρίερην καὶ τὸ Σαριτέ. Ἐσχάτως ἐπροτάθη λίαν σοφῶς νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν ὑπνωτισμὸν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ὀδόντων, διὰ τὴν μεταχείρισιν τῶν μεθύσων καὶ τῶν παιδίων τοῦ σχολείου. Ἡ πρότασις εἶνε αὐτοκατάκριτος. Τὰ ποινικὰ δικαστήρια εἶδαν ἱκανοὺς ὑπνωτιστὰς ὀδοντοιατρούς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δι' ὑποβολῆς θεραπείαν τῶν μεθύσων καὶ τὴν δι' ὑποβολῆς παιδαγωγίαν τῶν νοθρῶν ἢ τῶν ἀχρείων παιδίων, συστηματικὴ καὶ νοήμων ὑποβολὴ εἶνε ὅ,τι πᾶς κληρικὸς, πᾶς ἰατρός καὶ πᾶς διδάσκαλος προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ καὶ πολλὰκις τὸ κατορθώνει, καὶ μετὰ καλλίτερον τρόπον ἀπὸ τὴν ἐξουτελιστικὴν μέθοδον τοῦ ὑπνωτισμοῦ. Ἐναντίον τῆς μέθης ὅμως πᾶσα ἀπόπειρα ἀπέτυχε.

Ἐὰν δύναται νὰ ἐπέλθῃ παράδοξον ἀποτέλεσμα διὰ συσκευῆς προωρισμένης νὰ πλήττῃ ἰσχυρῶς τὴν φαντασίαν, ὁ διὰ πίστεως ἰατὴρ τοῦ σπηλαίου ἔχει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα ἐπὶ τοῦ ἀποκοιμιστοῦ τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς κλινικῆς. Δὲν παρεισάγει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ προσωπικότητα οὔτε ἀναγκάζει τὸν πάσχοντα νὰ ὑποτάξῃ τὸ διανοητικὸν ἐγὼ του εἰς τὸ τοῦ ἐνεργητοῦ. Ὁ μεσημριστής ζητεῖ νὰ δεσπόσῃ τοῦ ὑποκειμένου του καταβάλλει τὴν ἀσθενῆ θέλησιν ἀντὶ νὰ τὴν ἐνισχύσῃ. Στοχάζεται νὰ γείνη δεσπότης ἐνὸς δούλου. Περιττὸν νὰ καταδείξω τοὺς κινδύνους τῆς ἀποπειρας ταύτης. Παρέθεσα διὰ βραχέων τὰς παραινήσεις ἐνὸς τῶν ἀποστόλων του, ἢ τοῦλάχιστον ὅσον μέρος ἐξ αὐτῶν δύναται κοσμίως νὰ ἀναγραφῇ.

Ὁ διὰ πίστεως ἰατὴρ τοῦ σπηλαίου ἐνισχύει τὴν ἀσθενεστέραν ἀτομικότητα. Λέγει εἰς τὸν πάσχοντα νὰ πιστεῦῃ ὅτι θὰ θεραπευθῇ, νὰ δέηται ἐνθέρμως, καὶ θὰ θεραπευθῇ. Ἐφ' ὅσον θεραπευθῇ ἀπέρχεται ἴσως κρείττων καὶ ἰσχυρότερος ἀνὴρ, καὶ ἡ ἰσχύς του εἶνε πραγματικωτέρα καὶ διαρκεστέρα παρὰ ἐὰν ἐγένετο ἡ πлагγὼν τοῦ ὑπνωτιστοῦ. Τὰ πειράματα τῆς Σαλπετρίερης συνετέλεσαν νὰ μᾶς καταστήσωσιν ἱκανοὺς ν' ἀναλύσωμεν σαφέστερον τὴν φύσιν τῶν διὰ πίστεως ἰάσεων ἐν γένει, καὶ ἐπέχυσαν μέγα φῶς εἰς σειρὰν φαινομένων ἀνθρωπίνου αὐτο-

ματισμοῦ, τὰ ὅποια ποτὲ δὲν εἶχον μελετηθῆ ἑναργέστερον ἢ φιλοσοφικώτερον. Τοσαῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὸ κοινωνιολογικὸν ζήτημα. Διὰ τὸν μελετητὴν δὲ τῶν «ψυχολογικῶν φαινομένων» μέγα ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ νὰ σημειωθῆ πῶς ἀλλεπάλληλοι λειτουργίαι δύνανται χωριστὰ νὰ καταργηθῶσι καθ' ὅσον ὁ ἐγκέφαλος τίθεται βαθμηδὸν εἰς ὕπνον, καὶ εἰς ποῖα ἐπικίνδυνα ἐπακόλουθα δύνανται νὰ ἀχθῶσιν αἱ ὑπολειπόμεναι ἐνέργειαι ὅταν ἡ αὐτοσυνειδησία ἀποκοιμηθῆ. Ὁ συρφετὸς δύνανται νὰ εὕρισκῃ ἐπονειδίστον τέρψιν εἰς τὰς ἡμιβλακῶδεις στάσεις καὶ ἐνεργείας τοῦ ὑπνωτιζομένου ἀνθρωπίνου νευροσπάστου, ὡς εὕρισκει τοιαύτην καὶ εἰς τὰ ἀληθῆ νευρόσπαστα. Ἄλλ' ὑπερτέρα τῶν τε φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν χυδαίων τέρψεων εἶνε ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποτροπῆς τοῦ κινδύνου τῶν τε φανερῶν καὶ τῶν κρυφίων κακῶν τοῦ ὑπνωτισμοῦ, καὶ τίς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι τὰ κακὰ ταῦτα μεγάλως ὑπερβάλλουσι πᾶν ἀγαθὸν τὸ ὅποιον ἤθελε προκύψει ἐξ αὐτοῦ ;

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Μ. ΛΙΟΥΙΣ

Τὰ ἀγγλικά περιοδικὰ ἔγραψαν ἐσχάτως πολλὰ καὶ ποικίλα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς οἰκιακῆς ὑπηρεσίας, περὶ τοῦ πῶς νὰ μεταχειρίζωνται οἱ κύριοι τοὺς ὑπηρέτας καὶ πῶς νὰ φέρωνται· οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς κυρίους. Ἐκ τούτων, τὸ κύριον συμπέρασμα ὅπερ δύνανται νὰ συναχθῆ, δύνανται τις διὰ βραχείων νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε τοῦτο : ὅτι ἰστάμεθα ἀντιμέτωποι τοῦ ζητήματος ἂν ὅλον τὸ σύστημα τῆς οἰκιακῆς ὑπηρεσίας δὲν χρήζει μεταρρυθμίσεως καὶ λίαν οὐσιώδους μετοβολῆς, ὅπως φέρῃ τὸν βίον μας εἰς ἀρμονίαν μετὰ τὴν γενεάν ἐν ἣ ἔλαχεν ἡμῖν ὁ κληρὸς νὰ γεννηθῶμεν. Εἶνε αὕτη γενεὰ καθ' ἣν τὸ ρεῦμα ἐστράφη βραχδαῖον κατὰ τοῦ πατριαρχικοῦ συστήματος, καὶ καθ' ἣν ἕκαστον ἄτομον ἴσταται ἢ πίπτει κατὰ τὴν ἰδίαν του ἀξίαν. Ἐὰν ἔχῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας, ἢ ἐπιτυχία του εὕρισκῃ τὴν ἰδίαν ἀμοιβὴν τῆς· ἐὰν δὲν ἴσταται ἐπὶ στερεᾶς βάσεως, πίπτει· ἐνῶ ἡμεῖς ἀναγνωρίζοντες ὅτι τὸ μὴ ἐπιτυχὲς δὲν εἶνε μέγα, ἐξακολουθοῦμεν νὰ διευθετῶμεν ἐκ τῶν ἐνόντων τὰς πενιχρὰς οἰκίας μας.

Ἄλλὰ καίτοι παραδεχόμενοι ὅτι αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἀπέρριψαν κατ' οὐσίαν ὡς ἀναχρονισμόν τὸ πατριαρχικὸν σύστημα, γνωρίζομεν ὡς βέβαιον ὅτι ἡ ζωὴ δὲν δύνανται νὰ στηριχθῆ ἄνευ χειροτεχνικῆς ἐργασίας,

ἔστω καὶ ἀπλῶς διὰ σακχάρου ριζῶν· διὸ καὶ τείνομεν νὰ διατηρῶμεν τὰς οἰκίας μας ἐν κοσμιότητι καὶ εὐταξίᾳ ὥστε νὰ εἶνε οἱ ναοὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ κάλλους, καὶ νὰ πορίζομεθα κατάλληλον τροφήν, οἷαν ἀπαιτοῦσιν ἐπιτακτικῶς οἱ πολιτισμένοι στόμαχοι.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, δὲν ἐγλυκοχάραξεν ἀκόμη ἡ ἡμέρα ὅτε ἡμεῖς οἱ Ἄγγλοι θὰ εἰμποροῦμεν νὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν ξενοδοχείων τῆς Ἀμερικῆς, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι μας κατευθύνονται πρὸς τι ὠραιότερον καὶ ἡσυχαστικώτερον τούτου. Τὸ θέλημα τῆς ἀγγλικῆς ἐστίας ἰσχύει ἀκόμη παρ' ἡμῖν· καὶ τὸ ζήτημα εἶνε πῶς νὰ τὴν διατηρήσωμεν ἐν καλλονῇ καὶ ἀνέσει. Μεταβολαὶ ἐν τοσοῦτῳ πολλαὶ συνέβησαν ἤδη, καὶ αἱ ἰδέαι πολὺ ἠλλοιώθησαν ὡς πρὸς τὰ πρακτέα ἐν τῷ οἴκῳ. Πρὸ μιᾶς γενεᾶς ἢ καὶ τι πλέον μικρῶν γαιοκτημῶν τῆς ἐξοχῆς δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του ζῦθον ὅστις νὰ μὴ κατεσκευάσθῃ ἐκ τῶν ἰδίων ἀπαρχῶν του, παμπάλαιον ἔθιμον, συνεπεῖα τοῦ ὁποίου ὅλον τὸ προϊόν τῆς ζυθοποιίας ἔπρεπε νὰ καταναλωθῇ, ὅσον καὶ ἂν εἶχεν ὀξινίσει, καὶ ἡ φιάλη τῆς σόδας, νεωτερικὴ ὑποχώρησις εἰς χλιδῶσαν γενεάν, κατεῖχεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ ἀρίστου τὴν ἐντιμὸν παρὰ τὸ ἄλλας γειτονίαν.

Ἀλλὰ τώρα ἡ κατ' οἶκον ζυθοποιία λογιζέται μεταξὺ τῶν πραγμάτων τῶν καταδικασμένων εἰς παρακμὴν, ἴσως διότι «ὅλα γυροῦν, ὅλα γερνοῦν, ὅλα περνοῦν»,* ὁ δὲ οἰκογενειάρχης ἔχασε τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν νεολαίαν τῆς τε ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας τάξεως τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως πίνῃ τὸν ὄξινον ζῦθόν του, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπώλησε τὴν ζυθοποιὸν μηχανήν του.

Οὕτω καὶ ὁ μέγας κλίβανός του, ὁ διὰ κλάδων θερμαινόμενος, ἔπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, καὶ τώρα σπανίως ἢ οὐδέποτε ἀκούομεν τὴν μεγάλαυχον βεβαίωσιν «ψήνομεν στὸ σπίτι», τὴν ἐνέχουσαν διὰ τοὺς ἀτυχεῖς οἰκείους καὶ ξένους τὴν σκληρὰν καταδίκην τοῦ ν' ἀποφάγῃ τὴν φουρνιὰν τῶν καρβελίων, ὅσον ὑπόξινα, σκληρὰ καὶ ἔωλα καὶ ἂν ἦσαν. Ἦτο συγκατάβασις ἐκ μέρους φιλελευθέρων ἀρχῶν οἰκογενείας τὸ νὰ ζυμῶσιν καὶ ψήσῃ δις τῆς ἐβδομάδος· καὶ ὅσον διὰ τὸν θύραθεν ἀρτοποιόν, μὲ τὰ νοθευμένα ἄλευρά του, δὲν ὑπῆρχε τύχη δι' αὐτὸν οὐδεμία.

Τώρα ὁμως, ὁ χρηστὸς οὗτος βιομήχανος εἰσεχώρησεν εἰς πᾶσαν οἰκίαν, καὶ ἂν οἱ ἄρτοι του δὲν εἶνε κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀρέσκειαν, ἐλεύ-

* Ἀπόπειρα ἐξελληνισμοῦ τῆς γαλλικῆς παροιμίας : tout lasse, tout passe, tout casse.

θεροὶ εἴμεθα νὰ τοῦ τὸ εἴπωμεν καὶ νὰ ζητήσωμεν ἀλλοῦ. Ἐὰν αἱ σκέψεις του περὶ τῶν πρὸς ζωάρκειαν στοιχείων δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὰς τοῦ ἀστυχημικοῦ, οἱ πελάται μόνον ἑαυτοὺς ἄς μέμφωνται ἐὰν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύηται ἀσυνειδήτως.

Ἐπειτα τὸ πλύσιμον, εἴτε δι' ἑταιριῶν εἴτε δι' ἀτόμων, σχεδὸν καθολικῶς διεξάγεται ὡς ἐγένετο πρότερον κατ' οἶκον. Ναὶ μὲν οἰκίαι τινὲς δύνανται νὰ διατηρῶσι μέγα πλυσταρεῖον καὶ σύστημα πλυντριῶν· ἀλλ' εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων ὅχι ἐκ τῶν πολλῶν· καὶ βεβαίως δὲν εἶνε πιθανόν ὅτι πολλὰ τῶν ἐκτεθησομένων ἐναῦθα, ὅσον καὶ ἂν ἐφαρμοζῶνται εἰς τὰς ἀγροτικὰς πολίχνας, δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἐξοχικὰς οἰκίας ὅπου ἀκόμη καταναλίσκουσι, κατὰ τὸν παλαιὸν βαρωνικὸν τρόπον, τὸ ἴδιον αὐτῶν βούτυρον καὶ τὰ αὐγά, τὸ ἴδιον αὐτῶν προβάτειον, τὸ λίπος, τὴν πέστροφαν, τὰ θηράματα καὶ τοὺς κονίκλους, τὰ ἴδια λάχανα καὶ τὰς ὀπώρας. Οἱ θεράποντές των εἶνε οἰκογενεῖς καὶ τὰ τιμαριοειδῆ κτήματά των εἶνε ἰδιοργάνωτα· οἱ βαρωνικοὶ ὁμως οὗτοι οἴκοι εἶνε μόνον εἰς εἰς τοὺς μυρίους συνήθεις οἴκους.

Ἀνατρέχοντες ἐτι ἀπωτέρω ἀνὰ τὸ ρεῦμα τοῦ χρόνου, εὐρίσκομεν τὰ τε κηρία, τὸ ὄξος καὶ τὸν οἶνον, σταφιδίτην καὶ χαμαιακτίτην καὶ καθεξῆς, ὅλα κατ' οἶκον τακτικῶς κατασκευαζόμενα, χωρὶς νὰ μνημονεύσωμεν ὅλα τὰ βοθητικὰ τῆς χειρουργικῆς μέσα, ἐπιδέσμους καὶ ξαντὸν καὶ ἔμπλαστρα, τὴν πλήρη προμήθειαν τῶν ἱαματικῶν βοτάνων καὶ διύλισμάτων, τῶν παρασκευαζομένων καὶ ταμειουμένων ὑπὸ τῆς δεσποίνης τοῦ οἴκου ὅπως δίδονται παρ' αὐτῆς πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἀκολουθίας τῆς, ἐν ἀπουσίᾳ ἐπιστήμονος ἰατροῦ.

Ὁ Ταλλεϋράνδος, ἐν χαριστάτῳ κεφαλαίῳ τῶν Ἀπομνημονευμάτων του, περιγράφει τὸν ἀναπαυτήριον θάλαμον εὐγενοῦς τινος κυρίας, ἥτις συμπαθοῦσα πρὸς τὴν ἀτυχίαν καὶ παρημελημένην νεότητά του τὸν προσεκάλεσεν οἰκαδε. Διηγείται πῶς, ἀπολείτουργα τὴν Κυριακὴν, ἡ δέσποινα ἐκεῖνη προσέπεμπετο ἀπὸ τοῦ ναοῦ ὑφ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου τῆς περιοχῆς τῆς, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐφημερίου, καὶ πῶς, ἀφοῦ αὕτη ἐκαθέζετο ἐπὶ τινος θρονίσκου, ὅλοι οἱ πάσχοντες πτωχοὶ εἰσῆγοντο ἐνώπιόν τῆς, καὶ αἱ διάφοροι παθήσεις των ἐξετίθεντο ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου ἢ ἐνὸς τῶν συμπαρόντων. Ἐκεῖνη τότε ἐδείκνυεν ἐπὶ τῶν ἀθακίων φιάλας πσιάνης ἢ ἀλοιφῆς καταλλήλου διὰ τὴν περίπτωσιν, καὶ αἱ θεραπαινίδες τῆς διὰ μιᾶς ἐπέδενον τὰ τραύματα καὶ ἐδίδον τὰ φάρμακα εἰς ἕκαστον τῶν ἀσθενῶν, δίδουσαι αὐτοῖς νὰ ἀποκομίσωσιν

οἰκαδε ὅσα φάρμακα θὰ ἐχρειάζοντο δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος, μεθ' ὃ ἐκεῖνοι ἀπῆρχοντο ἐκφωνοῦντες εὐλογίας καὶ εὐχαριστήρια. Ἦτο εὐτυχισμένον καὶ κοινωφελέστατον ἀπόγευμα Κυριακῆς, εἰς περιφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ νεώτερον ἔθος τῆς γυναικειᾶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πομπῆς μετὰ τῆς κενῆς ἢ κακοβούλου φλυαρίας καὶ ἀργολογίας.

Τὸ πατριαρχικὸν ἐνστικτον εἶχεν ἐπιζήσει ἐν πλήρει ἰσχύϊ παρὰ τοῖς ἐξαιρέτοις ἐκείνοις ἀνθρώποις, κοῖτοι πέραν τῶν μοχλῶν καὶ ἕξω τῶν πυλῶν των ἢ φραυλοτάτη κοινωνία ἐσήπετο ἐν ἀνομίαις.

Δὲν δυνάμεθα, καὶ ἂν θέλομεν, νὰ φέρωμεν ὀπίσω τοιαύτας σκιηὰς, διότι αἱ σχέσεις μεταξὺ πτωχῶν καὶ πλουσιῶν παραπολὺ μετεβλήθησαν σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ τῶν συμβεβηκότων· δυνάμεθα μόνον νὰ προσπαθήσωμεν ὅπως ἀποκαθάρωμεν τὰς ὑφ' ἑστῶσας σχέσεις, καὶ ἰδρῦσωμεν τὸ οἰκιακὸν σύστημα ἐπὶ νέας καὶ λυσιτελοῦς βάσεως, ἐνθυμούμενοι πάντοτε ὅτι πᾶν τὸ παλαιὸν δὲν εἶνε ἀναγκαίως καὶ καλὸν διότι εἶνε παλαιόν, οὔτε πᾶν τὸ νέον διότι εἶνε νέον. Ὑπὲρ τοῦ παλαιοῦ συστήματος δύναται τις ἴσως νὰ συνηγορήσῃ λόγῳ φιλανθρωπίας· ἀλλὰ δὲν δύναται ὅλοι νὰ ἔχωσι τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα νὰ καλλιεργῶσι τὴν φιλανθρωπίαν, ἢ καὶ ἂν τὰ ἔχωσι, δυνατόν νὰ προτιμῶσι νὰ μετέρχωνται ταύτην καθ' ὃν προαιροῦνται τρόπον, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδίαν κρίσιν των.

Δυνάμεθα οὐχ' ἤττον ν' ἀναγνωρίσωμεν διὰ μιᾶς ὅτι ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα προκειμένου περὶ οἰκιακῆς ὑπηρεσίας βασιζονται ἐπὶ τῆς ἐνιαίας ἀρχῆς ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τὰς φρένας χρῆζουσι, καὶ πάντοτε θὰ ἔχωσι χρεῖαν, τῆς βοήθειας τῶν ῥωμαλέων τὸ σῶμα καὶ τοὺς μυῶνας. Ἀμφοτέρω εἶνε ἐργάται, ἐκάτερος κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῷ τρόπον, καὶ συμφῶνως πρὸς τὴν ἰδίαν ἰκανότητα, καὶ τὸ ἔργον ἐκατέρου εἶνε καλόν, καίτοι διάφορον. Διότι πᾶσα ἐργασία τῶν χειρῶν ἔχει τὴν ἰδίαν τῆς εὐγένειαν, καὶ ἡ τέχνη ἢ ἀπαιτουμένη πρὸς διατήρησιν ὑπερτέρου οἴκου ἀνάγεται εἰς τάξιν καλλιτεχνίας· πράγματι, ἀξιολύπητος εἶνε ὁ ἐπικρατήσας τόνος εἰς πᾶν ὅ,τι ἐγράφη περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῆς χειροτεχνικῆς ἐργασίας ὡς περὶ ἀθλίας καὶ ταπεινωτικῆς ἀνάγκης, ὑποποδίου οὔσης καὶ καταπατουμένης πρὸς ὄφελος τῆς εὐζωίας καὶ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως. Ῥαβασὼλ ὁ κακοῦργος ἐν μόνον βῆμα προέβαινε πορρωτέρω ὅταν ἐκήρυττεν ἐξευτελιστικὴν πᾶσαν ἐργασίαν, σωματικὴν τε καὶ διανοητικὴν.

Οὐδὲν ἤττον εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἀπλῆ ψυχὴ, ἥτις ἀνοίγει μίαν αὐλάκκα, καὶ ἐννοεῖ ὅλα περὶ τῶν καιρῶν καὶ τῶν χρόνων ἐξ ὧν ἐξήρτηται

ἡ ζωὴ, μᾶς θεωρεῖ, μὲ ὅλας τὰς θεωρητικὰς γνώσεις μας, ὡς ὄντα ἐλλιπῆ καὶ ἀτελῆ περὶ τὰ οὐσιωδέστατα τῶν πραγμάτων· καὶ ἔχει κἄπως δίκαιον εἰς τὴν κρίσιν τῆς, καίτοι ἀμοιρεῖ τῆς δυνάμεως Ἐμερσῶνος ὅπως περιβάλλῃ τὴν σκέψιν τῆς εἰς τὸ ἀξίωμα ὅτι «χειροτεχνικὴ ἐργασία εἶνε ἡ μελέτη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.»

Λίαν ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ συρμοῦ εἶνε τὸ νῦν ἐπικρατοῦν οἰκιακὸν μας σύστημα· ἐγεννήθη καὶ ἠϋξήθη χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ δεσπόσωμεν αὐτοῦ, εἴτε παρεφθάρη, καθόσον εἴμεθα τῆς Ἀρίας φυλῆς, ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ σατράπου μετὰ τῶν δορυφόρων ἀκολούθων του, ὧν ἕκαστος εἶχε χωριστὸν ὑπόργημα, ὁ εἰς διὰ ν' ἀνάπτῃ τὴν τσιμπούκαν του καὶ ὁ ἕτερος διὰ νὰ τὴν ἐγχειρίζη· εἴτε ἐκ τῆς μακρᾶς στοᾶς τοῦ βαρῶνου, ὅπου συνηθορίζοντο πλήθη ἔτοιμα πρὸς ἀρηϊοίλους ἐπιχειρήσεις.

Γενναίας ἢ ἀνωτέρας ἀρχὰς δὲν ὑπέθαλψεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τούτου, ἀλλὰ πολλάκις κενοδοξίαν, χυδαῖον κόμπον καὶ ἀγάπην τῆς ἐπιδείξεως, παιδαριώδη πράγματα τὰ ὅποια, ἐνώπιον τοῦ ἀπείρου τοῦ σύμπαντος τὸ ὅποιον ἀπεκαλύφθη νῦν οἰκειῶς πρὸς ἡμᾶς, ἐκπλήττουσιν ἀλγεινῶς τὰ λεπτοῦρῃ νεῦρα, ὡς τόσον μικροπρεπῆ καὶ βάνουσα.

Ἐντεῦθεν τὰ ἔθος τῶν οἰκογενειακῶν προσευχῶν ἔπαυσε νὰ εἶνε γενικὸν ὅταν κατέστη ὀλιγώτερον εὐκαιρία δι' ὅλους ὅπως ἀναγνωρίζωσιν ὁμοῦ ὅτι ἦσαν εἰς κ' ἄνδρον νὰ πράξωσιν ὅ,τι δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ παραλείψωσιν ὅ,τι ἔπρεπε, παρὰ πομπώδης ἐπιδειξις θεράπεινα τῆς ἀλαζονείας τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅστις κατενόησε τὸ κενὸν αὐτῆς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὅτε τὸ πνεῦμα τῶν καιρῶν ἐδίδαξε τοὺς θεράποντας ν' ἀνθίστανται εἰς τὸ νὰ γίνωνται ὄργανα πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς κενοδοξίας του.

Ἡ οἰκοδεσποῖνα ἥτις ἐκανόνιζε τὴν τάξιν τῆς πρωτοκλισίας τῶν συνδαιτυμόνων τῆς κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπηρετῶν οὓς εἶχον, ἔφερε δι' ἐπιτηδεῖας εἰς ἄ τ ο π ο ν ἄ π α γ ω γ ῆ ς τὸν βαρβαρικὸν τοῦτον ὄγκον εἰς βαθμὸν ἀναπτύξεως ὅστις εἶνε ἐξευτελισμὸς εἰς κυρίους ἅμα καὶ ὑπηρέτας, ὅταν χρησιμεύωσι μόνον ἢ πρώτιστα πρὸς μεγαλαυχίαν καὶ ἔπαρσιν. Τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι ὁ βίος θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ εἶνε ἀπλούστερος παρ' ὅσον τὸν καθιστῶμεν, καὶ ἡ ἄγαν πολυτέλεια καὶ μαλθακότης περιστέλλει καὶ τυραννεῖ τὸ πνεῦμα χωρὶς μηδὲν νὰ ὠφελῇ τὸ σῶμα.

Δὲν ἐφθάσαμεν ἄρα εἰς ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου, καθ' ἣν θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀπαλλαγῶμεν τῆς τοσαύτης χυδαιότητος, καὶ ἀπο-

τασσομένοι πάσαν γελοιότητα και κενοδοξίαν, θά ἐτολμῶμεν ν' ἀρκούμεθα εἰς ὅ,τι εἶνε ἀπλῶς πρακτικόν και ἀληθές, εἰς τὴν οὐσιώδη μείωσιν τῶν εὐθυνῶν και τῶν μεριμνῶν μας— ἡμεῖς μάλιστα οἵτινες εἴμεθα ἐν τῇ πλειονότητι και δὲν κατοικοῦμεν ἐν παλατίοις ;

Ἄς θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα ἡσυχῇ. Ἐὰν διατηρῶμεν ἀριθμὸν τινα ὑπηρετῶν, ὅσους πλείονας διατηροῦμεν τόσον ὀλιγώτερον μᾶς ὑπηρετοῦσι, και τόσον βεβαιότερον ὁ ὄγκος τοῦ βαναυσότερου ἔργου πίπτει εἰς τοὺς βεβαρημένους ὧμους ἐνὸς δυστυχοῦς Μαργίτου μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ ἀναλογία τῆς τροφῆς των πάντοτε ἀνέρχεται, και ὅσον ὀλιγώτερον ἐργάζονται τόσον ὀλιγώτερον εὐχαριστοῦνται, και τόσον πλείονας ἐορτάς, ἐξόδους και ἀνέσεις ζητοῦσιν, εὐρίσκοντες μικρὰν ἡδονὴν εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐργάζονται· και εἰς ἐπίμετρον, οἱ ὑπηρεταί μας ἐπιτυγχάνουσι και ἐπιμένουσιν ἵνα ἀπολαύωσι μείζονος σχολῆς, ἐνῶ συνάμα εἶνε ἐντελῶς ἀπηλλαγμένοι τῶν πολλῶν και διαφόρων εὐθυνῶν και ἀνησυχιῶν, αἵτινες παρακολουθοῦσι τὰ βήματα τῆς δεσποίνης των ἔν παντὶ καιρῷ και τόπῳ. Ἡ εὐμάρειά των εἶνε ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα ἢ ἐφ' ὅσον φθάνει ἡ μνήμη μας και ἀφ' ὅσον θά ἦτο ἐὰν τὰ ἄτομα ταῦτα διητῶντο εἰς τὰς ἰδίας των οἰκίας, διότι δυσάρεστον θά ἦτο νὰ παραδεχθῶμεν περὶ παντὸς τοῦ στεγαζομένου ὑπὸ τὴν στέγην μας ὅτι δὲν στεγάζεται υγιεινῶς και ἀνέτως. Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχῶμεθα ἀγνώστους ἀνθρώπους, ποταπῆς τάξεως ἴσως, εἰς τὰ ἄδύτα τῶν οἰκῶν μας, ἔχοντας τὴν εὐκολίαν νὰ παρεισδύωσιν εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν τῆς ζωῆς μας, και νὰ διασπείρωσι κατὰ πλάτος ὅ,τι ἔμαθον ὅταν ἀλλάζωσι θέσεις, ὅπερ πολλοὶ τούτων εἶνε ὑπόχρεοι ἀπὸ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ Ὑπηρετικοῦ Συνδέσμου νὰ κάμνωσι συχνά. Συμμετέχουσι πάσης ἀναφυχῆς μας, και ὁμῶς δὲν εἶνε οἰκεῖοί μας. Δὲν εἴμποροῦμεν νὰ εἴμεθα βέβαιοι ποῦ ὑπάγουσι και μετὰ τίνων ἀναστρέφονται, και ἐπειδὴ συνεχῶς ἀλλάζουσι τὰς θέσεις των, οἱ ἀγνωστοὶ σύντροφοὶ των δυνατὸν νὰ εἶνε κίνδυνος δι' ἡμᾶς αὐτοὺς και διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν οἰκιῶν μας, καθόσον πλείστα λωποδυσταί συνδράζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν ἃς ἔδωκε πρῶην τις ὑπηρετής, ἐνῶ συγχρόνως οἱ ἴδιοι οἰκέται μας δυνατὸν νὰ δελεασθῶσι και ὑποπέσωσιν εἰς παρόμοιον ἔγκλημα, ὅπερ εἶνε ἀένναος πηγὴ ἀγωνίας διὰ μίαν φρόνιμον οἰκοδέσποιναν, βεβαρημένην ἤδη και ἀπὸ ἀναριθμήτους μικρὰς φροντίδας.

Πλουσία γυνή, μεγάλη κυρία, ὅπως μεταχειρισθῶμεν τὴν συνήθη ἐκ-

φρασιν, δύναται ν' ἀναθέσῃ πολλὰ δευτερεύοντα ἔργα εἰς ἐπιδεδξιὸν τινα γραμματίσκον ἢ ἄλλον ὑπάλληλον, εἰς ὃν ἔχει ἐμπιστοσύνην, ὅστις ἐξοφλεῖ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς, γράφει τὰς σημειώσεις τῆς, και ἐκτελεῖ ὅλα τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα ἄλλαι γυναῖκες ἴσης μορφώσεως και ἀγωγῆς ἄλλ' ὑποδεστέρας εὐπορίας ὀφείλουσι νὰ ἐκτελῶσιν αἱ ἴδια· ἄνευ βοηθοῦ· και οὕτω οἰκονομεῖ χρόνον και ἄνεσιν πρὸς ἐργασίαν και μελέτην και πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἰδίας τῆς ἀτομικότητος. Τοιαύτη μακαρία ἄνεσις, ἐὰν ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ νοήμονος οἰκονομίας πόρων και μέσων, θά ἦτο ἡ μεγίστη εὐνοια διὰ πολλὰς καταπεπονημένας ἀπὸ τὰς λεπτομερείας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, αἵτινες, ὅσον και ἂν τὰς ἀπλοποιήσωμεν, θά μείνωσι πάντοτε πολυάριθμοι και φορτικοὶ δι' ὅσας ἔχουσιν οἰκογενείας ν' ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὸν κόσμον, και χαρακτῆρας νὰ πλάσωσιν ὅπως μητρὸς μόνον ἀφοσίωσις και τρόπος ἰσχύει· ἴσως δὲ και σύζυγον γηράσκοντα και χρῆζοντα ἀδιαλείπτου ἐπαγρυπνήσεως και μερίμνης.

Ἄλλὰ και ἂν ἡδυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν πίεσιν τῶν μικρῶν μεριμνῶν, δὲν ἔπρεπε ν' ἀποκοιμηθῶμεν βουκαλιζόμενοι ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῶν στίχων τοῦ Ἰωάννου Ἰγγελο :

Νᾶταν γιορτὴ ! φωνάζουν ὄλοι·
Τοῦ χάκου, ἄχ ! δὲν εἶνε σκόλη·
Πάει ὁ καιρὸς τῆς τεμπελιάς,
κ' ἦρθαν ἡ μέραις τῆς δουλειᾶς...

ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν πῶς ν' ἀναζωπυρήσωμεν τὸ ὠραῖον τοῦτο ἀλλὰ νωθρὸν φάντασμα, χωρὶς νὰ ἐλπίζωμεν μηδαμῶθεν σύμπραξιν και ἀρωγὴν.

Και ὅπου μὲν τὰ πράγματα τοῦ οἴκου εἶνε ἐν ἐκτάσει παλατίου ἢ ἀρχοντικοῦ μεγάρου, δύναται νὰ ἐπιτηρῶνται ὑπὸ οἰκονόμου και διαχειριστοῦ, ὅστις δυνατὸν νὰ εἶνε ἀπόστρατος ἀξιωματικὸς ἢ ἄλλος τις κοινωνικῆς θέσεως, μὲ μέγαν μισθὸν και εὐυπόληπτος, γνωρίζων νὰ κρατῇ βιβλία και εἰδήμων τῶν τῆς ἀγορᾶς, μετ' ἐπιτηρήσεως τῶν ἀλσῶν και κήπων, τῶν σταύλων και τῶν ἀποθηκῶν.

Τοιοῦτος ἀρχιοικονόμος θά ἦτο ἱκανὸς νὰ σώσῃ πολλοὺς εὐγενεῖς οἰκοὺς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὰ χρονικὰ μνημονεύουσι μέγαν τινα οἶκον, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, βαίνοντα διὰ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν καταστροφὴν του, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Βάριγγ Γούλδ θά ἡδύνατο νὰ ἔχη γράψῃ τοὺς ἐπομένους λόγους : «Εἰσῆχθη εἰς τὴν αἵθουσαν τῶν ὑπηρετῶν, ὅπου θεραπαινίδες τινὲς ἐδέχοντο ἐπισκέπτας ἀπὸ τὸ Κίνσβριδζ,

καὶ τοὺς ἐφίλευον παροψίδας ἐκ κυνηγίου, αὐγὰ καὶ ἀφρόγαλα. Ἐκεῖ ἔπινον τὸ τσάι, γεμίζοντες τὰ ποτήρια μὲ κρυσταλλώδη ζάχαριν, προέχουσαν ἄνωθεν τοῦ βρυστοῦ ὡς τὸ Ἄραράτ ὑπεράνω τοῦ Κατακλυσμοῦ. Τινὲς τῶν φίλων τῶν ὑπηρετῶν ἔφερον καὶ τὰ τέκνα τῶν μαζῶν τῶν ἐκεῖ ἔτρωγον πλειότερον ἀπὸ ὅσον ἐπειῶν κτλ.» Καὶ πάλιν: «Κάπως ἡ εἰδησις, ὅτι ἡ ὑπάρχουσα τάξις τῶν πραγμάτων ἠπειλείτο ν' ἀνατραπῆ, ἔφθασεν εἰς τὴν αἰθουσαν τῶν ὑπηρετῶν, καὶ μεγίστη ἐπεκράτει ἀγανάκτησις. Ὁ κύρ Βλόμφιλδ καὶ ἡ κυρὰ Πρόβς, ὁ πρεσβύτερος θυρωρὸς, ὁ ἀμαξηλάτης καὶ ἡ θαλαμηπόλος τῆς λαίδης Χάριτος ἔβαλαν μαζῶν τὰς κεφαλὰς τῶν, καὶ συνεπέραναν ὅτι τὸ μόνον ἰατρικὸν εἶνε ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκείων. Ὁ λόρδος Ῥονάλδος πρέπει νὰ ἀπέλθῃ. Ὁ λόρδος Ἐδουάρδος δὲν πρέπει νὰ μένῃ τόσον χρόνον οἰκοί, καὶ δὲν πρέπει νὰ φέρῃ ἐκεῖ τὴν φοβεράν ἐκείνην λαίδην Ἐλισάβετ, ἣτις εἶνε τόσον μικροῦτσικη, καὶ χώνει τὴν μύτην τῆς παντοῦ. Μακρὰν ἀπὸ ἐμὲ ἡ ἰδέα, εἶπεν ὁ κύρ Βλόμφιλδ, ὅτι ἡ λαίδη Χάρις δὲν ἀγαπᾶται ἀπὸ ὅλους μας καὶ ὅτι δὲν τῆς πρέπει ν' ἀγαπᾶται· οὐχ ἤττον ἡ ἀφεντιά τῆς δὲν πρέπει νὰ μένῃ διὰ πάντοτε ἐδῶ. Πρέπει νὰ ὑπανδρευθῆ καὶ νὰ πάη καλιὰ τῆς.»

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἣτις οὐδόλως εἶνε πλαστὴ, ἀξιωματικὸς τις οὐχὶ ἄσημος ἐκλήθη ὅπως κανόνισῃ τὰ ἔξοδα καὶ εἰσαγάγῃ περιορισμοὺς καὶ μεταρρυθμίσεις, τὸ ὁποῖον τόσον δραστικῶ τῶ τρόπῳ ἔπραξεν, ὥστε νὰ ἐγείρῃ κύματα ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἀνὰ τὰς τάξεις τῆς ἀγροτικῆς ἐκείνης θεραπείας. Καλλίτερον θὰ ἦτο διὰ τε τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ τὴν δημοσίαν ἠθικὴν ἂν ἀπ' ἀρχῆς εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἀγαθὴ διοίκησις.

Εἰς ἴδρυμα τοιαύτης ἢ καὶ μικροτέρας δυνάμεως ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ εὐπροαίρετον σχέδιον τοῦ λόρδου Ἀθερδὴν περὶ λέσχης ὑπηρετῶν ἐντὸς τοῦ οἴκου, διὰ μαθήματα, συναυλίας, κτλ, ἂν ὑποτεθῆ πάντοτε ὅτι οἱ κύριοι θὰ ἔχωσι τὴν καλὴν διάθεσιν νὰ διδάσκωσι καὶ οἱ ὑπηρεταὶ νὰ μανθάνωσι, προτιμῶντες τοῦτο ζωηροτέρων δι' αὐτοὺς ἡδονῶν· καίτοι ἂν τοιαύτη μέθοδος καθίστατο κανὼν, τὸ ὄνομα ὑπηρετῆς θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ καταργηθῆ παντάπασι ὡς ἀνοίκειον εἰς τὰ ἐκλεκτὰ πνεύματα τὰ προσηλωμένα εἰς τοιοῦτους ὑπερτέρους σκοποὺς! Ἡ λέξις ὑπηρεσία εἴτε ἐφαρμόζεται εἰς σῶμα στρατοῦ, εἴτε εἰς ἀστυνομικὴν δυνάμιν, εἴτε εἰς οὐλαμὸν στιλβωτῶν ὑποδημάτων, ἐμπερικλείει πρωτόγονόν τινα ἰδέαν πειθαρχίας καὶ ἐργασίας, καὶ ἡ ἐργασία βεβαίως θὰ ἐφαίνετο εἴπερ ποτὲ ἀναιρετικωτέρα εἰς ὅσους θὰ ἐμάνθανον νὰ θεω-

ρῶσι τὸ καθήκον ὡς πρωτίστην αὐτῶν χαρὰν καὶ σκοπὸν τοῦ βίου τῶν. Περιπλέον δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὑπάρχει πάντοτε πεζόν τι ταπεινὸν ἔδαφος, καὶ ὅτι ὅσον περισσότερα ἐκ τῶν ἀνωτέρων τούτων πλασματῶν ἀπαιτοῦσι παρ' ἡμῶν κλίνην καὶ στέγην, τόσον περισσότερον ὀφείλουν νὰ μαγειρεύωσι καὶ νὰ καθαρίζωσι· καὶ ὅτι ἡ ἀτελεύτητος, ἀφρευκτος, ἀδυσώπητος ἐργασία, ἣτις πρέπει νὰ ἐκτελεῖται πρὶν ἡ εὐρεία καὶ μορφωμένη οἰκετεία δυνηθῆ νὰ πλαγιασῆ τὴν νύκτα, νὰ ἐγερθῆ τὸ πρῶν καὶ νὰ κινήται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ γείνη ὁ κληρὸς καματηρῶν τιῶν εἰλώτων εἰς τὸ κατώτατον στρώμα, τῶν μόνων ἀληθῶν «οἰκετῶν».

Δὲν ὀμιλοῦμεν ἐν τούτοις τόσον περὶ τῶν μεγάλων οἴκων τῆς εὐγενείας, παρ' οἷς ἡ ὁδὸς τοῦ βίου, εἰς τὰς μικροτέρας λεπτομερείας τῆς, λειαινεται τεχνητῶς, τῆς προσοχῆς τῶν ἀφιεμένης ἐλευθέρως δι' ἄλλας καὶ μεγαλειτέρας μερίμνας, ὅσον περὶ τῶν πολυαριθμοτέρων καὶ μικροτέρων οἴκων, ὧν αἱ οἰκοδέσποινα πολιορκοῦνται ἀπὸ τὴν στενήν καὶ ἀφόρητον πίεσιν τῶν περιστάσεων, καὶ ὧν τὰς ἀναριθμήτους μικρὰς μερίμνας θὰ ἠῦχετό τις νὰ ἰδῆ σμικρυνόμενας καὶ ἀπλοποιουμένας.

Μάταιον σχεδὸν εἶνε νὰ ἐπικαλεσθῆ τις ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' εἰς τὰς τοιαύτας γυναῖκας δυνατὸν νὰ προβληθῆ τὸ ἐρώτημα: Ποία μεταξὺ αὐτῶν προσπαθοῦσα νὰ διευθετήσῃ τὰ πάντα, δι' ἡσύχου πρωϊνῆς ἐργασίας, δὲν γνωρίζει τὸ βᾶρος τῶν παντοτεινῶν διακοπῶν, τῶν νέων πάντοτε ἀναφυομένων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα περισπῶσι τὸ πνεῦμα καὶ καθιστῶσι πᾶσαν συνεχῆ ἐργασίαν ἀδύνατον, ὡς ὅταν καλῆται νὰ δικάσῃ μεταξὺ τῆς μαγειρίσσης καὶ τῆς θεραπεινίδος, αἰτινες περιμένουσιν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην νὰ καθάρισῃ τὸ τραπεζομάνδηλον, ἢ ν' ἀποφασίσῃ τί πρέπει νὰ γείνη ὅταν ἡ ὑποθαλαμηπόλος ἀρνεῖται νὰ καθάρισῃ τὰ πέδιλα τοῦ παιδίου· καὶ δὲν θὰ ἠῦχετο νὰ ἐλευθερωθῆ ἐν μέρει ἀπὸ τὴν δουλείαν ταύτην;

Ἡ συνήθης Ἀγγλὶς οἰκοκυρὰ, θεωροῦσα εὐσυνειδήτως ὡς πρῶτον καθήκον τῆς, ὡς καὶ πράγματι εἶνε, τὸ νὰ διατηρῆ τέλειον τὸ νοικοκυριό τῆς, ἐν τάξει καὶ ἀκριθείᾳ, τοὺς οἰκέτας τῆς προθύμους καὶ εὐχαριστημένους, καὶ τὰ τέκνα τῆς ἐπιμελῶς διατρέφουμένα, ὑποδουλοῦται εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀπὸ τὰς ἀναποφεύκτους συνθήκας, ὥστε αἱ δυνάμεις τοῦ νοός τῆς δὲν εὐρίσκουσι χρόνον καὶ εὐκαιρίαν ὅπως ἀναπτυχθῶσι πρὸς τινα ὑψηλοτέραν διεύθυνσιν ἢ τὴν ἐπιτηδειότητα ὅπως ἀγωνίζονται τοὺς ἀγῶνας τοῦ μικροῦ κόσμου τῶν. Ἄς θεωρήσωμεν, παραδείγματος

χάριν, τὰς ἐνοχλήσεις καὶ τοὺς θορύβους, οἵτινες δὲν λείπουν ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς καὶ πόσεως.

Σπάνιον εἶνε, φεῦ! νὰ δύναται τις νὰ ἐμπιστευθῆ εἰς τὴν χρηστότητα τοῦ μαγείρου, ὅστις ἐνδιαφέρεται περισσότερο εἰς τὸ νὰ μαγειρεύῃ τοὺς λογαριασμοὺς παρά εἰς τὸ νὰ μαγειρεύῃ τὰ ὄψωνια, καὶ πολλάκις ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι, ἕνεκα τῶν πειρασμῶν εἰς οὓς εἶνε ἐκτεθειμένος, πολλὴ ἐμπιστοσύνη δύναται νὰ βλάψῃ ἓνα καλὸν κατὰ τὰ ἄλλα μάγειρον.

Ποία οἰκοδέσποινα δὲν γνωρίζει τὸ εἶδος τῆς μαγειρίσσης, ἥτις μαγειρεύει καλὰ ὅταν εἶνε εἰς τὰ καλὰ τῆς, ἀλλὰ κατασκευάζει ἀθλιώτατον δειπνον διὰ τὴν οἰκογένειαν, ὅταν δὲν θέλῃ νὰ δώσῃ προσοχήν; Καὶ εἰς τινὰς φιλοξένους ἐστίατορας δὲν συνέβη, γρήγορα ἢ ἄργα, νὰ παραθέσωσιν ἐλεεινὸν γεῦμα εἰς ὀμήγυρι· ἐκλεκτὴν δαιτυμόνων, πέριξ τραπέζης πολυτελοῦς, διότι, τῆς μαγείρου μεθυσμένης οὔσης, ὅλη ἡ ἐργασία ἔλαχεν εἰς τὴν παραμάγειρον; Ναὶ μὲν, παραμάγειροί τινες ὄψοποιοῦσι καλῶς, καὶ εἶνε ἄξιοι νὰ προβιβασθῶσι μαγειρίσσαι· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλα πρέπει νὰ λάβωσιν ἀρχὴν, ἄλλαι εἶνε ἀρχαίριαι.

Τοιοῦτον γεῦμα ψεύδει τὰς προσδοκίας τῶν ἐστιατόρων, οἵτινες συγκομίζουσι μόνον ταπεινώσιν ἀντὶ ἀποτελέσματος ἀναλόγου πρὸς τὸν παχὺν μισθὸν τὸν ὅποιον πληρώνουσιν εἰς τὸν μάγειρόν των. Τὸ τοιοῦτον εἶνε χειρότερον καὶ τῆς σπατάλης δι' αὐτοὺς καὶ τὰ χρήματά των, καθόσον ἡ θλιψὶς τοῦ πνεύματος προστίθεται εἰς τὴν διασπάθησιν τοῦ χρήματος.

Ὅψὲ τῆς ἐσπέρας ἡ οἰκοδέσποινα συναντᾷ τὴν μάγειρον ἀνερχομένην τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ἐν καταστάσει ἀπεριγράπτου κτηνωδίας, καὶ ἀναγκάζεται νὰ τὴν ἀποπέμψῃ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπανερχεται πάλιν, λέγουσα ὅτι εὑρίσκεται εἰς ἀπόλυτον ἔνδειαν, ἀποβαίνουσα οὕτω νέα ἀφορμὴ εὐσυνειδήτου μερίμνης πρὸς τὴν κυρίαν, πρὸς ἣν ἐφάνη τόσον ἀνωφελὴς ὑπηρετρία. Τὰ παραδείγματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ πραγμάτων· καὶ εἶνε ἄξιοι συγχαρητηρίων αἰ ἀναγνώστρια ὅσων ἡ μνήμη δὲν ἐγκλείει τοιαύτας ἀναμνήσεις. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα, διατί νὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ μελετῶμεν τὴν φύσιν τῆς μαγείρου, καὶ νὰ θεωρῶμεν τὰ διανοητικὰ προσόντα τῆς ὡς καὶ τὴν ὄψοποιικὴν ἰκανότητά τῆς πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς ὀρέξεως τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν τέκνων μας, ὅπερ εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος κεφάλαιον, καὶ τόσον λεπτοφυὲς καὶ ἀκανθῶδες ὑπὸ τοὺς σωματικούς ὄρους τῆς σήμερον, ἀλλ' ὅπερ ἂν ζητήσωμεν νὰ πραγματευθῶμεν ὑπὸ τὸ ἐνεστὼς σύ-

στημα, εἴμεθα, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῶμεν νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπ' αὐτὴν, εἰς τὸ ἔλκος ἐνὸς ἀτόμου τὸ ὅποιον ὑπόκειται εἰς πάντα πειρασμὸν ὅπως διαχωρίσῃ τὰ συμφέροντά του ἀπὸ τῶν ἡμετέρων, καὶ εἶνε πολλάκις γνωστὸν ὅτι δίδει εἶδησιν ἂν ἡ κυρία ἐπισκέπτεται ὅλως τὸ ὄψοφυλάκιον.

Ὡς φάρμακον ἐναντίον τοιαύτης σπατάλης, ἀγωνίας καὶ ἀβεβαιότητος, διατί νὰ μὴ ὑπάρχῃ ὄψοπωλεῖόν τι ἐν ἐκάστη ὁδῷ, ὅποθεν τὰ ὄψα νὰ στέλλωνται καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις γίνεται; Ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ὁ συναγωνισμὸς θὰ ἤσκει τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀποκαταστήσωσι ποικιλίαν καὶ καλὴν ποιότητα εἰς τὰ διάφορα εἶδη, καὶ ἡ οἰκοδέσποινα θὰ ἦτο ἡσυχος, ὡς καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εὐχαριστημένα ἐκ τῆς προχειρότητος καὶ εὐκολίας τῶν ὄψων.

Ἐὰν δύναται τις νὰ ζῆ λίαν ἀνέτως οὕτω ἐν Νικαίᾳ, ἐπὶ παραδείγματι, διατί ὄχι καὶ ἐν Λονδίῳ, ὅπου τὰ σχολεῖα τῆς μαγειρικῆς ἀφθονοῦσι καὶ ἀναπαύσεις ἄγνωστοι εἰς τοὺς ἀξέστους προγόνους μας πρόχειροι ὑπάρχουν; Ἐν Νικαίᾳ, Ρώμῃ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τὸ γεῦμα εἰσκομίζεται εἰς τὴν οἰκίαν ὑπὸ τινος ὑπηρετοῦ τοῦ ἐστιατορίου, ἐντὸς κασσιτερίνης θήκης περικλειούσης ἱκανὰς παροψίδας. Εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ βαστάσῃ ἀρκετὰ διὰ δύο κυρίας καὶ μίαν κόρην, ἐνῷ διὰ μεγαλύτεραν συνοδίαν δύο ἄνδρες, ἢ τὸ πανταχοῦ παρὸν τρίτροχον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσωσι· καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς πόλεις τὰ κάρρα τῶν μεταπρατῶν, τὰ ὅποια διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς κατὰ πᾶσαν ὥραν, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποθέτωσι τὸ γεῦμα μετ' εὐκολίας καὶ ἀκριβέστατα.

Βεβαίως ὑπάρχουσι πολλοὶ οἵτινες εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπον τοιοῦτον σύστημα ἀποκαθιστάμενον ἐν Λονδίῳ. Πόσον καλῶς τότε μία μικρὰ οἰκογένεια ἠδύνατο νὰ ἐπαρκῆ με μίαν ἢ δύο θεραπεινίδας τῆς ἐμπιστοσύνης, ἢ με θεράποντα καὶ θεράπειναν! Ἀντὶ νὰ παραφορτώνωμεν τὸν στενὸν χώρον τῆς οἰκίας με ὑπηρετάς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἰδιαιζούσας μικρὰς μεθόδους ὅπως προξενούσιν ἐνόχλησιν καὶ φθορὰν, καὶ τῶν ὁποίων τὰς ἰδιοσυγκρασίας ἀνάγκη νὰ μελετῶμεν, θὰ ἔχωμεν πλείονα χώρον διὰ φίλους, ἐὰν ἐπεθυμοῦμεν νὰ δεχθῶμεν αὐτοὺς, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ἤμεθα ὑπεύθυνοι, ὡς συνοίδαμεν ὅτι εἴμεθα διὰ τοὺς θεράποντάς μας. Δὲν θὰ ἐπληρώναμεν δι' ὅ,τι δὲν ἀποκτῶμεν οὔτε ἀπολαύομεν — τουτέστι δὲν θὰ ἐπληρώναμεν μεγάλους μισθοὺς καὶ δὲν θὰ παρείχομεν λιπαρωτάτην δίαιταν δι' ὀλίγων ὥρων ἐργασίαν διανεμομένην μεταξὺ πολλῶν ἀτόμων, — ἀλλὰ θὰ εἴχαμεν πλείοτερα μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προσφιλῶν μας σχεδίων περὶ εὐεργεσίας τῶν πράγματι ἀπόρων, ἐνῷ βα-

ρυφορτωμένοι ως εἴμεθα ἀπὸ φόρους, χρέη, μισθοὺς καὶ ἀπὸ τὰς πολ-
λὰς κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ αὐτὴν τὴν ἐλεημοσύνην ὀκνοῦμεν νὰ με-
τέλθωμεν, ὡς οὖσαν ἔνοχον ἀδυναμίαν.

Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας τοιούτων γαστρονομικῶν ἰδρυμάτων,
θὰ ἐχρειάζετο νὰ ὑπάρχη τις ἀσφάλεια ὅτι ἡ παρεχομένη τροφή θὰ εἶνε
πρόσφατος καὶ καλή· δὲν πρέπει νὰ ἐκπέσῃ εἰς τὴν συνήθη κατ' οἴκους
ὀψοποιίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶνε γνησία καὶ ἄδολος. Ἐπιτήρησις τις ἴσως
χρειασθῆ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν καταναλισκουσῶν οἰκογενειῶν πρὸς πρό-
ληψιν πάσης νοθείας καὶ πάσης ἐωλότητος τῶν τροφίμων, καὶ πρὸ πάν-
των ὅπως τὸ ὑλικὸν τοῦ ζωμοῦ, ἡ πέτρα αὕτη σκανδάλου τῆς πατρίδος
μας, ἐξάγηται ἐκ νωποῦ κρέατος καὶ λαχανικῶν. Ἐπειδὴ οὐδὲν τὸ μέ-
τριον δύναται νὰ εἶνε ἀνεκτὸν εἰς τοιαῦτα δι' οἰκογενείας δεῖπνα, τὸ ζή-
τημα μένει ἂν ὁ συναγωνισμὸς καὶ μόνος θὰ ἤρκει πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς
ἐπιχειρήσεως, ὡς συμβαίνει ἤδη προκειμένου περὶ ἀναψυκτικῶν διὰ χο-
ροῦς καὶ ἄλλας συναθροίσεις τὰ ὅποια προμηθεύουσιν ἔξωθεν ὀψοπωλαί.

Συναγωνισμὸς βεβαίως θὰ ὑπῆρχε κ' εὐκόλως θ' ἀνεπτύσσετο, ἐὰν
συνίστατο ὀψοπωλεῖον ἐν ἐκάστη ὁδῷ, ὅπου θὰ ἦτο ἡ αὐτὴ ἐκλογή περὶ
τοῦ τίνα νὰ προτιμήσῃ τις ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα καθιδρύματα ἢ μαγαζεῖα.
Ὁ κ κατάλογος τῶν φαγητῶν τῆς ἡμέρας ἔπρεπε νὰ στέλλεται καθ' ἐκά-
στην εἰς κυκλοφορίαν, ὅπως καὶ οἱ ἰχθυοπωλαὶ στέλλουσι τῶρα εἰς κυ-
κλοφορίαν τὸν πρῶτον κατάλογόν των· καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη καὶ
δευτερεῖον μαγειρεῖον, ὡς ὑπάρχει εἰς πολλὰ σχολεῖα μαγειρικῆς, διὰ
λιτὰ προγεύματα καὶ διὰ δεῖπνα παιδίων καὶ ὑπηρετῶν. Τὸ καθιδρυμα
πρέπει νὰ ἔχῃ σύρματα ἢ τηλεφῶνα, συνεχόμενα μὲ τὰς οἰκίας τῶν πε-
λατῶν, ὅπως διευκολύνηται ἡ παραγγελία καὶ προσθέτου πινακίου ἐὰν
τυχὸν ἔλθωσιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ ἀπροσδόκητοι δαιτυμόνες· ἀλλὰ τῶρα
ὅτε ἔχομεν τὰ ἠλεκτρικὰ μας σύρματα συγκοινωνοῦντα μὲ τοὺς ὁδοθε-
ράποντας παιδας, δυνάμεθα πάντοτε νὰ καταφεύγωμεν ἐν ἀνάγκῃ εἰς
αὐτούς.

Πρόσωπόν τι δυνατόν νὰ στέλλεται ὅπως ὑπηρετήσῃ τὸ δεῖπνον, ἐὰν
ζητηθῆ τοῦτο. Δὲν φαίνεται ἐπιτακτικὸς λόγος διατί τινες τῶν οἰκιακῶν
ὑπηρεσιῶν μας νὰ μὴ ἐκτελῶνται κατὰ τὸν ὁμοσπονδιακὸν τοῦτον τρό-
πον, ὡς πολλὰ τῶν υποθέσεών μας διεξάγονται ἤδη. Ὁ ἀρχαιοκοδόμος
σιέλλει τοὺς κτίστας του πρὸς ἐπισκευὴν τῶν οἰκιῶν μας· δὲν προσλαμ-
βάνομεν οἰοτρόφους τὸν χρωματιστὴν καὶ τὸν λεπτοουργόν μας, οὔτε
χρηνοῦμεν αὐτοῖς τροφήν καὶ πλύσιν, οὔτε εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τὴν

χρηστότητα τοῦ ἤθους των. Ἀποβλέψατε, παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν
Ἐταιρίαν τοῦ Καθαρισμοῦ τῶν Παραθύρων, ἣτις μεταχειρίζεται ἀν-
θρώπους μὲ ἐγγυήσεις ἀγαθοῦ χαρακτήρος ὅπως ἔρχονται κατὰ τακτικὰ
διαλείμματα καὶ καθαρίζουσιν ὅλα τὰ παράθυρά μας, «νὰ καθαρίζουν
τὸ σπίτι ἀπ' τὰ παράθυρα», καθὼς τὸ ἐκφράζουσιν. Ἐργάζονται ἡσύ-
χως καὶ ταπεινῶς μεταβαίνοντες ἀπὸ πάτωμα εἰς πάτωμα, οὐδὲν γινόμενοι
ἐμποδῶν, ἀφανεῖς σχεδὸν εἰς τὰς κόγχας καὶ τὰ ἀνοίγματα
τῶν παραθύρων, καὶ εἶνε βέβαιον ὅσον πᾶν τὸ ἀνθρώπινον δύναται νὰ
εἶνε ὅτι θὰ διεξαγάγωσιν ἀπαρεγκλίτως τὴν ἐργασίαν των χωρὶς νὰ ἐγ-
γίσωσι καὶ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα τὸ ὅποιον κεῖται πλησίον. Δὲν ἔχουσιν
ὀφθαλμοὺς εἰμὴ διὰ τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ἐκτελοῦσιν. Ὁ ἐπιμελητὴς των
ἔρχεται εἰς ἄλλην ἡμέραν μετὰ τοῦ μικροῦ λογαριασμοῦ του καὶ εἰσπράτ-
τει τὰ χρήματα. Βεβαίως ἄλλαι ἑταιρίαι παραπλησίως φύσεως θὰ ἠδύ-
ναντο ν' ἀναλάβωσιν ἄλλα τμήματα τῶν οἰκιακῶν ἀναγκῶν μας. Δὲν
θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε καλλιτέρα ἀσφάλεια διὰ τὴν χρηστότητα τοῦ χαρα-
κτῆρος τῶν ἐργαζομένων, ἐνῶ ἰδικὴ μας θὰ ἦτο ἡ εὐχαρίστησις τοῦ ὅτι
δίδομεν τὴν ἐργασίαν εἰς ἄξια ἀδιαφιλονικήτως πρόσωπα, ὧν ἕκαστον
ἐργάζεται εἰς τὸν ἰδιαίτερον κλάδον του, ἐξαιρομένης οὕτω καὶ τῆς ση-
μασίας καὶ χρησιμότητος τοῦ ἐργάτου.

Πειθαρχία καὶ κεντρικὴ ἐξουσία, ἀνεκκλήτως ἀποφασίζουσα, εἶνε προ-
τιμότερα τῆς χαλαρότητος τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὸν περιδεῆ ὄκνον
νεονύμφων γυναικῶν, ἀβρῶς ἀναπεθραμμένων μὲ ὅλας τὰς λεπτότητας
τοῦ αἰσθήματος καὶ τῶν ἐκφράσεων, καὶ συνεθισμένων ἀπὸ τοὺς νόμους
τῆς κοσμιότητος νὰ ὑποχωρῶσι μᾶλλον παρὰ νὰ λογομαχῶσι. Αὗται
πολλάκις ἀπέχουσι παντὸς δικαίου παραπόνου φόβῳ μὴ παροργίσωσι θε-
ράπαιναν τὰ ἄλλα ἄξια, ἀλλ' ἣτις δὲν στέργει τὰς ἐπιπλήξεις.

Οἱ ἐργαζόμενοι ἀφ' ἐτέρου θὰ ἐκέρδιζον τὴν μερικὴν ἐκείνην ἀνεξαρ-
τησίαν καὶ τὰς ὥρας ἐκείνας τῆς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας τόσον ἐπιμόνως
πανταχόθεν ζητοῦσιν. Ὁ πρῶτος στρατάρχης τῆς Ἀγγλίας καὶ διάδο-
χος τοῦ θρόνου ἔλεγε τελευταῖον εἰς τοὺς παιδας τῆς σχολῆς τοῦ δουκὸς
τῆς Νέας Ὑόρκης ὅτι, ἐὰν ἀποφασίσωσιν ἢ ὄχι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν
ὑπηρεσίαν τῆς Ἀνάσσης, θὰ εὕρωσι βεβαίως τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχί-
αν, μεθ' ἧς ἀνετράφησαν εἰς τὸ ἀκμαῖον ἐκεῖνο ἴδρυμα, οὖσαν ἀνεκτι-
μήτου ἄξιας δι' αὐτοὺς εἰς τὸν μέλλοντα βίον, καὶ προσέθηκεν, ἐπισπά-
σας ῥαγδαίως ἐπευφημίας: «Εὐχομαι νὰ ὑπῆρχε παντοῦ περισσοτέρα
πειθαρχία παρ' ὅση ὑπάρχει.» Ἰσχυρίσθη δὲ ὅτι αἱ ἰδέαι του περὶ τοῦ

υποκειμένου τούτου, καίτοι ἴσως τοῦ παλαιοῦ συρμοῦ, εἶνε λογικαί καὶ φρόνιμοι· καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἴδωμεν αὐτὰς κοινότερον πραγματοποιουμένας, ὥστε νὰ μὴ παρονομάζεται ἡ πειθαρχία τυραννία, σύγχυσις λέξεων καὶ ἰδεῶν ἥτις ποτὲ δὲν θὰ ἐπήρχετο ἐὰν ἕκαστος ἐξετέλει εὐσυνειδήτως τὸ ἴδιον ἔργον, καὶ ἂν ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ φιλοφροσύνη ἡμιλλῶντο ἐκατέρωθεν, ἀπὸ τῶν τάξεων ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν.

Ἡ κατάργησις τῆς κατ' οἶκον μαγειρικῆς θ' ἀπέβαινε πιθανῶς εἰς τροποποίησιν ὅλου τοῦ ὑπηρετικοῦ συστήματος, καὶ εὐγενῆς στρατιᾶς θεραπειῶν τῆς ἡμέρας μὲ πιστοποιητικὰ παρίσταται εἰς τὰ ὄμματα τῆς διανοίας ἐκτελοῦσα τὰ πρωῖνὰ ἔργα τῆς οἰκίας μετὰ προθυμίας καὶ δεξιότητος, διὰ νὰ ἐκλίπη ἅμα αἱ μαγικαὶ ῥάβδοι των ἐξετέλεσαν τὸ χρέος των. Μένουσαι ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, κυρίαί καὶ ὑπηρετρίαι θὰ ἐγίνοντο ὁμοῦ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἀπλούστεραι καὶ φυσικώτεραι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τοὺς τρόπους των, πρὸς μέγα ὄφελος καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τῆς εὐγενείας τοῦ χαρακτῆρός των, καὶ ἡ φιλικὴ φράσις «δὲν εἶνε δουλειά μου» θὰ ἔπαυε κατὰ μικρὸν ν' ἀκούηται. Ὅσαι κυρίαί προτιμῶσι νὰ ταξειδεύωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν χωρὶς τὰς θεραπειῶν μᾶλλον παρὰ νὰ βαρύνωνται μὲ τὸ φορτίον τῆς εὐθύνης τούτων, μὲ τὴν ἄνοιαν τῆς γλώσσης καὶ τῶν τρόπων τῶν ξένων πόλεων, γνωρίζουσι πολὺ καλὰ πόσα μικρὰ πράγματα δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι μόναι των, ὅπότεν στερηθῶσι τῆς ἀρωγῆς χειρὸς εἰς ἣν εἶνε συνειθισμέναι οἴκοι. Παρομοίως καὶ ἡ θεραπειῶν, ἐὰν συνοδεύῃ τὴν κυρίαν τῆς, θὰ συγκαταβῆ εἰς πολλὰς μικρὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἡ ἐθιμοταξία τῆς ὑπηρετικῆς αἰθούσης ἀπαγορεύει αὐτῇ νὰ ἐκτελέσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Πᾶσα μεταβολὴ θὰ εἶνε εὐπρόσδεκτος ἥτις θὰ ἔτεινε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς χυδαίας κενοδοξίας, εἴτε τῶν κυρίων εἴτε τῶν ὑπηρετῶν, καὶ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τοῦτο εἶνε νὰ καταστῇ πᾶσα γυνὴ ἀπλουστέρα τὸ ἦθος· νὰ μάθῃ ὅπως ἐννοῇ τὴν μηδαμινότητά τῆς, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ εἶνε κάτι τι, καὶ νὰ κατανοήσῃ τὸ παράλογον τῆς οἰήσεως. Ἄλλ' ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, νῦν ὅτε ἀπειλούμεθα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ὑπὲρ τῆς ὀκταῶρου ἐργασίας κινήματος εἰς τὰς οἰκιακὰς μας ὑποθέσεις, ἤλθε βεβαίως ὁ χρόνος διὰ τοὺς Ἀγγλοὺς οἰκοδεσπότας νὰ μελετήσωσι τὰ περὶ τῆς εὐμερίας τῶν οἴκων καὶ τῶν ἐστιῶν των, καὶ νὰ προνοήσωσι διὰ πρακτικοῦ σχεδίου ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς οἰκιακῆς ἀνέσεως καὶ εὐζωίας. Δὲν προσήκει αὐτοῖς νὰ μείνωσι τόσοι ὑπόδουλοι καὶ ἀχειράφροτοι, ὥστε ν' ἀποδέχωνται ἀδιστακτικῶς πάντα ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς ὄρον. Ἐχουσι

τόσον δικαίωμα ὅσον καὶ πᾶσα ἄλλη τάξις Βρετανῶν ὑπηκόων νὰ ἐκλέξωσι δι' ἑαυτοὺς τοὺς ὄρους ὑφ' οὓς προκρίνουσι νὰ ζῶσι, καὶ νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ὀργάνωσιν νοήμονός τινος σχεδίου διαχειρίσεως, εἴτε τῆς διὰ βραχέων περιγραφείσης ἐνταῦθα φύσεως, εἴτε καλλιτέρου οἶον δύναται νὰ σχεδιάσωσι, τὸ ὁποῖον νὰ εἰσάγῃ τὴν ἄνεσιν, τὴν φειδῶ καὶ τὴν ὑγείαν εἰς τὸν οἶκον, καὶ περιπλέον, νὰ εἶνε ἱκανὸν ν' ἀπαλλάξῃ καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τόσοις ματαίους κόπους, ἀπὸ τόσην σπατάλην τῆς δραστηριότητός των εἰς ἀναποφεύκτους κοινοτυπίας, καθιστῶν ἅμα αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ μεταχειρισθῶσιν ἕκαστον τῶν ἐργατῶν εἰς τὸ ἰδιαίτερον ἔργον τὸ ἀρμόζον κάλλιστα εἰς τὴν ἰδίαν του ἱκανότητα, πλεονέκτημα οὐτινος ἀπολαύει εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ εἰς τὰ διάφορα ἐργοστάσια.

Καὶ ἂν ἐτέρου, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἀντίστροφον ὄψιν τοῦ πράγματος, ὅταν ἀναγινώσκωμεν ὅτι ἔγραφε τελευταῖον ἡ λαίδη Ζιούν, ὅτι πλείονες τῶν δώδεκα χιλιάδων ὑπηρετῶν μάτην ζητοῦσι νῦν ἐργασίαν ἐν Λονδίῳ, καὶ ὅταν ἀναμετρήσωμεν πόσους κόπους ὑπέφεραν οἱ ἐργοδοταὶ ὅπως ἐπιτύχωσιν, ὄχι βεβαίως πρὸς πλήρη εὐχαρίστησίν των, ὑπηρετάς χρηστοῦ ἤθους καὶ ἱκανότητος, φυσικὰ θαυμάζομεν ποίου χαρακτῆρος καὶ ἱκανότητος θὰ εἶνε ἡ ἄπειρος αὕτη ὑποστάθμη, καὶ δικαιοῦμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι μεγαλείτερον ὄφελος ἢ βλάβη θὰ τοὺς προξενήσῃ τὸ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς αὐστηρότερον σύστημα.

Ἐν τῷ μεταξύ, μεθ' ὅλων αὐτῶν τῶν ὑποψηφίων διὰ νὰ γείνωσι δεκτοὶ εἰς οἰκίας, συνυπάρχουσι κυρίαί ἐκ γεννήσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς, σωματικῶς ἀκαταίαι, αἰτινες, ἀφήνουσαι κατὰ μέρος πᾶσαν ψευδῆ υπερηφάνειαν, εἶνε προθυμότεραι, ὡς δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ἡ «ἐταιρία τῶν φιλέργων κυριῶν,» νὰ κάμωσιν ὅτι δὴποτε χάριν τῆς θλιβερᾶς ταύτης ἀνάγκης, τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου των, μὲ μόνον τὸ ἐλάττωμα ὅτι ἀρνοῦνται πᾶσαν συμμετοχὴν καὶ συνάφειαν μὲ τοὺς βαναύσους τρόπους καὶ τὰ ἔργα.

Ἐρχεται ἴσως ἡ σειρά των ὅπως γείνωσι βοηθοὶ τῆς ἐμπιστοσύνης εἰς τὰς οἰκίας, ἢ διαχειρίστριαί καὶ ἐπιστάτριαί δημοσίων ἐστιατορίων, ἢ μεταπράττριαί, μικρέμποροι καὶ τὰ λοιπά.

ΜΗΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΣ

Ἐν τῶν ὠραιότερων βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως, εἶνε τὸ τοῦ Ἄγγλου Λυττελτωνος, «Μητέρες καὶ παῖδες» ἐπιγραφόμενον. Ἔχει πολλὴν ἀξίαν, καὶ πρὸ πάντων τὴν ὑπερτάτην ἀρετὴν, τοῦ νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ τύπος τῆς προσωπικότητος τοῦ συγγραφέως, μεθ' ὅλης τῆς εὐκρινείας καὶ τῆς δροσερότητός του, εἶνε ἀποτυπωμένος ἐπὶ τῶν σελίδων. Πλέει εἰς χαριστάτην ἄνοιαν τοῦ ἰδίου δογματισμοῦ του, καὶ φαντάζεται ὅτι εἶνε ζητητὴς τῆς ἀληθείας, ἐνῶ καταθέτει ἀξιώματα μετὰ χαρακτηριστικῆς ῥωμαλεότητος. Δὲν ὑπάρχει λόγος ὅπως μεμφιμοιρῶμεν ἐπὶ τούτῳ. Ὁ δεινὸς συγγραφεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀκούηται εἰς πᾶσαν συζήτησιν τῶν προβλημάτων, περὶ ἃ ἀσχολεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ. Καὶ οἱ δυσκολώτεροι κριταί, ὅσοι πολλὰς τῶν γνώμων του θὰ διαφιλονικῶσιν, ἀδύνατον νὰ μὴ ἀνακαλύψωσι καὶ πολλὰ τὰ ἀληθῆ καὶ πειστικὰ, διότι ὁ Λύττελτων ἐννοεῖ ὁλοσχερῶς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οἷα ἐνυπάρχει εἰς τὸν γεννήτορα καὶ εἰς τὸ τέκνον, καὶ γράφει ἐν πνεύματι τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἀκαδημαϊκὸν οὔτε ἐπαγγελματικόν.

Τὸ βιβλίον ὁρᾶται ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶνε ἡ ἀνάπτυξις τοῦ χαρακτῆρος, καὶ ὄχι ἡ ἀπόκτησις γνώσεων, ὡς σκοποῦ καθ' ἑαυτὰς· πολλῶ μᾶλλον δὲν εἶνε ἡ κατόρθωσις ἐπιτυχίας, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ κόσμος. Τὸ νὰ ἀναθρέψωσι τὰ παιδιά, μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματα κακίας των, ἐναντίον τῶν φαύλων ὁρμῶν καὶ τῶν φιλαύτων ῥοπῶν, εἰς χρηστοὺς, ἐναρέτους καὶ θεοσεβεῖς ἄνδρας, τοῦτο καὶ ἄλλα οὐχὶ μικρότερα ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι ὡς σκοπὸν καὶ τέρμα. Εἶνε δὲ περίπτωσις καθ' ἣν ἡ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν ἀρχῶν μας καὶ τῆς πείρας μας εἶνε πασιδηλός. Αἱ μέθοδοί μας διαψεύδουσι τὰς ἐπαγ-

γελίας μας. Πλείστοι ἐξ ἐκείνων, ὧν αἱ πεποιθήσεις εἶνε ὑγεῖς καὶ ἰσχυραὶ ἐπιλαμβάνονται πάσης εὐκαιρίας ὅπως ἐκτοπίσωσι καὶ ἀποφύγωσι τὰς βαρυνούσας αὐτοὺς εὐθύνas. Ὀλίγοι τῶν γονέων θὰ ἐκέρυττον ἀναφανδὸν ὅτι ἡ μόρφωσις τῶν χαρακτῆρων τῶν τέκνων των εἶνε φροντίς τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ, καὶ ὁμως τοῦτο ὑποθέτουσι κατ' οὐσίαν. Ἐὰν ἡ πάροδος τῶν ἐτῶν δὲν συνεπιφέρῃ ἀντίστοιχον πρόοδον ἀρετῆς, ἐὰν αἱ κακαὶ ἔξεις τείνουσι τὴν παγίδα των, ἐνῶ αἱ ὑψηλότεραι ἰδέαι καὶ ἀφορμαὶ ὑποσκάπτονται ἀπὸ τὰς ὑπόουλους ὑλόφρονas τάσεις τῆς μωρίας καὶ τῆς κακίας, εἰμποροῦμεν νὰ εἰμῆθα βέβαιοι ὅτι οἱ γονεῖς δὲν θὰ ἐπιρρίψωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὸ σφάλμα. Ἡ ἀρχαία πλάνη, ὅτι ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ διδαχθῆ, καὶ ἐμφυσηθῆ ὑπὸ συστήματος ἐμμίσθων διδασκάλων, ἐπιζῆ ἀκόμη· κατὰ τῆς πλάνης ταύτης ὁ Λύττελτων διευθύνει τὰ ἰσχυρότατα βέλη του. Δὲν διατελεῖ εἰς ἀπάτην περὶ τῶν πραγμάτων. Ἀναγνωρίζει, ὅπως πᾶς τις οἰκείως ἔχων πρὸς τὰ πράγματα εἶνε ὑπόχρεως ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν ἀδιαφιλονικητον ὑπὸ τινος ἐπόψεως βελτίωσιν, ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν πολλῶν ἐν τοῖς σχολείοις παιδιῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ μᾶς ἐμβάλλῃ εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν καὶ φόβον περὶ τοῦ μέλλοντος. Καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅπερ οὐδαμῶς βέβαιον, ὅτι ἡ κακία εἰς τὰς βαναυσωτέρας μορφάς της ἐκπίπτει, ἡ τάσις πρὸς μαλθακότητα, πρὸς ἀλόγιστον σπατάλην δυνάμεων, καιροῦ καὶ χρημάτων, καὶ πρὸς ἐκνευριστικὴν ἀκολασίαν, συνεχῶς αὐξάνει. Ἡ ἡδονὴ κατήντησε πάθος. Ἡ πρὸς τοὺς ἀμέτρους πόνους στοργὴ κατακλύζει ὑψηλότερας ὁρμὰς καὶ συμπαθείας πέραν τῆς ὀγκουμένης πλημύρας βαναύσου ἀποκτηνώσεως.

Ὅτι ἡ κατάστασις μας εἶνε δεινὴ, εἶνε πρᾶγμα δυστυχῶς ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον. Ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πόθεν πηγάζει τὸ κακὸν, καὶ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ θεραπευθῆ. Ὁ Λύττελτων, ὡς εἰκός, ἀποτεινεται πρὸς ἐκείνους μόνον τοὺς γονεῖς ὅσοι εἶνε πρόθυμοι νὰ κάμωσι τὸ χρέος των ὡς γονεῖς, οἵτινες μεθ' ὅλας τὰς σπουδαίας ἐλλείψεις των, δὲν εἶνε πρᾶγματι ἀδιάφοροι πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν τέκνων των, κατὰ τὴν εὐρύτεραν καὶ ὑψηλότεραν τῆς λέξεως ἐκδοχὴν. Ἐν συνόψει, ἡ θέσις τοῦ συγγραφέως εἶνε ὡς ἐξῆς. Τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως χαρακτῆρος πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ὄχι ἐν τῷ σχολείῳ. Τὸ ἔργον πρέπει νὰ ἐκτελῆται ὑπ' ἐκείνων οἵτινες εὐρίσκονται εἰς στενοτάτην συνάφειαν πρὸς τὸ παιδίον, ὧν τὰς ἔξεις ἐξ ἐμφύτου οἰκειοποιεῖται, ὧν τὰς ἰδέας ἄνευ συζητήσεως δέχεται, ὧν τὰς πεποιθήσεις πρώτας προσκτᾶται καὶ τελευ-

ταίας αποβάλλει. Καὶ τὸ ἔργον πρέπει νὰ ἐκτελεῖται ἐν ὀρθῷ πνεύματι καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον. Πρέπει νὰ συνυπάρχη ἡ προσήκουσα ἔννοια τῆς σχετικῆς σπουδαιότητος τῶν πραγμάτων. Ἡ μήτηρ (διότι εἰς τὴν ῥάχιν τῆς μητρὸς πίπτει ἀφεύκτως τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ φορτίου), ὀφείλει νὰ εἶνε πρόθυμος, νὰ ὑποφέρῃ ἀπείρους μικρὰς ἐνοχλήσεις, ἐὰν τὰ μείζονα πράγματα εἶνε τὰ ἐπιθυμητότερα. «Μήτηρ ἥτις σκοπεῖ καὶ ἰθύει πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ποτὲ δὲν ναυαγεῖ.» Τὰ μικρὰ ἐλαττώματα θὰ μεταχειρίζηται ὄχι ὡς ἀδιάφορα, ἀλλ' ὡς ἀσήμαντα. Καὶ τέλος, τὸ ἔργον δύναται μόνον νὰ κατορθωθῇ ἀφιερουμένης τῆς προσηκούσης προσοχῆς εἰς τὰς λεπτομερείας, καὶ σπειρομένου τοῦ σπόρου τῶν καλῶν ἐξέων πρωϊμώτατα εἰς τὰ τέκνα. Ἐὰν δὲν ἀνατραφῶσιν ἀπ' ἀρχῆς ἐπιμελέστατα, οἱ παῖδες ποτὲ δὲν θὰ γείνωσιν ἀπονήρευτοι, εὐλιχνεῖς, γενναῖοι, συμπαθεῖς καὶ θεοσεβεῖς. Ὁ αὐτὸς νόμος ἐφαρμόζεται ἀναλλοίωτος καὶ καθ' ὅλην τὴν ζώην ἡ ἀρχὴ ἐπίσης ἰσχύει καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς εἰς τὸ πνεῦμα, τὴν ἠθικότητα καὶ τὴν πίστιν.

Ἄλλ' ὁ Λύττελτων δὲν ἀρκεῖται εἰς ἀρχάς. Γνωρίζει, ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ πρὸς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα σπουδαῖα εἶνε ἐξ ἴσου καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων. Αἱ εἰσηγήσεις του εἶνε, ὡς τὰ πολλὰ, φρόνιμοι εἰς ἄκρον, καὶ θ' ἀποδειχθῶσι χρησιμώταται, παρ' ἐκείνοις μάλιστα ὧν ἡ προσωπικὴ πείρα περὶ τὰ τοιαῦτα εἶνε ἀκόμη περιωρισμένη. Ἀξιοσημεῖωτοι εἶνε ἰδίως αἱ γνώμαι του κατὰ τοῦτο: Εὐλόγως ἐπιθυμεῖ ἵνα τὰ παῖδιά, ὡς καὶ τὰ κοράσια, ἀνατρέφωνται οὕτως ὥστε νὰ μάθωσι ν' ἀγαπῶσι πᾶν τὸ ἐντιμον, τὸ ἀγνόν, τὸ εὐγενές καὶ τὸ ἅγιον· ἀλλὰ λαμβάνει πρόνοιαν νὰ συστήσῃ ὅπως ἡ φυσικὴ ὑπεροχὴ μὴ κολάζεται, καὶ ὅπως τὰ ἐλάχιστα πρῶϊμα στοιχεῖα δαιμονίου πνεύματος ἐνθαρρύνωνται καὶ μὴ περιστελλῶνται. Δυνατὸν τοῦτο ν' ἀπαιτήσῃ θυσίας ὡς καὶ κακοπάθειαν πρὸς καιρόν· ἀλλ' ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερία θὰ εὕρωσι τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι. «Τὸ μέλλον τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ κόσμου ἐξαρτᾶται ἐκ παίδων ὁποῖον αὐτό· καὶ ἀρκεῖ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ ἡ μεγάλη ἀγέλη τῶν μετριοτήτων.» Ἀκριβῶς ὁ ὕγιης οὗτος, ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρικός τόνος προσδίδει εἰς τὴν συμβουλήν ταύτην περὶ θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς, περὶ ἧς τόσον πολλὰ καὶ τετριμμένα ἐλέχθησαν, τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῇ δύναμιν καὶ ἀξίαν. Ὁ Λύττελτων ποθεῖ διακαῶς νὰ εἶνε τὰ παῖδιά χριστιανοί, χωρὶς νὰ εἶνε θηλυπρεπεῖς καὶ οἰηματῖαι.

ΕΞ ΕΝΟΣ ΖΕΥΤΟΥΣ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΤΑΓΟΜΕΘΑ;

(ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ)

ΥΠΟ

L. GUMPLOWICZ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδ. φυλ. Α' σελ. 121).

Γ'

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥΝΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΓΕΝΕΙΑΝ

Ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω τὰς γνώμας τῶν φιλοσόφων καὶ φυσιοδιφῶν τοῦ αἰῶνος ἡμῶν. Ἐξ ἀπόψεως ὑποκειμενικῆς ἀπεκαλέσαμεν ἐπιστημονικὰς τὰς γνώμας ταύτας. Ἐξ ἀπόψεως ὅμως ἀντικειμενικῆς δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰς ἢ ὡς ὑποθέσεις, ἐνόσω δὲν ἀποδειχθῶσιν αὐτὰ ἐπιστημονικῶς.

Μέχρις οὐ δὲ ἀποδειχθῶσιν, ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει ἀκαταπονήτως ν' ἀναζητήσῃ ἀποδείξεις, γεγονότα, δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσεις τῶν ὑποθέσεων τούτων.

Διεξέλθωμεν ἤδη γεγονότα τινὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παρατηρήσεως, καὶ ἐξετάσωμεν ἐὰν ἐπιβεβαιῶσιν τὰς ἐν λόγῳ ὑποθέσεις. Ἴδου γεγονὸς πληροῦν τοὺς παρ' ἡμῶν ἀπαιτούμενους ὄρους.

Πανταχοῦ, ἐν ἀρχῇ τῆς γνωστῆς ἱστορίας, ἀπαντῶμεν μέγιστον ἀριθμὸν ἀνθρωπίνων φυλῶν, αἵτινες θεωροῦσιν ἑαυτὰς ξένας πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὸ αἷμα, καὶ διαφόρου καταγωγῆς. Ἡ πολλαπλότης αὕτη ἐξα-

φρανίζεται ἐν τῇ προόδῳ τῆς ἱστορίας εἴτε διὰ συγχωνεύσεως εἴτε δι' ἀποσβέσεως. Ὡσαύτως εἰς τὰς προσφάτως ἀνακαλυπτομένας χώρας τοῦ πλανήτου ἡμῶν, εὐρίσκομεν παρά τοῖς λαοῖς τοῖς διατελοῦσιν εἰς φυσικὴν κατάστασιν, ἄπειρον ἀριθμὸν φυλῶν, ὀρδῶν καὶ ὁμάδων, αἵτινες ἀλληλομισοῦνται θανασίμως, αἵτινες ἐπιτίθενται κατ' ἀλλήλων, αἵτινες διατελοῦσιν ἐν διηνεκῇ ἐμπολέμῳ καταστάσει, καὶ αἵτινες οὕτω ἀλληλοκαταστρέφονται. Πρὸς τοῦτοις, εἰς χρόνους γνωστούς, μεταγενεστέρους τῆς ἀνακαλύψεως τῶν χωρῶν τούτων, μέγα μέρος τῶν φυλῶν αὐτῶν ἐσβέσθη ἤδη ἢ σβέννυται ὀλοέν. Ὑπάρχουσιν ἕτεροι αἵτινες συγχωνεύονται, συνήθως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς καταστάσεως, καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τέλους μεγάλους ὁμογενεῖς ὄγκους. Ἀποδεικνύουσι δὲ ἡμῖν ἔτι καὶ σήμερον τὴν ἀρχικὴν πολλαπλότητα τῶν φυλῶν παρά τοῖς ἱστορικοῖς λαοῖς, οἱ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν μῦθοι. Οἱ μῦθοι οὗτοι παρουσιάζουσι πανταχοῦ τοὺς αὐτοὺς γενικοὺς χαρακτήρας. Ἡ γένεσις τῶς μύθων τούτων εἶνε πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ αὐτὴ, διότι οὐδὲν ἕτερον εἶνε οἱ μῦθοι οὗτοι ἢ ἰδέαι ἀναγκαστικῶς ἀπορρέουσαι ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διὰ φυσικῆς διανοητικῆς λειτουργίας, ἣν ἀδύνατον ν' ἀποφύγη.

Ἡ ἀθηντικὴ ἱστορία πάντων τῶν Κρατῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ μέσου αἰῶνος, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, δεικνύει ἡμῖν πῶς μέγας ἀριθμὸς καὶ μεγάλη ποικιλία φυλῶν καὶ κοινωνικῶν στοιχείων προσεγγίζουσιν ὀλοέν πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ὁμογένειαν, καὶ πῶς τὰ πλείστα τῶν ἀρχικῶν καὶ διαφορῶν στοιχείων ἐγκαταλείπουσι τὰ ἰδιάζοντα αὐτῶν γνωρίσματα ὑπὲρ τοῦ Ἐνιαίου Ὁλοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, πολυάριθμοι φυλαὶ ἐξηφρανίσθησαν μετὰ τῶν ἰδιαιτάτων αὐτῶν χαρακτήρων. Ἦδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρατηροῦμεν ὁμοίαν προόδου συγχωνεύσεως καὶ ἐνιαιοποιήσεως ἐπιτελουμένης εἰς τὰ μεγάλα κράτη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Περσία)· παρατηροῦμεν ἐπίσης τοιαύτας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ῥώμῃ· βραδύτερον εὐρίσκομεν τοιαύτας συντελουμένης ἐν μεγάλαιτέρῳ κλίμακι ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ· σήμερον ἔτι ἐξελίσσεται ὁμοία πρόοδος πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἐν μέρει καὶ ἐν Αὐστρίᾳ.

Εἶνε δυσχερὲς σήμερον νὰ εὐρωμεν ἐπὶ τῆς γῆς λαὸν ὁ ὁποῖος νὰ μὴ εἶνε τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον τοιαύτης συγχωνευτικῆς προόδου. Πανταχοῦ ὅπου φέρομεν τὰ βλέμματα ἡμῶν, παρατηροῦμεν τοιαύτας τῶν ἐθνῶν συγχωνεύσεις. Δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ὡς σημαντικώτατον παράδειγμα

τούτου τοὺς Βόερς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, τοὺς ὁποῖους δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς λαὸν ὁμογενῆ.

Ὁ Φρίτς παρατηρεῖ ὅτι οἱ Βόερς τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς Ὀλλανδοὺς Βόερς, ὑποπίπτουσιν εἰς σφάλμα τῆς Ὀλλανδικῆς γλώσσης (διότι τὸ ληκτικὸν *s*, εἰς τὸν πληθυντικὸν δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ὀλλανδικῇ γλώσσῃ,) μολονότι ὅ,τι ἐν αὐτοῖς Ὀλλανδικώτερον, εἶνε ἡ γλῶσσα, οὕσα ὄντως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς Ὀλλανδικῆ.

Ὅσοι δὲ διὰ τοὺς ἀποίκους δικαιοῦται τις ἐπίσης νὰ καλῆ αὐτοὺς γάλλους ἢ γερμανοὺς ὅσον καὶ Ὀλλανδοὺς.

Τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα παρέχουσι τὴν ἀρίστην τῶν ἀποδείξεων: Ἀπαντῶμεν, λόγου χάριν, ὀνόματα ὅποια τὰ Βέσσε (Φουσσέ), Φίλλιε, (Βιλλιέρ), Ζουμπέρθ, Δι Τουά, Πολισσιέ, Δυπλεσσῆ, Μαρέ κλπ. δηλ. ὀνόματα γαλλικὰ ἀθηντικώτατα, τῶν ὁποίων τὰ πλείστα μετηγέθησαν εἰς Ἀφρικὴν ὑπὸ Οὐγενοτικῶν οἰκογενειῶν, γενομένων δεκτῶν ὡς ἀποίκων τῷ 1687. Ἀξίον παρατηρήσεως τυγχάνει ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα παρεμορφώθησαν πλειστάκις ἐκ μεταφράσεως εἰς τὴν Ὀλλανδικὴν γλῶσσαν, ἥς τὴν χρῆσιν παρεδέχθησαν αἱ οἰκογένειαι αὐταί. Ὑπάρχουσιν ἀφ' ἑτέρου, ὀνόματα οἷα τὰ Κρύγερ, Μπράνδ, Σοῦμαν, Κράουζ, Σράιμπερ, Χάρδμαν. Ταῦτα εἰσὶ καταγωγῆς γερμανικῆς καὶ ἀνέρχονται ἐπίσης εἰς ἐποχὴν λίαν ἀφ' ἡμῶν ἀφεστῶσαν. Ὁ Βόερ Χάρδμαν, λόγου χάριν, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀποίκος, ὅστις ἐγκατεστάθη εἰς τὸ σημεῖον ὅπου νῦν ὑπάρχει ὁ Πόρ-Ἐλιζαμπέτ. Τὰ Ὀλλανδικὰ ὀνόματα εἰσὶν ἐπίσης, κατὰ φυσικὸν λόγον, λίαν διαδεδομένα· Ἀγγλικὰ ὀνόματα ποῦ καὶ ποῦ μόνον ἀπαντῶσιν.

Ὁ ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως ἀγῶν ἤρξατο διεξαγόμενος μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων τούτων τῶν ἠνωμένων ἀναμιξ. Τὸ Ὀλλανδικὸν καὶ τὸ γερμανικὸν στοιχεῖον, ἐν πλειοτέρῳ ἀναμφιβόλως διατελοῦντα ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν περίξ φύσιν, ἐθριάμβευσαν οὕτως ὥστε ἡ Ὀλλανδικὴ ἀπάθεια καὶ ἡ γερμανικὴ ἐπιμονὴ καταλέγονται μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τῶν Βόερς, ἐνῶ παρ' αὐτοῖς οὐδ' ἔχνος κἄν εὕρηται τῆς γαλλικῆς ζωηρότητος.

Ἀποκαλοῦσιν ἑαυτοὺς μεθ' ὑπερηφανείας Ἀφρικάνδερ, καὶ ὁ γνήσιος Ὀλλανδὸς εἶνε δι' αὐτοὺς Οὐιτλάνδερ (ξένος) ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ὁ Ἀγγλος.

Οἱ Βόερς δύνανται ν' ἀποδίδωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην τῶν Ἀφρικανῶν τοσοῦτῳ μᾶλλον δικαίως καθόσον τὸ ἀφρικανικὸν αἷμα

εἶνε λίαν διαδεδομένον παρ' αὐτοῖς. Ἡ νοτία ἄκρα τῆς Ἀφρικῆς ὑπῆρξε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀποικισμοῦ, δοκιμαστικὸν ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπεδείχθη πρακτικῶς ὅτι καὶ αἱ πλειότερον ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσαι φυλαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συγχωνεύονται εὐχερῶς, μετὰ γονιμότητος, καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ συνετέλεσαν νὰ καταστήσωσιν ἐναργέστατον τὸ γεγονός τοῦτο τὸ ἐκτάκτου σπουδαιότητος διὰ τοὺς ἀνθρωπολόγους.

Ἀκολουθήσωμεν ἤδη τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος μέχρι τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Ἀναδράμωμεν εἰς τὰς μᾶλλον ἀφεστῶσας ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπότητος ταύτης· θὰ εὕρωμεν οὕτω οὐχὶ ἐν πρῶτον ζεύγος, ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἡ καθημερινὴ πείρα διωχέτευσεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καὶ τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἡ Βίβλος, ἀλλ' ἀπεναντίας ἄπειρον ἀριθμὸν ἑτερογενῶν ἀνθρωπίνων ομάδων. Πῶς αἱ ομάδες αὗται κατεκυρίευσαν τὴν γῆν; Τοῦτο εἶνε δι' ἡμᾶς ἀνεξήγητον περιεκαλυμμένον ἔτι ὑπὸ τοῦ μυστηρίου τῆς δημιουργίας.

Δ'

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ
ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα παρουσιάσαμεν καθιστῶσιν ἐφικτὴν ἡμῖν τὴν ἐξαγωγὴν συμπεράσματος σπουδαιοτάτου περὶ τῆς πορείας τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, συνηγάγομεν λογικῶς τὴν πιθανὴν πρωτόγονον κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὴν κατάστασιν ταύτην, οὐσαν τὴν μόνην πιθανὴν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παραβάλωμεν ἤδη πρὸς τὴν ἀπαντῶσαν ἐν ἀρχῇ τῶν ἱστορικῶν τούτων χρόνων. Παρατηροῦμεν τότε, ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀναπτύξει τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὡς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, διπλὴν τάσιν. Ἀφ' ἐνός, ὁ ἀρχικός, ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς τῶν ἑτερογενῶν ἀνθρωπίνων ὀρδῶν καὶ φυλῶν βαίνει ἀκαταπαύστως ἐλαττούμενος ὡς ἐκ συγχωνεύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ παραχθῶσι αἱ μέλλουσαι ἐθνικαὶ κράσεις. Ἀφ' ἑτέρου, φυλαὶ γνωσταὶ ἱστορικῶς αὐξάνουσι καὶ ἐπεκτείνονται, ὅπως ἄλλως τε παρατηροῦμεν τοῦτο ἐν τῇ καθημερινῇ βίῳ. Διὰ βραχέων, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπότητος συντελεῖται διὰ δύο φαινομένων. Τὸ πρῶτον εἶνε ὅτι μο-

νάδες ἐθνικαί, ἀποτελοῦσαι ἀπείρως μεγάλην πολλαπλότητα, ἐξαφανίζονται μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ καθίστανται ἀριθμὸς φυλῶν ὁλοῦν ἐλάσσων· τὸ δεῦτερον φαινόμενον εἶνε ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται, αἱ ἐν ἐλάσσονι ἀριθμῷ, αἱ γενικῶς διαπλασθεῖσαι ἐκ συγχωνεύσεως, δὲν παύουσιν αὐξοῦσαι καὶ πληθυνόμεναι. Εἰς τὰ δύο ταῦτα φαινόμενα ἀντιστοιχοῦσιν αἱ δύο ἀντίθετοι τάσεις ἃς ὑπηνίχθημεν: ἡ μὲν ἐκ τοῦ μείζονος εἰς τὸ ἐλάσσον, — ἡ ἑτέρα ἐκ τοῦ ἐλάσσονος εἰς τὸ μείζον.

Τὰς δύο ταύτας τάσεις ἀνεγνωρίσαμεν ἐν ἀρχῇ στηριζόμενοι ἐπὶ νόμων φυσικῶν, οὓς ἐπιστάμενος ἔλεγχος κατέδειξεν ἀληθεῖς. Ἀφοῦ ἀνεύρομεν τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν διὰ τῆς λογικῆς, ἐπανευρίσκομεν αὐτὰς ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ.

Δὲν ὑπάρχουσι ἔτι καὶ σήμερον, ὁλόκληροι φυλαὶ καὶ ὀρδαὶ λαῶν διατελοῦσαι εἰς φυσικὴν κατάστασιν; Αἱ φυλαὶ καὶ αἱ ὀρδαὶ αὗται δὲν βαίνουνσι συνεχῶς μειούμεναι καὶ ἐλαττούμεναι ἢ αὐξανόμεναι; Καὶ δὲν ἀποτελεῖ τὸ γεγονός τοῦτο ἰσχυρώτατον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς παραδεδειγμένης ἰδέας περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος; Ἐν ἀρχῇ ἐν ζεύγος ἢ ὀλίγα μόνον ζεύγη, βραδύτερον δὲ ἀριθμὸς ζευγῶν ὁλοῦν αὐξῶν! — Ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξύ τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, — τῶν ἐναπολειπομένων, — δὲν ὑπάρχουσι πολλαὶ μὴ ἀποπαύουσαι ν' αὐξάνωσιν;

Ἡ διπλῆ αὕτη τάσις τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ ἀντιφατικὸν γεγονός οὐδὲν ἕτερον εἶνε ἢ ὁ μέγας φυσικὸς καὶ κοινωνικὸς νόμος, ὅστις ἀρξάμενος νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τῶν ἀρχηγόνων χρόνων, οὐδέποτε ἔπαυσεν ἐκδηλούμενος, ὅστις ἐκδηλοῦται ἔτι καὶ σήμερον, καὶ ὅστις θὰ ἦ ἐν ἰσχύϊ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν ὄσῳ ὑπάρχουσι ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου, δυνάμεθα ν' ἀναζητήσωμεν αὐτὴν ἀπλῶς ἐν ἰσορροπικῷ νόμῳ καθ' ὃν ὁ ὀργανικὸς κόσμος ἐπὶ τῆς γῆς παραμένει ἀείποτε ἴσος ἑαυτῷ. Τὸ σύνολον τῶν ὀργανισμῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου ἡμῶν δὲν δύναται ἢ νὰ παραμείνῃ ἀναλλοίωτον, καθορίζεται δὲ ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ὄρων τοῦ πλανήτου τούτου. Ἀλλὰ πῶς τὸ ἀναλλοίωτον θὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς τάσεως ἣτις εἶνε ἔμφυτος εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ἣτις ὠθεῖ αὐτοὺς πρὸς αὐξήσιν καὶ πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν; Ὡς ἐξῆς. Εἶδη τινὰ ζῶων ὑποχωροῦσι καὶ ἐξαφανίζονται πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φυλαὶ τινες ἐξαφανίζονται ὁλοῦν, ἐνῶ ἕτεροι πολλαπλασιάζονται καὶ ἐπεκτείνονται. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὁ γήινος πλανήτης ἀδυνατῶν νὰ μεταβάλλῃ τὸ βάρος αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνά-

τὸ σύμπαν περιφορᾷ αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ ἢ ὠρισμένον ἀριθμὸν ἐπιβατῶν. Πολλαπλασιαζομένων τῶν μὲν ἐξαφανίζονται κατ' ἀνάγκην οἱ δέ. Ὁ φυσικὸς οὗτος νόμος δύναται νὰ διεξηγήσῃ τὰ ἄγρια ὀρμέφυτα, τὰ ἔμμονα καὶ ἔμφυτα τοῖς ἀνθρώποις, τῶν διαφορῶν φυλῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκδηλουσῶν αὐτὰ τῶν μὲν κατὰ τῶν δέ, καὶ ἀπασῶν ὁμοῦ κατὰ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῶν ζῶων.

Οὐδόλως τυγχάνει ἀποδεδειγμένον, δυνάμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν τοῦτο ἐνταῦθα. ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπων αὐξάνει. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ πλείστοι στατιστικολόγοι παραδέχονται ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος αὐξάνει· ὁ συλλογισμὸς αὐτῶν ὁμως εἶνε ἐξ ἀναλογίας, διότι παραδέχονται τὴν συνεχῆ αὐξήσιν ἀφοῦ παρετήρησαν ὅτι εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ πληθυσμὸς δὲν ἀποπαύει αὐξανόμενος. Ἔτεροι ἐπιστήμονες, ὁ Γοβινὸς λόγου χάριν, εἰσὶ γνώμης ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἦτο πολὺ μείζων ἄλλοτε ἢ νῦν. Πολυἀριθμοὶ περιστάσεις καὶ μαρτυρίαι ὑπερμαχοῦσιν ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης ὑποθέσεως. Εἶνε εὐχερὲς νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ ἀντιφάσεις αὗται· ἀνθρώπινοὶ τινες ὁμάδες αὐξάνονται ἐπὶ ζημίᾳ ἐτέρων ὁμάδων, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων παραμένοντος πάντοτε ἴσου πρὸς ἑαυτόν.

Ε'

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΔΑΡΒΙΝΙΣΜΟΥ

Ἐξετάσωμεν ἤδη ἐὰν ὁ δαρβινισμὸς δύναται νὰ παραδεχθῇ τὴν πολλαπλότητα τῆς ἀνθρωπίνου καταγωγῆς, ἐὰν δύναται νὰ παραδεχθῇ ἐπίσης ὅτι ἐξηγεῖται διὰ τῆς ποικιλίας καὶ πολλαπλότητος ταύτης ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν τύπων τῶν ἀνθρωπίνων στελεχῶν. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Δάρβιν καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ οὐδὲν ἔχουσι ν' ἀντείπωσιν εἰς ταῦτα. Ὁ δαρβινισμὸς εἶνε τοσοῦτον ἀπησυχολημένος ἐκ τοῦ ζητήματος τοῦ μεταμορφισμοῦ καὶ τῆς ἐπιλογῆς ὥστε οὐδέποτε εὔρε καιρὸν ν' ἀναζητήσῃ ἐὰν ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἐνιαία ἢ πολλαπλῆ. Τὸ πνεῦμα τῆς δαρβινικῆς θεωρίας δὲν ἀπαιτεῖ ἄλλως τε μίαν μόνην γενεαλογικὴν γραμμὴν μεταμορφισμοῦ· ὁ δαρβινισμὸς ἔχει πληρέστατον τὸ δικαίωμα, χωρὶς νὰ παραιτηθῇ τῶν λογικῶν αὐτοῦ συνεπειῶν, ν' ἀναγνωρίσῃ πολλὰς τοιαύτας γραμμάς. Ἔτι πλέον, παρίσταται ἀνάγκη δι' αὐτὸν νὰ ὁμολογήσῃ μετ' ἡμῶν τὴν ὑπαρξίν τῶν γειτονικῶν καὶ παραλ-

λήλων τούτων γραμμῶν. Ἐὰν ἀρνηθῇ θὰ ἀναγκασθῇ νὰ παραδεχθῇ ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν παρήχθη τὸ ἀρχέγονον ὀργανικὸν κύτταρον, δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἐν μόνον κύτταρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρήχθη, δι' ἀκαταπαύστου ἀναπτύξεως, διὰ συνεχῶν μεταμορφώσεων, ὅλος ὁ ζωϊκὸς κόσμος. Ὁ δαρβινισμὸς οὐδόλως παραδέχεται τὴν παράλογον ταύτην ὑπόθεσιν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ μάλιστα. Ἐδήλωσε κατηγορηματικώτατα ὅτι δὲν ἠννόει νὰ πραγματευθῇ ἢ περὶ «ἀρχεγόνων μορφῶν». Οὐδεμίαν δὲ δι' αὐτὸν σημασίαν ἔχει τὸ ζήτημα ἐὰν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐξελίξεως εὔρεθῃ ἐν ἡ πλείοτερα μόνον δείγματα τῶν μορφῶν τούτων. Ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτοῦ ἄλλως τε, ἔχει πληρέστατα δίκαιον μὴ περισπώμενος εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐπιπροσθέτου τούτου προβλήματος, τῆς προσοχῆς αὐτοῦ προσηλουμένης ἀμερίστως ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων τῆς μεταμορφώσεως τῶν εἰδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν «μέσων» δι' ὧν αὗται συντελοῦνται. Ὁ δαρβινισμὸς δὲν εἶνε ἠναγκασμένος νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι ἡ πρόοδος αὕτη ἐκτελεῖται ἐπὶ πολλῶν γραμμῶν ἀναπτύξεως, γραμμῶν γειτονικῶν, ἴσως ἐπίσης ἐπὶ πολυαριθμῶν σειρῶν γραμμῶν ἀναπτύξεως, διανεμημένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Ἡ θεωρία ἡμῶν ἄλλως τε οὐδόλως τυγχάνει αὐτῷ ἀντίθετος. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Δαρβίνου, δύναται ἄνευ τῆς ἐλαχίστης δι' αὐτοὺς ζημίας, νὰ κηρυχθῶσιν ὑπὲρ τῆς πολλαπλότητος τῆς καταγωγῆς τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐναντίον τοῦ ἐνιαίου τοῦ προγονικοῦ ζεύγους, καὶ μάλιστα ἡ πολλαπλότης αὕτη φαίνεται προκύπτουσα τοσοῦτον φυσικῶς ἐκ τῆς δαρβινικῆς θεωρίας, ὥστε ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς μαθητάς, εἶνε παράλογον καὶ νὰ τίθεται τὸ ζήτημα. — «Πολλάκις διετυπώθη τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης κατὰγεται ἐξ ἐνὸς ζεύγους ἢ ἐκ πολλῶν ζευγῶν, λέγει ὁ Ὁσκάρ Σμίτ. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ἤδη παράλογον. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι τὸ γένος, ἐν ᾧ βραδύτερον ἐνεφανίσθη ἡ γλῶσσα, ἀπεχωρίσθη μικρὸν κατὰ μικρὸν τῶν προγόνων ζῶων καὶ ὅτι ἡ ἐπιλογή ἢ ἄγρυσσα πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ λογικὸν ἐπετελέσθη κατ' ἀνάγκην εἰς μετὰ τὰς ἀλάσας καὶ οἰνότῆτας ἢ ὁμάδας ἀτόμων.»

Ὁ Βούχγερ, ὁ πιστότερος ἐρμηνευτὴς καὶ ἐκλαίκευτὴς τοῦ Δαρβίνου, θεωρεῖ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐντελῶς μάταιον:

«Γενομένης παραδεκτῆς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ πιθηκικοῦ τύπου εἰς ἀνθρώπινον τύπον, εἶνε ἀρκούντως ἀδιάφορον νὰ μάθωμεν ἐὰν ἡ μεταμόρφωσις αὕτη ἔλαβε χώραν ἅπαξ ἢ πολλάκις, ἐὰν αὕτη ἔλαβε χώραν ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, καὶ ἐὰν αἱ ὑφιστάμενα νῦν διαφοραὶ τῶν ἀνθρωπί-

νων φυλῶν προέρχονται ἐκ βαθμιαίων μεταμορφώσεων ἐνὸς ἀρχεγόνου ἀνθρωπίνου τύπου ἢ ἐκ διαφορῶν αἰτίνες ὑφίσταντο μεταξύ προγόνων.»

Ὁ Χέκελ δὲν πραγματεύεται τὸ ζήτημα μεθ' ἧς ἀδιαφορίας ὁ Σμίτ καὶ ὁ Βοϋχνερ.

Οὗτος ἀπορρίπτει συμφώνως πρὸς τὸν δαρβινισμόν τὸ ἐνιαῖον ζεῦγος τῶν προγόνων, ὅποιον παραδέχεται αὐτὸ ἡ Βίβλος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀνθρωπότης κατάγεται ἐξ ἐνὸς μόνου τόπου, ὅπερ καθ' ἡμᾶς ἀντιτάσσεται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Δαρβινικῆς θεωρίας ὅσον καὶ τὸ ἐνιαῖον ζεῦγος τῶν προγόνων.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΣ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΕΝ ΑΥΣΤΡΙΑ

Τὸ σχέδιον τοῦ ἠλεκτρομηχανικοῦ Ζιπιρνόβσκη περὶ κατασκευῆς ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου μεταξύ τῶν πρωτευουσῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας ἐφελκύνει τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων. Ὁ σιδηρόδρομος θὰ ὀρμαῖται ἐκ Βιέννης παραθέων τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβειως, διὰ Βιζελθούργου καὶ Ἐβλε φθάνων εἰς Βουδαπέστην. Οἱ κεντρικοὶ σταθμοὶ θ' ἀπέχωσι περὶ τὰ 38 μίλια ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων, καὶ θὰ μεταδίδωσι τὸ ρεῦμα εἰς τοὺς κινητήρας. Τὰ βαγόνια θὰ χωρῶσιν ἕκαστον ἀνὰ 40 ἐπιβάτας, καὶ θὰ φωτίζωνται δι' ἰσχυρῶν λαμπτήρων, μετὰ τοξοειδῶν λυχνιῶν ἱκανῶν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς σήματα, ὁρατὰ εἰς ἀπόστασιν δύο μιλίων. Οἱ τροχοὶ θὰ εἶνε εἰδικῶς κατασκευασμένοι οὕτως ὥστε ν' ἀποφεύγωσι πᾶσαν ἐκτροχίασιν, τὸ δὲ σύστημα τῶν σημάτων θὰ εἶνε πρωτοφανές τι. Ἡ ἀπαιτουμένη μεταγωγικὴ δύναμις ὑπολογίζεται εἰς δύναμιν 800 ἵππων. Τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς ὑπολογίζεται περὶ τὰ 150 μίλια, καὶ ἡ δαπάνη ἀπὸ 10 ἕως 12 ἑκατομμύρια λιρῶν.

ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ — ΕΙΡΗΝΙΚΟΝ ΤΡΟΠΑΙΟΝ

Ἐν τῷ Γεωργικῷ τμήματι τῆς Παγκοσμίου ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου, ἡ πολιτεία Μισσουρή ἔχει ἕκτασιν 3,240 τετραγωνικῶν ποδῶν, καὶ ἐν

τῶν πρώτων ἐκθεμάτων τῆς θά εἶνε τρόπαιον συγκείμενον ἐκ τῶν δημη-
τριακῶν προϊόντων τῆς χώρας. Τὸ τρόπαιον τοῦτο εἶνε ἐν σχήματι πα-
γόδας ἢ Ἰνδικοῦ ναοῦ, καὶ ἡ βᾶσις ἐκ ξυλίνου ἰκρίου κυκλοτεροῦς τὸ
σχῆμα, ἐφ' οὗ ὑπέρεκειται τριγωνικὸν κτίριον. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ τρι-
γώνου τούτου θά εἰκονίζονται, διὰ σταχυῶν καὶ χόρτων, ἡ πανοπλία τοῦ
Μισσουρῆ, ἡ σφραγὶς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ τὸ ἀριστεῖον ἢ με-
τάλλιον τῆς Κολομβίας. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ τριγώνου θά ὑψοῦται
γιγαντιαῖος στάχυς, ἐφ' οὗ θά ἐπικάθηται μεταξίνη σφαῖρα μετὰ χάρ-
του τοῦ κόσμου, ἐν ᾗ ἡ πολιτεία τοῦ Μισσουρῆ ἐπιτηδεύει θά μεγα-
λύνεται. Ἡ παγόδα θά περικλείη καὶ μικρὰν λίμνην τρέφουσαν ἰχθύδια
καὶ περικυκλωμένην ὑπὸ κήπου μὲ φυτὰ καὶ ἄνθη, καὶ διάφορα σχε-
διάσματα σταχυῶν, χόρτων καὶ φυτῶν θά περικοσμήσιν ὅλον τὸ ἐξω-
τερικὸν τοῦ κτιρίου.

ΤΑ ΤΡΟΧΗΛΑΤΑ ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ ΕΝ ΤΗ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ

Ἡ ἐταιρία τῶν τροχηλάτων ἐδρῶν τῆς Κολομβίας κατεσκεύασε μυ-
ριάδας τροχοκινήτων καθισμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Παγ-
κοσμίου ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου. Αἱ τιμαὶ αἱ προσδιορισθεῖσαι ὑπὸ τῶν
διευθυντῶν τῆς ἐκθέσεως ἔχουσιν ὡς ἐξῆς : Διὰ τροχήλατον κάθισμα ἐν
ἄτομον 75 ἑκατοστὰ τὴν ὥραν, 40 ἑκατοστὰ τὴν ἡμίσειαν ὥραν· δύο
ἄτομα, ἐν δολλᾶριον τὴν ὥραν, 50 ἑκατοστὰ δι' ἡμίσειαν ὥραν· ἐν ἄτο-
μον ἐπὶ χρόνον ὄχι ἐλάσσονα τῶν δέκα ὥρῶν, ἕξ δολλᾶρια διὰ τὰς πρώ-
τας δέκα ὥρας καὶ 40 ἑκατοστὰ πᾶσαν ὥραν περιπλέον· δύο ἄτομα, 8
δολλᾶρια διὰ τὰς πρώτας δέκα ὥρας καὶ 75 ἑκατοστὰ διὰ πᾶσαν ὥραν
περιπλέον. Ὡς ἐπιστάται ἐπὶ τῶν τροχηλάτων ἐδρῶν θά προτιμηθῶσιν
ἄποροι μαθηταὶ τῶν κολλεγίων, οἵτινες θά ἔχωσι κάθισμα δωρεὰν ἐντὸς
τῆς ἐκθέσεως, καὶ θά πληρόνωνται καὶ ἐν δολλᾶριον τὴν ἡμέραν, ὡς καὶ
ποσοστὰ 10 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος τῶν τροχη-
λάτων. Αἱ ἔδραι θά κινῶνται ἐπὶ τροχῶν ὁμοίων πρὸς τοὺς τῶν ποδη-
λάτων, καὶ θά εἶνε τὰ μόνα τροχοκίνητα τὰ ὅποια θά ἐπιτραπῆ νὰ κυ-
κλοφορῶσιν ἐντὸς τῶν οἰκοδομῶν τῆς ἐκθέσεως.

ΥΔΩΡ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΣ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ

Οἱ ἐπισκέπται τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως δὲν θά ἔχωσιν ἀνάγκην νὰ
ὑδρεύωνται ἀπὸ τὴν λίμνην Μίτσιγγαν. Ἡ ἐταιρία τῶν ἐπιχειρηματιῶν
ἧτις εἶνε ἰδιοκτῆτρια τῶν περιφήμων Ὑγίεια-Σπρίγγξ τοῦ Ἰλινοῦ
ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ γιγαντιαῖον ὑδραγωγεῖον ἀπὸ τῶν πηγῶν
τούτων εἰς Δζάξων Πάρκ, ὅπου τὸ ὕδωρ θά διανέμηται διὰ σωλῆνων εἰς
διακόσια κίόσκια καὶ μαγαζεῖα, καὶ θά πωλῆται πρὸς ἕν ἑκατοστὸν τοῦ
δολλαρίου, ἧτοι μίαν πεντάραν, τὸ ποτήριον. Ἐλήφθη φροντὶς περὶ
δροσιστικῶν συσκευῶν ὅπως τηρῆται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρέπουσαν θερμο-
κρασίαν, καὶ τὸ ἄδολον τῆς ποιότητος εἶνε ἐντελῶς ἐξησφαλισμένον.
Ὑπολογίζεται ὅτι θά χρειάζωνται κατὰ μέσον ὄρον 1,500,000 ποτή-
ρια τὴν ἡμέραν, καὶ ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων (1,500,000 πεν-
τάρας ἧτοι 750,000 δεκάρας, ἧτοι 75 χιλιάδας φράγκα τὴν ἡμέραν) ἡ
ἐκθεσις θά λάβῃ τὸ ἡμισυ. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου ἡ Ἐται-
ρία δαπανᾷ ἐν ἑκατομμύριον δολλαρίων. Ὅλαι αἱ μηχαναὶ τοῦ τε δρο-
σισμοῦ καὶ τῆς ἀντλίας συνεπληρώθησαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας
ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν τούτων θά ῥέῃ εἰς τὸ Δζάξων-Πάρκ. Οἱ ἀντιπρό-
σωποι τῆς Ἐταιρίας καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἐκθέσεως ἔχουσι πεποιθήσιν
ὅτι οἱ ἐπισκέπται θά προτιμήσωσι παντὸς ἄλλου τὸ ὕδωρ τοῦτο.

Η ΜΕΤΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΔΑΤΟΣ

Ἐν Πετροπόλει συνήλθεν ἰατρικὸν Συνέδριον, ὅπως μελετήσῃ τὴν
φύσιν τῆς χολέρας καὶ τὰ πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς πρόσφορα μέσα.
Ἡ τηρηθεῖσα ὁμῶς ἐπίσημος μυστικότης δὲν ἐπέτρεψε νὰ γνωσθῶσιν
ικανὰ περὶ τῶν ἔργων τοῦ συνεδρίου καὶ περὶ τῶν πορισμάτων εἰς ἃ
τοῦτο κατέληξεν. Ἐν ἐν τούτοις κύριον καὶ σπουδαῖον συμπέρασμα
προέκυψεν, ἡ ἐπιβεβαιώσις τῆς περὶ μεταδόσεως τῆς νόσου θεωρίας τοῦ
Σνόου καὶ τοῦ Σίμωνος, οἵτινες ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ μελετήσωσι τὴν χο-
λέραν ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸ εἰκοσιπενταετίας· τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶνε ὅτι
«τὸ μεμολυσμένον πόσιμον ὕδωρ εἶνε σχεδὸν πάντοτε τὸ μέσον δι' οὗ

διαδίδεται ἡ χολέρα.» Ἡ νόσος παρατηρήθη ὅτι ἠκολούθησε τὰς γραμμάς τῆς ἀνθρωπίνης συγκοινωνίας, καὶ ὅτι μετεδόθη διὰ τοῦ ῥοῦ τῶν ποταμῶν, ἀκολούθησασα τὰ ρεύματα τοῦ Βόλγα, τοῦ Τανάϊδος καὶ τοῦ Δνιπέρου. Τοῦτο παρέχει διὰ πρώτην φοράν πλήρη τὴν ἐπιβεβαίωσιν ἐξ ἀσιατικῶν πηγῶν τῆς ἀγγλικῆς περὶ ὕδατος θεωρίας, ἧς ἡ ἐφαρμογὴ ἀπεδείχθη ἄλλοτε τόσον συντελεστικὴ πρὸς παρακώλυσιν τῆς διάδοσεως τῆς χολέρας.

ΤΟ ΚΑΛΟΜΕΛΙ ΕΝ Τῃ ΥΠΕΡΤΡΟΦΙΚῃ ΚΙΡΡΩΣΕΙ ΤΟΥ ΗΠΑΤΟΣ

Ὁ ἰατρός Σίορ ἀναφέρει ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Κλινικῆς τοῦ Βερολίνου ἀπροσδόκητὰ τινὰ ἀποτελέσματα τῆς διὰ καλομέλιτος θεραπείας ἐν τῷ νοσήματι τούτῳ. Τριακονταέτης ἀνὴρ εἶχεν ἀρχίσει νὰ πάσχῃ ἐννέα μῆνας πρὶν ἀπὸ ἑκτερον, ὅστις βαθμηδὸν ἠῤῥξησε καὶ ἐπέφερε μεγάλην ἀπώλειαν δυνάμεως. Ὄταν ἔγεινε δεκτὸς εἰς τὴν κλινικὴν, ἦτο βαθέως ἰκτερικός. Τὸ ἥπαρ εἶχε πλατυνθῆ πολὺ· ἡ ἥπατικὴ ἀμβλύτης ἤρχισε κατὰ τὴν τετάρτην πλευρὰν, καὶ ἠδύνατό τις νὰ αἰσθανθῆ τὸ ἥπαρ τρεῖς δακτυλίας κάτω τοῦ πλευρικοῦ ἄκρου τῆς μαζικῆς γραμμῆς. Ἡ ἐπιφάνεια ἦτο κανονικὴ, ὀλίγον τι σκληρὰ καὶ ὄχι τρυφερὰ. Ὁ σπλὴν ἦτο πύξημένος. Δὲν ὑπῆρχεν ἀσκίτης οὔτε οἰδημα. Τὰ οὖρα ἦσαν βαθέως χρώματος χολῆς, ἀλλὰ τὰ ἀφοδεύματα δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἄχροα. Ἡ θερμοκρασία ἀνῆρχετο μικρὸν τὴν ἐσπέραν. Τὸ πάθημα δὲν ἦτο ἐξ οἰνοπνεύματος. Διάφοροι τρόποι θεραπείας, ἐν οἷς καὶ ὁ διὰ τοῦ ποτασικοῦ ἰωδιδίου, ἐδοκιμάσθησαν ἐπὶ ἕνα μῆνα, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὠφελείας. Τότε ἐδόθη εἰς τὸν πάσχοντα καλόμελι, εἰς δόσεις 0,05 γραμμαρίων, ἐξάκις τῆς ἡμέρας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ἧς ἔπαυσεν ἐπὶ ἄλλας τρεῖς ἡμέρας τὸ φάρμακον. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἡ κατάστασις τοῦ πάσχοντος ἤρχισε νὰ βελτιοῦται ἐπαισητῶ τῷ τρόπῳ. Ἡ ὄχρα ἤρχισεν εὐθὺς νὰ ἐλαττοῦται, καὶ ἡ ὄρεξις ἦτο καλλιτέρα. Ἴσως καὶ τὸ ἥπαρ κατέστη μικρότερον ὡς καὶ ὁ σπλὴν. Καθ' ὃν χρόνον ἀπεπέμφθη, μετὰ τρίμηνον τοιαύτην μεταχειρίσιν, ἡ ὄχρα εἶχεν ἐκλίπει, δὲν ὑπῆρχε χολώδης χροιά ἐν τῷ οὐρῳ καὶ τὰ ἀφοδεύματα εἶχον καταστῆ ὠχροκίτρινα τὸ χρῶμα. Τὸ ἥπαρ μόνον ἐξετείνετο μίαν δακτυλίαν κάτω τῶν πλευρῶν τῆς μαζικῆς γραμμῆς, τοῦ ἀνωτέρου ὁρίου τῆς ἀμβλύτητος ἀρχομένου

ἀπὸ τῆς ἑκτῆς πλευρᾶς. Ἡ θρέψις ἦτο ἐξαίρετος καὶ ἡ εὐρωστία καλή. Ἡ νοσηλεία ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ κατ' οἶκον. Ὁ Γερμανὸς ἰατρός ἐπιβεβαίωσεν τὴν ὀρθότητα τῆς διαγνώσεως, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἥπατικὴ πάθησις δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα οὔτε παρεμποδίσεως τοῦ κοινοῦ ὄχετος τοῦ σπληνός οὔτε συμφίλιδος ἢ ὑδρωπικοῦ νοσήματος. Ἀποδίδει δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κιρρώσεως εἰς τὸν κατάρρουν τῶν ὄχετῶν τῆς σπληνός μετὰ πολυχολίας.

ΥΠΟΔΟΡΙΟΙ ΕΝΕΣΕΙΣ ΕΝ Τῃ ΕΠΙΛΗΨΙΑ ΚΑΙ ΝΕΥΡΑΣΘΕΝΕΙΑ

Ὁ ἰατρός Βάβες ἀναφέρει ἐν τῇ γερμανικῇ ἐβδομαδιαίᾳ ἰατρικῇ ἐπιθεωρήσει τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου τοῦ ἐπὶ πλήθους πασχόντων. Ὑγιῆς μυελὸς καὶ νωτιαῖαι ἵνες παρεσκευάσθησαν εἰς γαλάκτωμα μετὰ ζωμοῦ ἐν τῇ ἀναλογίᾳ ἑνὸς γραμμαρίου νευρικής μεμβράνης πρὸς 5 γραμμάρια ζωμοῦ. Ἐκ τούτου τέσσαρα ἢ πέντε γραμμάρια εἰσῆχθησαν δι' ἐνέσεως εἰς τὸ ὑπογάστριον ἢ τὴν πλευρὰν πεντάκις ἢ ἐξάκις τῆς ἐβδομάδος εἰς ἐπιληπτικούς καὶ τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἐβδομάδος εἰς νευρασθενικούς. Πάμπολλοι ἐπιληπτικοὶ ἰάθησαν καὶ ἄλλοι μεγάλως ἐκαλλιτέρευσαν. Εὐάρεστα ἀποτελέσματα ἐπετεύχθησαν ὡσαύτως ἐν τῇ μελαγχολίᾳ, νευρασθενείᾳ καὶ εἰς περιπτώσεις βραδυπαλμίας τῆς καρδίας. Πάθησις ἀϋπνίας, καθ' ἧς ἀπέτυχον ὅλα τὰ γνωστά ναρκωτικά, καὶ εἰς μεγάλας δόσεις, ἐθεραπεύθη μετὰ τρεῖς ἐνέσεις. Πάσχων τις ἐκ κεφαλαλγίας ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον μεγάλως ἀνεκουφίσθη μετὰ ἐπτὰ ἐνέσεις. Προσοβαὶ συγκοπῆς καὶ παραλυτικῆς κατάστασις παρ' ἄλλῳ τινὶ πάσχοντι ἐξέλιπον μετὰ δεκάξ ἐνέσεις. Ἴσχυάς ἐπὶ μῆνα διαρκέσασα ἐθεραπεύθη διὰ τριῶν ἐνέσεων.

Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΗΣ ΣΤΑΚΤΗΣ

Ὁ Ἀμερικανὸς ἀγρονόμος Στάλ πλέκει ἐν τινὶ περιοδικῷ τὸ ἐγκώμιον τῆς ἐκ ξυλανθράκων τέφρας, τῆς κοινῆς στάκτης. Ὡς ἰατρικὸν διὰ τὰ ζῶα τῆς ἐπαύλεως τὴν εὖρε μεγίστης ἀξίας. Ἐθρεψεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν

καὶ πλέον χοίρους ἄνευ τῆς ἐλαχίστης νόσου, καὶ οὔτε ἐν τοῖς ἑκατὸν τῶν χοιριδίων τοῦ ἔχασεν ἓκ τινος νοσήματος. Ἐντὸς μεγάλου σκεπασμένου κοφίνου τηρεῖ στάκτην καὶ κόνιν ἀνθράκων, μειγμένα με ἄλας, πρὸς ἐστίασιν τῶν χοίρων τοῦ. Ὁ κόφινος ἔχει ὅπας ἐξ δακτύλων μήκους καὶ δύο δακτύλων πλάτους κάτω ἐγγὺς τοῦ πυθμένος. Τὰ χοιρίδια λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ μίγματος διὰ τοῦ ρύγχους των, καὶ καταπίνουσιν αὐτὸ μετὰ γρυλλισμοῦ ἡδονῆς. Ἐκλέγει δὲ στάκτην πλουσίαν ἀνθρακος, καὶ μιγνύει τρία τέταρτα στάκτης πρὸς ἓν τέταρτον ἄλατος. Δὲν εἶνε κίνδυνος νὰ φάγωσιν οἱ χοῖροι παραπολὺ ἐκ τοῦ μίγματος τούτου ἢ ἐκ καθαροῦ ἄλατος, ἐὰν εὐρίσκεται διαρκῶς ἐν τῶν καὶ ὑπάρχη προμήθεια ὕδατος. Τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τοῦ μίγματος εἶνε καταφανῆ, ὅταν μάλιστα τὰ χοιρίδια παχύνωσιν ἐκ προσφάτου ἀραβοσίτου. Ὀλίγη στάκτην διδομένη εἰς ἵππους εἶνε, ἰσχυρίζεται ὁ Στάλ, λίαν εὐεργετική. Ἐντὸς τριαντατριῶν ἐτῶν ἐν τῇ ἐπαύλει εἰς μόνον ἵππος τοῦ ἐφόφησε, καὶ οὗτος εἶχεν ὑπερθερμανθῆ ριζίων τὴν μυλόπετραν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ. Οὐδὲν ἄλλο ῥωστικὸν μετεχειρίσθη ἐξ ἀρχῆς εἰμὴ ἀπλῆν στάκτην καυσοξύλων. Ἡ κόνις δύναται νὰ δίδεται προστιθεμένης μικρᾶς κουταλιᾶς εἰς τὴν βρώμην δις τῆς ἐβδομάδος, ἀλλὰ προτιμᾶ νὰ τηρῆ τὸ μίγμα τῆς στάκτης καὶ τοῦ ἄλατος διαρκῶς ἐνώπιον τῶν ἵππων, καὶ πρὸς τοῦτο ἔκαμε μικρὸν διαχώρισμα ἐν μιᾷ γωνίᾳ τοῦ καλάθου τῆς φορβῆς. Καθ' ἃ γνωρίζει ἐκ πείρας, ἢ καλλιτέρα κατασκευὴ τῆς κόνεως εἶνε ἡ μίξις τριῶν τετάρτων στάκτης καυσοξύλων με ἓν τέταρτον ἄλατος, ἀποτεθειμένων ἐν μιᾷ γωνίᾳ τοῦ φορβεῖου· ὅταν δὲ τακτικῶς δίδονται ταῦτα, καὶ καταβάλλεται ἡ προσήκουσα φροντίς καὶ ἐπιμέλεια περὶ τὴν μεταχείρισιν τοῦ ἵππου, ἄλλο ἰατρικὸν δὲν χρειάζεται. Ἄλλὰ καὶ πρὸς λίπανσιν τῆς γῆς χρησιμεύει ἡ στάκτη, κατὰ τὸν Στάλ.